

VALTIONEUVOSTON KANSLIA

Hallituksen vuosikertomus 2012

Osa 1/4: Hallituksen vaikuttavuus selvitys

Hallituksen vuosikertomus 2012

Osa 1/4: Hallituksen vaikuttavuus selvitys

VALTIOEUVOSTON KANSLIA
PL 23 (Snellmaninkatu 1 A) 00023 VALTIOEUVOSTO
Puhelin 0295 16001 (vaihde)
Internet: www.vnk.fi
Taitto: Valtiovarainministeriön julkaisutiimi

Edita Prima, 2013

Kuvailulehti

Julkaisija ja julkaisuaika	Valtioneuvoston kanslia, 2013	
Tekijät	Valtioneuvoston kanslia, valtiovarainministeriö	
Julkaisun nimi	Osa 1/4: Hallituksen vaikuttavuus selvitys	
Julkaisun osat/ muut tuotetut versiot	Osa 2/4: Ministeriöiden tuloksellisuus selvitykset Osa 3/4: Tilinpäätöslaskelmat Osa 4/4: Toimenpiteet eduskunnan lausumien ja kannanottojen johdosta Del 1/4: Regeringens redogörelse för de samhälleliga verkningarna Del 2/4: Ministeriernas resultatredogörelser Del 3/4: Bokslutskalkylerna Del 4/4: Åtgärder med anledning av riksdagens uttalanden och ställningstaganden	
Asiasanat	vuosikertomus, tilinpäätös	
Julkaisusarjan nimi ja numero	Hallituksen julkaisusarja, 1/2013	
Julkaisun jakelu	Julkaisu on saatavissa pdf-tiedostona osoitteesta www.vnk.fi/julkaisut .	
Painopaikka ja -aika	Edita Prima, 2013	
ISBN 978-952-287-011-7 (nid.) ISBN 978-952-287-012-4 (PDF) ISSN 2323-962X	Sivuja 158	Kieli Suomi
Tiivistelmä <p>Valtioneuvosto antaa eduskunnalle Hallituksen vuosikertomuksen perustuslain 46 §:ssä säädettyinä kertomuksena hallituksen toiminnasta, valtiontalouden hoidosta ja talousarvion noudattamisesta sekä niistä toimista, joihin hallitus on eduskunnan päätösten johdosta ryhtynyt. Kertomus koskee vuotta 2012.</p> <p>Aikaisemmilta kertomusvuosilta annetut erilliset valtion tilinpäätöskertomus ja hallituksen toimenpidekertomus ovat nyt yhtenä neliosaisena julkaisuna. Ensimmäistä yhdistettyä kertomusta valmisteltaessa on muodostettu kahdesta valmistelumenettelystä hallituksen ja ministeriöiden yhteinen prosessi sovittamalla yhteen tiedon kokoaminen, aikataulut ja työtavat. Samalla on yritetty poistaa päällekkäisyyksiä.</p> <p>Vuodelta 2012 annettava Hallituksen vuosikertomus muodostuu neljästä osasta</p> <p>Osa 1: Hallituksen vaikuttavuus selvitys Osa 2: Ministeriöiden tuloksellisuus selvitykset Osa 3: Tilinpäätöslaskelmat Osa 4: Toimenpiteet eduskunnan lausumien ja kannanottojen johdosta</p> <p>Hallituksen vuosikertomuksen osat 1, 2 ja 3 sisältävät talousarviolain (423/1988) 17 §:n mukaisesti valtion tilinpäätöskertomuksessa esitettävät tiedot.</p> <p>Tavoitteena on, että kertomuksen eri osat muodostavat kokonaisuuden, joka osaltaan edistää yhteiskuntapolitiittista keskustelua, ja jota voidaan käyttää aineistona politiikkatoimien suunnittelussa.</p>		

Sisältö

Esipuhe	9
Hallitus	11
Ministerien työnjako pääministeri Jyrki Kataisen hallituksessa 31.12.2012	13
1 Taloudellinen kehitys sekä talous- ja finanssipolitiikka	15
1.1 Johdanto	15
1.2 Julkisen talouden kehitys	20
1.3 Finanssipolitiikka	21
2 Valtiontalouden tila	27
2.1 Verotulot ja niiden analyysi	27
2.2 Verotuloarvioiden ennustepoikkeamien tarkastelu	30
2.3 Verotuet	35
2.4 Maksutulot ja maksullisen toiminnan kehitys	39
2.5 Valtion kulut	40
2.6 Valtion taloudellinen asema, valtion velka ja valtion vastuut	43
2.7 Rahoituslaskelma-analyysi	47
2.8 Talousarvion ulkopuolella olevien valtion rahastojen kehitys	48
2.9 Valtion liikelaitokset ja niiden kehitys	50
2.10 EU:n ja Suomen väliset rahavirrat	51
3 Valtion yhtiöomistus	53
3.1 Valtioneuvoston kanslian omistajaohjaus	55
3.2 Erityistehtäväyhtiöt	70
4 Hallituksen strategisten politiikkakokonaisuuksien kehitys	89
PAINOPISTEALUE I	89
PAINOPISTEALUE II	97
PAINOPISTEALUE III	103

5	Hallituksen EU-politiikka kertomusvuonna	111
6	Ulko- ja turvallisuuspoliittinen katsaus	117
7	Hallinnonalojen rajat ylittävät poikkialueelliset hankkeet	143
7.1	Vaikuttavuus ja tuloksellisuusohjelma	143
7.2	Keskushallintohanke.....	144
7.3	Valtion strateginen henkilöstöpolitiikka	144
7.4	Peruspalveluohjelma ja -budjetti.....	148
8	Valtioneuvoston controllerin lausuma hallituksen vuosikertomuksen tietojen oikeellisuudesta ja riittävydestä	153

Esipuhe

Valtioneuvosto antaa eduskunnalle Hallituksen vuosikertomuksen perustuslain 46 §:ssä säädettyä kertomuksena hallituksen toiminnasta, valtiontalouden hoidosta ja talousarvion noudattamisesta sekä niistä toimista, joihin hallitus on eduskunnan päätösten johdosta ryhtynyt. Kertomus koskee vuotta 2012.

Hallituksen vuosikertomus on ensimmäinen laatuaan. Aikaisemmilta kertomusvuosilta annetut erilliset valtion tilinpäätöskertomus ja hallituksen toimenpidekertomus ovat nyt yhtenä neliosaisena julkaisuna. Ensivaiheessa olemme muodostaneet kahdesta valmistelumenettelystä hallituksen ja ministeriöiden yhteisen prosessin sovittamalla yhteen tiedon kokoamisen, aikataulut ja työtavat. Samalla olemme pyrkineet poistamaan päällekkäisyyksiä ja esittämään toimintaa ja taloutta koskevia tietoja keskittyen vaikuttavuus- ja tuloksellisuustiedon tuottamiseen.

Kertomusmenettelyä on tarkoitus kehittää edelleen siten, että siinä esitettävät tiedot antaisivat selkeällä tavalla kokonaiskuvan hallituksen toimista, niiden vaikutuksista ja vaikuttavuudesta sekä tärkeimmistä toimintaympäristön muutoksista. Koottava tieto olisi käyttökelpoista politiikkatoimien valmistelussa ja niitä koskevassa keskustelussa. Eduskunnan palaute tästä ensimmäisestä vuodelta 2012 annettavasta kertomuksesta on tärkeä Hallituksen vuosikertomuksen kehittämiseksi. Tavoitteena on, että kertomuksen eri osat muodostavat kokonaisuuden ja edistävät eduskunnan ja valtioneuvoston välistä keskustelua.

Hallituksen vuosikertomus muodostuu neljästä osasta

Osa 1: Hallituksen vaikuttavuusselvitys

Osa 2: Ministeriöiden tuloksellisuusselvitykset

Osa 3: Tilinpäätöslaskelmat

Osa 4: Toimenpiteet eduskunnan lausumien ja kannanottojen johdosta

Hallituksen vuosikertomuksen osat 1, 2 ja 3 sisältävät talousarviolain (423/1988) 17 §:n mukaisesti valtion tilinpäätöskertomuksessa esitettävät tiedot.

Näitä tietoja ovat valtion tilinpäätöstiedot ja tarpeelliset muut tiedot valtiontalouden hoidosta ja talousarvion noudattamisesta sekä tiedot valtion toiminnan yhteiskunnallisen vaikuttavuuden ja toiminnallisen tuloksellisuuden kehityksen kannalta tärkeimmistä seikoista samoin kuin tärkeimmät tiedot yhteiskunnallisen vaikuttavuuden ja toiminnallisen tuloksellisuuden kehityksestä ministeriöiden toimialoilla.

Hallituksen vuosikertomus sisältää lisäksi valtion liikelaitosten tuloslaskelmat ja taseet sekä talousarvion ulkopuolella olevien valtion rahastojen tuotto- ja kululaskelmat tai tuloslaskelmat ja taseet samoin kuin tiedot liikelaitosten ja rahastojen toiminnan, talouden ja tuloksellisuuden sekä niiden kehityksen kannalta tärkeimmistä seikoista.

Hallituksen vuosikertomuksen tavoitteena on antaa oikeat ja riittävät tiedot hallituksen toiminnasta ja taloudesta siten, että tieto olisi käyttökelpoista politiikkatoimien valmistelussa ja niitä koskevassa keskustelussa.

Helsingissä 16 päivänä toukokuuta 2013

Pääministeri Jyrki Katainen

Valtiosihteeri Olli-Pekka Heinonen

Hallitus

Kertomusvuonna 2012 hallitustehtäviä hoiti 22.6.2011 nimitetty ja osittain 1.1.2012, 5.7.2012 ja 16.11.2012 alkaen muutettu hallitus, jonka kokoonpano oli seuraava:

- pääministerinä eduskunnan valinnan mukaisesti puolueen puheenjohtaja, yhteiskuntatieteiden maisteri, kansanedustaja Jyrki Tapani Katainen ja hänen ehdotuksestaan
- pääministerin sijaisena ja valtiovarainministerinä puolueen puheenjohtaja, luokanopettaja, kasvatustieteiden maisteri, kansanedustaja Jutta Pauliina Urpilainen,
- ulkoasiainministerinä valtiotieteen tohtori, ekonomi, kansanedustaja Erkki Sakari Tuomioja,
- Eurooppa- ja ulkomaankauppaministerinä ulkoasiainministeriössä sekä valtioneuvoston kansliassa ja valtiovarainministeriössä niiden toimialaan kuuluvissa asioissa filosofian tohtori, kansanedustaja Cai-Göran Alexander Stubb,
- kehitysministerinä ulkoasiainministeriössä sekä valtioneuvoston kansliassa sen toimialaan kuuluvissa asioissa maatalous- ja metsätieteiden maisteri Heidi Anneli Hautala,
- oikeusministerinä varatuomari, pankkilakimies, kansanedustaja Anna-Maja Kristina Henriksson,
- sisäasiainministerinä sisäasiainministeriössä sekä opetus- ja kulttuuriministeriön toimialaan kuuluvissa asioissa puolueen puheenjohtaja, lääkäri, lääketieteen lisensiaatti, kansanedustaja Päivi Maria Räsänen,
- puolustusministerinä puolueen puheenjohtaja, valtiotieteen maisteri, kansanedustaja Stefan Erik Wallin 5.7.2012 saakka ja sen jälkeen samassa tehtävässä puolueen puheenjohtaja, kauppatieteen maisteri Carl Christoffer Haglund,
- hallinto- ja kuntaministerinä valtiovarainministeriössä filosofian lisensiaatti, kansanedustaja Henna Maria Virkkunen,
- opetusministerinä rehtori, yhteiskuntatieteiden maisteri, kansanedustaja Jukka Tapani Gustafsson,
- kulttuuri- ja urheiluministerinä opetus- ja kulttuuriministeriössä sekä sosiaali- ja terveysministeriön toimialaan kuuluvissa asioissa puolueen puheenjohtaja, valtiotieteen ylioppilas, kansanedustaja Paavo Erkki Arhinmäki,

- maa- ja metsätalousministerinä maanviljelijä, valtiotieteen maisteri Jari Antero Koskinen,
- liikenneministerinä bioanalyytikko, kansanedustaja Merja Sinikka Kyllönen,
- elinkeinoministerinä työ- ja elinkeinoministeriössä sekä valtiovarainministeriössä sen toimialaan kuuluvissa asioissa valtiotieteen maisteri, kansanedustaja Jyri Jukka Häkämies 16.11.2012 saakka ja sen jälkeen samassa tehtävässä oikeustieteen kandidaatti, kansanedustaja Jan Pellervo Vapaavuori,
- työministerinä työ- ja elinkeinoministeriössä sekä 31.12.2011 saakka sisäasiainministeriön toimialaan kuuluvissa asioissa työelämän asiantuntija, ministeri, kansanedustaja Lauri Armas Ihalainen,
- sosiaali- ja terveysministerinä ammattikorkeakoulun vararehtori, terveystieteiden tohtori, kansanedustaja Paula Sinikka Risikko,
- peruspalveluministerinä sosiaali- ja terveysministeriössä toimittaja, kansanedustaja Maria Guzenina-Richardson,
- ympäristöministerinä puolueen puheenjohtaja, tutkija, valtiotieteen maisteri, kansanedustaja Ville Matti Niinistö sekä
- asunto- ja viestintäministerinä ympäristöministeriössä sekä liikenne- ja viestintäministeriössä sen toimialaan kuuluvissa asioissa opinto-ohjaaja, valtiotieteen maisteri, kansanedustaja Krista Katriina Kiuru.

Ministerien työnjako pääministeri Jyrki Kataisen hallituksessa 31.12.2012

Valtioneuvosto on päättänyt seuraavasta ministereiden työnjaosta ministeriöissä, joissa toimii useampi kuin yksi ministeri.

Kukin ministeri käsittelee toimialaansa kuuluvat kansainväliset ja EU-asiat sekä virkänimitys- ja henkilöstöasiat. Samoin kukin ministeri johtaa taloussuunnittelua ja talousarvioiden ja muiden yhteisten asioiden valmistelua omalla toimialallansa.

Pääministeri Kataisen, Eurooppa- ja ulkomaankauppaministeri Stubbin ja kehitysministeri Hautalan välinen työnjako **valtioneuvoston kansliassa**:

- Eurooppa- ja ulkomaankauppaministeri Stubb käsittelee valtioneuvoston EU-sihteeristölle kuuluvat asiat, ei kuitenkaan Eurooppa-neuvostoon liittyviä asioita, valtioneuvoston kanslialle kuuluvia Euroopan unionin perussopimusten muuttamista koskevia asioita eikä valtioneuvoston kanslialle kuuluvia Euroopan unioniin liittyviä nimitysasioita.
- Kehitysministeri Hautala käsittelee omistajaohjausosastolle kuuluvat asiat.
- Pääministeri Katainen käsittelee muut valtioneuvoston kanslialle kuuluvat asiat.

Ulkoasiainministeri Tuomiojan, Eurooppa- ja ulkomaankauppaministeri Stubbin ja kehitysministeri Hautalan välinen työnjako **ulkoasiainministeriössä**:

- Eurooppa- ja ulkomaankauppaministeri Stubb käsittelee lähialueyhteistyötä koskevat asiat, kauppapolitiikkaa koskevat asiat ja pohjoismaisen yhteistyön sihteeristölle kuuluvat asiat.
- Kehitysministeri Hautala käsittelee kehitysyhteistyötä koskevat asiat.
- Ulkoasiainministeri Tuomioja käsittelee muut ulkoasiainministeriön toimialaan kuuluvat asiat mukaan lukien maakuvatyötä koskevat asiat.

Valtiovarainministeri Urpilaisen, hallinto- ja kuntaministeri Virkkusen, elinkeinoministeri Vapaavuoren ja Eurooppa- ja ulkomaankauppaministeri Stubbin välinen työnjako **valtiovarainministeriössä**:

- Hallinto- ja kuntaministeri Virkkunen käsittelee kunta- ja aluehallinto-osastolle, henkilöstö- ja hallintopolitiikkaosastolle sekä julkisen hallinnon ICT-toiminnolle sekä valtiovarain controller -toiminnolle kuuluvat asiat sekä tullevia ja tilastointia koskevat asiat.
- Elinkeinoministeri Vapaavuori käsittelee rahoitusmarkkinaosastolle kuuluvat asiat, ei kuitenkaan valtion lainanottoa ja velanhoidoa koskevia asioita eikä, Euroopan investointipankkia ja Pohjoismaista investointipankkia koskevia asioita lukuun ottamatta, kansainvälisiä rahoituslaitoksia koskevia asioita.

- Eurooppa- ja ulkomaankauppaministeri Stubb käsittelee EU:n budjettineuvostoa koskevat asiat.
- Valtiovarainministeri Urpilainen käsittelee muut valtiovarainministeriön toimialaan kuuluvat asiat.

Opetusministeri Gustafssonin, kulttuuri- ja urheiluministeri Arhinmäen ja sisäasiainministeri Räsänen välinen työnjako **opetus- ja kulttuuriministeriössä**:

- Kulttuuri- ja urheiluministeri Arhinmäki käsittelee kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopoliitiikan osastolle, hallinto-osastolle ja kansainvälisten asiain sihteeristölle kuuluvat asiat sekä koulutuspolitiikan osastolle ja korkeakoulu- ja tiedepoliitiikan osastolle kuuluvat opintotukiasiat. Kulttuuri- ja urheiluministeri käsittelee hallinto-osastolle kuuluvat omistajaohjausasiat Veikkaus Oy:n osalta.
- Sisäasiainministeri Räsänen käsittelee kirkollisasiat.
- Opetusministeri Gustafsson käsittelee muut opetus- ja kulttuuriministeriön toimialaan kuuluvat asiat.

Liikenneministeri Kyllösen ja asunto- ja viestintäministeri Kiurun välinen työnjako **liikenne- ja viestintäministeriössä**:

- Asunto- ja viestintäministeri Kiuru käsittelee viestintäpolitiikan osastolle kuuluvat asiat.
- Liikenneministeri Kyllönen käsittelee muut liikenne- ja viestintäministeriön toimialaan kuuluvat asiat.

Elinkeinoministeri Vapaavuoren ja työministeri Ihalaisen välinen työnjako **työ- ja elinkeinoministeriössä**:

- Työministeri Ihalainen käsittelee tieto-osastolle, työllisyys- ja yrittäjyysosastolle sekä työelämä- ja markkinaosastolle kuuluvat asiat.
- Elinkeinoministeri Vapaavuori käsittelee muut työ- ja elinkeinoministeriön toimialaan kuuluvat asiat.

Sosiaali- ja terveysministeri Risikon, peruspalveluministeri Guzenina-Richardsonin ja kulttuuri- ja urheiluministeri Arhinmäen välinen työnjako **sosiaali- ja terveysministeriössä**:

- Peruspalveluministeri Guzenina-Richardson käsittelee sosiaali- ja terveysterveysosastolle kuuluvat asiat, ei kuitenkaan lääkehuoltoa koskevia asioita, sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen osastolle kuuluvat asiat.
- Kulttuuri- ja urheiluministeri Arhinmäki käsittelee tasa-arvoasiat.
- Sosiaali- ja terveysministeri Risikko käsittelee muut sosiaali- ja terveysministeriön toimialaan kuuluvat asiat.

Ympäristöministeri Niinistön ja asunto- ja viestintäministeri Kiurun välinen työnjako **ympäristöministeriössä**:

- Asunto- ja viestintäministeri Kiuru käsittelee asunto- ja rakennusasiat sekä kaavoituksen.
- Ympäristöministeri Niinistö käsittelee muut ympäristöministeriön toimialaan kuuluvat asiat mukaan lukien ilmastopaneelille kuuluvat asiat ja ilmastolain valmistelu.

1 Taloudellinen kehitys sekä talous- ja finanssipolitiikka

1.1 Johdanto

Yleinen kansainvälinen talouskehitys

Vuonna 2010 maailmantalous nousi nopeasti lamasta, mutta aktiviteetti hidastui uudelleen v. 2011 ja edelleen jatkoi hidastumistaan v. 2012. Vuoden 2009 lamassa maailman yksityinen kulutus supistui yhteensä vähän yli 10 % ja investoinnit noin 30 %. Kulutus on toipunut ja ilmeisesti ylitti v. 2012 lamaa edeltäneen tasonsa. Investoinnit ovat toipuneet hitaammin ja jääneet noin 10 % lamaa edeltäneen tason alle ja huomattavasti jälkeen lamaa edeltäneestä trendikasvusta.

Finanssikriisissä myös maailmankauppa romahti noin 10 %, osaltaan kaupan rahoituksen vaikeuksien vuoksi. Vaikka myös maailmankauppa on elpynyt, sen vauhti on jäänyt lamaa edeltävästä; vuosina 2011 ja 2012 kauppa kasvoi vain noin kahden prosentin vauhtia. Erityisesti teollisuusmaissa kansainvälisen kaupan kasvu on ollut hyvin vaimeaa ja kääntyi uudelleen hitaaseen laskuun v. 2012. Kaupan painopiste on siirtynyt entistä enemmän kehittyviin maihin ja erityisesti kehittyvään Aasiaan, jossa kauppa kasvoi v. 2012 yli kahdeksan prosentin vauhtia.

Ennen lamaa maailman talous muuttui jatkuvasti tuonti- ja vienti-intensiivisemmäksi, kun maailmankauppa kasvoi selvästi tuotantoa nopeammin. Finanssikriisin yhteydessä globalisaatiossa tapahtui rakenteellinen muutos, ja vuosina 2009—2012 kauppa ja tuotanto ovat kasvaneet samaa tahtia. Vuoden 2011 ennusteissa odotettiin tämän rakenteellisen muutoksen poistuvan v. 2012, mutta näin ei käynyt, vaan maailmankauppa kasvoi itse asiassa hitaammin kuin tuotanto.

Suomen vienti on kärsinyt ongelmista finanssikriisissä ja sen jälkeen. Suomen vienti romahti lamassa enemmän kuin maailmankauppa, eikä Suomen vienti ole päässyt kiinni edes maailmankaupan hidastuneeseen vauhtiin. Vuosina 2008—2012 Suomi on menettänyt markkinaosuuttaan kansainvälisessä kaupassa huomattavasti enemmän kuin esimerkiksi Ruotsi tai Saksa ja jopa enemmän kuin Espanja ja Italia. Lisäksi Suomi on menettänyt markkinaosuutta erityisen paljon nopeasti kasvavissa BRIC-maissa. Suomen viennin ongelma ei ole vain eurokriisin alentamassa kysynnässä, vaan myös kilpailukyvyssä ja suomalaisessa vientitarjonnassa.

Yhdysvallat toipui finanssikriisistä nopeasti, mutta elpyminen on ollut huomattavasti hitaampaa kuin aiemmista taantumista. Lamassa romahtaneen asuntorakentamisen pohja ilmeisesti saavutettiin v. 2012 ja esimerkiksi rakennusluvut ja aloitukset kasvoivat 30 % ja 40 % edellisestä vuodesta. Maan työttömyys on kuitenkin jäänyt historiaan nähden hyvin korkealle tasolle ja kokoaikainen työllisyys oli v. 2012 huomattavasti lamaa edeltäneen tasoa alempi. Elpymistä on edistetty sekä finanssi- että rahapolitiikalla, mutta sitä on hidastanut kotitalouksien ja rahoitussektorin taseiden sopeutus.

EU:n talous kärsi lamasta Yhdysvaltoja enemmän ja myös siitä toipuminen on ollut hitaampaa. Esimerkiksi euroalue kääntyi uudelleen taantumaan v. 2012. Euroalueella työttömyys ja erityisesti nuorisotyöttömyys on kasvanut nopeasti.

Myös kehittyvät maat kuten Kiina kärsivät finanssikriisistä muun muassa kaupan heikentyneen rahoituksen ja teollisuusmaiden vaimean kulutus- ja investointikysynnän vuoksi. Kiinan BKT kuitenkin kääntyi vahvaan nousuun, joka sekin hidastui v. 2012 noin kahdeksan prosentin vauhtiin. Kiinassa kasvua on tuettu vahvalla elvytyksellä, jonka seurauksena maan investointien osuus BKT:sta nousi noin 42 prosentin tasolta vuosina 2009—2012 noin 47 prosenttiin BKT:sta.

Keskuspankit ovat tukeneet elpymistä sekä ennätysellisen alhaisilla koroilla että uusilla epätavallisilla toimilla. Tämän seurauksena korkotasot varsinkin teollisuusmaissa ovat olleet hyvin alhaiset ja jopa inflaatiota alemmat vuosina 2009—2012.

Teollisuusmaiden hitaasta tai jopa negatiivisesta kasvusta huolimatta monien raaka-aineiden hinnat ovat pysytelleet korkealla. Esimerkiksi Brent-öljy on nimellisesti kalliimpaa kuin koskaan; se maksoi v. 2011 keskimäärin 111 USD (80 euroa) ja v. 2012 keskimäärin 112 USD (87 euroa) tynnyriltä. Korkeita hintoja on ylläpitänyt kehittyvien maiden kysynnän kasvu. Vuosina 2011 ja 2012 Yhdysvaltojen markkinoilla raakaöljyn tuotanto on kasvanut erittäin nopeasti. Tämän seurauksena amerikkalaisten öljylaatujen (WTI, Midland) hinnat ovat olleet 15—20 % alle Brent-hinnan, kun ne aiemmin olivat sitä hieman kalliimpia. Energiaintensiiviset pohjoisamerikkalaiset teollisuuden ja palvelun alat ovat saaneet kilpailuedun suhteessa eurooppalaisiin.

Euroopan valtioiden velkakriisin kehitys vuonna 2012

Euroalueen kriisi on jatkunut vuodesta 2008 saakka, jolloin globaalitalouden sokki ja sen myötä voimistunut pankkikriisialto useissa maissa johtivat julkisen talouden ongelmiin ja velkakriiseihin. Tilanne johti edelleen mittaviin politiikkahaasteisiin, jotka jatkuvat yhä.

Vaikka vuoden 2012 syksyllä alkanut rahoitusmarkkinoiden vakautumiskehitys on myönteistä euroalueen toipumisen kannalta, on tilanne edelleen riskialtis. Edessä on mahdollisesti pitkä kivuliaan kasvun ja vaikeiden talousuudistusten aikakausi. Keskeisiä edellytyksiä myönteisen kehityksen jatkumiselle ovat kasvunäkymien parantuminen, yhteiskunnallisen vakauden säilyminen sekä rahoitusjärjestelmien tervehtyminen.

Euroalueen talouden tilaan ja rahoitusjärjestelmän vakaustilanteen vakiintumiseen syksyn 2012 aikana vaikutti erityisesti EKP:n ilmoitus uudesta tukiosto-ohjelmasta (ns. OMT-ohjelma), päätös Kreikan toisen tukiohjelman jatkumisesta sekä Espanjan pankkiohjelman toteutuminen suunnitellusti. Myös euroalueen tulevaisuuslinjaukset, mukaan luettuna

pankkiunioni, vahvistivat osaltaan yleistä luottamusta. Tätä luottamusta voivat kuitenkin nopeastikin heikentää negatiiviset signaalit.

Euroalueen talouskasvu- ja rahoitusvakauskäykymät ovat lyhyellä aikavälillä hyvin haastavat ja kokonaistilannetta leimaa epävarmuus. Euroalueen kasvu pysyy lähellä nollatasoa. Euroalueen vakauttamispyrkimykset riippuvat merkittävästi talouskasvun alkamisesta, erityisesti kriisimaissa, pankkijärjestelmien vakautumisesta sekä globaalin talouskasvun jatkumisesta. Pitkän aikavälin näkymiä varjostaa erityisesti väestön ikääntyminen, jonka seurauksena potentiaalinen talouskasvu hidastuu ja valtioiden rahoituspohja heikkenee.

Vuoden 2012 aikana euroalueen maista Espanja ja Kypros esittivät tukipyynnöt. Espanjan tukipyynnöksi koski pankkisektorin vakauttamista. Tukipaketti hyväksyttiin heinäkuussa ja ohjelma on edennyt suunnitellussa tahdissa. Sijoittajavastuun toteuttamisen myötä pankkien pääomittamiseen tarvittu lainasumma jäi merkittävästi arvioitua pienemmäksi. Tällä hetkellä näyttää siltä, ettei ohjelmasta ole tarpeen myöntää lisää lainaeriä tähän mennessä myönnetyn noin 41,5 mrd. euron lisäksi. Kypros esitti tukihakemuksensa kesäkuussa ja jäsenmaat antoivat periaatteellisen tuen, mutta tukipyynnön käsittely ja toimeenpano jatkuu v. 2013.

Vuosien 2010 ja 2011 aikana Kreikalle, Irlannille ja Portugalille myönnettyjen talouden sopeutusohjelmien toimeenpano jatkui. Lisäksi Kreikan toista tukiohjelmaa päätettiin vuoden lopulla jatkaa Kreikan täytettyä ohjelman ehtona olleet ns. ennakkolliset toimet. Viime kesän kaksien vaalien aiheuttaman poliittisen epävarmuuden jälkeen Kreikan tilanne vakaantui ja hallitus onnistui toimeenpanemaan troikan vaatimia uudistuksia. Loppuvuoden aikana julkisen talouden tilanne koheni jonkin verran. Alustavien tietojen mukaan valtioneuvostolle asetetut tavoitteet jopa ylittyivät.

Irlanti jatkoi vuoden 2012 aikana talouden sopeutusohjelman toimeenpanoa. Ohjelma eteni suunnitellusti, vaikka ulkoinen ympäristö vaikeutti talouden elpymistä. Irlanti kokeili onnistuneesti lainamarkkinoille paluuta heinäkuussa, mutta lopullinen paluu edellyttää vielä luottamuksen vahvistumista.

Portugalin sopeutusohjelma eteni 2012 suunnitelmien mukaisesti, joskin yleinen kansainvälinen heikentynyt taloustilanne heikensi myös Portugalin talouden lyhyen aikavälin näkymiä. Arvioiden mukaan Portugalissa on tapahtunut talouden yleistä myönteistä edistystä: vaihtotaseen ja budjettivajeen tasapainotus on jatkunut, rahoitussektorin riskit ovat pienentyneet ja rakenteellisia reformeja on käynnissä. Samalla kuitenkin kasvava työttömyys ja laskevat verotulot sekä yleinen epäluottamus talouden kehitykseen vaikeuttavat sopeuttamista.

Eurooppalaisen talouspolitiikan koordinaatio

Vastauksena Euroopan valtioiden velkakriisiin talous- ja finanssipolitiikan koordinaatiota on euroalueella vahvistettu. Marraskuussa 2011 voimaantulleet viisi asetusta ja yksi direktiivi (ns. six-pack), vahvistavat vakaus- ja kasvusopimuksen ennaltaehkäiseviä ja korjaavia osia sekä liittävät siihen makrotaloudellisia tasapainottomuuksia koskevan menettelyn (Macroeconomic Imbalance Procedure). Six-packin rinnalle on hyväksytty osittain tiukempia vaatimuksia asettava, valtioiden välisen finanssipoliittisen sopimuksen (Treaty on

Stability, Coordination and Governance) finanssipoliittinen osio (Fiscal Compact), jonka keskeinen sisältö on viety kansalliseen lainsäädäntöön (ns. fipo-laki). Näitä täydentää vielä two-packin nimellä tunnetut kaksi vain euroaluetta koskevaa asetusta, jotka määrittävät täsmällisemmin kansallisiin budjettimenettelyihin ja erityisesti alijäämämenettelyyn liittyvää raportointia sekä selkeyttävät ohjelmamaita koskevia menettelyjä.

Keskustelu pankkiunionista ja yleisemmin talous- ja rahaliiton kehittämisestä jatkuu edelleen. Joulukuun 2012 Eurooppa-neuvostossa sitouduttiin pankkiunionin täydentämiseen yhteisellä kriisinhallintamekanismilla mahdollisimman pian sen jälkeen, kun yhteisestä pankkivalvontamekanismista sekä resoluutiodirektiivistä ja talletussuojadirektiivistä on sovittu. EMUn kehittämisen osalta Eurooppa-neuvoston ja komission puheenjohtajille annettiin tehtäväksi esittää kesäkuun 2013 Eurooppa-neuvostolle mahdollisia toimenpiteitä ja aikataulutettu etenemissuunnitelma talouskasvun, kilpailukyvyyn ja työllisyyden turvaamiseksi EU:ssa ja erityisesti euroalueella. Tämä EMUn kehittämiseen tähtäävä suunnitelma käsittää neljä osa-aluetta: kansallisten uudistusten koordinointi, EMUn sosiaalinen ulottuvuus, sopimusluonteiset järjestelyt kilpailukyvyyn ja kasvun parantamiseksi sekä solidaarisuusmekanismi.

Suomen talouden yleiskuva

Tilastokeskuksen ennakkotietojen valossa Suomen talous bruttokansantuotteella mitattuna supistui 0,2 % v. 2012 ollen 194 mrd. euroa. Pienenä avoimena taloutena Suomen taloudelliseen kehitykseen on vaikuttanut kansainvälisen talouden, ja erityisesti euroalueen, vaimea kehitys. Kansainvälisen talouden kasvu pysynee varsin alhaisena myös lähi-vuosien aikana.

Kansantalouden kysyntää piti viime vuonna yllä kulutus, sillä yksityisen kulutuksen volyyymi kasvoi 1,6 % ja julkinen kulutus liki prosenttiin. Viime vuoden talouskehitys oli kaksijakoista. Vuoden alussa bruttokansantuote oli vielä selvässä kasvussa, mutta taloudellinen aktiviteetti laski varsin nopeasti toisen neljänneksen aikana.

Huolimatta varsin heikosta reaalitalouden kehityksestä työllisyystilanne säilyi varsin hyvänä. Viime vuoden työttömyysasteen vuosikeskiarvoksi muodostui 7,7 %, eli työttömiä oli hiukan vuotta 2011 vähemmän. Tilanne kuitenkin muuttui viime vuoden lopulla, jolloin työttömyys lähti varsin nopeaan nousuun ja tämän ennakoidaan jatkuvan myös vuoden 2013 aikana. Kansantaloudelle tärkeä työn tuottavuus ei noussut vuodesta 2011 ollenkaan ja oli edelleen yli kolme prosenttia pienempi kuin v. 2007.

Hintojen nousu jatkui kohtalaisen nopeana, sillä kuluttajahintaindeksi nousi 2,8 %. Vaihtosuhteen heikkeneminen jatkui, koska tuontihintojen nousuvauhti oli vientihintojen nousuvauhtia kovempaa. Kotitalouksien reaalityulojen kasvu oli vain 0,2 % ja velkaantumisen jatkui. Velkaantumisaste nousi liki 120 prosenttiin käytettävissä olevista tuloista. Yritysten varsinaisen toiminnan voittoja kuvaava toimintaylijäämä supistui viime vuonna noin 2 % edellisestä vuodesta.

Suomen talouden rakennemuutos jatkui edelleen kertomusvuonna. Teollisuuden rooli pieneni edelleen ja erityisesti elektroniikka- sekä metsäteollisuuden siirtäessä tuotantoaan ulkomaille. Palveluissa kaupan näkymiä vaimensi maltillinen ostovoiman kehitys.

Kuten edellä todettiin, talous häilyi taantuman partaalla viime vuonna. Valtiovarainministeriön ennuste vuoden 2012 talousarvion perustaksi oletti että BKT lisääntyisi v. 2012 1,8 %. Toisin kävi: kokonaistuotanto supistui 0,2 %. Ennusteen ja toteutuman välinen ero vaikuttaa suurelta, mutta se on itse asiassa keskimääräistä pienempi, sillä valtiovarainministeriön kyseisen ajankohdan ennustevirheiden suuruus on viiden viimeisen vuoden aikana ollut keskimäärin vajaat neljä prosenttiyksikköä. Kokonaistuotannon arvo lisääntyi 2,6 %, kun ennuste oli 4,5 %. BKT:n hinta arvioitiin lähes oikein, joten ero tuli määrän supistumisesta.

Suhteellisesti suurin ero ennusteen ja toteutuman välillä oli ulkomaankaupassa. Kansainvälisen talouden odotettua heikompi kysyntä supisti vientiä 1,4 %, kun viennin odotettiin kasvavan 3,5 %. Vientiaktiviteetti hidastui, mutta maailmankaupan ennakoitua jyrkemmän hidastumisen seurauksena ennustettua voimakkaammin. Viennin lasku oli laaja-alaista, sillä sekä tavaroiden että palveluiden vienti jäivät edellisvuotta pienemmiksi. Eriytyisen selvästi vähenivät perusmetalli- sekä sähkötekniikkateollisuuden tuotteiden vienti. Öljytuotteiden vienti sen sijaan lisääntyi määrältään lähes kymmeneksen. Toinen kemiateollisuuden vahva vientiala oli peruskemikaalituotteet. Vaihtotaseen ylijäämän odotettiin jatkuvan runsaan prosentin suuruisena suhteessa kokonaistuotantoon, mutta vaihtotase kääntyi alijäämäiseksi ensimmäistä kertaa 18 vuoteen jo v. 2011 ja alijäämä syveni hieman v. 2012, 1,6 prosenttiin suhteessa kokonaistuotantoon.

Vaimentunut talouskasvu laski tuotannollisen kapasiteetin käyttöastetta ja heikensi kasvunäkymiä, jotka yhdessä vähensivät investointitarvetta. Investoinnit vähenivät 2,9 %, kun investointeihin ennakoitiin hidastuvaa kasvua. Investoinnit vähenivät laajalla rintamalla, sillä niin rakennus- kuin laiteinvestoinnitkin jäivät edellistä vuotta pienemmiksi. Supistuneiden viennin ja investointien seurauksena tuonti supistui 3,7 %. Selvimmin supistui kestokulutustavaroiden – etenkin autojen – tuonti, kun autoveromuutos keväällä 2012 supisti uusien autojen rekisteröintiä.

Kulutuksen kehitys ennakoitiin sen sijaan hyvinkin tarkkaan. Yksityisen kulutuksen kasvu hidastui viime vuonna 1,6 prosenttiin, juuri saman verran kuin ennuste syksyllä 2011 oletti. Yksityisen kulutuksen kasvua tukivat työllisyyden lisääntyminen ja palkkojen nousu. Kulutuksen kasvu kohdistui etenkin palveluihin sekä huonekaluihin ja vaatteisiin. Julkinen kulutus lisääntyi puolestaan 0,8 %, vain kymmenyksen enemmän kuin ennustettiin.

Talousarvion veropohjan muodostavista tekijöistä yksityisen kulutuksen arvon kasvu hidastui viime vuonna 4,3 prosenttiin, kun kesällä 2011 kasvua odotettiin 4,7 %. Palkkasumman kasvu hidastui 3,2 prosenttiin, kun ennusteessa kasvua odotettiin 3,8 %. Työttömyysasteen odotettiin laskevan 7,6 prosenttiin työvoimasta, kun toteutunut työttömyysaste oli lähes sama, 7,7 %. Inflaation odotettiin nopeutuvan 3,3 prosenttiin, mutta todellisuudessa kuluttajahintojen nousuvauhti hidastui 2,8 prosenttiin.

1.2 Julkisen talouden kehitys

Suomen julkisen talouden rahoitusasema heikkeni v. 2012 yli 2 mrd. euroa viime vuonna matalasuhdanteen seurauksena. Julkinen talous oli alijäämäinen jo neljättä vuotta perähtäin. Julkisyhteisöjen niin sanottu EDP-alijäämä oli 1,9 % suhteessa kokonaistuotantoon. Julkisyhteisöjen kokonaismenot kasvoivat 4,5 % edellisvuodesta eli runsaat kaksi prosenttiyksikköä enemmän kuin kokonaistulot.

Julkisyhteisöjen velka lisääntyi viime vuonna yli 10 mrd. euroa ja velka oli ensimmäisen kerran suurempi kuin 100 mrd. euroa. Velan suhde kokonaistuotantoon kohosi neljä prosenttiyksikköä eli 53 prosenttiin suhteessa kokonaistuotantoon. Euroopan väliaikaisen rahoitusvakausvälineen (ERVV) velanotto tilastoidaan osaksi ERVV:lle takauksia myöntäneiden maiden julkista velkaa. Tämä lisää Suomen ja muiden takauksia myöntäneiden euromaiden julkista bruttovelkaa. Suomen julkiseen velkaan oli kirjattu ERVV:n myöntämää lainaa vuoden 2012 lopussa yhteensä 2,7 mrd. euroa.

Valtiontalous

Valtiontalouden rahoitusasema heikkeni vuoden 2009 taantuman seurauksena 5,5 % alijäämäiseksi suhteessa kokonaistuotantoon v. 2010. Vuonna 2011 rahoitusasema koheni talouskasvun, elvytystoimien päättymisen sekä välillisen verotuksen kiristämisen myötä. Rahoitusasema oli v. 2011 runsaat 6,4 mrd. euroa alijäämäinen. Suhdannevaihtelut heijastuvat selvimmin valtiontalouden rahoitusasemaan verrattuna muihin julkisen talouden alasektoreihin, erityisesti verotulojen suuren suhdanneherkkyyden vuoksi.

Vuonna 2012 valtiontalouden rahoitusasema heikkeni runsaan miljardin euron verran. Alijäämä suhteutettuna bruttokansantuotteeseen oli 3,8 %. Kehitykseen vaikuttivat eniten verokertymän kasvun hidastuminen. Valtiontalouden verotulot kasvoivat 2,3 %. Välillisten verojen tuotto kasvoi, sen sijaan välittömien verojen tuotto painui negatiiviseksi, jota selittää suurelta osin yhteisöveron tuoton lasku. Merkittävimmät hallituksen päättämät veroperustemuutokset v. 2012 olivat yhteisöverokannan alentaminen sekä energiaverojen korottaminen. Vuonna 2012 veroperustemuutosten vaikutus verotulojen kasvuun jäi kuitenkin nettomääräisesti hyvin vähäiseksi. Tilinpidon mukaiset valtion menot kasvoivat 4,4 %. Menoja kasvattivat erityisesti tulonsiirrot muille sosiaaliturvarahastoille.

Paikallishallinto

Paikallishallinnon rahoitusasema heikkeni lähes miljardilla eurolla, ja alijäämä suhteessa bruttokansantuotteeseen oli 1,1 %. Paikallishallinnon kokonaismenojen kasvu hidastui viiteen prosenttiin, mutta verotulot ja valtionosuudet yhteensä kasvoivat vain 2 %. Verotulojen kasvua alensi kuntien yhteisöveron jako-osuuden tilapäisen korotuksen aleneminen viidellä prosenttiyksiköllä v. 2012. Keskimääräinen kunnallisveroprosentti nousi vain 0,1 prosenttiyksiköllä. Paikallishallinnon velka kasvoi poikkeuksellisen paljon, noin 1,5 mrd. eurolla.

Sosiaaliturvarahastot

Vuonna 2012 sosiaaliturvarahastojen ylijäämä oli 2,6 % suhteessa kokonaistuotantoon, mikä selittyi lähes kokonaan työeläkerahastojen ylijäämällä. Työeläkerahastojen ylijäämä kuitenkin supistui vuoden aikana huomattavasti, runsaan 500 milj. euron verran. Työeläke-etuuksien kasvu jatkui nopeana samalla kun sosiaalivakuutusmaksukertymän kasvu hidastui palkkasumman mukana. Samaan aikaan omaisuustulot supistui erityisesti alentuneen korkokannan takia. Muiden sosiaaliturvarahastojen (lähinnä Kansaneläkelaitos ja Työttömyysvakuutusrahasto) rahoitusasemaan vaikutti maksettujen etuusmenojen maltillinen kasvu. Muut sosiaaliturvarahastot olivat 0,2 % / BKT ylijäämäisiä.

1.3 Finanssipolitiikka

Finanssipolitiikan linja

Suomen taloudellinen menestys voi perustua vain korkeaan työllisyyteen, kilpailukykyiseen tuotantoon, korkeaan osaamiseen, tasa-arvoisiin palveluihin sekä sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen ja jokaisen osallisuuteen perustuvaan hyvinvointimalliin. Talouden kasvun edellytysten vahvistaminen ja hyvinvointivaltion rahoituksen turvaaminen ovat finanssi- ja talouspolitiikan keskeiset haasteet Suomessa. Suomen julkisen talouden rahoitus ei ole kestäväällä pohjalla pitkällä aikavälillä.

Pääministeri Jyrki Kataisen hallitus on vastannut julkisen talouden hoitoa koskeviin haasteisiin asettamalla tavoitteekseen tasapainottaa valtiontalous ja kääntää valtionvelka suhteessa kokonaistuotantoon selkeään laskuun vaalikauden loppuun mennessä. Tavoitteisiin pääsemiseksi hallitus on sitoutunut toteuttamaan valtion tuloihin ja menoihin kohdistuvia sopeutustoimia sekä uudistamaan talouden rakenteita niin, että edellytykset talouden ennusteita vahvemmalle kasvulle vahvistuvat.

Hallitus on päättänyt eri yhteyksissä välittömistä valtion menoja vähentävistä ja tuloja lisäävistä toimista. Merkittävimmät näistä toimista sisältyvät hallitusohjelmaan sekä lokakuun 2011 ja huhtikuun 2012 kehyspäätöksiin. Toimet toteutetaan asteittain vuoteen 2015 mennessä ja ne kohentavat valtion rahoitusasemaa nettomääräisesti yhteensä noin 5,1 mrd. eurolla vuodesta 2016 eteenpäin.

Huhtikuun 2012 kehyspäätöksen yhteydessä julkaistussa valtiovarainministeriön enusteissa arvioitiin, että välittömät sopeutustoimet yhdessä talouden ennustetun kasvun kanssa kohentaisivat valtion rahoitusasemaa niin, että valtiontalouden velan kasvu pysähtyisi suhteessa kokonaistuotantoon vaalikauden aikana. Valtiontalouden alijäämän arvioitiin kuitenkin ylittävän tavoitteen v. 2015. Talouden ennustetun kasvun ja sopeutustoimien ei myöskään arvioitu riittävän poistamaan julkisen talouden kestävyysvajetta. Lisäksi vuoden mittaan valtiovarainministeriö tarkensi arvioitaan talouden, ml. julkinen talous, tilasta ja näkymistä heikomman kehityksen suuntaan.

Hallitus on sitoutunut toteuttamaan lisätoimia, jos valtionvelka suhteessa kokonaistuotantoon ei näyttäisi kääntyvän laskuun ja valtiontalouden alijäämä näyttäisi asettuvan yli yhteen prosenttiin suhteessa kokonaistuotantoon.

Julkisen talouden vahvistaminen pelkästään verotusta kiristävien ja menoja leikkaavien välittömien toimien avulla ei ole tarkoituksenmukaista. Välittömien sopeutustoimien ohella tarvitaan talouden rakenteisiin kohdistuvia uudistuksia, jotka kohentavat talouden kasvun edellytyksiä.

Huhtikuun 2012 kehyspäätöksen yhteydessä hallitus päätti toimista, joilla vahvistetaan talouden kasvuedellytyksiä. Vuoden mittaan hallitus jatkoi talouskasvun ja kilpailukyvyn vahvistamiseen, työllisyyden lisäämiseen ja työurien pidentämiseen sekä julkisen sektorin tuottavuuden parantamiseen tähtäävien toimien valmistelua hallitusohjelman puolivälitarkastelua varten helmi—maaliskuussa 2013.

Julkisen talouden kestävyys

Julkisen talouden katsotaan olevan kestävällä pohjalla, jos julkinen velkaantuneisuus pysyy pitkällä aikavälillä vakaana. Julkisen talouden kestävyuden mittarina käytetään kestävyysvajetta, joka kertoo, kuinka paljon julkista taloutta tulisi sopeuttaa välittömästi, jotta julkinen velkaantuneisuus pysyy hallitulla uralla.

Julkisen talouden kestävyyttä rasittaa tulevana vuosikymmeninä väestön ikärakenteen vanheneminen. Ikärakenteen muutos heikentää julkista taloutta kahta kautta; ikääntyvien määrän kasvu lisää julkisia menoja, kuten eläkkeitä sekä terveys- ja hoivamenoja, kun samalla työikäisen väestön määrä supistuu, joka puolestaan vähentää talouden kasvupotentiaalia ja sitä kautta veropohjan kasvua. Huoltosuhdetta heikentää erityisesti suurten ikäluokkien siirtyminen pois työelämästä sekä jatkuva eliniän kasvu. Toisaalta maahanmuutto sekä ikääntyvien työvoimaosuuksien nousu ovat hidastaneet huoltosuhteen heikkenemistä.

Valtiovarainministeriö päivitti 2012 arvioitaan julkisen talouden pitkän aikavälin kestävydestä. Ikäsidonnaisten menojen arvioinnissa käytettiin sosiaali- ja terveysministeriössä kehitettyä SOME-mallia. Laskelman taustalla oli Tilastokeskuksen vuoden 2009 väestöennuste, muilta osin kokonaistaloudelliset oletukset perustuivat v. 2012 valmistuneen EU:n ikääntymisraportin oletuksiin.

Laskelmissa ikäsidonnaisten menojen arvioidaan kasvavan 3,5 prosenttiyksikköä suhteessa BKT:n vuosina 2016—2060. Eläkemenot kasvavat nopeasti jo 2010-luvulla kun puolestaan terveyden- ja pitkäaikaohitoimenot kasvavat voimakkaasti 2020-luvulta eteenpäin. Ikäsidonnaisten menojen kehityksen avulla arvioidaan tulevia julkisen talouden alijäämiä, kun julkisen talouden tulojen ja muiden menojen oletetaan kasvavan BKT:n vauhtia. Tulevien alijäämien nykyarvon summana lasketaan julkisen talouden kestävyysvaje, jonka suurruudeksi arvioitiin 3½ % bruttokansantuotteesta.

Kehysmenojen kokonaismäärä alitti asetetun menokehityksen

Vaalikauden ensimmäisessä kehyspäätöksessä 5.10.2011 kertomusvuodelle 2012 asetettiin menokehitykseksi 42 284 milj. euroa vuoden 2012 hintatasossa. Vuoden 2012 täydentävien talousarvioesitysten myötä menokehystä korjattiin vastaamaan hinta- ja rakenne muutoksia, minkä seurauksena kehystaso tarkentui 42 188 milj. euroon myöhemmin syksyllä 2011. Kehysmenojen kokonaismäärä oli hallituksen talousarvioesityksessä (mukaan luettuna täydentävät esitykset) 41 933 milj. euroa, mikä jätti 56 milj. euron ns. jakamattoman varauksen 200 milj. euron lisätalousarviovarauksen ohella. Varsinaiseen talousarvioon eduskunta lisäsi kehukseen luettavia menoja 40,4 milj. eurolla.

Kertomusvuonna eduskunnalle annettiin talousarvioesityksen ja kahden sitä täydentävän esityksen lisäksi kolme lisätalousarvioesitystä. Kolmanteen lisätalousarvioesitykseen liittyi myös täydentävä esitys. Oheisessa taulukossa on esitetty varsinaisen talousarvion ja lisätalousarvioiden osalta kaikkien menojen ja kehysmenojen kokonaisluvut sekä paljonko ko. talousarvion jälkeen kehukseen luettavien menojen määrä on alittanut kehystason. Eduskunta teki muutoksia vain varsinaiseen talousarvioon. Kehystasoon kertomusvuonna tehdyt hinta- ja rakennekorjaukset on esitetty kussakin hallituksen esityksessä erikseen.

Kertomusvuonna kertaluonteisiin menoihin oli käytössä kehysten estämättä myös vuoden 2011 kehuksesta siirtynyt 200 milj. euroa. Ensimmäisessä lisätalousarviossa tästä käytettiin 54 milj. euroa kertaluonteisiin menoihin, mikä teknisesti toteutettiin korottamalla vuoden 2012 kehystasoa 54 milj. eurolla.

TAULUKKO 1. Talousarviomenot vuonna 2012, milj. euroa

	Hallituksen esitys ml. täydentävät esitykset	Kaikki menot	Kehukseen luettavat menot yhteensä	Hinta- ja rakennekorjattu kehystaso	Jakamaton varaus ja lisätalousarviovaraus
Hallituksen esitys	TAE 2012	52 477	41 933	42 188	56 + 200
Eduskunnan muutoksen jälkeen	TA 2012	52 517	41 973	42 188	15 + 200
Hallituksen esitys	LTAE I	52 742	42 067	42 242	175
Hallituksen esitys	LTAE II	54 514	42 197	42 375	178
Hallituksen esitys	LTAE III	54 432	42 038	42 287	249

Kertomusvuonna kehukseen kuuluvien menojen budjetoitu taso jäi 249 milj. euroa alle asetetun menokehysten, minkä lisäksi kertaluonteisiin menoihin käytettävissä ollutta vuodelta 2011 siirtynyttä varausta jäi käyttämättä 146 milj. euroa.

Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen kehysäännöissä todetaan, että jos kehysmenojen taso lisätalousarvioiden jälkeen jää kehystason alle, voidaan erotus, kuitenkin enintään 200 milj. euroa, käyttää seuraavana vuonna kertaluonteisiin menoihin kehysten estämättä. Vuodelta 2012 voidaan siten siirtää enintään 200 milj. euroa vuodelle 2013.

Vuoden 2012 velanotto alitti reilusti budjetoidun

Hallituksen vuoden 2012 talousarvioesityksessä menojen yhteismäärä oli 52 477 milj. euroa, joka eduskunnan käsittelyssä nousi noin 40 milj. eurolla. Talousarviossa varsinaisten tulojen arvio vuodelle 2012 oli 45 167 milj. euroa. Budjettitalouden alijäämäksi arvioitiin talousarviossa 7 351 milj. euroa.

Lisätalousarvioissa määrärahoja lisättiin nettomääräisesti 1 915 milj. eurolla ja tuloarvioita korotettiin nettomääräisesti 133 milj. eurolla. Lisätalousarvioiden menolisäyksistä suurin osa kohdistui kehysten ulkopuolisiin menoihin ja suurimpana yksittäisenä tekijänä oli Euroopan vakauseräpäätöksen pääomitus, joka budjetoitiin toisessa lisätalousarviossa. Suomen Vientiluotto Oy:n lainojen määrärahaan osoitettiin lisätalousarvioissa yhteensä 650 milj. euroa pysyvän jälleenerahoitusjärjestelmän käyttöönoton viivästyksen ja jälleenerahoituslainojen suuren kysynnän vuoksi. Toisaalta korkomenojen arviota alennettiin lisätalousarvioissa kaikkiaan 346 milj. eurolla.

Lisätalousarvioissa verotuloarvioita korotettiin nettomääräisesti yhteensä 433 milj. eurolla. Ensimmäisessä lisätalousarviossa verotuloarviota korotettiin nettomääräisesti 108 milj. euroa. Arvonlisäveron sekä ajoneuvoveron kertymääräarvioita korotettiin lähinnä saatujen kertymätietojen johdosta. Korkotulojen lähdeveron arviota puolestaan alennettiin. Toisessa lisätalousarviossa verotuloarviota alennettiin nettomääräisesti 175 milj. euroa. Yhteisöveron tuloarviota alennettiin 170 milj. euroa kertymätietojen pohjalta. Kolmannessa lisätalousarviossa verotuloarviota alennettiin 660 milj. euroa. Heikentyneestä kokonaistaloudellisesta ennusteesta sekä alkuvuoden kertymätiedoista johtuen yhteisöveroarviota alennettiin 220 milj. euroa, autoveroarviota 179 milj. euroa ja arvonlisäveroarviota 54 milj. euroa. Lisäksi energiaveroarviota alennettiin 197 milj. euroa ja jäteveroarviota 10 milj. euroa alkuvuoden kertymätietojen pohjalta. Budjettitalouden alijäämäksi arvioitiin vuoden 2012 kolmannessa lisätalousarviossa 9 133 milj. euroa.

Budjettitalouden tulot ilman nettolainanottoa olivat tilinpäätökseen sisältyvän toteumalaskelman mukaan 45 733 milj. euroa ja menot 53 446 milj. euroa. Tilinpäätöksen mukaan budjettitalouden menot olivat 7 713 milj. euroa suuremmat kuin toteutuneet tulot ilman nettolainanottoa. Budjetoituja menoja jäi käyttämättä 986 milj. euroa, eli 49 milj. euroa vähemmän kuin v. 2011. Budjetoidun tason alittumista selittää muun muassa se, että suhdannehuuonteiset työttömyysturva- ja toimeentulotukimenot alittivat budjetoidun. Lisäksi myös esimerkiksi viennin jälleenrahoituksen määrärahojen käyttö jäi budjetoidusta. Varsinaisia tuloja kertyi 434 milj. euroa budjetoitua enemmän. Tuleville vuosille jää 3 617 milj. euroa edellisten tilikausien ylijäämää, jota voidaan talousarviolain sallimissa puitteissa käyttää talousarvion kattamiseen. Budjettitalouden velka kasvoi 4,8 mrd. eurolla. Valtionvelan kasvu jäi selvästi kolmannessa lisätalousarviossa arvioitua pienemmäksi. Velanoton toimintatapa muuttui v. 2011 perustuslakivaliokunnan linjattua, että talousarvion kattamisvaatimus ei edellytä talousarvioon merkityn lainan täysimääräistä nostamista, jos lainan nostaminen ei ole tarpeen valtion maksuvalmiuden kannalta.

Valtion velkaantuminen jatkuu

Valtionvelan nimellisarvo oli vuoden 2012 lopussa noin 83,9 mrd. euroa, mikä on noin 4,2 mrd. euroa enemmän kuin vuoden 2011 lopussa. Valtionvelan määrä suhteessa bruttokansantuotteeseen oli kertomusvuoden lopussa noin prosenttiyksikön korkeampi kuin vuoden 2011 lopussa, noin 43 %. Valtionvelka on kasvanut vuosina 2009—2012 lähes 30 mrd. eurolla. Velkaantumisen ennakoidaan jatkavan kasvua. Valtionvelkaa käsitellään tarkemmin luvussa 2.6.

Koko valtiontalouden alijäämä oli v. 2012 kansantalouden tilinpidon käsittein mitattuna 3,8 % bruttokansantuotteesta. Valtiontalouden ennakoidaan pysyvän alijäämäisenä myös lähivuodet.

TAULUKKO 2. Budjettitalouden ja valtiontalouden tasapaino 2009—2012, milj. euroa

	2009	2010	2011	2012	Muutos 2011—2012, %
Budjettitalous					
– budjettitalouden tulot	37 534	39 051	43 242	45 733	5
– budjettitalouden menot	46 897	49 880	50 382	53 446	6
Varsinainen alijäämä	-9 363	-10 829	-7 140	-7 713	7
Velanhallinnan menot (-), tulot (+)	18	234	-41	-64	36
Nettorahoitustarve (-)	-9 345	-10 595	-7 181	-7 777	8
Valtiontalouden jäämä kansantalouden tilinpidon mukaan	-8 256	-10 078	-6 357	-7 439	15

Veropoliittika

Kataisen hallituksen veropoliittisen linjauksen mukaisena tavoitteena on hyvinvointiyhteiskunnan rahoitus pohjan vahvistaminen ja sitä kautta osaltaan myös julkisen talouden pitkän aikavälin kestävyysparantaminen. Tavoitteen saavuttamiseksi hallitus toteutti v. 2012 rakenteellisia muutoksia verotukseen. Verotukseen tehdyillä muutoksilla hallitus pyrki vahvistamaan talouskasvua ja työllisyyttä, parantamaan yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta sekä ohjaamaan tuotantoa ja kulutusta terveyden ja ympäristön kannalta kestävämpään suuntaan.

Verotuksen painopistettä siirrettiin edelleen työn ja yrittämisen verotuksesta kohti ympäristö- ja terveysperusteista verotusta. Vuoden 2012 ansiotulooveroperusteisiin tehtiin ansiotason arvioitua nousua vastaava tarkistus, jotta verotus ei kiristyisi tulojen noustessa arvioidun ansiotasokehityksen mukaisesti. Lisäksi työn verotusta kevennettiin kasvattamalla työtulovähennystä 200 milj. eurolla.

Yritysten investointihalukkuuden parantamiseksi yhteisöverokantaa alennettiin 1,5 prosenttiyksiköllä 24,5 prosenttiin. Samalla kuitenkin pääomatuloverotusta kiristettiin korottamalla verokanta 30 prosenttiin ja muuttamalla pääomatulojen verotus progressiiviseksi siten, että verokanta on 32 % pääomatulojen 50 000 euroa ylittävältä osin. Osinkoverotusta kiristettiin niin ikään alentamalla listautumattomien yritysten jakamien osinkojen verovapaata määrää 60 000 euroon.

Valmisteverotuksessa ympäristön ja terveyden kannalta haitallisten tuotteiden verotusta korotettiin. Kulutuksen vähentämiseksi ja häittävaikutusten ehkäisemiseksi sekä alkoholin että tupakkatuotteiden verotusta kiristettiin. Myös makeisten, jäätelön ja virvoitusjuomien valmisteverojen tasoja nostettiin. Energiaverojen osalta hallitus korotti erityisesti liikenteen polttoaineiden valmisteveroja. Hallitusohjelman mukainen liikenteen polttonesteiden verotason nosto toteutetaan kaksivaiheisesti. Ensimmäinen korotus toteutettiin v. 2012, ja toinen korotus toteutetaan v. 2014.

Verojen ympäristöohjauksen tehostamiseksi ja verotuottojen lisäämiseksi hallitus teki muutoksia myös ajoneuvo- ja autoverotukseen. Verotuksen painopistettä siirrettiin hankinnan verotuksesta käytön verotukseen ajoneuvoveroa korottamalla, mutta myös autoveroa korotettiin sellaisten autojen osalta, joiden hiilidioksidipäästö ylittää 110 g/km.

Verotuksen oikeudenmukaisuutta lisääviä veromuutoksia tehtiin pääomatuloverotuksen lisäksi ansiotuloverotuksessa sekä perintö- ja lahjaverotuksessa. Pieniä ansiotuloja saavien verotusta kevennettiin kasvattamalla kunnallisverotuksen perusvähennystä. Perusvähennykseen ovat oikeutettuja palkansaajien lisäksi myös eläkettä ja päivärahatuloa saavat. Perintö- ja lahjaveroasteikkoon lisättiin uusi veroluokka yli 200 000 euroa ylittävälle perintöosuuksille ja lahjoille. Muutos korotti ylintä perintö- ja lahjaveroasteikon veroprosenttia kolmella prosenttiyksiköllä 16 prosenttiin.

Veropohjien laajentamiseksi supistettiin henkilöverotuksen merkittävimpiä verotuksia ja ulotettiin arvonlisävero myös sanoma- ja aikakauslehtitilauksiin, joihin sovelletaan 9 prosentin alennettua verokantaa vuoden 2012 alusta lähtien. Asuntolainojen korkojen vähennyskelpoisuutta kavennettiin 85 prosenttiin v. 2012, ja vähennyskelpoisuutta kavennetaan edelleen 5 prosenttiyksiköllä vuosittain 2013—2014. Lisäksi kotitalousvähennyksen enimmäismäärää alennettiin 2 000 euroon ja työkustannusten vähennysoikeutta rajattiin 45 prosenttiin.

Veroperustemuutosten vaikutukset kuntien verotuloihin kompensoitiin ansiotuloverotuksen osalta valtionosuusjärjestelmän kautta kunnille ja yhteisöverotuksen osalta korotamalla kuntasektorin yhteisövero-osuutta. Kuntien yhteisövero-osuutta korotettiin lisäksi määräaikaisena toimenpiteenä 5 prosenttiyksiköllä. Samalla myös seurakuntien yhteisövero-osuutta korotettiin yhteisöveroperustemuutosten aiheuttamien verotulomenetysten kompensoimiseksi ja lisäksi seurakuntienkin osuutta yhteisöverosta päätettiin korottaa määräaikaisesti 0,4 prosenttiyksiköllä.

Valtion vuoden 2012 talousarviossa arvioitiin, että veroja korottavat veroperustemuutokset lisäävät valtion verotuloja yhteensä 1,1 mrd. eurolla vuositasona. Verotusta keventäviä veroperustemuutoksia arvioitiin olevan noin 520 milj. euroa, joiden lisäksi valtion verotuloja vähentävät tuloveroperusteiden ansiotason kehitystä vastaava tarkistus (300 milj. euroa) sekä kuntien ja seurakuntien yhteisövero-osuuden korotuksen jatkaminen määräaikaisena toimenpiteenä (-280 milj. euroa). Voimaantulovuonna monien veromuutosten vaikutus jää vuositason arviota pienemmäksi muun muassa verojen maksamiseen liittyvästä viiveestä johtuen. Yhteenlaskettuna vuositasona tarkasteltuna v. 2012 toteutettujen veroperustemuutosten arvioitiin lisäävän verotuloja nettomääräisesti noin 20 milj. eurolla (sis. ansiotasotarkistuksen tuloveroperusteisiin sekä kuntien ja seurakuntien yhteisövero-osuuk-sien määräaikaiset korotukset). Näiden lisäksi edellisen hallituksen päättämän dieselpolttoaineiden veron korottamisen vuoden 2012 alusta lukien arvioitiin lisäävän verotuloja noin 160 milj. euroa v. 2012.

2 Valtiontalouden tila

2.1 Verotulot ja niiden analyysi

Verotulot

Valtion budjettitalouteen kertyi verotuloja 37 321 milj. euroa v. 2012, mikä oli 3 % edellisvuotta enemmän. Vuonna 2011 verotulot kasvoivat 13 %. Ansio- ja pääomatuloverojen kertymä kasvoi 3 % edellisvuodesta. Verokertymän kannalta merkittävien veropohja, palkkatulot, kasvoi runsaat 3 %. Sen sijaan pääomatulojen arvioidaan alentuneen 3 % v. 2012. Lopullinen tieto pääomatulojen toteutumasta saadaan kuitenkin vasta, kun verotus valmistuu syksyllä 2013.

Valtion verokertymään vaikuttivat osaltaan myös veronsaajaryhmien verojen jako-osuuksien oikaisu. Vuoden 2012 kertymää kasvatti verovuotta 2011 koskenut jako-osuuksien oikaisu, joka tehtiin vuoden 2011 verotuksen valmistumisen jälkeen marraskuussa. Oikaisu tehtiin, koska pääomatuloveron määrä nousi ennustettua korkeammaksi.

Vuoden 2012 alusta tuli voimaan useita ansio- ja pääomatuloverojen tuottoon vaikuttavia veroperustemuutoksia. Pääomatuloverokantaa korotettiin 28 prosentista 30 prosenttiin ja otettiin käyttöön 32 prosentin verokanta 50 000 euroa ylittävälle pääomatuloille. Lisäksi listautumattomien yhtiöiden verovapaiden osinkojen enimmäismäärää alennettiin. Asuntolainan korkovähennysoikeutta rajoitettiin ja kotitalousvähennystä pienennettiin. Ansiotuloverotukseen tehdyillä kevennyksillä kompensoitiin progressiivisen veroasteikon aiheuttamaa verotusta kiristävää vaikutusta keskimääräisen ansiotason noustessa. Lisäksi työtulovähennystä ja perusvähennystä korotettiin sekä valtion tuloveroasteikon ylintä marginaaliveroprosenttia alennettiin. Yhteensä näiden muutosten arvioitiin alentavan valtion tuloverokertymää nettomääräisesti noin 270 milj. eurolla v. 2012.

Valtion yhteisöveron tuotto aleni 14 % vuoteen 2011 verrattuna. Verotuottoa alensi osaltaan yhteisöverokannan alentaminen 26 prosentista 24,5 prosenttiin sekä se, että kunnille ja seurakunnille kompensoitiin verokannan alentamisesta aiheutuvat verotulomenetykset valtion osuutta vastaavasti alentamalla. Kuntien yhteisövero-osuutta korotettiin lisäksi määräaikaikaisena toimenpiteenä 5 prosenttiyksiköllä ja seurakuntien 0,4 prosenttiyksiköllä verovuosina 2012–2015. Yhteisöverokertymä pieniä kaikkien veronsaajien osalta yhteensä lähes 20 prosentilla. Tähän vaikuttivat kertaluontoiset aiempia verovuosia koskeneet veronpalautukset, jotka ajoittuivat vuodelle 2012. Lisäksi edelliseltä vuodelta kertyneet ennakontäydennysmaksut pienenevät selvästi.

Yhteisöverokannan alentamisen vaikutus kohdistui kokonaisuudessaan valtion yhteisöverokertymään, koska kuntien ja seurakuntien verotuottomenetykset kompensoitiin korottamalla niiden osuutta yhteisöveron tuotosta ja alentamalla valtion osuutta vastaavasti. Kuntien ja seurakuntien tilapäisesti korotettua yhteisöveron jako-osuutta jatketaan verovuosina 2012—2015, mutta korotus on puolet pienempi kuin vuosina 2009—2011. Tämä lisäsi osaltaan valtion yhteisöverokertymää v. 2012 edellisvuoteen verrattuna.

Korkotulojen lähdeveron tuotto nousi viidenneksellä v. 2012. Kotitalouksien talletusten keskikorko oli v. 2012 keskimäärin 0,92 %, ja se aleni hieman edellisvuodesta. Talletuskanta kasvoi runsaat 3 % v. 2012. Lähdeverokantaa korotettiin 2 prosenttiyksiköllä eli pääomatuloveroprosentin korotusta vastaavasti. Tämä lisäsi verotuottoa arviolta 16 milj. euroa.

Arvonlisäveron osuus budjettitalouden verokertymästä oli runsaat 40 %. Sitä kertyi yhteensä 15 814 milj. euroa. Verotuotto kasvoi runsaat 4 % edellisvuodesta. Arvonlisäveron tuoton kannalta keskeinen yksityinen kulutuskysyntä kasvoi 4,3 % ja arvonlisäveron veropohja puolestaan 4,1 %. Sanoma- ja aikakauslehtien arvonlisäverokantaa korotettiin nollassa yhdeksään prosenttiin. Muutoksen arvioidaan lisänneen vuoden 2012 verotuloja noin 60 milj. eurolla.

Tupakkaveroa kertyi 752 milj. euroa eli noin 2 % edellisvuotta enemmän. Tupakkaveroa korotettiin vuoden 2012 alussa, minkä arvioitiin lisäävän verotuottoa 42 milj. eurolla v. 2012. Verotettujen savukkeiden määrä väheni suurin piirtein ennustetusti, vajaa 3 %, mutta veronkorotuksen vaikutus verotuottoon jäi kuitenkin ennustettua pienemmäksi arvioitua suuremmasta verosuunnittelusta johtuen. Osa veronkorotuksen vaikutuksesta tupakkaveron tuottoon realisoituu vasta v. 2013.

Alkoholijuomaveroa kertyi 1 381 milj. euroa, ja verokertymä kasvoi noin 8 % edellisvuodesta. Vuoden 2012 alussa oluen ja siiderin valmisteveroa korotettiin 15 % ja muiden alkoholijuomien valmisteveroa 10 %. Tämän arvioitiin lisäävän alkoholijuomaveron tuottoa 104 milj. eurolla v. 2012. Vuonna 2012 alkoholin verollinen kulutus laski noin 2 %.

Energiaveroja kertyi 4 103 milj. euroa ja kertymä kasvoi lähes 6 %. Vastoin ennakoitua kulutuksen kasvua dieselin kulutus väheni ½ % ja sähkön 5 %. Myös bensiinin veropohja pieneni odotettua enemmän. Liikennepolttoaineiden verojen korottamista jatkettiin. Korotusten arvioitiin lisäävän verotuottoa 315 milj. eurolla v. 2012.

Makeisten, jäätelön ja virvoitusjuomien valmisteveron tuotto oli 197 milj. euroa, ja verokertymä kasvoi lähes 50 %. Tämä selittyy sillä, että verotasoa korotettiin vuoden 2012 alusta lukien.

Autoveron kertymä kääntyi laskuun v. 2012. Autoveroa kertyi 1 007 milj. euroa ja kertymä väheni lähes 6 %. Autoveron verotaulukkoa tarkistettiin 1.4.2012 lukien verotuksen ympäristöohjauksen tehostamiseksi. Uusien autojen kauppa hidastui selvästi veromuutoksen voimaantulon jälkeen, mutta myös yleiseen taloudelliseen tilanteeseen liittynyt epävarmuus hidasti autokauppaa. Vuonna 2012 uusia henkilöautoja verotettiin noin 107 500 kappaletta, mikä oli runsaat 10 % vähemmän kuin edellisvuonna. Myös paketti- ja kuorma-autojen myynti vähentyi. Käytettyjen henkilöautojen tuonti väheni runsaalla 4 000 autolla noin 23 500 autoon.

Ajoneuvoveroa kertyi 759 milj. euroa, ja kertymä pysyi edellisen vuoden tasolla. Henkilö- ja kuorma-autojen käyttövoimaveroa alennettiin dieselpolttoaineen veron korotuksen takia vuoden 2012 alusta lukien. Muutoksen arvioitiin vuositasona vähentävän verotuottoa noin 80 milj. eurolla. Liikenteen verotuksen ympäristöohjauksen tehostamiseksi ajoneuvoveron perusveron verotaulukkoja tarkistettiin vuoden 2013 alusta lukien, minkä arvioidaan lisäävän verotuottoa vuositasona 140 milj. eurolla. Uudistuksen arvioitiin lisäävän verotuottoa v. 2012 noin 70 milj. eurolla ajoneuvoveron verokaudesta johtuen.

Arpajaisveroa kertyi 207 milj. euroa ja verokertymä kasvoi lähes neljänneksellä. Vuoden 2012 alussa korotettiin yksinoikeudella toimeenpantujen arpajaisten veroprosenttia 12 prosenttiin, minkä arvioitiin lisäävän verotuottoa vuositasona 34 milj. euroa.

Jäteveron tuotto aleni 12 %, ja veroa kertyi yhteensä 56 milj. euroa. Jäteverolaki uudistettiin v. 2011 ja uudistuksen yhteydessä päätettiin veron korottamisesta portaittain vuosina 2012—2013. Jäteveron korotuksen ohjausvaikutus on osoittautunut ennakoitua suuremmaksi.

TAULUKKO 3. Valtion budjettitalouden verotulot vuosina 2008—2012

	2008	2009	2010	2011	2012	2011/2012 Muutos, %
Ansio- ja pääomatuloverot	9 088	7 188	6 496	7 646	7 869	2,9
Yhteisövero	4 910	2 207	2 972	3 374	2 906	-13,9
Korkotulojen lähdevero	432	493	205	198	237	19,5
Perintö- ja lahjavero	651	440	387	395	509	28,9
Arvonlisävero	14 046	13 316	13 710	15 166	15 814	4,3
Vakuutusmaksuvero	536	557	584	626	660	5,5
Apteekkimaksut	119	128	121	143	144	0,7
Tupakkavero	630	689	698	739	752	1,8
Alkoholijuomavero	1 092	1 207	1 284	1 281	1 381	7,8
Energiaverot	3 192	3 149	3 252	3 880	4 103	5,8
Makeisten, jäätelön ja virv. juomien valmistevero	35	35	37	134	197	46,8
Eräiden juomapakkausten valmistevero	15	12	13	15	15	2,7
Autovero	1 016	687	941	1 068	1 007	-5,7
Varainsiirtovero	503	484	520	544	580	6,6
Arpajaisvero	138	139	145	169	207	22,6
Ajoneuvovero	637	654	691	759	759	-0,1
Jätevero	52	45	42	64	56	-12,2
Lästimaksut	1	1	1	1	1	11,5
Ratavero	21	17	18	18	16	-9,5
Viestintämarkkinamaksu yms.	4	5	6	6	6	9,4
Lentoliikenteen valv.maksu	7	7	6	8	11	40,5
Väylämaksu	80	66	69	76	81	7,1
Öljyjättemaksu	4	4	4	4	4	-3,4
Muut verotulot	3	3	3	3	4	37,6
VALTION VEROTULOT YHTEENSÄ	37 210	31 533	32 206	36 316	37 321	2,8

Muut tulot

Muita tuloja kuin verotuloja talousarvioalouteen kertyi yhteensä 8 413 milj. euroa, mikä oli runsaat 20 % enemmän kuin edellisvuonna. Tästä summasta sekalaisia tuloja kertyi 6 065 milj. euroa, korkotuloja ja voiton tuloutuksia 1 925 milj. euroa ja tuloja valtion myöntämistä lainoista 423 milj. euroa.

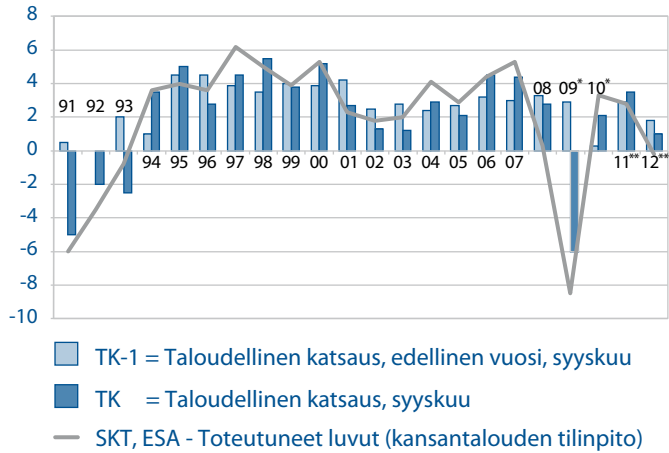
Sekalaisia tuloja kertyi nettomääräisesti 525 milj. euroa budjetoitua enemmän, mikä aiheutui pääasiassa siirrettyjen määrärahojen peruutuksista. Raha-automaattiyhdistyksen voiton tulouttaminen valtion talousarvioon oli 381 milj. euroa ja valtion osuus Veikkauksen ja raha-arpajaisten voittovaroista oli 521 milj. euroa.

Korkotuloja, osakkeiden myyntituloja ja voiton tuloutuksia kertyi 23 milj. euroa budjetoitua vähemmän. Korkotuloja kertyi yhteensä 117 milj. euroa. Korkotulot vähenivät edellisvuodesta 40 % muun muassa yleisen korkotason alentumisen seurauksena. Korkotulot valtion kassavaroista alenivat vuoden 2011 75 milj. eurosta 16 miljoonaan. Suomen Pankin voittoa tuloutettiin valtiolle 185 milj. euroa eli 10 milj. euroa edellisvuotta vähemmän. Osinkotuloja ja osakkeiden myyntituloja kertyi 1 383 milj. euroa, 76 milj. euroa edellisvuotta enemmän. Eniten osinkotuloja maksoivat Solidium, 660 milj. euroa ja Fortum, 451 milj. euroa.

2.2 Verotuloarvioiden ennustepoikkeamien tarkastelu

Talousarvioissa esitetyt verotuloarviot perustuvat valtiovarainministeriön ennusteeseen kokonaistaloudellisesta kehityksestä. Kuviossa 1 esitetään kuinka valtiovarainministeriön ennusteet kokonaistuotannon määrän muutoksesta ovat muuttuneet vuosittaisissa ennustejulkaisuissa ja kuinka paljon ennusteet ovat poikenneet toteutumasta. Pylväät kuvaavat hallituksen talousarvioesityksen pohjana olevaa ennustetta ja seuraavan vuoden syksyn ennustetta, joka puolestaan toimii pohjatietona syksyn lisätalousarvioesityksen valmistelulle. Merkittävimmät ennustevirheet koskivat vuosien 1991 sekä 2009 talouskasvua. Molemmissa tapauksissa talouskasvu hidastui poikkeuksellisen voimakkaasti ja johti tavanomaista syvempään taantumaa. Vuoden 2008 lopulla alkaneen taloudellisen taantumana nopeaa kehittymistä ja poikkeuksellista syvyyttä kuvaa hyvin se, että vuoden 2009 talousarvion valmistelun yhteydessä syksyllä 2008 arvioitiin kokonaistuotannon kasvavan 3 % v. 2009, mutta tarkistetut tiedot osoittivat lopulta tuotannon supistuneen yli 8 %. Myös tuotannon palaaminen kasvu-uralle oli ennakkoarvioita nopeampaa. Vuonna 2012 tuotanto supistui Tilastokeskuksen ennakkotietojen mukaan 0,2 % vastoin syksyllä 2012 ennakoitua yhden prosentin kasvua. Vuotta aiemmin vuoden 2012 kasvuksi odotettiin 1,8 prosenttia.

KUVIO 1. Valtiovarainministeriön ennusteet BKT:n määrän muutoksesta sekä toteutumatiето vuosina 1991—2012, määrän muutos, %

Veropohjien kehitysarviot johdetaan kokonaistaloudellisesta ennusteesta. Taulukossa 4 esitetään veronalaisiin tuloihin ja muihin veropohjiin vaikuttavien keskeisten tulo- ja kysyntäerien ennusteet lokakuussa 2011 sekä maaliskuussa 2013.

TAULUKKO 4. Veronalaisiin tuloihin ja muihin veropohjiin vaikuttavia keskeisiä tulo- ja kysyntäeriä. Ennusteet muutoksesta, %, lokakuussa 2011 ja maaliskuussa 2013

	Ennuste lokakuussa 2011		Maaliskuu 2013	
	2011	2012	2011	2012
Veronalaiset ansio- ja pääomatulot				
– palkkatulot	5	4	4,5	3,2
– eläkkeet ja muut sosiaalietuudet	4	5½	4,9	5,8
– pääomatulot	5½	5½	14,0	-2,8
Ansiotasoindeksi	2,6	3,2	2,7	3,5
Toimintaylijäämä	8	4½	6,5	-1,3
Yksityisten kulutusmenojen arvo	5	5	5,8	4,3
Arvonlisäveron pohja	6	4½	5,8	4,1
Bensiinin kulutus	-2	-1½	-2,4	-3,6
Dieselöljyn kulutus	3½	2	3,8	-0,4
Sähkön kulutus	2	1	-0,8	-5,1
Verollisen alkoholin kulutus	0	-3	0,0	-1,8
Verotettavat uudet henkilöautot, kpl	121 000	126 000	122 000	107 500
Kuluttajahintaindeksi	3,5	3,3	3,4	2,8

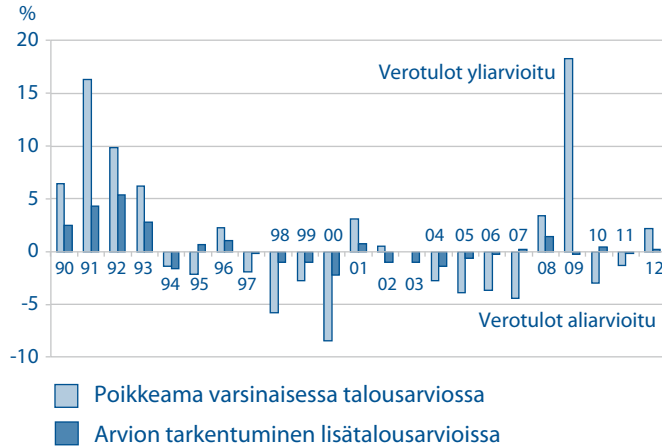
Lokakuussa 2011 eduskuntaan annetun talousarvioesityksen arvio budjettitalouden vuoden 2012 verotuloista oli 38 200 milj. euroa. Talousarvioesityksen täydentävässä esityksessä verotuloarviota ehdotettiin korotettavaksi noin 80 milj. eurolla, johtuen pääasiassa uusien kertymätietojen mukaisesti päivitetystä arvonlisäveroenusteesta. Toisessa täydentävässä esityksessä huomioitiin työmarkkinaratkaisun (ns. raamisopimus) yhteydessä päätetyt veropoliittiset toimet. Ansio- ja pääomatuloveroarviota alennettiin 80 milj. euroa palkansaajien työeläkemaxsun nousun kompensoimiseksi. Yhteisöveron tuottoarviota alennettiin noin 120 milj. eurolla talousarvioesitykseen verrattuna, kun yhteisöveron verokantaa päätettiin alentaa 0,5 prosenttiyksiköllä talousarvioesityksessä olleen yhden prosenttiyksikön alentamisen lisäksi. Muista kuin työmarkkinaratkaisuun liittyvistä syistä verotuloarviota korotettiin toisessa täydentävässä esityksessä nettomääräisesti 55 milj. eurolla. Eduskunnan hyväksymässä talousarviossa arvio budjettitalouden verotuloista oli 38 137 milj. euroa.

Vuoden 2012 ensimmäisessä lisätalousarviossa verotuloarviota korotettiin nettomääräisesti 108 milj. euroa. Arvonlisäveron sekä ajoneuvoveron kertymäärvioita korotettiin lähinnä saatujen kertymätietojen johdosta. Korkotulojen lähdeveron arviota puolestaan alennettiin. Toisessa lisätalousarviossa verotuloarviota alennettiin nettomääräisesti 175 milj. euroa. Yhteisöveron tuloarviota alennettiin 170 milj. euroa kertymätietojen pohjalta. Kolmannessa lisätalousarviossa verotuloarviota alennettiin 660 milj. euroa. Heikentyneestä kokonaistaloudellisesta ennusteesta sekä alkuvuoden kertymätiedoista johtuen yhteisöveroarviota alennettiin 220 milj. euroa, autoveroarviota 179 milj. euroa ja arvonlisäveroarviota 54 milj. euroa. Lisäksi energiaveroarviota alennettiin 197 milj. euroa ja jäteveroarviota 10 milj. euroa alkuvuoden kertymätietojen pohjalta.

Lisätalousarvioissa verotuloarvioita korotettiin nettomääräisesti yhteensä 433 milj. eurolla. Kun tiedossa ovat tilinpäätöksen mukaiset toteutuneet verotulotiedot, varsinaisessa talousarviossa verotulot yliarvioitiin 879 milj. eurolla. Lisätalousarvioilla korjattu talousarvio yliarvioi verotulot 89 milj. eurolla.

Kuviossa 2 esitetään, kuinka verotuloarviot ovat vuosina 1991—2012 poikenneet toteutuneesta varsinaisessa talousarviossa ja lisätalousarvioilla täydennytyssä talousarviossa. Verotulot yliarvioitiin useana vuotena 1990-luvun alkupuolella sekä erityisesti v. 2009. Suurimmat verotulojen aliarvioinnit tarkasteluajanjaksolla ovat olleet vuosina 1998 ja 2000. Vuoden 2012 verotulot yliarvioitiin varsinaisessa talousarviossa 2,2 prosentilla ja lisätalousarvioiden jälkeinen yliarviointi oli vain 0,2 %.

KUVIO 2. Verotulojen talousarvioennusteet suhteessa toteutumaan vuosina 1990—2012

Keskeisten verotuloerien jälkikäteisennusteet

Taulukossa 5 esitetään keskeisten verotuloerien poikkeamat suhteessa vuoden 2012 varsinaisen talousarvion ja lisätalousarvioilla korjatun talousarvion tuloarvioon sekä näiden erien ns. jälkikäteisennusteet. Jälkikäteisennusteilla pyritään vastaamaan kysymykseen, mikä tuloarvio olisi ollut syksyllä 2011 talousarvioesitystä laadittaessa, jos tulopohjan nykyinen kehitysarvio ja vuoden 2012 veroperusteet olisivat olleet tiedossa.

TAULUKKO 5. Keskeisten verotuloerien varsinaisen talousarvion, lisätalousarviolla täydennetyt talousarvion ja jälkikäteisennusteiden mukaiset tuloarviot suhteessa toteutumaan vuonna 2012 (plusmerkkinen = tulot aliarvioitu), milj. euroa ja %

	Toteuma (tilinpäätös)	Poikkeama talousarviossa	%	Poikkeama viimeisessä lisätalousarviossa	%	Jälkikäteisennusteiden poikkeama	%
Apot-verot	7 869	163	2,1	163	2,1	37	0,5
Yhteisövero	2 906	-649	-22,3	-259	-8,9	-276	-9,5
Arvonlisävero	15 814	102	0,6	30	0,2	65	0,4
Energiaverot	4 103	-253	-6,2	-56	-1,4	-14	-0,3
Tupakkaverot	752	-1	-0,1	-1	-0,1	-1	-0,1
Alkoholijuomaverot	1 381	-18	-1,3	-18	-1,3	-20	-1,5

Ansio- ja pääomatuloverot

Ansio- ja pääomatuloveromomentin kertymä aliarvioitiin 163 milj. eurolla talousarviossa. Ansio- ja pääomatuloverojen tuloarviota ei muutettu lisätalousarvioissa. Ennustevirheestä suurin osa selittyy vuoden 2011 pääomatulojen aliarvioinnilla.

Jälkikäteisennuste, jossa huomioidaan vuoden 2011 lopulliset tulo- ja verotiedot sekä tämän hetken arvio vuoden 2012 tuloista, olisi 37 milj. euroa tilinpäätöksen lukua vähemmän. Jälkikäteisennusteen ja toteumatiedon välinen ero johtuu muun muassa siitä, että kaikista vuoden 2012 tuloeristä ei vielä ole saatavilla toteumatietoa, ja että ennusteen teossa käytetyillä mikrosimulaatiomalleilla ei pystytäkään täydellisesti ennustamaan maksuunpan- tujen verojen määriä. Myös verokertymien ajoittumista eri kalenterivuosille on mahdoton ennustaa täysin oikein. Lisäksi ennustemallissa on epätarkkuuksia, jotka liittyvät pienem- mistä tuloeristä kertyvien verojen ennustamiseen. Vuoden 2012 lopulliset tulo- ja verotie- dot saadaan lokakuun lopussa 2013.

Yhteisövero

Valtion yhteisöverokertymä yliarvioitiin vuoden 2012 talousarviossa 649 milj. eurolla eli hieman yli 20 prosentilla. Toisessa lisätalousarviossa keväällä 2012 yhteisöveron tuot- toennustetta alennettiin 170 milj. eurolla, lähinnä verovuosien 2011 ja 2012 aiemmin ennakoitua alempien ennakkojen kertymätietojen johdosta. Kolmannessa lisätalousar- viossa ennustetta alennettiin 220 milj. eurolla, verovuosien 2011 ja 2012 alempien ker- tymätietojen perusteella. Myös toimintaylijäämäarvio aleni aikaisemmasta ennusteesta. Lisätalousarvioilla täydennettyyn tuloarvioon verrattuna yhteisöverokertymä v. 2012 jäi 259 milj. euroa pienemmäksi. Tästä 241 miljoonaa euroa aiheutui aikaisempiin verovuosiin kohdistuvasta kertaluontoisesta veronpalautuksesta, joka maksettiin asiakkaille lop- puvuonna.

Jälkikäteisennusteen perusteella yhteisöveron tuotto olisi yliarvioitu 276 milj. eurolla. Jälkikäteisennuste on tehty käyttäen tämänhetkistä tietoa toimintaylijäämän muutok- sesta vuosina 2011 ja 2012. Jälkikäteisennusteen yliarviointi on pienempi kuin varsinais- sessa talousarviossa.

Arvonlisävero

Arvonlisäveroa kertyi v. 2012 noin 15 814 milj. euroa, mikä on vain 102 milj. euroa enemmän kuin eduskunnan hyväksymässä täydennetyssä talousarviossa arvioitiin syk- syllä 2011. Tämä 0,6 prosentin ennustevirhe johtuu jälkikäteisennusteen mukaan pääosin vuoden 2011 verotuoton lievästä aliarvioinnista.

Vuoden 2012 alussa nostettiin tilattujen sanoma- ja aikakauslehtien arvonlisäverokan- taa nollostas prosentista yhdeksään prosenttiin, mikä kasvatti valtion arvonlisäverotuloja noin 60 milj. euroa vuoden 2012 aikana. Arvonlisävero kertyy kahden kuukauden viiveellä, joten verokannan noston vaikutus näkyy voimaantulovuonna vain 10 kuukauden osalta.

Arvonlisäkertymän ennustamista hankaloittaa aina myös arvonlisäverokertymien ja varsinkin arvonlisäveropalautusten kohdistuminen eri kuukausille. Palautuksia maksetaan yleensä yrityksille, joilla on suuria investointeja tai joiden tuotanto suuntautuu pääosin vientiin. Erityisesti vuoden vaihteeseen osuvien palautusten määrä vaihtelee suuresti ja aiheuttaa näin poikkeamia vuoden toteutuneeseen kertymään molempiin suuntiin.

Valmisteverot

Energiaverojen tuotto yliarvioitiin talousarviossa 253 milj. eurolla eli 6,2 prosentilla. Tuottoarviota alennettiin kolmannessa lisätalousarviossa, jolloin verotuotto yliarvioitiin 58 milj. eurolla eli 1,4 prosentilla. Ennustettua pienempi verollisen energian kulutus ja siten verotuotto on seurausta yleisen taloudellisen tilan ennustettua heikommasta kehityksestä, joka vaikutti erityisesti dieselöljyn, teollisuuden lämmityspolttoaineiden sekä elinkeinonelämän käyttämän sähkön kulutukseen. Jälkikäteisennuste yliarvioi tuoton 0,3 prosentilla.

Alkoholiveron tuotto yliarvioitiin talousarvioissa 18 milj. eurolla eli 1,3 prosentilla. Yliarviointi johtui osittain verosuunnittelusta eli siitä, että toimijat varautuivat ennustettua suuremmassa määrin vuoden 2012 alusta voimaan tulleeseen veronkorotukseen varastoimalla tuotteita joulukuussa 2011 vanhoilla verotasoilla. Jälkikäteisennuste yliarvioi tuoton 1,4 prosentilla.

Tupakkaveron tuottoennuste vastasi lähestulkoon toteutunutta kertymää, sillä tuotto yliarvioitiin 1 milj. eurolla talousarviossa. Jälkikäteisennuste yliarvioi tuoton 0,1 prosentilla.

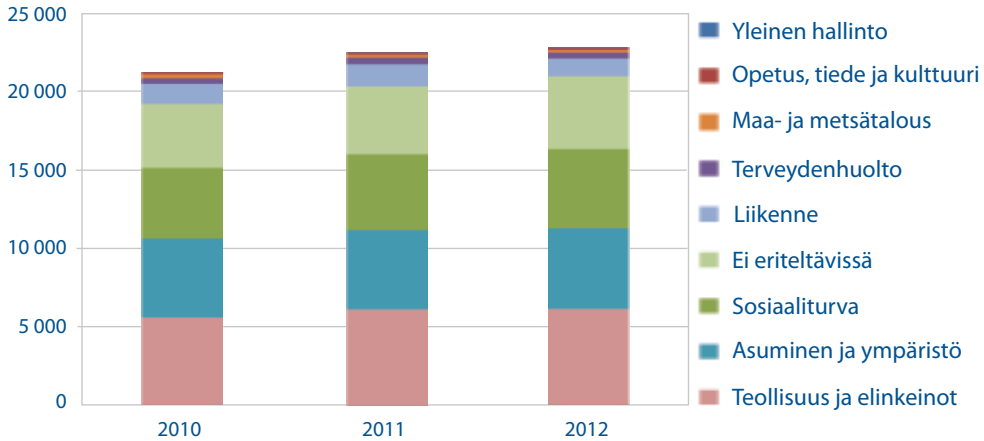
2.3 Verotuet

Verotuella tarkoitetaan kansalliseen määritelmään perustuvaa poikkeamaa verotuksen normaalista perusrakenteesta. Verotuen tavoitteena on tiettyjen toimintojen tai verovelvollisryhmien tukeminen vähennyksillä, verovapaudella, alennetuilla verokannoilla, veronhuojennuksilla tai veronmaksua lykkäävillä säännöksillä. Verotukien määrittely perustuu verolajikohtaisesti sovittuihin konventioihin. Verotuet lasketaan pääsääntöisesti menetetyin verotulon periaatteella, jolloin tuki on normista poikkeavasta verosäännöksestä aiheutuva verotulon menetys, kun muut säännökset pysyvät muuttumattomina. Koska käyttäytymisvaikutuksia tai mahdollisia tukien päällekkäisyyksiä ei oteta huomioon, tukien kokonaismäärän arvioinnissa ja tulkinnassa tulee olla varovainen. Verotukien poistaminen ei siis välttämättä lisäisi verotuloja vastaavalla määrällä.

Merkittävimmät verotuet

Vuonna 2012 verotukia tunnistettiin 176 kappaletta. Riittävän laajan ja luotettavan tietopohjan puuttuessa noin kolmasosalle havaituista verotuista ei pystytty laskemaan euro-määriä. Verotukien kokonaismäärää ei ole siten voitu arvioida. Niiden tukien osalta, jotka pystyttiin arvioimaan, verotukien yhteismäärä oli 22,8 mrd. euroa, mikä oli noin 12 % bruttokansantuotteesta ja 27 % veroista ja veroluonteisista maksuista. Valtion osuus verotuista oli noin 70 %, loput 30 % jakautui kunnille, seurakunnille ja Kelalle.

KUVIO 3. Verotuet tehtäväalueittain 2010—2012, milj. euroa

Kuviossa 3 on esitetty verotuet tehtäväalueittain luokiteltuna vuosina 2010—2012. Pääosa verotuista kohdistui teollisuuden ja elinkeinojen, sosiaaliturvan sekä asumisen ja ympäristön tehtäväalueille. Myös ”Ei eriteltävissä” -tehtäväalueen verotukien osuus oli merkittävä. Siihen sisältyivät mm. kunnallisverotuksen ansiotulovähennys ja valtion ansiotuloverotuksen työtulovähennys. Laskettujen tukien yhteismäärä kasvoi noin 360 milj. eurolla vuodesta 2011 vuoteen 2012.

TAULUKKO 6. Verotuet verolajeittain vuonna 2012

	Milj. euroa
Tuloverotus	14 112
Elinkeinoverotus	968
Maatalous- ja metsäverotus	57
Varainsiirtoverotus	2 099
Perintö- ja lahjaverotus	80
Arvonlisäverotus	3 059
Valmisteverotus	1 855
Kiinteistöverotus	530
YHTEENSÄ	22 760

Taulukossa 6 on esitetty verotuet verolajeittain v. 2012. Luonnollisten henkilöiden tuloverotuksessa suurin verotuki on laskennallisen asuntotulon verovapaus, joka on 2 800 milj. euroa. Ansiotuloverotuksen työtulovähennyksenä myönnetty verotuki on 1 960 milj. euroa ja kunnallisverotuksen ansiotulovähennys 1 440 milj. euroa. Työntekijöiden lakisääteisen eläkevakuutusmaksun vähennyskelpoisuudesta aiheutuu 1 825 milj. euron verotulomenetyksi ansiotuloverotuksessa. Pääomatuloverotuksessa suurimman yksittäisen tuen aiheuttaa oman asunnon myyntivoiton verovapaus, 1 300 milj. euroa.

Merkittävin elinkeinoverotuksen verovuosikohtainen verotuki oli irtaimen käyttöomaisuuden teknistaloudellista kulumista nopeammista poistoista aiheutuva verotuki (680 milj. euroa) ja käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutusvoiton verovapaus (310 milj. euroa). Maatalouden verotuksessa suurin verotuki oli koneiden, kaluston ja laitteiden teknistaloudellista kulumista nopeammista poistoista aiheutuva verotuki (39 milj. euroa). Metsätalouden verotuksessa metsävähennys aiheutti 37 milj. euroa verotukea.

Arvonlisäverotuksessa verotukea muodostuu vakiokantaa alemmista verokannoista sekä verosta kokonaan vapautetuista toiminnoista. Suurimmat hyödykekohtaiset verotuet aiheutuivat elintarvikkeiden (1 197 milj. euroa), ravintola- ja ateriapalvelujen (487 milj. euroa), lääkkeiden (402 milj. euroa) ja joukkoliikenteen (251 milj. euroa) alennetuista verokannoista. Valmisteverotuksessa eniten verotukea syntyi dieselpolttoaineen normia alemmasta verotuksesta (739 milj. euroa), teollisuuden ja kasvihuoneiden alemmasta sähköveroluokasta (370 milj. euroa), työkoneissa käytetyn kevyen polttoaineen normia alemmasta verokannasta (476 milj. euroa), ja turpeen normia alemmasta verokannasta (112 milj. euroa). Toisaalta verosanktioksi määriteltiin ajoneuvoveron käyttövoimavero (261 milj. euroa).

Varainsiirtoverotuksessa suurin yksittäinen verotuki oli julkisen kaupankäynnin kohteena olevan arvopaperin luovutuksen verovapaus, jonka määräksi arvioidaan 2 000 milj. euroa. Ensiasunnon hankintaan liittyvän varainsiirtoverovapauden verotuki oli yhteensä 40 milj. euroa. Perintö- ja lahjaverotuksessa sukupolvenvaihdoshuojennus aiheutti 80 milj. euron verotuen. Kiinteistöverotuksessa normi määritellään kunnan yleisen kiinteistöveroprosentin tasolle. Suurimman verotuen aiheuttaa vakituisten asuinrakennusten normia alempi verokanta (480 milj. euroa). Kiinteistöverotuksessa tunnistettiin myös verosanktioita.

Työntekijöiden palkkaamisesta aiheutuvat sivukulut ovat yritykselle verovähennyskelpoisia. Myös tästä katsotaan aiheutuvan verotukea. Aineistopuutteiden takia vain muutama sosiaalivakuutuslainsäädännön verotukien euromäärä voitiin laskea.

Tärkeimmät muutokset verotuissa ja niiden laskennassa

Verotukien määrittely perustuu v. 2010 päättyneeseen verotukihankkeeseen¹, jossa karotettiin säännöskohtaisesti koko verolainsäädäntö. Poikkeuksena on energiaverotuksen verotukinormisto, joka määriteltiin uudelleen v. 2011 voimaan tulleen energiaverouudistuksen myötä.

Vuonna 2012 verotukien lukumäärässä tapahtui vain vähän muutoksia verrattuna edelliseen vuoteen. Luonnollisen henkilön tuloverotuksessa puun myyntitulon määräaikainen osittainen verovapaus ja metsätalouden avustusten verovapaus päättyivät vuoden 2011 lopussa. Myös työvoimavaltaisten alojen alennetun verokannan kokeilu arvonlisäverotuksessa päättyi vuoden 2011 lopussa. Uusia verotukia ei otettu käyttöön vuoden 2012 aikana, mutta muutamia vuoden 2011 lopussa katkolla olleiden määräaikaisten verotukien soveltamista jatkettiin. Näistä mainittakoon elinkeinoverotuksen kehitysalueiden korotetut poisotot, joiden soveltamista jatkettiin vuoden 2013 loppuun saakka.

¹ Outi Kröger – Timo Rauhanen: Verotuet Suomessa. VATT valmisteluraportit 5/2010.

Verotuksen rakenteeseen ei v. 2012 tehty sellaisia muutoksia, jotka olisivat muuttaneet verotukien määritelmiä tai laskentamenetelmää. Verotukien laskennalliset euromäärät kuitenkin muuttuivat veroperusteiden ja veropohjien (esim. tuotannontekijätulot) muutosten seurauksena. Verotuista euromääräisesti eniten kasvoivat työtulovähennys ja työntekijöiden lakisääteisen eläkevakuutusmaksun vähennys luonnollisen henkilön tuloverotuksessa. Jotkin verotuet myös pienenivät v. 2012. Esimerkiksi arvonlisäverotuksessa tilattujen sanoma- ja aikakauslehtien sekä yhdistysten jäsenlehtien painoksen myynnin verotuki väheni, koska niihin alettiin vuoden 2012 alussa soveltaa yhdeksän prosenttia verokantaa aiemman nolloverokannan sijaan. Verotukia, joiden määrä kasvoi vuodesta 2011, oli kertomusvuonna enemmän kuin verotukia, joiden määrä väheni. Tämän seurauksena tukien yhteismäärä kasvoi noin 360 milj. eurolla vuoteen 2011 verrattuna.

Verotukien vaikuttavuuden arviointia

Korotettujen poistojen vaikutukset

Valtion taloudellisessa tutkimuskeskuksessa selvitettiin tuotannollisten investointien korotettujen poistojen vaikutuksia.² Niitä sovellettiin vuosina 2009–2010 investointikysynnän piristämiseksi talouden taantumassa. Verorekisteritietojen mukaan vain harva vähennykseen oikeutettu yritys kuitenkin hyödynsi niitä. Suomen listaamattoman yhtiön osinkoverotus tekee korotettujen poistojen vähentämisestä monissa tapauksissa kannattamatonta. Korotetun poiston vähentäminen tuottaa yritysverotuksessa korkosäästön, mutta henkilöverotuksen lisäkustannus voi ylittää tämän hyödyn. Korotettujen poistojen arvo yritykselle ja yrittäjälle on nykyisin matalan yhteisöverokannan ja matalan koron oloissa parhaimmillaankin vain vähäinen ja useissa tapauksissa jopa negatiivinen. Siten niillä tuskin voi olla tuntuvaa vaikutusta investointeihin. Jos talouspolitiikassa halutaan ohjailta yritysten investointipäätöksiä, tulisi pyrkiä löytämään tehokkaampia välineitä, jotka sopivat paremmin nykyiseen toimintaympäristöön.

KUILU-hanke

KUILU-hankkeen³ puitteissa arvioitiin eräiden keskeisten ohjauskeinojen vaikuttavuutta ja vaikutuksia ilmastonmuutoksen näkökulmasta. Ohjauskeinot jaettiin normiohjaukseen, taloudellisiin ohjauskeinoihin ja suoriin tukiin, informaatio-ohjaukseen sekä tarjontaan vaikuttamiseen. Taloudellisten ohjauskeinojen joukossa olivat seuraavat verotuet: energiaverot, kotitalousvähennys, liikennepolttoaineiden verotus, työsuhdematkalippu, autoveron ja ajoneuvoveron porrastus hiilidioksidipäästön mukaan sekä juomapakkauksvero. Kustakin verotuesta esitettiin ohjauskeinojen kuvaus, mekanismi ja mittakaava, vaikutukset CO₂-päästöihin ja muut vaikutukset, ennakoitavuus, läpinäkyvyys, vaikutusten pysyvyys sekä verotuen yleinen hyväksyttävyyys. Vaikka hankkeessa ei arvioitukaan verotukien taloudellisia vaikutuksia, se lienee ensimmäinen systemaattinen verotukien evaluointiharjoitus Suomessa.

² Seppo Kari: Miksi yritykset eivät reagoi korotettuihin poistoihin? VATT Muistiot 22/2012.

³ KUILU-hankkeen (Ilmastonmuutoksen hillintä kestävä kulutuksen avulla: ruokaan, asumiseen ja liikenteeseen liittyvien ohjauskeinojen arviointi) loppuraportti. Heiskanen E., Perrels A., Nissinen A., Berghäll E., Liesimaa V., Mattinen M.: Ohjauskeinoja asumisen, henkilöliikenteen ja ruoan ilmastovaikutusten hillintään. Yksityiskohtaiset ohjauskeinokuvaukset. Helsinki, Suomen ympäristökeskuksen raportteja 8/2012.

2.4 Maksutulot ja maksullisen toiminnan kehitys

Valtion viranomaisten perimät maksut ovat korvauksia tai vastikkeita tuotetuista palveluista. Valtion viranomaisten perimät maksut perustuvat joko yleislakina valtion maksuperustelakiin (150/1992) tai erityismaksulainsäädäntöön.

Alla olevassa taulukossa on esitetty valtion maksullinen toiminta suoritelajeittain vuosina 2009—2012. Maksullisen toiminnan tulot olivat yhteensä 996,1 milj. euroa v. 2012, mikä on 5,5 % enemmän kuin edellisenä vuonna. Taulukon luvut sisältävät yliopistojen maksullisen toiminnan v. 2009, jolloin yliopistot vielä sisältyivät budjettitalouteen.

Verrattuna valtion tuotto- ja kululaskelmassa esitettyihin lukuihin taulukon maksullisessa toiminnassa ei ole mukana sponsorituloja eikä sitä ole korjattu luottotappiolla. Taulukoissa ei ole mukana valtion viranomaisten välistä maksullista toimintaa, jonka volyyymi v. 2012 oli 247,1 milj. euroa. Maksullisen toiminnan tuotot eivät sisällä palvelutoiminnan kustannusten korvauksia valtion virastoilta ja laitoksilta (esimerkiksi palvelukeskusten tuottoja), joiden määrä v. 2012 oli 185,4 milj. euroa.

TAULUKKO 7. Maksullinen toiminta suoritelajeittain vuosina 2009—2012, 1 000 euroa

	2009	2010	2011	2012	Muutos, %
Julkisoikeudelliset suoritteet	279 292	299 243	327 114	355 240	8,6
Markkinasuoritteet	501 893	283 623	294 856	299 871	1,7
Erityislakien nojalla hinnoitellut suoritteet	279 814	308 799	322 475	340 987	5,7
YHTEENSÄ	1 060 999	891 665	944 445	996 098	5,5

TAULUKKO 8. Maksullinen toiminta suoritelajeittain ja hallinnonaloittain vuonna 2012, 1 000 euroa

	Julkisoikeudelliset suoritteet	Markkinasuoritteet	Erityislakien nojalla hinnoitellut suoritteet	Yhteensä
Eduskunta	0	70	78	148
Tasavallan presidentti	0	31	0	31
Valtioneuvosto	0	28	0	28
Ulkoasiainministeriö	52 760	971	0	53 731
Oikeusministeriö	1 067	3 334	136 899	141 300
Sisäasiainministeriö	78 903	5 350	5	84 257
Puolustusministeriö	37	45 699	935	46 670
Valtiovarainministeriö	30 283	13 380	33 096	76 760
Opetus- ja kulttuuriministeriö	14 658	21 579	427	36 664
Maa- ja metsätalousministeriö	17 977	14 015	56 566	88 558
Liikenne- ja viestintäministeriö	99 167	20 689	60 211	180 068
Työ- ja elinkeinoministeriö	19 162	93 421	46 677	159 259
Sosiaali- ja terveysministeriö	40 908	79 886	6 094	126 888
Ympäristöministeriö	318	1 418	0	1 736
YHTEENSÄ	355 240	299 871	340 987	996 098

2.5 Valtion kulut

Talousarviomenolla tarkoitetaan määrärahan käytöstä aiheutuvaa kirjausta talousarvioilille. **Kululla** tarkoitetaan liikekirjanpidossa tietylle tilikaudelle jaksotettua menoa tai menon osaa.

Talousarvion toteutumalaskelman mukaan **budjettitalouden menot** olivat 53,4 mrd. euroa. Menot ilman korkomenoja, valtionvelan vähentämistä ja määrärahan siirtoa olivat 48,9 mrd. euroa ja lisääntyivät edellisestä vuodesta 6,9 prosentilla (vastaavat luvut siirrettyjen määrärahojen käyttö huomioiden ovat 51,1 mrd. euroa ja 5,1 %). Hintojen nousu huomioon ottaen menot nousivat reaalisesti noin kolmella prosentilla edellisvuodesta. Toteutumalaskelman perusteella valtionvelan korkomenot olivat 1,9 mrd. euroa.

Talousarviomenot olivat 986 milj. euroa budjetoitua pienemmät. Arviomäärärahoja jäi käyttämättä 983 milj. euroa, kiinteitä määrärahoja 0,2 milj. euroa ja siirtomäärärahoja 3 milj. euroa. Siirrettyjen määrärahojen kanta pieneni 645 milj. euroa.

TAULUKKO 9. Siirretyt määrärahat 2009—2012

Siirretyt määrärahat, milj. euroa	2009	2010	2011	2012
Siirrettyjen määrärahojen kanta	2 960	4 054	3 789	3 143
Vuosi muutos	386	1 094	-265	-645

Valtion tuotto- ja kululaskelmassa on toiminnan kuluja, rahoituksen kuluja, satunnaisia kuluja ja siirtotalouden kuluja. Kuluja on yhteensä 50 040 milj. euroa, josta noin kolme neljäsosaa on siirtotalouden kuluja. Alla olevassa taulukossa on yhteenveto kulujen kehityksestä vuosina 2009—2012.

TAULUKKO 10. Budjettitalouden kulut vuosina 2009—2012, milj. euroa

Kulut	2009	2010	2011	2012
Toiminnan kulut				
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	706	591	623	601
Henkilöstökulut	6 226	4 678	4 687	4 740
Vuokrat	953	665	697	742
Palvelujen ostot	2 527	2 396	2 348	2 417
Muut kulut	898	683	716	913
Valmisteveraston muutos ja valmistus omaan käyttöön	-112	-92	-89	-85
Poistot	952	974	1 007	1 035
Sisäisten kulujen oikaisu	-436	-485	-297	-257
TOIMINNAN KULUT YHTEENSÄ	11 715	9 410	9 692	10 107
Rahoituksen kulut	1 929	2 091	2 013	2 001
Satunnaiset kulut	23	44	84	11
Siirtotalouden kulut				
Siirrot kunnille ja kuntayhtymille	9 628	10 210	10 596	10 979
Siirrot sosiaaliturvarahastoille	9 521	10 731	10 736	11 439
Siirrot elinkeinoelämälle	3 083	3 018	3 034	3 185
Siirrot voittoa tavoittelemattomille yhteisöille	2 498	4 886	5 147	5 184
Siirrot kotitalouksille	4 388	4 492	4 501	4 668
Siirrot EU:lle	1 690	1 566	1 861	1 832
Muut siirtotalouden kulut	585	696	680	632
SIIRTOTALOUDEN KULUT YHTEENSÄ	31 394	35 599	36 554	37 920
KULUT YHTEENSÄ	45 061	47 143	48 343	50 040

Yliopistot siirtyivät v. 2010 budjettitalouden ulkopuolelle, minkä vuoksi toiminnan kuluissa on mukana yliopistojen tiedot vain vuodelta 2009. Valtion rahoitusosuus yliopistojen toimintaan näkyy vuodesta 2010 alkaen siirtotalouden kuluissa voittoa tavoittelemattomille yhteisöille.

Toiminnan kulujen suurin erä on **henkilöstökulut**, jotka koostuvat seuraavista eristä (milj. euroa):

TAULUKKO 11. Henkilöstökulut vuosina 2008—2012, milj. euroa

Henkilöstökulut, milj. euroa	2009	2010	2011	2012
Palkat ja palkkiot	5 065	3 801	3 823	3 873
Eläkekulut	963	761	760	764
Muut henkilöstösivukulut	198	117	104	103
YHTEENSÄ	6 226	4 678	4 687	4 740
Valtion henkilöstö, lkm				
Valtion palveluksessa olevat henkilöt	121 923	86 383	85 072	82 774
Henkilötyövuodet	117 624	84 721	83 312	81 484

Palvelujen ostot -erä sisältää seuraavat palveluryhmät:

TAULUKKO 12. Palvelujen ostot vuosina 2008—2012, milj. euroa

Palveluryhmät	2009	2010	2011	2012
Korjaus- ja kunnossapitopalvelut	657	646	706	738
Rakentamispalvelut	65	61	52	33
Toimistopalvelut	487	495	404	412
Henkilöstöpalvelut	92	71	76	85
Puhtaanapito- ja pesulapalvelut	109	100	99	100
Asiantuntija- ja tutkimuspalvelut	638	603	585	575
Muut palvelut	478	420	427	474
YHTEENSÄ	2 527	2 396	2 348	2 417

Muissa palveluissa suurin muutos on puolustusvoimien ruokahuollon yhtiöittäminen Leijona Catering Oy:öön, minkä myötä ravitsemuspalveluiden ostot lisääntyivät noin 60 milj. eurolla ja henkilöstökulut vähenivät noin 18 milj. euroa.

Muissa kuluissa suurimmat erät ovat maanpuolustuskaluston hankinnat yhteensä noin 550 milj. euroa (lisäystä edelliseen vuoteen noin 178 milj. euroa) sekä matkakulut 185 milj. euroa.

Poistojen suurin erä on tie- ja rautatierakenteiden poistot, yhteensä 828 milj. euroa.

Sisäisten kulujen oikaisu sisältää talousarviotalouden sisäisten tuottojen eliminoinnit.

Rahoituskuluissa esitetään nettona veloista aiheutuvat korot, emissio-, pääoma- ja kurssierot sekä luottotappiot.

Siirtotalouden kulujen suurimmat erät ovat tulonsiirrot sosiaaliturvarahastoille (11 439 milj. euroa), kunnille ja kuntayhtymille (10 979 milj. euroa), voittoa tavoittelemattomille yhteisöille (5 184 milj. euroa), kotitalouksille (4 668 milj. euroa) ja elinkeinoelämälle (3 185 milj. euroa). Yhteensä siirtotalouden kulut kasvoivat edelliseen vuoteen verrat-

tuna 1 366 milj. euroa 37 920 milj. euroon. Siirtotalouden kulut *kunnille ja kuntayhtymille* lisääntyivät edellisvuoteen nähden noin 383 milj. eurolla. Kasvu johtuu pääasiassa kuntien peruspalvelujen järjestämisen valtionosuuksiin tehdystä kustannustason tarkistuksesta. Kertymää kasvatti myös opetuksen valtionosuuksien kasvu kustannustenjaon ja indeksitarkastusten, koulurakentamismäärärahojen sekä nuorisotyöhön osoitetun yhteiskuntatakuun johdosta. Sen sijaan kuntien yhdistymisavustuksia maksettiin noin 72 milj. euroa vähemmän kuin v. 2011.

Muutokset siirtotalouden kuluissa *sosiaaliturvarahastoille* (kasvua 703 milj. euroa) aiheutuivat suurelta osin työttömyysturvan tasokorotuksesta sekä työttömyyden kasvusta. Kuluja kasvatti lisäksi kansaneläkkeiden indeksikorotukset, sairaanhoitovakuutuksen korvausten lisääntyminen sekä lapsilisien indeksikorotukset ja asumistuen saajien määrän lisääntyminen. Siirtotalouden kuluja vähentää jo toista vuotta peräkkäin valtion osuuden pieneneminen yrittäjäläkejärjestelmän rahoituksessa, mikä johtuu yrittäjän eläkelain yrittäjämääritelmän muuttumisesta.

Siirtotalouden kulut *elinkeinoelämälle* lisääntyivät 152 milj. euroa pääasiassa energiaerotuen ja uusiutuvan energian tuotantotuen kasvun johdosta.

Siirtotalouden kulut *voittoa tavoittelemattomille yhteisöille* pysyivät edellisen vuoden tasolla.

Siirtotalouden kulut *kotitalouksille* lisääntyivät 167 milj. euroa, mihin vaikuttivat muutokset sekä maksettujen eläkkeiden että sotilasvammakorvausten määrässä. Maksettujen eläkkeiden määrän kasvun (noin 246 milj. euroa) aiheuttivat indeksikorotukset sekä eläkkeen saajien määrän lisääntyminen. Sotilasvammakorvaukset vähenivät noin 56 milj. euroa korvausten saajien määrän vähenemisen myötä.

2.6 Valtion taloudellinen asema, valtion velka ja valtion vastuut

Valtion taloudellinen tilanne 31.12.2012

Valtion taseen loppusumma on 58 299 milj. euroa. Vuoden aikana se kasvoi 182 milj. euroa. Suurimmat muutokseen vaikuttavat tekijät on analysoitu jäljempänä.

Kansallisomaisuutta on 273 milj. euroa. Valtion aloittavassa taseessa 1.1.1998 kansallisomaisuuden määrä oli 564 milj. euroa. Kiinteistölaitoksen liikelaitostumisen myötä v. 1999 valtion taseesta poistui 339 milj. euron kansallisomaisuusmassa. Aloittavaan taseeseen otettiin vain sellainen kansallisomaisuus, jota käytettiin tuotannontekijänä. Tällaisia olivat lähinnä toimistokäytössä olleet rakennukset. Siten esimerkiksi kaikki taidekokoelmat puuttuvat valtion taseesta. Vuoden 1998 jälkeen hankitun kansallisomaisuuden hankintamenot on aktivoitu.

Käyttöomaisuuden ja muiden pitkäaikaisten sijoitusten kirjanpitoarvo on 43 327 milj. euroa. Suurimmat erät ovat tie- ja rautatierakenteissa sekä sijoituksissa osakkeisiin ja liikelaitoksiin.

Käyttöomaisuusarvopapereiden kirjanpitoarvo kasvoi 1 066 milj. euroa. Suurimmat yksittäiset tapahtumat olivat Euroopan vakausmekanismin (EVM) pääomittaminen 1 438 milj. eurolla ja Solidium Oy:n sijoitetun vapaan pääoman palautus, joka puolestaan pienensi hankintamenoa 474 milj. euroa. Suomen Teollisuussijoitus Oy:öön sijoitettiin 50 milj. euroa.

Markkina-arvoltaan 7 806 milj. euron pörssinoteerattujen käyttöomaisuusarvopapereiden kirjanpitoarvo oli tilinpäätöshetkellä 5 651 milj. euroa.

Vaihto-omaisuuden osuus valtion taseessa on valtion toiminnan luonteesta johtuen vähäinen. Sen määrä on 521 milj. euroa. Suurin erä 411 milj. euroa koostuu puolustusvoimien aine- ja tarvikevarastoista.

Pitkäaikaiset saamiset on 4 892 milj. euroa ja se kasvoi 1 735 milj. euroa. Erä sisältää liikelaitoksiin lainaehdoin luovutetun omaisuuden vasta-arvot, Teknologian ja innovaatioiden kehittämiskeskuksen lainasaamiset sekä työ- ja elinkeinoministeriön lainasaamiset Suomen vientiluotto Oy:ltä. Lisäksi pitkäaikaisiin saamisiin on kirjattu Islannille ja Kreikalle annettuja lainoja. Pitkäaikaisten saamisten kasvu johtui Suomen vientiluotolle annettujen lainojen lisääntymisestä.

Lyhytaikaiset saamiset on 1 700 milj. euroa ja erä sisältää lähinnä kohdennus- ja jaksotuseriä sekä maksettuja ennakoita.

Rahoitusomaisuusarvopaperit ja muut lyhytaikaiset sijoitukset on 6 342 milj. euroa, ja muodostuu kokonaisuudessaan valtion kassavarojen sijoittamisesta rahoitusmarkkinoille.

Rahat, pankkisaamiset ja muut rahoitusvarat on suuruudeltaan 1 245 milj. euroa ja koostuu pääasiassa valtiolle lahjoitetuista rahastoidusta varoista tai tilapäisesti valtion tileillä olevista muiden varoista (105 milj. euroa) sekä valtion konsernitilijärjestelmän emotilille jätetystä saldosta (1 103 milj. euroa).

Omapääoma: Valtion oma pääoma on 37 062 milj. euroa negatiivinen. Aloittavassa taseessa 1.1.1998 oma pääoma oli 30 048 milj. euroa negatiivinen. Tilanne johtui valtion ankarasta velkaantumisesta 1990-luvun alussa ja aloittavan taseen laatimisessa tehdyistä ratkaisuksista. Osa kansallisuusomaisuudesta jätettiin taseen ulkopuolelle ja valtion yhtiöomaisuus arvostettiin erittäin varovaisesti. Valtion oma pääoma pieneni vuoden 2012 aikana kulujäämästä johtuen 6 616 milj. euroa.

Vieras pääoma: Vieras pääoma sisältää sekä valtion ottaman velan että tilinpäätöksen kohdennus- ja jaksotuseriä. Pitkäaikainen vieras pääoma on kasvanut 8 403 milj. euroa kun taas lyhytaikainen on vähentynyt 1 606 milj. euroa. Valtion velasta on selvitys jäljempänä.

Siirtovelkoihin sisältyvä korkovelka on 1 001 milj. euroa ja lomapalkkavelka 793 milj. euroa.

Muut lyhytaikaiset velat on kasvanut 3 457 milj. eurosta 4 491 milj. euroon. Erä sisältää saatuja vakuuksia joiden määrä on kasvanut.

Valtionvelka

Valtionvelka (talousarvio- ja rahastotalouden velka) oli vuoden 2012 päättyessä nimellisarvoltaan 83,9 mrd. euroa. Lisäystä edelliseen vuoteen oli 4,2 mrd. euroa eli 5 %. Velan markkina-arvo oli vuoden 2012 lopussa 90,9 mrd. euroa. Sijoitettujen kassavarojen määrä oli vuoden päättyessä 7,4 mrd. euroa eli noin 28 % vähemmän kuin edellisen vuoden lopussa.

TAULUKKO 13. Valtionvelan nettolainanotto, milj. euroa

	2008	2009	2010	2011	2012
Nostot	22 561	34 639	47 677	31 935	21 876
Kuoletukset	24 247	24 750	36 806	27 426	17 627
NETTOLAINANOTTO YHTEENSÄ	-1 686	9 889	10 871	4 509	4 249

Valtio laski liikkeeseen kaksi uutta viitelainaa, v. 2022 erääntyvää 4 mrd. euroa ja v. 2028 erääntyvää 3 mrd. euroa. Valtio laski myös ensimmäistä kertaa liikkeeseen sarjalainaa 30 vuoden maturiteetissa. Vuonna 2042 erääntyvä sarjalaina oli määrältään 1,5 mrd. euroa. Lisäksi toteutettiin kolme lisähuutokauppaa vuosina 2017, 2022 ja 2042 erääntyville lainoille yhteensä 2,5 mrd. euron arvosta. Pitkäaikaista varainhankintaa täydennettiin muilla obligatioilla yhteensä 3,3 mrd. euron arvosta. Lyhytaikaisia valtion velkasitoumuksia nostettiin 7,2 mrd. euroa. Tähän sisältyi velkasitoumuksia arvoltaan 1,8 mrd. euroa, jotka laskettiin liikkeeseen Valtion asuntorahastoa varten.

Uudet valuuttamääräiset lainat on suojattu valuuttakurssiriskiä vastaan valuutanvaihtosopimuksilla. Valuuttamääräiset lainat ennen valuutanvaihtosopimuksia olivat kertomusvuoden lopussa 12,6 mrd. euroa eli 15,1 % valtionvelasta.

TAULUKKO 14. Valtionvelka lainatyypeittäin, milj. euroa

	31.12.2008	31.12.2009	31.12.2010	31.12.2011	31.12.2012	Maksetut korot 2012
Euromääräinen velka	54 382	64 281	75 152	79 661	83 910	1 806
Pitkäaikainen velka	47 724	52 366	63 537	71 952	78 925	1 739
Yleisöobligatiolainat	45 933	50 613	60 793	69 532	76 364	1 688
Muut joukkovelkakirjalainat	336	581	1 777	1 643	2 162	12
Velkakirjalainat	1 454	1 172	966	777	399	39
Lyhytaikainen velka	6 658	11 914	11 615	7 709	4 985	67
Velkasitoumukset	6 610	11 243	11 083	7 709	4 985	67
Lyhytaikaiset luotot	48	655	532	0	0	0
Muu lyhytaikainen	0	15	0	0	0	0
Valuuttamääräinen velka	0	0	0	0	0	0
VALTIONVELKA YHTEENSÄ	54 382	64 281	75 152	79 661	83 910	1 806

Vuoden 2012 päättyessä 94,1 % velkakannasta oli pitkäaikaista ja 5,9 % lyhytaikaista. Yleisöobligatiolainojen kanta vuoden lopussa oli 76,4 mrd. euroa, joka koostuu sarjaobligatioista (68,5 mrd. euroa), tuotto-obligatioista (57 milj. euroa) ja muista yleisöobligatioista (7,8 mrd. euroa). Vuoden lopussa velkasitoumuskanta oli 5,0 mrd. euroa, josta Valtion asuntorahaston osuus oli 0,9 mrd. euroa.

Talousarviotalouden bruttolainanotto v. 2012 oli 18,4 mrd. euroa ja nimellisarvoinen nettolainanotto 4,8 mrd. euroa. Talousarviotalouden velan hoitomenot ilman kuoletuksia olivat yhteensä 1,9 mrd. euroa, josta korot olivat kertomusvuonna 1,8 mrd. euroa ja lainojen liikkeeseenlasku-, lunastus- ym. palkkiot ja kulut 28 milj. euroa. Velkakannan kasvusta huolimatta korkomenot laskivat hieman edellisestä vuodesta, mikä johtui vuoden 2012 alhaisesta korkotasosta. Edellä olevat luvut ovat tilinpäätöksen mukaisia lukuja ja ne poikkeavat joiltakin osin taulukoista olevista, koko valtionvelkaa koskevista maksuperusteisista luvuista.

TAULUKKO 15. Valtionvelan tunnuslukuja vuoden lopun kannan mukaan

Vuosi	Efektiivinen kustannus, %	Nimelliskorko, %	Duraatio, vuosia	Maturiteetti, vuosia
2008	3,5	3,5	2,8	3,9
2009	2,4	2,4	2,6	4,1
2010	2,6	2,6	2,6	4,6
2011	2,5	2,5	2,9	5,0
2012	2,1	2,1	3,7	5,9

Valtion vastuut 2012

I Valtion takaukset ja -takuut olivat osassa 3 olevan valtion tilinpäätöksen liitteen 12 mukaan vuoden 2012 lopussa yhteensä 11 145 milj. euroa. Valtiontakauksia ja -takuita oli vuoden 2012 lopussa 213 milj. euroa enemmän kuin vuoden 2011 lopussa.

Suurin osa takauksista johtuu Suomen osuudesta EU:n vakautusjärjestelyissä. Takaus Kansainväliselle valuuttarahastolle (IMF) oli vuoden 2012 lopussa 4 069 milj. euroa ja takaukset vakautusjärjestelyistä johtuvista lainasitoumuksista Islannin ja Kreikan valtioille olivat yhteensä 1 612 milj. euroa. Euroopan rahoitusvakausväline (ERVV) -takauksien määrä vuoden 2012 lopussa oli 593 milj. euroa. Eduskunnan hyväksymä ERVV-takauksien enimmäismäärä pääoman ja sille myönnetyn ylitakauksen osalta 31.12.2012 oli 13 974 milj. euroa. Euroopan rahoitusvakausvälineelle annettavista valtioneuvostakauksista annetun lain (668/2010) mukaan takaus kattaa lisäksi takauksen piiriin kuuluvista sitoumuksista aiheutuvat korot ja kulut sekä niille annettavan 65 prosentin ylitakauksen.

Muista valtioneuvostakauksista merkittävin on opintolainojen valtioneuvostakaukset, joita oli yhteensä 1 525 milj. euroa. Senaatti-kiinteistölle annettu takaus on suuruudeltaan 1 197 milj. euroa ja Finnvera Oyj:lle annettu takaus on 921 milj. euroa.

Valtioneuvostakauksella tarkoitetaan sitoutumista vastuuseen toisen velasta ja valtioneuvostakuulla sitoutumista korvaamaan tietystä toiminnasta aiheutuvat tappiot tai menetykset.

II Valtion muut monivuotiset vastuut on esitetty osassa 3 olevan valtion tilinpäätöksen liitteessä 12.

Liitteen 12 kohdassa Muut monivuotiset vastuut esitettiin vuoden 2011 tilinpäätöksessä siirtymäsäännöksen nojalla vain ne sitoumukset, joista aiheutuvat määrärahatarpeet tilinpäätöshetken jälkeen olivat vähintään 5 milj. euroa. Vuoden 2012 tilinpäätöksestä lähtien rajana on 500 000 euroa, joten tiedot eivät tältä osin ole vertailukelpoisia.

Valtion talousarvion yksityiskohtaisten perustelujen yleisten määräysten kohdan Toimintamenomäärärahat perusteella tehdyistä tavanomaisista sopimuksista ja sitoumuksista aiheutui talousarviomenoja v. 2012 yhteensä 902 milj. euroa. Määrärahatarve näistä sopimuksista ja sitoumuksista on 5 330 milj. euroa.

Muulla kuin talousarvion yksityiskohtaisten perustelujen yleisten määräysten kohdan Toimintamenomäärärahat perusteella tehdyistä tavanomaisista sopimuksista ja sitoumuksista aiheutui talousarviomenoja v. 2011 yhteensä 676 milj. euroa. Määrärahatarve näistä sopimuksista ja sitoumuksista on 4 528 milj. euroa.

Sopimuksista ja sitoumuksista aiheutuneet talousarviomenot olivat v. 2012 yhteensä 1 579 milj. euroa ja määrärahatarve yhteensä 9 859 milj. euroa.

Valtion eläkevastuu tarkoittaa niiden eläkeoikeuksien pääoma-arvoa, jotka ovat kurtuneet 31.12.2012 mennessä valtion eläketurvan piirissä. Valtion eläkevastuun määrä 31.12.2012 oli 92,6 mrd. euroa. Elnaikakertoimen vaikutus on huomioitu ensimmäistä kertaa eläkevastuun laskennassa 31.12.2012. Vastuu on noin 2,9 mrd. euroa suurempi kuin vertailukelpoinen vastuu 31.12.2011, joka on laskettu uudelleen elinaikakertoimen vaikutus huomioiden.

Eläkevastuun katteena valtion eläkerahastossa olevan omaisuuden arvo 31.12.2012 oli 15,5 mrd. euroa arvostettuna markkinahintaan. Eläkevastuun kattamaton osuus oli noin 77,1 mrd. euroa.

Muita vastuita aiheutuu mm. yhteistyö- ja kumppanuussopimuksista, sotilasvamma-laista, rikosvahinkolaista, virkamieslaista, raideliikenteen vahingoista ja petovahingoista.

2.7 Rahoituslaskelma-analyysi

Valtion rahoituslaskelmassa esitetään erikseen oman toiminnan rahavirta, siirtotalouden rahavirta, investointien rahavirta ja rahoituksen rahavirta. Laskelma päättyy likvidien varojen muutokseen.

Valtiolla **oman toiminnan rahavirta** on verotulojen takia aina vahvasti tulovoittoinen, v. 2012 se oli 25 125 milj. euroa. Verojen tulovirta on kasvanut edellisestä vuodesta 1 026 milj. euroa. Kasvua on tapahtunut arvonlisäverossa ja muissa veroissa ja maksutuloissa. Sen sijaan tulo- ja varallisuusverossa on tapahtunut laskua: arvonlisäverotulot +640, muut verot ja maksut +632, tulo- ja varallisuusvero -246 milj. euroa.

Oman toiminnan rahavirta on pysynyt edellisen vuoden tasolla lähinnä korkotulojen vähenemisen ja tavaroiden ja palveluiden ostomenojen kasvun seurauksena.

Siirtotalouden nettomenovirta oli 5 831 milj. euroa suurempi kuin oman toiminnan nettotulovirta. Siirtotalouden tulovirta pieneni 40 milj. euroa ja menovirrat kasvoivat yhteensä 1 326 milj. euroa. Siirtotalouden nettomenovirta kasvoi edelliseen vuoteen nähden 1 365 milj. euroa. Yhteensä siirtotalouden nettomenovirta oli 30 957 milj. euroa v. 2012.

Investointien rahavirrassa esitetään rahavirrat käyttöomaisuuteen, sijoituksiin ja antolainoihin. Investointien rahavirta kasvoi edellisvuoteen verrattuna 512 milj. euroa ollen 3 789 milj. euroa. Eniten kasvuun vaikuttivat Suomen Vientiluotto Oy:lle annetut lainat.

Rahoituksen rahavirrassa näkyy valtionvelan kasvu. Rahoituslaskelman mukainen valtionvelan kasvu oli 5 958 milj. euroa, mikä oli 889 milj. euroa edellisvuotta enemmän. Muiden velkojen nettomuutos on pienentynyt 728 milj. euroa.

Likvidien varojen määrä väheni 2 836 milj. eurolla ollen vuoden lopussa 7 586 milj. euroa.

2.8 Talousarvion ulkopuolella olevien valtion rahastojen kehitys

Talousarvion ulkopuolella oli 31.12.2012 yksitoista rahastoa. Vuoden 2012 aikana rahastojen lukumäärässä tai toimialoissa ei tapahtunut muutoksia. Rahastojen toimintaa kuvataan tarkemmin ministeriöiden toimialojen tuloksellisuuden kuvauksissa.

TAULUKKO 16. Talousarviosiirrot ja yhdistilisaamiset, milj. euroa

	Talousarviosiirrot ¹		Yhdistilisaamiset	
	2011	2012	31.12.2011	31.12.2012
Huoltovarmuusrahasto	37,0	0,0	148,5	142,4
Maatalouden interventiorahasto	1,0	0,8	11,7	1,1
Maatilatalouden kehittämisrahasto	34,3	0,0	395,9	366,6
Palosuojelurahasto	0,0	0,0	15,1	15,7
Valtion asuntorahasto	-166,0	-130,0	47,0	128,4
Valtion eläkerahasto	-1 509,4	-1 603,7	0,0	0,0
Valtion televisio- ja radiorahasto	0,0	0,0	7,9	14,4
Valtion vakuusrahasto	0,0	-7,0	6,2	1,2
Valtion ydinjätehuoltorahasto	0,0	0,0	3,9	4,0
Valtiontakuurahasto	0,0	0,0	726,9	736,6
Öljysuojarahasto	5,6	4,3	16,3	22,6
YHTEENSÄ	-1 597,5	-1 735,6	1 379,4	1 433,0

¹ - = siirto rahastosta; + = siirto rahastoon

Valtion eläkerahaston siirrot valtion talousarvioon olivat laissa mainittu enimmäismäärä eli 40 % valtion eläkemenosta. Valtion asuntorahastosta tehdyt siirrot valtion talousarvioon perustuvat rahaston ns. korolliselle omalle pääomalle lasketun laskennallisen koron tulouttamiseen budjettitalouden piiriin.

TAULUKKO 17. Rahastotalouden tuotto- ja kululaskelma, milj. euroa

	2011	2012
Toiminnan tuotot	2 344,6	2 189,9
Toiminnan kulut	397,0	300,1
Rahoitustuotot	612,7	789,4
Rahoituskulut	195,9	97,0
Satunnaiset tuotot ja kulut	0,0	0,0
Siirtotalouden tuotot	465,0	401,3
Siirtotalouden kulut	865,8	679,2
Tuotot veroista ja pakollisista maksuista	85,4	85,6
Tilikauden tuotto-/kulujäämä	2 049,1	2 389,8

Toiminnan tuotoista 1 633,0 miljoonaa euroa koostui valtion eläkerahastolle tulouteutusta valtion eläkejärjestelmän piiriin kuuluvien työnantajien ja työntekijöiden eläkemaksuista (1 609,1 milj. euroa v. 2011). Lisäksi toiminnan tuottoihin sisältyi valtion eläkerahaston osakkeiden ja osuuksien myyntivoittoja 135,4 milj. euroa (108,3 milj. euroa).

Rahoitustuotot koostuivat lähinnä valtion eläkerahaston sijoitusten ja valtion asuntorahaston lainasaamisten korkotuotoista. Rahoituskuluista 19,0 milj. euroa (33,1 milj. euroa) oli valtion asuntorahaston rahoituskuluja ja 75,8 milj. euroa (160,1 milj. euroa) valtion eläkerahaston rahoituskuluja.

Siirtotalouden tuotoista 333,8 milj. euroa (468,1 milj. euroa) koostui valtion televisio- ja radiorahaston televisiomaksu- ja toimilupamaksutuotoista. Siirtotalouden kuluista 364,0 milj. euroa (457,0 milj. euroa) koostui Yleisradion rahoittamiseen liittyvistä valtion televisio- ja radiorahaston kuluista ja 168,6 milj. euroa (252,1 milj. euroa) valtion asuntorahaston myöntämistä avustuksista.

Tuotot veroista ja pakollisista maksuista koostui pääosin huoltovarmuusmaksuista, öljysuojamaksuista ja palosuojelumaksuista.

TAULUKKO 18. Rahastotalouden tase-erät, milj. euroa

	31.12.2011	31.12.2012
VASTAAVAA		
Aineettomat hyödykkeet	5,1	5,0
Aineelliset hyödykkeet	28,2	20,4
Käyttöomaisuusarvopaperit ja muut pitkäaikaiset sijoitukset	20 337,7	20 291,5
Vaihto-omaisuus	1 198,1	1 327,6
Pitkäaikaiset saamiset	48,5	44,0
Lyhytaikaiset saamiset	2 309,7	2 357,3
Lyhytaikaiset sijoitukset	940,6	959,4
Rahat, pankkisaamiset ja muut rahoitusvarat	1 631,2	1 757,2
VASTAAVAA YHTEENSÄ	26 499,1	26 737,0
VASTATTAVAA		
Rahastojen oma pääoma	25 030,9	25 757,2
Pitkäaikainen vieras pääoma	0,0	0,0
Lyhytaikainen vieras pääoma	1 468,3	979,8
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	26 499,1	26 737,0

Rahastotalouden merkittävimmät tase-erät 31.12.2012 olivat valtion asuntorahaston lainasaamiset 7 184,9 milj. euroa ja valtion eläkerahaston korko-, osake- ja muut sijoitukset 12 157,1 milj. euroa. Vaihto-omaisuuteen sisältyvät huoltovarmuusrahaston varmuusvarastoidut tavarat 1 319,7 milj. euroa sekä muihin rahoitusvaroihin sisältyvät yhdystilisäämiset valtion talousarvionaloudelta.

Rahastokohtaiset tilinpäätöslaskelmat ovat Hallituksen vuosikertomuksen osassa 3.

2.9 Valtion liikelaitokset ja niiden kehitys

Kertomusvuonna toimi kaksi valtion liikelaitosta: Metsähallitus ja Senaatti-kiinteistöt. Yhdessä tytäryhtiöidensä kanssa ne muodostivat liikelaitoskonserneja. Metsähallituksella on lisäksi maa- ja metsätalousministeriön ja ympäristöministeriön pääluokista rahoitettavia julkisia hallintotehtäviä. Liikelaitosten toiminta on perustunut valtion liikelaitoksista annettuun lakiin (1185/2002) ja niiden talous on talousarvionalouden ulkopuolella. Liikelaitokset eivät kuitenkaan muodosta erillisvarallisuutta, vaan valtio viime kädessä vastaa niiden sitoumuksista.

Eduskunta hyväksyy talousarvion käsittelyn yhteydessä liikelaitosten keskeiset palvelutavoitteet ja muut toimintatavoitteet sekä tekee muut keskeiset ohjauspäätökset. Kunkin liikelaitoksen ja liikelaitoskonsernin toimintaa ja sitä, miten ne ovat saavuttaneet toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteensa, kuvataan asianomaisia ministeriöitä (valtiovarainministeriö ja maa- ja metsätalousministeriö) koskevissa vaikuttavuuskatsauksissa. Liikelaitoskohtaiset tiedot esitetään Hallituksen vuosikertomuksen osassa 3.

Uusi laki valtion liikelaitoksista (1062/2010) tuli voimaan 1.1.2011. Lain tarkoituksena oli korvata voimassa oleva yleislaki EU:n kilpailulainsäädännön vaateet täyttävällä uudella valtion liikelaitoslailalla. Esityksellä kumotaan lisäksi Senaatti-kiinteistöjä koskeva laitoskohtainen laki, minkä jälkeen Senaatti-kiinteistöihin sovelletaan suoraan uutta yleislakia. Kumottua lakia sovelletaan edelleen Metsähallitukseen, kunnes siitä toisin säädetään.

TAULUKKO 19. Valtion liikelaitosten ja liikelaitoskonsernien liiketoiminta 1.1.—31.12.2012

	Metsähallitus-konserni, vain liiketoiminta	Senaatti-kiinteistöt -konserni
Liikevaihto, milj.euroa	377,9	627,8
Liikevaihdon muutos, %	2,4	7
Liikevoitto/-tappio, milj. euroa	124,5	184,5
Tilikauden tulos, milj. euroa	115,1	140,6
Tuloutus valtion talousarvioon, milj. euroa	120	130
Sijoitetun pääoman tuotto, %	4,6	4,4
Investoinnit liikevaihdosta, %	4	31,2
Omavaraisuusaste, %	98	64,3
Taseen loppusumma, milj. euroa	2 732	4 692
Henkilöstöä keskimäärin	1 267	255,5

2.10 EU:n ja Suomen väliset rahavirrat

Valtiontalouden tasolla Suomi maksoi v. 2012 EU:n budjettiin ja Euroopan kehitysrahaan 1 849 milj. euroa ja sai EU:n budjetista 1 173 milj. euroa.

Valtion talousarviosta maksetut EU:n budjetin rahoituserät (ALV-maksu, Yhdistyneen kuningaskunnan maksuhelpotuksen rahoitus ja BKTL-maksu) laskivat 23 milj. euroa vuoden 2011 tasosta. Valtiontalouden tulot EU:lta kasvoivat vuodesta 2011 yhteensä 37 milj. eurolla. Rakennepoliittiset tuet kasvoivat 34 milj. euroa ja maataloustuet ja maaseudun kehittämistuet kasvoivat 3 milj. euroa. Rahastotalouden puolella interventiorahaston ja maatilatalouden kehittämisrahaston tulot laskivat 34 milj. eurolla vuodesta 2011.

Suomen osuus Yhdistyneen kuningaskunnan maksuhelpotuksen rahoituksesta v. 2012 oli 102 milj. euroa, joka oli noin 5,7 % Suomen maksuista EU:n budjettiin.

TAULUKKO 20. Yhteenveto valtiontalouden EU-tuloista ja -menoista vuonna 2012, milj. euroa

VALTIONTALOUDEN MENOT	2012
Budjettitalous	
ALV-maksu	277
BKTL-maksu	1 411
Yhdistyneelle Kuningaskunnalle myönnettävän maksuhelpotuksen rahoitus	102
EU-MAKSUT YHTEENSÄ	1 790
Euroopan kehitysrahasto	59
YHTEENSÄ	1 849
VALTIONTALOUDEN TULOT	
Budjettitalous	
Maataloustuki	541
Maaseudun kehittäminen	277
Rakennepoliittinen tuki	274
Tullien yms. kantopalkkio	47
Muut tulot *	34
BUDJETTITALOUS YHTEENSÄ	1 173
Rahastotalous	
Interventiorahasto	10
Maatilatalouden kehittämisrahasto	23
YHTEENSÄ	1 206

* Sisältää mm. TEN-tukia 11,6 milj. euroa ja tukia maahanmuuttovirtojen hallintaan 11,7 milj. euroa

Lisäksi Suomi tuloutti vuonna 2012 EU:lle 188 milj. euroa tulleja ja sokerimaksuja. Vain 25 prosentin kantopalkkio, 47 milj. euroa, sisältyy valtion tilinpäätökseen.

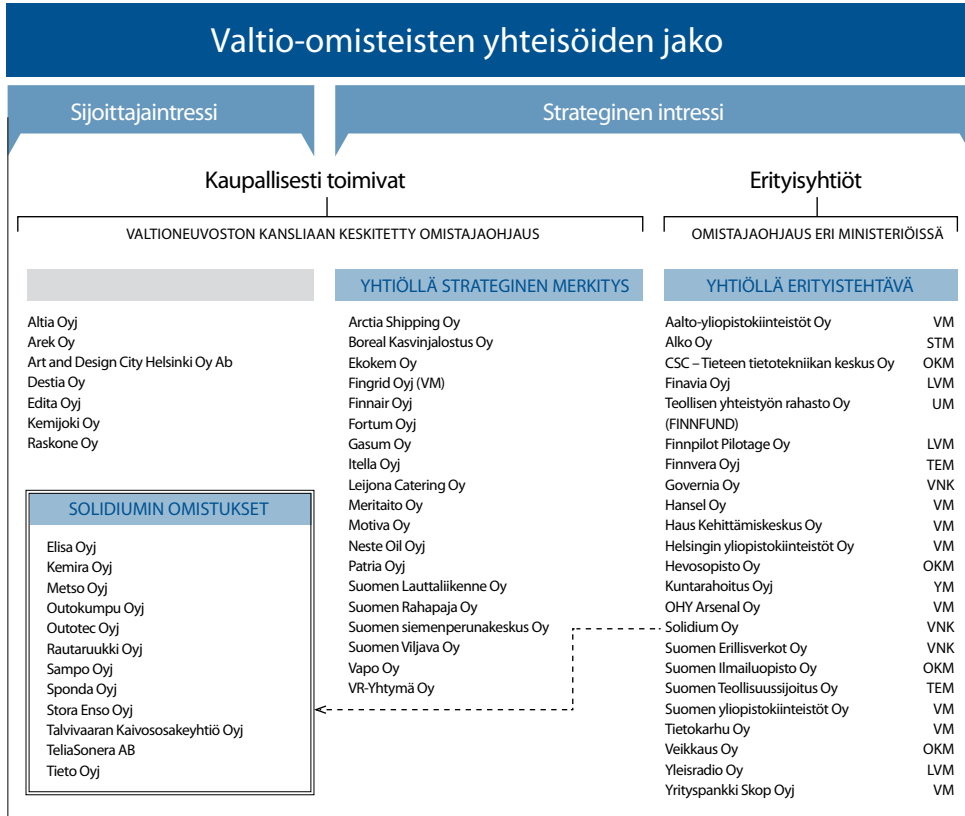
3 Valtion yhtiöomistus

Valtio-omistaja toimii vastuullisesti, läpinäkyvästi, pitkäjänteisesti ja pragmaattisesti. Omistajapolitiikan ja omistajaohjauksen ensisijaisia tavoitteita ovat yhtiöiden kehittäminen, omistaja-arvon pitkäjänteisen kasvun tukeminen sekä vastuullisen yritystoiminnan edistäminen omistajan keinoin. Keskeisiä välineitä ovat hallitusvalinnat, omistajan panostukset yhtiöiden johtamisresursseihin ja johdon sitouttamiseen sekä hyvän hallintotavan, itsenäisen omistajastrategian sekä yritysvaluuttaprosessin edelleen kehittäminen.

Hallitusohjelman ja valtioneuvoston omistajapoliittisen periaatepäätöksen mukaisesti v. 2012 kiinnitettiin erityistä huomiota yritysvaluuttuuteen, johdon palkitsemiseen ja sukupuoliseen tasa-arvoon hallitusvalinnoissa. Kaikkien osa-alueiden tavoitteiden saavuttamista tuettiin sekä sisäisellä että ulkoisella kehitystyöllä. Valtio-omistaja on pitkäjänteisesti ollut edelläkävijä uusissa palkitsemislinjauksissa ja hallitusvalintojen sukupuolisessa tasa-arvossa. Periaatepäätöksessä asetettujen uusien vastuulinjausten toteuttaminen eteni kuluneena vuonna hyvin.

Keväällä 2007 kaupallisin perustein toimivien yritysten omistajaohjaus keskitettiin valtioneuvoston kanslian omistajaohjausosastolle. Erityistehtäväyhtiöiden omistajaohjauksesta vastaa kunkin toimialan sääntelystä vastaava ministeriö. Kaupallisten yhtiöiden omistajaohjauksen ja sääntelyn eriyttäminen on osoittanut perustelluksi toimintatavaksi valtion omistajaohjauksessa. Keväällä 2009 valtion vähemmistöomisteisten pörssi-yhtiöiden omistukset siirrettiin holding-yhtiö Solidium Oy:öön. Yhtiö on valtio-omistajan työkalu, joka pystyy toimimaan nopeasti ja itsenäisesti pörssi-yhtiömaailmassa.

KUVIO 4. Valtion yhtiöomistus 31.12.2012

3.1 Valtioneuvoston kanslian omistajaohjaus

Valtioneuvoston kanslian omistajaohjausosasto vastasi yhteensä 28 yhtiön omistajaohjauksesta v. 2012 lopussa. Näistä kolme oli pörssiyhtiötä, 22 kaupallisin perustein toimivaa listaamatonta yhtiötä ja kolme erityistehtävayhtiötä.

TAULUKKO 21. Yhtiöomistussuudet ja eduskuntavaltuudet 31.12.2012

Salkun yhtiöt, tilanne 31.12.2012	Valtion omistus	Omistuksen alaraja
Pörssiyhtiöt		
Finnair Oyj	55,8 %	50,1 %
Fortum Oyj	50,8 %	50,1 %
Neste Oil Oyj	50,1 %	50,1 %
Listaamattomat, kaupalliset yhtiöt		
Altia Oyj	100 %	50,1 %
Arcxia Shipping Oy	100 %	100 %
Arek Oy	9,0 %	0,0 %
Art and Design City Helsinki Oy Ab	35,2 %	0,0 %
Boreal Kasvinjalostus Oy	60,1 %	50,1 %
Destia Oy	100 %	0,0 %
Edita Oy	100 %	0,0 %
Ekokem Oy	34,1 %	0,0 %
Gasum Oy	24,0 %	0,0 %
Itella Oy	100 %	100 %
Kemijoki Oy	50,1 %	50,1 %
Leijona Catering Oy	100 %	100 %
Meritaito Oy	100 %	100 %
Motiva Oy	100 %	100 %
Patria Oy	73,2 %	50,1 %
Raskone Oy	85 %	0,0 %
Suomen Lauttaliikenne Oy	100 %	100 %
Suomen Rahapaja Oy	100 %	50,1 %
Suomen Siemenperunakeskus Oy	22 %	0,0 %
Suomen Viljava Oy	100 %	100 %
Vapo Oy	50,1 %	50,1 %
VR-yhtymä Oy	100 %	100 %
Erityistehtävayhtiöt		
Governia Oy	100 %	100 %
Solidium Oy	100 %	100 %
Suomen Erillisverkot Oy	100 %	100 %

Valtioneuvoston kanslian omistajaohjausosasto julkaisee vuosittain omia salkkuyhtiöitään käsittelevän vuosikertomuksen. Kertomuksessa yhtiöistä raportoidaan yhtiökohtaisesti ja se perustuu yhtiöiden julkistamiin vahvistettuihin tilinpäätöstietoihin sekä yhtiökokouspäätöksiin. Julkistusajankohta on kesäkuu. Kertomuksessa raportoidaan eduskunnalle ja muille sidosryhmille valtion kaupallisten yhtiöiden yhtiöomistuksen kehityksestä, omistajapolitiikasta ja omistajaohjaustoimista.

Valtion omistajapolitiikan ja omistajaohjauksen ensisijainen tavoite on yhtiöiden kehittäminen ja omistaja-arvon pitkäjänteisen kasvun tukeminen sekä vastuullisuuden edistäminen. Keskeisiä omistajaohjauksen välineitä ovat hallitusvalinnat, omistajan panostukset yhtiöiden johtamisresursseihin ja johdon sitouttamiseen, hyvän hallintotavan kehittäminen ja itsenäisen omistajastrategian valmistelu, jossa huomioidaan myös yritysvastuu.

Kertomusvuoden eräänä painopistealueena oli 13.8.2012 julkistetun talouspoliittisen ministerivaliokunnan palkitsemiskannanoton valmistelu. Kannanoton lähtökohtia ovat avoimuus ja kohtuullisuus. Kokonaispalkitsemista kiristetään kaikissa yhtiöissä. Kannanotto edellyttää, että palkitsemisen tasot on asetettava riittävän haastavaksi ja erityisesti huolehdittava, etteivät palkitsemisjärjestelmät johda ylilyönteihin. Kannanotossa linjataan palkitsemisen maksimitasojen lisäksi tavoitetasot, jolloin palkitsemisen rooli hallituksen ohjausvälineenä korostuu.

Yritysvastuu on korostunut kertomusvuonna omistajaohjauksessa. Valtion omistajapolitiikkaa koskevassa valtioneuvoston periaatepäätöksessä 3.11.2011 edellytettiin valtion kokonaan omistamia ja valtioneuromistaisia listaamattomia yhtiöitä julkaisemaan yritys vastuura-portti. Muilta yhtiöiltä toivotaan samaa. Kaikki määräysvaltayhtiöt raportoivat yritys vastuusta v. 2012. Raportointivaateella omistaja pyrkii siihen, että vastuukysymykset nousisivat yhä korkeammalle johdon ja hallitusten agendalla, ja että yritys vastuu nähtäisiin yhtiöissä oleellisena osana liiketoimintaa, riskeinä ja mahdollisuuksina. Valtioneuvoston kanslian omistajaohjausosasto on kehittänyt omaa toimintamalliaan ja integroinut kertomusvuonna yritys vastuun osaksi yhtiöiden taloudellista ja strategista analyysiä sekä osaksi ulkoista ja sisäistä raportointia.

Hallitusjäseniä ehdotettaessa keskeisiä perusteita ovat olleet ehdokkaiden asiantuntemus, kokemus, hallituksen yhteistyökyvyn ja monipuolisuuden varmistaminen sekä sukupuolten välisen tasa-arvon toteutuminen. Kevään 2012 yhtiökokousten jälkeen valtioneuvoston kanslian omistajaohjausosaston ohjausvastuulla olevien yhtiöiden hallituksissa valtion nimeämistä jäsenistä naisia oli 46,5 %. Omistajaohjausosasto on yhteistyössä strategisista intresseistä vastaavien ministeriöiden ja erityistehtävayhtiöiden omistajaohjauksesta vastaavien ministeriöiden kanssa täsmentänyt valtio-omisteisten yhtiöiden strategiset intressit ja erityistehtävät. Strategiset intressit ja erityistehtävät julkistetaan vuoden 2013 ensimmäisellä puoliskolla työn valmistuttua kokonaisuudessaan. Ministeriöiden välistä yhteistyötä on kehitetty perustamalla yhtiökohtaiset työryhmät, joissa on edustajat sekä omistajaohjausosastolta että strategisesta intressistä tai erityistehtävästä vastaavasta ministeriöstä. Lisäksi omistajaohjausosasto on järjestänyt virkamiesten hallitusjäsenkoulutuksen v. 2012.

Valtio-omistajan viestintää ja mielikuvaa on edelleen kehitetty kertomusvuonna avoimemmaksi ja aktiivisemmaksi muun muassa käynnistämällä uudelleen sidosryhmälehdien, Omistajan, julkaiseminen. Painetun lehden lisäksi sisältöä jaetaan myös sosiaalisessa mediassa avoimuuden ja vuorovaikutuksen lisäämiseksi.

Valtion täysin omistama holding-yhtiö Solidium Oy kuuluu omistajaohjausosaston ohjausvastuulle. Solidium vastaa vähemmistöomistettujen pörssiyhtiöiden omistajaohjauksesta. Kertomusvuoden lopussa Solidiumin salkussa oli 11 yhtiötä (Elisa Oyj, Kemira Oyj, Metso Oyj, Outokumpu Oyj, Outotec Oyj, Rautaruukki Oyj, Sampo Oyj, Stora Enso Oyj, TeliaSonera AB, Talvivaaran Kaivososakeyhtiö Oyj ja Tieto Oyj).

Omistajaohjaukseen liittyvistä ajankohtaisista aiheista, omistajapolitiikkaan liittyvistä säädöksistä ja linjauksista sekä yhtiöihin liittyvistä asioista kerrotaan muun muassa sivustolla www.valtionomistus.fi. Verkkosivusto on valtioneuvoston kanslian omistajaohjausosaston ensisijainen viestintäkanava.

Hallitusten nimittäminen

Valtio-omisteisten yhtiöiden hallitusjäsenien valinta on omistajaohjauksen keskeinen tehtävä. Hallitusjäsenet nimittää yhtiökokous, joka on omistajien vallankäytön tärkein väline. Valtioneuvoston kanslian omistajaohjausosasto vastaa yhtiökokousvalmisteluista ja nimeää hallitusjäsen ehdokkaita joko suoraan yhtiökokouksille tai esittää valtioneuostoimistuksessa pörssiyhtiöissä ehdokkaita niiden yhtiökokousten asettamille nimitystoimikunnille. Valtion kokonaan omistama holding-yhtiö Solidium Oy puolestaan esittää hallitusjäsen ehdokkaita nimitystoimikunnille niissä pörssiyhtiöissä, joissa valtio on Solidiumin kautta vähemmistöomistaja.

Hallitusjäsen ehdokkaita kartoitettaessa ehdokkaiden kokemus ja laaja-alainen liikkeenjohdollinen osaaminen ovat ensisijaisia kriteerejä. Hallitusjäsenien valinnassa hyödynnetään resurssipankkia, jonka kokoamisesta ja ylläpidosta vastaa neljän vuoden välein järjestettävän kilpailutuksen perusteella valittava toimittaja. Resurssija kartoitetaan ja täydennetään omistajaohjauksen kulloinkin esittämien tarpeiden ja toiveiden mukaisesti. Resurssipankkiin kootaan sekä koti- että ulkomaisia asiantuntijoita ja tasapuolisesti molempien sukupuolten edustajia.

Kunkin yhtiön hallitukseen pyritään nimeämään jäseniä, jotka ovat ammattiprofililtaan toisiaan sopivasti täydentäviä. Valintakriteereihin kuuluvat myös toimialaosaaminen tai kohdeyrityksen kannalta merkittävä kansainvälinen kokemus. Täysin omistettujen yhtiöiden hallitusjäsenien valinnassa otetaan lisäksi huomioon tasa-arvonäkökohdat siten, että kummankin sukupuolen osuus hallituksen jäsenmäärästä on vähintään noin 40 %. Niissä yhtiöissä, joissa on valtion ohella muita omistajia, tasa-arvonäkökohtaa sovelletaan valtion asettamiin ehdokkaisiin.

Valtion täysin omistetuissa yhtiöissä on viime vuosina saavutettu noin 40 prosentin tavoite molempien sukupuolten edustuksesta yhtiöiden hallituksissa. Tavoite on saavutettu jäsenien asiantuntijuuden ja pätevyyden perusteella. Vähemmistöomisteisissa yhtiöissä valtio-omistaja on pyrkinyt edistämään saman tavoitteen toteutumista tuomalla kantansa esiin hallitusjäseniä nimettäessä.

Vuonna 2012 omistajaohjaus esitti hallitusjäsen ehdokkaita 30 yhtiön yhtiökokoukselle tai nimitysvaliokunnalle. Nimetyissä hallituksissa oli jäseniä kaikkiaan 185, joista valtion nimeämiä 142. Naisten osuus kaikista valtion nimitysvallassa olevista jäsenistä oli keskimäärin 46,5 %. Kahdessatoista yhtiössä joko miesten tai naisten osuus valtion nimeämistä ehdokkaista ylitti 60 %. Näistä neljässä miesten osuus ja kahdeksassa naisten osuus jäi alle 40 prosentin. Mainituista yhtiöistä neljässä valtiolla oli oikeus nimetä vain yksi ja kah-

nessa ainoastaan kolme jäsentä hallitukseen, joten tasa-arvotavoitetta on näiden yhtiöiden kohdalla mahdoton saavuttaa valtion nimeämisoikeuksien puitteissa.

Valtio noudattaa omistajaohjauksessaan osakeyhtiölain mukaista tehtävien ja vastuiden jakoa yhtiön toimitusten ja omistajan välillä. Tämän mukaisesti omistaja nimittää yhtiön hallituksen, joka puolestaan nimittää yhtiön toimivan johdon. Vaikka omistajaohjaus ei näin ollen voi edistää tasa-arvonäkökohtien toteutumista yhtiöiden ylimmässä johdossa osakeyhtiölain tehtäväjaon mukaisesti, korostaa se omalla toiminnallaan sukupuolisen tasa-arvon merkitystä läpi kaikkien yhtiön toimielimien.

Vastuullisuuden edistäminen

Valtioneuvoston hallituskausittain antamassa omistajapoliittisessa periaatepäätöksessä linjataan muun ohella myös yritysvastuun edistämiseen liittyvät näkökohdat ja ohjeistetaan ministeriöitä omistajaohjauksen hoitamisessa myös tältä osin. Samalla viestitetään yhtiöille, sidosryhmille ja markkinoille valtio-omistajan keskeisistä toimintatavoista.

Periaatepäätöksessä linjattiin valtion yhtiöomistusta koskevat omistajapoliittiset tavoitteet ja periaatteet. Päätöksessä korostetaan aiempaa enemmän toiminnan vastuullisuutta, avoimuutta ja pitkäjänteisyyttä. Periaatepäätös edellyttää yhtiöiltä vastuullisuutta ja avoimuutta muun muassa raportoinnissa, palkitsemisessa sekä yleisessä toiminnan läpinäkyvydessä. Pitkäjänteisyys koskee esimerkiksi tuotto-odotuksia, henkilöstöpolitiikkaa ja palkitsemista.

Yhtiöiden hallinnon ja päätöksenteon järjestämisessä yleinen tavoite on hyvien hallintokäytäntöjen kehittäminen ja ylläpitäminen. Suomen listayhtiöiden hallinnointikoodia käytetään soveltuvin osin mallina myös listaamattomien valtio-omisteisten yhtiöiden hallinnossa ja raportoinnissa.

Kaupallisesti toimivien yhtiöiden lähtökohtana on liiketaloudellisesti kannattava toiminta. Vastuullinen yritystoiminta edistää tätä tavoitetta, sillä yhtiöiden taloudellinen kehitys ja vastuullinen toiminta ovat kiinteästi yhteydessä keskenään. Myös globaaleilla markkinoilla eettisesti kestävä yritystoiminta on vahva kilpailuetu.

Periaatepäätöksessä valtion kokonaan omistamien yhtiöiden ja valtio-enemmistöisten listaamattomien yhtiöiden edellytetään ja muiden valtio-omisteisten yhtiöiden toivotaan laativan erillisen yritysvastuuraportin tai sisällyttävän sen selkeästi erotettavana osana vuosikertomukseensa.

Yritysvastuu on noussut hallitusten asialistalle ja entistä tiiviimmin osaksi liiketoimintastrategioita ja johtamisjärjestelmiä. Myös valtio-omistajan tavoite on, että yhtiöt ottavat yritysvastuun koko liiketoimintaansa ohjaavaksi teemaksi sekä osaksi strategiaansa ja joryhmätyöskentelyään.

Yhtiöissä vastuullisuuskysymykset ovat olennainen osa johtamista, suunnittelua ja päivittäistä työtä. Samoin vastuullisuus sisältyy yhtiöiden hankintaperiaatteisiin, jonka vuoksi valtio-omistaja edellyttää kaikkien yhtiöiden kiinnittävän huomiota vastuullisuuden toteutumiseen toimitusketjun kaikissa vaiheissa.

Valtio-omisteiset yhtiöt raportoivat yritysvastuusta veloitteen mukaisesti ensimmäisen kerran keväällä 2012. Kaikki määräysvaltayhtiöt raportoivat yritysvastuusta joko osana vuosikertomustaan tai omana raporttinaan. Raportointi on suunnattu kaikille sidosryh-

mille, ei vain omistajille. Raportoinnin taso yhtiöittäin oli vaihteleva, koska osa yhtiöistä raportoi ensimmäistä kertaa, kun taas osassa yrityksistä raportoinnilla on jo pitkät perinteet. Valtioneuvoston kanslian omistajaohjausosasto puolestaan raportoi ensimmäisen kerran kesäkuussa 2012 julkistetussa vuoden 2011 vuosikertomuksessaan yleisellä tasolla yritysvastuusta yhtiöissä, joissa se on omistajana mukana.

Kertomusvuonna valtioneuvoston kanslian omistajaohjausosasto on kehittänyt omaa toimintamalliaan ja integroinut yritysvastuun osaksi yhtiöiden taloudellista ja strategista analyysiä. Sisäisesti omistajaohjausosasto raportoi salkkuyhtiöiden yritysvastuusta talouspoliittiselle ministerivaliokunnalle kaksi kertaa vuodessa. Seurantatyö perustuu yhtiöiden yritysvastuun kannalta olennaisiin teemoihin, hallinnan tasoon ja siihen, nähdäänkö yritysvastuu yrityksissä strategisena voimavarana. Lisäksi arvioidaan yritysvastuuseen liittyviä mahdollisuuksia ja uhkia sekä yhtiön että toimialan näkökulmasta. Jatkossa seurataan säännönmukaisesti yhtiöiden toimenpiteiden vaikutuksia yritysvastuun tilaan ja yhtiöiden taloudelliseen asemaan.

Valtio-omistajan tehtävänä on huolehtia siitä, että se omistajavaltaa käyttämällä edistää toimintamalleja, jotka parantavat vastuullisuutta. Yritysvastuuraportointi on työkalu, jonka avulla yhtiöt voivat parantaa sekä omaa tuloksetekokykyään että keskusteluyhteyttään yhteiskunnan kanssa. Valtioneuvoston kanslian omistajaohjausosaston kesäkuussa 2013 julkistettavassa vuosikertomuksessa raportoidaan yhtiöiden yritysvastuusta v. 2012 osalta.

Johdon palkitseminen

Elokuussa 2012 talouspoliittinen ministerivaliokunta päätti uudesta johdon palkitsemisen kannanotosta valtio-omisteisissa yhtiöissä. Edellinen kannanotto oli syksyiltä 2009. Uuden kannanoton lähtökohtia ovat avoimuus ja kohtuullisuus. Sen mukaisesti palkitsemisen on oltava ennakoitavaa ja läpinäkyvää, jotta kaikilla osapuolilla on mahdollisuus arvioida sen onnistumista.

Kannanotossa kiristettiin kokonaispalkitsemista kaikissa yhtiöissä ja edellytettiin, että palkitsemisen tasot on asetettava riittävän haastaviksi ja erityisesti huolehdittava, etteivät palkitsemisjärjestelmät johda ylilyönteihin. Ensimmäistä kertaa määriteltiin maksimipalkitsemisen rinnalle tavoitepalkitseminen, mikä vastaa noin puolta palkitsemisen maksimeista, ja korostaa yhtiön hallituksen vastuuta palkitsemisessa.

Kannanotossa huomioidaan, että valtio toimii omistajana hyvin erityyppisissä yrityksissä ja vaihtelevin omistusosuuksin. Kaupallisesti toimivissa yhtiöissä palkitseminen on eri tasolla verrattuna erityistehtäväyhtiöihin. Puolestaan listattujen yhtiöiden tasot vaihtelevat ei-listattuihin kaupallisiin verrattuna. Kannanotto edellyttää yhtiöiden hallituksilta edelleen vahvempaa otetta tavoitteiden asettamisesta ja niiden mukaisesta johdon palkitsemisesta.

Oikein mitoitettulla palkitsemisella varmistetaan, että valtio-omisteisilla yhtiöillä on mahdollisuudet kilpailla pätevästä johtajista ja muista avainhenkilöistä työmarkkinoilla. Myös henkilöstölle on taattava oikeudenmukainen osuus yhtiön hyvästä tuloksesta esimerkiksi tulokseen perustuvalla palkitsemisella tai henkilöstörahastoilla.

Valtion tavoitteena on, että kannanotto vaikuttaisi palkitsemiskäytäntöihin ja palkitsemisen avoimuuteen myös muissa yrityksissä. Toiminnan yhteiskunnallinen hyväksyttävyys on tärkeä arvo siitä riippumatta, minkälainen omistusrakenne yrityksellä on.

Johdon palkitsemisesta vastaa yhtiön hallitus. Palkitsemisen lähtökohtana on kokonaispalkitseminen, jonka tason tulee perustua yhtiön toimintaympäristön kansainvälisyyteen ja kilpailutilanteeseen sekä valtio-omistajan asettamiin tavoitteisiin kohtuullisuudesta ja hyödyistä.

Valtio-omistaja edellyttää, että jo palkitsemisen perustasot on asetettu haasteellisiksi ja että palkkiomaksimitasojen saavuttaminen edellyttää poikkeuksellisen hyvää suoritusta. Tulokseen perustuvan palkitsemisen tulee perustua vain tekijöihin, joihin yritysjohto voi omalla toiminnallaan vaikuttaa.

Kiinteän palkan ylittävän palkitsemisen tulee perustua yhtiötä ja sen omistajia hyödyttävään hyvään suoritukseen. Yhtiön hallituksen on asetettava mitattavissa olevat kriteerit tuloksille, jotka edistävät yrityksen pitkäjänteistä menestymistä.

Kaikkiin lisäpalkkioihin on liitettävä ehdot, joilla ne voidaan peruuttaa tai niitä voidaan kohtuullistaa tarvittaessa. Mikäli tavoitteet olisivat toteutuneet niin, että niihin perustuen palkitsemisrajat ylittyvät, on siihen johtaneet seikat julkistettava siten, että omistajat ja yhtiön sidosryhmät pystyvät arvioimaan palkkioiden perusteet.

Valtion kanta omistajana on, että lisäeläkkeitä ei käytetä palkitsemiseen. Yhtiöissä, joissa on valtion lisäksi muita omistajia, johdon kokonaispalkitsemisesta päättää yhtiön hallitus yhtiön edun mukaisesti.

Muu kuin tulokseen perustuva palkitseminen saattaa olla perusteltua poikkeuksellisissa muutos- ja kriisitilanteissa. Silloinkin palkkioille on oltava painavat syyt, eivätkä ne saa johtaa palkitsemisen enimmäismäärien ylittymiseen.

Valtion kokonaan omistamissa yhtiöissä kannanotosta ei voi poiketa ilman omistajan etukäteistä hyväksyntää. Valtioenemmistöisissä noteeraamattomissa yhtiöissä kannanottoa tulee noudattaa, ellei osakkeenomistajien yhteinen etu muuta edellytä.

Valtioenemmistöisissä noteeratuissa yhtiöissä hallituksen edellytetään ottavan kannanotto huomioon osakeyhtiö- ja arvopaperimarkkinalain sekä Helsingin Pörssin sääntöihin sisällytetyn Arvopaperimarkkinayhdistys ry:n laatiman listayhtiöiden hallinnointikoodin muodostamissa puitteissa.

Vähemmistöomisteisissa yhtiöissä tai Solidiumin salkkuyhtiössä kannanotto kuvaa yhden merkittävän omistajan käsitystä hyvästä palkitsemisesta. Yhtiöiden hallitukset ottavat sen siten huomioon päätöksenteossaan.

Valtioneuvoston kanslian omistajaohjausosasto kerää vuosittain johdon palkitsemisedot valtio-omisteisista yhtiöistä ja julkistaa ne verkkosivuillaan osoitteessa www.valtionomistus.fi. Julkistusajankohta on touko—kesäkuu.

Viime vuosina valtion omistamissa yhtiöissä toimitusjohtajien peruspalkat ovat, yksittäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta, olleet yleisellä markkinatasolla. Toimitusjohtajille maksetut vuosittaiset bonukset ja pitkän aikavälin kannustinpalkkiot ovat olleet keskimäärin 50—60 % talouspoliittisen ministerivaliokunnan asettamista maksimirajoista.

Toimitusjohtajille v. 2011 maksetut (v. 2010 ansaitut ja v. 2012 raportoidut) bonukset olivat valtion omistamissa kaupallisissa yhtiöissä keskimäärin 24 % peruspalkasta ja keskimäärin 60 % maksimitasosta. Yleinen markkinataso oli noin 36 % peruspalkasta ja noin 70 % maksimitasosta. Valtion omistamien yhtiöiden bonustaso suhteessa peruspalkkaan on keskimäärin ollut nousussa, mutta on kuitenkin jäänyt noin puoleen markkinoiden yleisestä maksimitasosta.

Toimitusjohtajille v. 2011 maksetut pitkän aikavälin kannustinpalkkiot suhteessa peruspalkkaan toteutuivat valtion pörssiyhtiöissä (mukaan luettuna Solidiumin salkkuyhtiöt) keskimäärin lähes yleisen markkinatason mukaisina (noin 50 % peruspalkasta). Valtion omistamissa listaamattomissa kaupallisissa yhtiöissä kannustinpalkkioiden osuus kokonaispalkitsemisessa on toistaiseksi ollut varsin vaatimaton (2–8 % peruspalkasta).

Viime vuosina yhtiöille aiheutuneiden lisäeläkekulujen kokonaistaso on toimitusjohtajan kohdalla ollut yleensä noin 20–30 prosentin luokkaa suhteessa peruspalkkaan. Nykyisin valtio-omistajan kanta lisäeläkkeisiin on kielteinen, mutta jos yhtiössä on muita omistajia, päättää asiasta yhtiön hallitus yhtiön edun mukaisesti.

Erityistehtävät ja strategiset intressit

Valtioneuvoston periaatepäätöksessä määriteltiin valtion tavoitteet ja toiminta omistajana. Periaatepäätöksessä päätettiin myös täsmentää ja julkistaa yhtiöiden erityistehtävät ja yhtiöihin liittyvät strategiset intressit vuoden 2012 loppuun mennessä.

Erityistehtävien ja strategisten intressien täsmentämistä valmisteltiin vastuuministeriöiden ja valtioneuvoston kanslian omistajaohjausosaston välisissä yhteistyöryhmissä vuoden 2012 aikana. Talouspoliittinen ministerivaliokunta hyväksyi joulukuussa 2012 erityistehtävän määrittelyn 19 yhtiölle ja strategisen intressin määrittelyn 17 yhtiölle. Jatkoneuvotteluihin vuoden 2013 alkupuolelle jäivät erityistehtävän tai strategisen intressin määrittely kuudelle yhtiölle. Tarkoitus on, että talouspoliittisen ministerivaliokunnan lopullisen hyväksynnän jälkeen erityistehtävien määrittelyt ja strategiset intressit julkaistaan omistajaohjauksen verkkosivuilla kevään 2013 aikana.

Yhteistyöryhmät ovat käsitelleet erityistehtävien ja strategisten intressien lisäksi soveltuvien osin yhtiöiden taloustilannetta, hallituskokoonpanoja ja niiden kehittämistarpeita, johdon palkitsemisjärjestelmiä sekä investointinäkymiä. Agendalla ovat olleet myös Corporate Governance ja yritysvastuu. Tarkoitus on, että nimetyt yhteistyöryhmät toimivat hallituskauden loppuun saakka.

Erityistehtävayhtiöiden omistajaohjaus on erityistehtävästä vastaavalla ministeriöllä. Strategisesti merkittävien yhtiöiden omistajaohjaus on Fingrid Oyj:tä lukuun ottamatta valtioneuvoston kanslian omistajaohjausosastolla. Fingridin omistajaohjauksesta vastaa valtiovarainministeriö.

Salkun yleiskuvaus ja tapahtumat kertomusvuonna

Kertomusvuoden lopussa valtioneuvoston kanslian omistajaohjausosaston ohjausvastuulla oli 28 yhtiötä, joista kolme oli pörssiyhtiöitä (Finnair Oyj, Fortum Oyj, Neste Oil Oyj) ja kolme erityistehtävayhtiöitä (Solidium, Governia Oy, Suomen Erillisverkot Oy). Valtioneuvoston päätöksen mukaisesti puolustusvoimien ravitsemispalvelut yhtiöitettiin v. 2011 ja uusi Leijona Catering Oy -niminen yhtiö aloitti toimintansa 1.1.2012. Valtion 6,1 prosentin omistusosuus FCG Finnish Consulting Group Oy:ssä myytiin Suomen Kuntaliitolle kesäkuussa 2012. Valtion omistamat osakkeet, 28,57 prosentin omistusosuus, Helsinki Business and Science Park Oy:ssä siirrettiin Teknologian tutkimuskeskus VTT:lle loppuvuonna 2012.

Suomen Erillisverkot Oy:tä on pääomitetty kertomusvuonna 1 milj. eurolla turvallisuusverkkotoiminnan käynnistämiseen liittyen. Lisäksi Vapo Oy:n tytäryhtiölle Forest BtL Oy:lle on ehdollisesti annettu 5 milj. euron suuruinen tytäryhtiön osakkeiksi myöhemmin vaihdettava vaihtovelkakirjalaina liittyen biodiesel-teknologian kaupallistamiseen.

TAULUKKO 22. Yhtiöomistumuutokset 2008—2012

MILJ. EUROA	Osakemyynnit pörssiyritykset (2009—2012 suora omistus)					Yhteensä
	2008	2009	2010	2011	2012	
OMX	43					43
Elisa	18					18
YHTEENSÄ	61	0	0	0	0	61
MILJ. EUROA	Osakesijoitukset pörssiyritykset (2009—2012 suora omistus)					Yhteensä
	2008	2009	2010	2011	2012	
Elisa	-179					-179
YHTEENSÄ	-179	0	0	0	0	-179
Osakekaupat pörssilistatut netto						-118
MILJ. EUROA	Osakemyynnit noteeraamattomat					Yhteensä
	2008	2009	2010	2011	2012	
Santapark		0,1				0,1
Silta			1,4			1,4
Educode					0,0	0,0
FCG Finnish Consulting Group					2,1	2,1
YHTEENSÄ	0	0,1	1,4	0	2,1	3,6
MILJ. EUROA	Osakesijoitukset noteeraamattomat					Yhteensä
	2008	2009	2010	2011	2012	
Educode			-3,5			-3,5
Fingrid*				-379		-378,7
Leijona Catering					-1,6	-1,6
Suomen Erillisverkot**			-30	-60	-1,0	-91,0
Vapo					-5,0	-5,0
YHTEENSÄ	0	0	-33,5	-439	-7,6	-480
Osakekaupat noteeraamattomat netto						-476

* Valtion kokonaissijoitukseen kuului lisäksi HVK:n ostamat 385 osaketta, joiden kauppahinta oli 150 milj. euroa.

** Yhtiö siirtyi valtioneuvoston kanslian omistajaohjaukseen 2011 alussa. Tätä ennen sijoitukset on tehtynt sisäasiainministeriö.

Valtioneuvoston kanslian omistajaohjauksessa olevissa listaamattomissa yhtiöissä tapahtui kertomusvuonna kaksi merkittävää yritysjärjestelyä. Itella Logistiikka osti loka-kuussa 2012 VR Transpointin kappalelogistiikan omistajaohjausosaston tekemän aloitteen perusteella. Valtio-omistajan pyrkimyksen mukaisesti Suomen Lauttaliikenne Oy osti Arctia Saaristovarustamo Oy:n. Tarkoituksena oli luoda yksi valtio-omisteinen maantielauttojen ja lossien sekä yhteysalusten operaattori. Järjestelyllä pyrittiin selkeyttämään kilpailutilannetta ja edistämään kilpailullisuuden toteutumista.

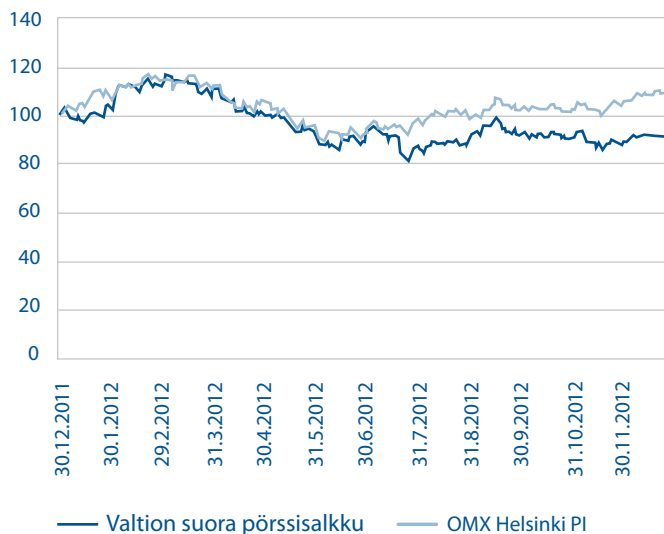
Valtion suoran omistuksen pörssisalkun kehitys

Valtion nykyisen suoran omistuksen (Finnair Oyj, Fortum Oyj, Neste Oil Oyj) markkina-arvo laski 800 milj. euroa v. 2012 (-9,3 %). Salkun markkina-arvo vuoden 2012 lopussa oli 7,8 mrd. euroa (8,6 mrd. euroa). Helsingin pörssin yleisindeksi nousi 8,3 % v. 2012. Osakemarkkinoiden kehitys etenkin vuoden toisella puoliskolla oli positiivista. Valtion salkun markkina-arvoa on painanut Fortumin laskenut osakekurssi.

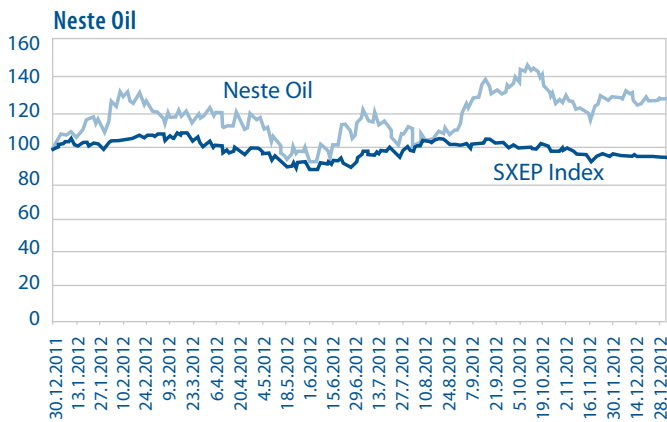
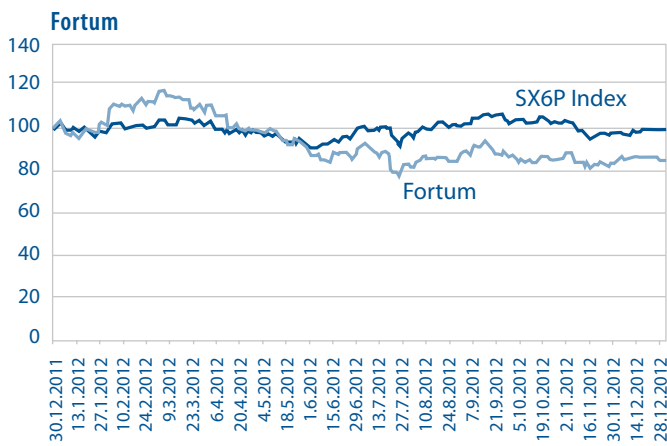
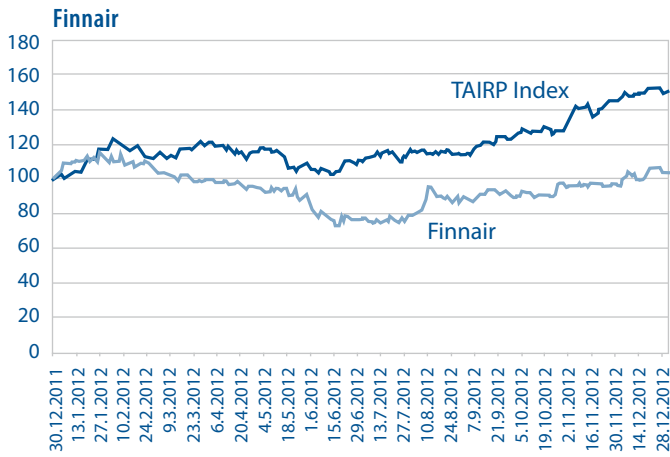
TAULUKKO 23. Valtion suora pörssiomistus 30.12.2011 ja 31.12.2012

	31.12.2012			30.12.2011		
	Valtion omistus-osuus, %	Omistuksen markkina-arvo, milj. euroa	Paino portfolioissa, %	Valtion omistus-osuus, %	Omistuksen markkina-arvo, milj. euroa	Paino portfolioissa, %
Finnair	55,8	170,2	2	55,8	164,5	2
Fortum	50,8	6 380,7	82	50,8	7 435,9	86
Neste Oil	50,1	1 255,0	16	50,1	1 002,6	12
YHTEENSÄ		7 805,9			8 603,0	
Valtion välillisen omistuksen arvo Solidiumin kautta		7 176			7 027,5	
YHTEENSÄ		14 981,9			15 630,5	

KUVIO 5. Valtion suoran pörssiomistuksen ja Helsingin pörssin yleisindeksin kehitys vuonna 2012

KUVIOT 6—8. Valtion suoraan omistamien pörssiyritysten osakekurssin kehitys verrattuna toimialaindekseihin vuonna 2012

Osingot

Valtioneuvoston kanslian omistajaohjauksessa olevien yhtiöiden valtiolle v. 2012 maksama voitonjako oli 1 324,3 milj. euroa (1 187,2 milj. euroa). Tästä merkittävimmän osan muodosti Solidiumin voitonjako, joka v. 2012 oli yhteensä 800 milj. euroa (660 milj. euroa). Listaamattomat yhtiöt maksoivat v. 2012 osinkoja valtiolle yhteensä 28,4 (31,3) milj. euroa. Merkittävimmät osingonmaksajat olivat Altia (7,2 milj. euroa) ja Patria (7,5 milj. euroa).

Valtion suoran omistuksen pörssisalkun yhtiöiden vuoden 2012 tuloksistaan valtiolle maksama osinkosumma¹ kasvaa 506,9 milj. euroon (495,9 milj. euroa). Kasvu johtuu Neste Oilin osingon kasvusta 0,38 euroon osakkeelta (0,35 euroa/osake) ja Finnairin osingosta, joka oli 0,1 euroa osakkeelta. Viimeksi Finnair on maksanut osinkoja vuodelta 2007.

Valtion suoran pörssisalkun markkina-arvon laskettua ja osinkosumman noustua v. 2012, salkun osinkotuotto nousi 6,5 prosenttiin (5,8 %). Fortumin heikentyneen tuloksen myötä salkun yhtiöiden yhteenlaskettu nettotulos laski 14 %. Valtion suoran omistuksen pörssisalkun osinkosuhde siten nousi ja oli v. 2012 63,3 % (53,2 %).

TAULUKKO 24. Valtion suoran pörssi-yhtiöomistuksen tuotto vuonna 2011 ja vuonna 2012

	2012	2011
Yhtiöiden jakama osinkosumma	998	978
Markkina-arvo yhteensä	15 380	16 945
Nettotulos yhteensä	1 578	1 839
Osinkotuotto	6,5 %	5,8 %
Osinkosuhde	63,3 %	53,2 %

Helsingin pörssin päälistan yhtiöiden osinkotuotto oli v. 2012 alemmalla tasolla kuin valtion suoran omistuksen pörssisalkun osinkotuotto eli 4,7 % (5,5 %). Koko pörssin tasolla osinkosuhde oli 67,5 % (68,3 %).

Sijoitetun pääoman tuotto

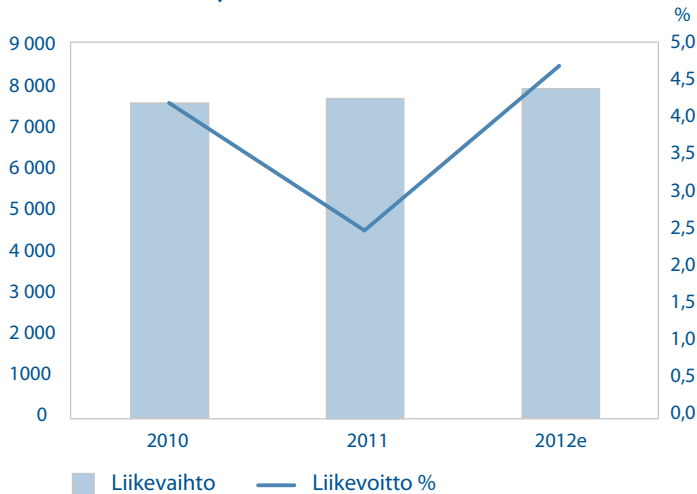
Valtion suoran omistuksen pörssisalkun sijoitetun pääoman tuotto laski v. 2012 9,3 prosenttiin (11,9 %). Lasku johtui Fortumin heikentyneestä tuloksesta. Yhtiön sijoitetun pääoman tuotto laski 10,4 prosenttiin (15 %). Sen sijaan Finnair ja Neste Oil kasvattivat tuloksaan. Finnair saavutti positiivisen tuloksen ja yhtiön sijoitetun pääoman tuotto oli 3,0 % (-5,2 %). Neste Oilin sijoitetun pääoman tuotto nousi 7,1 prosenttiin (6,3 %).

¹ Osingot hallituksen esityksiä

Listaamattomat yhtiöt²

Valtioneuvoston kanslian omistajaohjauksessa olevien listaamattomien, kaupallisesti toimivien yhtiöiden yhteenlaskettu ennustettu liikevaihto v. 2012 oli 7 893 milj. euroa. Vertailukelpoinen yhteenlaskettu liikevaihto oli 7 829 milj. euroa. Kasvua edelliseen vuoteen verrattuna oli 2,9 %. Vaatimattomasta kasvusta huolimatta yhteenlaskettu liiketulos nousi 374 milj. euroon (190 milj. euroa). Keskimääräinen liikevoittoprosentti v. 2012 nousi 4,7 prosenttiin (2,5 %). Yhtiöiden keskimääräinen sijoitetun pääoman tuotto nousi 7,1 prosenttiin vuodentakaisesta 3,8 prosentista. Kehitys vaihteli kuitenkin yhtiöittäin kertomusvuonna; ennusteen mukaan 52 % yhtiöistä kasvatti liiketulostaan ja 48 prosentilla yhtiöistä liiketulos heikkeni. Ennusteen mukaan listaamattomien kaupallisesti toimivien yhtiöiden vuoden 2012 tuloksistaan maksama osinkosumma nousee 46 milj. euroon (28,4 milj. euroa).

KUVIO 9. Listaamattomien, kaupallisten yhtiöiden liikevaihdon ja liikevoiton kehitys vuonna 2010—2012

² Luvut ennusteita, keskiarvot painotettuja.

Solidium

Solidium Oy on Suomen valtion kokonaan omistama holding-yhtiö, jonka tehtävänä on vahvistaa ja vakauttaa kotimaista omistusta kansallisesti tärkeissä yrityksissä ja kasvat-
taa pitkäjänteisesti omistustensa taloudellista arvoa. Yhtiön sijoitustoiminta perustuu
taloudelliseen analyysiin ja sijoitusstrategian perusta sekä keskeisin tavoite on nykysal-
kun hyvä hoito ja sen arvon kasvattaminen. Solidiumin osakesalkussa on 11 pörssilistat-
tua yhtiötä, joissa kaikissa Solidium on vähemmistöomistaja.

Solidiumin tilikausi on 1.7.—30.6. salkkuyhtiöiden raportoinnista johtuen. Kulu-
van tilikauden ensimmäisen puoliskon aikana Euroopan komissio hyväksyi yrityskaupan,
jolla Outokumpu osti ThyssenKrupp AG:n ruostumattoman teräksen liiketoiminnan
Inoxumin. Uusi yhtiö aloitti toimintansa 29.12.2012. ThyssenKruppista tuli suunnatun
osakeannin seurauksena Outokummun suurin omistaja 29,9 prosentilla osakkeista. Soli-
diumin omistusosuus on 21,8 %. Yrityskaupan hyväksymisen ehtona oli Ternissä, Italiassa
sijaitsevan tehtaan myyminen.

Solidium osti osakkeita 1.7.2012 alkaneen tilikauden ensimmäisen puolivuotiskauden
aikana noin 26 milj. eurolla, kun se nosti omistusosuuttaan Outotecissä 6,8 prosentista
8,3 prosenttiin ostamalla 700 000 osaketta markkinoita.

Solidium myi osakkeita 1.7.2012 alkaneen tilikauden ensimmäisen puolivuotiskauden
aikana noin 148 milj. eurolla, kun se myi kaikki omistamansa Spondan osakkeet kotimai-
selle omistajaryhmälle. Ennen myyntiä Solidiumin omistusosuus Spondasta oli 14,9 %.
Osakemyynnin voitto ennen veroja oli noin 71 milj. euroa.

Puolivuotiskaudella Solidium maksoi voitonjakoa valtiolle 800 milj. euroa. Solidiumin
substanssiarvo laski voitonjaon seurauksena 307 milj. eurolla ja oli 6 550 milj. euroa.

Solidium teki Rautaruukin osakkeisiin viime tilikauden päättyessä 403 milj. euron
arvonalentumisen. Puolivuotiskaudella yhtiö teki 16 milj. euron arvonalentumiskirjauk-
sen, josta 72 milj. euroa liittyy Talvivaaran osakkeisiin ja 55 milj. euroa on Rautaruukin
arvonalentumiskirjauksen palautusta.

TAULUKKO 25. Solidiumin tunnuslukuja vuosina 2011 ja 2012

		1.7.—31.12.2012	1.7.—31.12.2011	1.7.2011— 30.6.2012
Liikevaihto	Milj. euroa	0,0	0,0	0,0
Liikevoitto	Milj. euroa	69,6	-1,7	132,0
Kauden voitto	Milj. euroa	36,0	7,4	131,2
Sijoitusten tuotto käyvin arvoin	%	8,7	-14,9	-14,6
Saadut osingot ja pääomanpalautukset	Milj. euroa	0,0	6,7	398,8
Toiminnan hallinnointikulusuhde	%	0,05	0,04	0,05
Substanssiarvo	Milj. euroa	6 550,0	6 728,5	6 856,6
Oma pääoma	Milj. euroa	5 019,1	5 659,2	5 783,1
Korolliset velat	Milj. euroa	600,0	0,0	600,0
Omavaraisuusaste	%	89,0	100,0	90,6
Henkilöstö yhteensä		11	11	11
Henkilöstö Suomessa		11	11	11
Osinkosumma	Milj. euroa	800	660	660
Valtion saama osinko	Milj. euroa	800	660	660

TAULUKKO 26. Solidiumin sijoitussalkun jakauma 31.12.2012

	Kaikki sijoitukset yhteensä		Osakesijoitukset yhteensä	
	euroa	paino %	euroa	paino %
Elisa	281 080 730	4	281 080 730	4
Kemira	305 832 787	4	305 832 787	4
Metso	534 916 995	7	534 916 995	7
Outokumpu	360 318 976	5	360 318 976	5
Outotec	161 064 174	2	161 064 174	2
Rautaruukki	331 435 047	4	331 435 047	5
Sampo	1 929 677 147	26	1 929 677 147	27
Sponda	0	0	0	0
Stora Enso	534 477 804	7	534 477 804	7
Stora Enso A	316 896 841		316 896 841	
Stora Enso R	217 580 963		217 580 963	
Talvivaara	30 068 886	0	30 068 886	0
TeliaSonera	2 596 335 520	35	2 596 335 520	36
Tieto	110 415 574	1	110 415 574	2
OSAKESIJOITUKSET YHTEENSÄ	7 175 623 640	95	7 175 623 640	100
RAHAMARKKINASIJOITUKSET	349 734 937	5		
KAIKKI SIJOITUKSET YHTEENSÄ	7 525 358 577	100		

Pääosa Solidiumin sijoitussalkusta on osakesijoituksia. Niiden osuus koko salkusta oli noin 95 % katsauskauden päättyessä 31.12.2012. Osakesijoituksissa suurin paino on TeliaSoneralla, jonka osuus koko salkusta oli noin 35 %. Solidiumin salkussa TeliaSoneran ja Sammon painoarvot ovat merkittäviä.

Solidiumin rahamarkkinasijoitukset olivat 350 milj. euroa 31.12.2012 (30.6.2012: 1 029 milj. euroa). Rahamarkkinasijoitusten määrään vaikuttivat katsauskaudella voitonjako, verojen maksu sekä osakehankinnat ja -myynti.

Solidiumin salkun kokonaistuotto jäi painorajoitetun OMX Helsinki Cap GI -tuottoindeksin kokonaistuotosta sekä katsauskaudella että viimeisen 12 kuukauden aikana.

TAULUKKO 27. Solidiumin sijoitusten tuotto vuonna 2012, prosenttia

	1.7.2012—31.12.2012	1.1.2012—31.12.2012
Osakesalkun kokonaistuotto	9,9	9,3
Rahamarkkinasijoitukset	0,3	0,6
Sijoitusten tuotto	8,7	9,2
OMX Helsinki Cap GI -tuottoindeksi	15,2	15,5

Solidiumin painoarvoltaan (31.12.2011) suurimman yhtiön TeliaSoneran tuotto jäi alle vertailuindeksin tuoton, mikä laskee myös koko Solidiumin salkun tuoton alle vertailuindeksin tuoton.

TAULUKKO 28. Solidiumin salkkuyhtiöiden osakkeiden tuotot vuonna 2012, prosenttia

	Osakkeiden tuotot, 1.1.—31.12.2012
Tieto	42
Kemira	36
Sampo	35
Stora Enso	19
Metso	18
Outotec	17
Elisa	12
TeliaSonera	4
Rautaruukki	-12
Outokumpu	-36
Talvivaara	-50

Solidiumin osakesalkun osinkotuotto yhtiöiden vuoden 2012 lopun kursseilla ja tilipäätöstiedoissa esitetyillä osinkoehdotuksilla laskettuna on 5,8 % ja osinkosuhde 75,4 %. Vastaavalla tavalla laskettu Helsingin pörssin osinkotuotto on 4,7 % ja osinkosuhde 67,5 %.

3.2 Erityistehtävayhtiöt

Valtiovarainministeriön hallinnonalan ohjauksessa olevat erityistehtävayhtiöt

Fingrid Oyj

Fingrid tarjoaa sopimusasiakkailleen eli sähköntuottajille, verkkoyhtiöille ja teollisuudelle kantaverkko-, rajasiirto- ja tasepalveluita yhtäläisin ehdoin. Asiakkailta saadun palautteen perusteella yhtiö suoriutui näistä tehtävistä hyvin. Toimintavuonna Suomen ilmasto- ja energiastrategiaa tukeva investointiohjelma, suuruudeltaan noin 1,7 mrd. euroa eteni aikataulun ja budjetin mukaisesti. Kantaverkkoon tehtävät investoinnit mahdollistavat omalta osaltaan siirtymisen tulevaisuudessa kohti omavaraisempaa, hiilineutraalimpaa Suomea, jossa merkittävä osa sähköstä tuotetaan uusiutuvalla energialla. Osa investointiohjelmasta suuntautuu korkean käyttövarmuuden säilyttämiseen ja viime vuosi oli yksi yhtiön historian parhaita käyttövarmuuden osalta. Vuonna 2012 kokonaisinvestoinnit olivat 139 milj. euroa (244 milj. euroa).

Fingrid-konsernin tilikauden voitto parani merkittävästi ja oli 67 milj. euroa (33,0 milj. euroa). Sijoitetun pääoman tuotto nousi 5,6 prosenttiin (3,6 %). Omavaraisuusaste oli 27,3 % (25,7 %) tilikauden lopussa. Fingrid raportoi vastuullisuudestaan vuosittain vuosikertomuksessa. Vastuullisuusraportoinnissa sovelletaan kansainvälistä GRI G3.0 -raportointiohjeistoa (Global Reporting Initiative). Lisäksi raportoidaan valitut tunnusluvut GRI:n energia-alan toimialakohtaisesta liitteestä. Raportoinnissa keskitytään kaikkein olennaisimpiin teemoihin ja olennaisten asioiden osalta noudatetaan myös valtionyhtiöiden raportointiohjetta.

Konsernissa on v. 2012 ollut käytössä palkitsemisjärjestelmä, jonka yleiset periaatteet Fingrid Oyj:n hallitus on hyväksynyt 15.12.2011. Johtoryhmän jäsenten kokonaispalkkaus muodostuu kiinteästä kokonaispalkasta, yksivuotisesta bonusohjelmasta ja kolmevuotisesta pitkän tähtäimen kannustinohjelmasta. Yksivuotisen bonusohjelman enimmäismäärä on toimitusjohtajan osalta 25 % ja muiden johtoryhmän jäsenten osalta 20 % vuosipalkasta. Pitkän tähtäimen kannustinohjelman enimmäismäärä on toimitusjohtajan osalta 35 % ja muiden johtoryhmän jäsenten osalta 25 %. Fingrid Oyj:n omistus pohja pysyi muuttumattomana tilikaudella 2012. Suomen valtio omistaa 53,1 % yhtiön osakkeista.

TAULUKKO 29. Fingrid-konsernin taloudellinen tilanne

	2011	2012
Liikevaihto, milj. euroa	438,5	522,1
kotimaassa	438,5	522,1
ulkomailla		
YHTEENSÄ	438,5	522,1
Liikevoitto, milj. euroa	56,6	94,6
Liikevoitto, %	12,9	18,1
Tase, milj. euroa	1 972	2 092
Omanvaraisuusaste, %	25,7	27,3
Oman pääoman tuotto, %	6,5	12,4
Sijoitetun pääoman tuotto, %	3,6	5,6
Henkilöstö*	263	269
kotimaassa*	263	269
ulkomailla		
YHTEENSÄ*	263	269
Osinkosumma, milj. euroa**	10,8	6,7
Valtion osinkosumma, milj. euroa**	7,00	3,56

*Henkilöstö keskimäärin, **2012 tilikaudelta hallituksen ehdotus yhtiökokoukselle

Hansel Oy

Hansel Oy:n tehtävänä on tuottaa valtiolle säästöjä kilpailuttamalla ja ylläpitämällä palveluita ja tuotteita koskevia puitejärjestelyitä. Hanselin puitejärjestelyiden kautta tehtyjen yhteishankintojen määrä jatkoi kasvua vuoden 2012 aikana, päättyen 687 milj. euroon (675 milj. euroa v. 2011). Mitä enemmän asiakkaat hyödyntävät Hanselin palveluita sitä enemmän säästöjä valtio saa. Hansel on suoriutunut hyvin tehtävästään.

Hansel on voittoa tavoittelematon yhtiö. Hansel teki v. 2012 kuitenkin 0,6 milj. euron tuloksen (v. 2011 0,9 milj. euroa). Kulujen kehitystä seurataan myös tarkasti. Vuonna 2012 yhtiön kulut olivat 7,9 milj. euroa (7,4 milj. euroa). Hansel tekee vuosittain yhteiskuntavastuuraportin (vastaa GRI-raportointiohjeiston B+ -tasoa), joka julkaistaan osana vuosikertomusta. Linkki edelliseen raporttiin: <http://www.hansel.fi/fi/yhtio/julkaisutjamedia/vuosikertomusjavastuullisuusraportti>.

Hanselissa noudatetaan talouspoliittisen ministerivaliokunnan antamia ohjeita yritysjohton ja avainhenkilöiden palkitsemisesta. Hanselin hallitus asettaa vuosittain tulospalkkio-tavoitteet. Vuodesta 2007 alkaen käytössä olleen tulospalkkiojärjestelmän palkkioperusteet ovat yhteishankintojen euromääräinen kehitys, asiakastytyväisyys sekä työntekijän henkilökohtainen suoriutuminen. Vuoden 2013 alusta alkaen palkkiojärjestelmää muutettiin vastaamaan talouspoliittisen ministerivaliokunnan 13.8.2012 antamaa kannanottoa, jonka mukaan työntekijän tulospalkkio voi olla korkeintaan 15 % vuosipalkasta. Tämä muutti joidenkin työntekijöiden maksimibonusprosenttia. Myös tulospalkkioperusteita muutettiin siten, että v. 2013 palkkioiden perustana on asiakastytyväisyys ja henkilökohtainen suoriutuminen. Omistuspohjan muutoksia ei ole ollut. Suomen valtio omistaa 100 % yhtiön osakkeista.

TAULUKKO 30. Hansel Oy:n taloudellinen tilanne

	2011	2012
Liikevaihto, milj. euroa		
kotimaassa	8,3	8,5
ulkomailla		
YHTEENSÄ	8,3	8,5
Liikevoitto, milj. euroa	0,6	0,9
Liikevoitto, %	7	11
Tase, milj. euroa	16,7	17,5
Omavaraisuusaste, %	89,1	87,5
Oman pääoman tuotto, %	6,0	4,1
Sijoitetun pääoman tuotto, %	8,2	5,5
Henkilöstö		
kotimaassa	66	71
ulkomailla		
YHTEENSÄ	66	71
Osinkosumma, milj. euroa	0	0
Valtion osinkosumma, milj. euroa	0	0

HAUS kehittämiskeskus Oy

Yhtiön tehtävänä on tuottaa koulutus- ja kehittämispalveluita sekä niihin liittyvää liike-toimintaa. Yhtiö on täyttänyt tämän tehtävän tuottaessaan asiakaskunnalleen erityisesti valtionhallinnon tarpeisiin suunnattuja koulutus- ja kehittämispalveluja. In-house-roolissa toimiessaan HAUS on pystynyt käymään asiakkaidensa kanssa jatkuvaa vuoropuhelua ja selvittämään koulutustarpeita. Tämän kautta on pystytty varmistamaan palvelun riittävä volyymi ja niiden suuntautuminen todellisiin koulutus- ja kehittämistarpeisiin. Euroopan unionin rahoittamissa hankkeissa (erityisesti Twinning-hankkeet) HAUS on toteuttanut suomalaisen hallinnon osaamisen vientiä yhdessä suomalaisten asiantuntija-virkamiesten kanssa.

Yhtiön toiminta saatiin kannattavaksi v. 2011 toiminnan priorisoinnin ja saneerauksen kautta. Vuonna 2012 kannattavuus säilyi odotetun mukaisena. Tämä edellytti edelleen selkeää toiminnan suuntaamista ja aiemmin päätetyn kannattavuusohjelman seuraamista, mutta ei vaatinut esimerkiksi lisäirtisanomisia. Merkittävää yhtiön toiminnan kannalta oli v. 2012 aiemman Nordean pääomallainan korvaaminen valtiovarainministeriön myöntämällä pääomallainalla. Yhtiön tilinpäätökseen sisältyy raportointi myös yrityksen yhteiskuntavastuun toteutumisesta (toiminnan eettiset periaatteet, ympäristönäkökohdat, henkilöstönäkökohdat).

Yhtiön palkitsemisen periaatteet ja muodot on kirjattu HAUSin henkilöstöpolitiikan periaatteisiin ja koskevat koko henkilöstöä. Yhtiön henkilöstön, johtajien ja toimitusjohtajan tulospalkkioiden perusteet päättää yhtiön hallitus vuosittain päättäessään vuoden liikevaihto- ja tulostavoitteista. Perusteena on määritellyn tulostavoitteen saavuttaminen ja suurin osa tulospalkkioon varatusta rahasta käytetään koko henkilöstön palkitsemiseen.

Johtajien ja toimitusjohtajan palkkio on vuoden 2012 osalta määritelty saavutetun tuloksen mukaan viikkopalkkioina. Omistus pohjan muutoksia ei ole ollut. Suomen valtio omistaa 100 % yhtiön osakkeista.

TAULUKKO 31. HAUS kehittämiskeskus Oy:n taloudellinen tilanne

	2011	2012
Liikevaihto, milj. euroa		
kotimaassa	3,8	3,6
ulkomailla	2,5	2,0
YHTEENSÄ	6,3	5,6
Liikevoitto, milj. euroa	0,2	0,3
Liikevoitto, %	2,9	4,7
Tase, milj. euroa	4,1	2,6
Omanvaraisuusaste, %	-18,1	-1,1
Oman pääoman tuotto, %	-63,5	-168,5
Sijoitetun pääoman tuotto, %	87,7	48,9
Henkilöstö		
kotimaassa	27	25
ulkomailla	4	3
YHTEENSÄ	31	28
Osinkosumma, milj. euroa	0	0
Valtion osinkosumma, milj. euroa	0	0

Tietokarhu Oy

Yhtiöllä on ollut keskeinen rooli Verohallinnon tietojärjestelmien kehittämisessä ja ylläpitämisessä. Koko verotustoiminta ja sen tuottavuuden kehittäminen ovat erittäin riippuvaisia tietojärjestelmien toiminnasta ja kehittämisestä. Lukuisista ylläpidettävistä järjestelmistä, varsinkin monimutkaisesta ja elävästä verotuslainsäädännöstä sekä suurista palveluvolyymeista huolimatta palvelujen käytettävyys ja laatu tasolla ovat säilyneet hyvällä tasolla eikä Suomen verotuksessa ole esiintynyt merkittäviä yhtiöstä johtuneita ongelmia. Myös mitattu asiakastyytyväisyys on ollut hyvällä tasolla.

Yhtiön kannattavuus on ollut hyvällä tasolla. Erityistehtävän hoitamisessa on yhteisyritysrakenteella pystytty keskittymään varsinaiseen ydintehtävään ja minimoimaan hallinnollinen kustannusrasite. Yhtiö hyödyntää sisäisissä palveluissaan (talousohjaus, HR, sisäinen IT) Tieto-konsernin yhteisiä palveluja, jolloin yksikkökustannuksissa on päästy huomattavasti yhtiön omaa kokoa parempaan tehokkuuteen.

Tietokarhu kuuluu osana Tieto-konserniin ja yritys vastuuseen liittyvät konsernilinjatukset koskevat myös Tietokarhua. Valtion osakkuusyhtiöiden johdon palkitsemista koskevat uudet ohjeistukset on käsitelty yhtiön hallituksessa syksyllä 2012. Yhtiön johdon palkitsemiskäytännöt ovat linjassa valtio-omistajan uusien ohjeistusten kanssa. Keskeisimpiä tulospalkkiokriteereitä ovat yhtiön liikevaihto, liikevoitto, asiakastyytyväisyys ja henkilöstötyytyväisyys. Yhtiön omistuspohjassa ei ole ollut muutoksia koko yhtiön toiminnan aikana. Suomen valtio omistaa 20 % yhtiön osakkeista.

TAULUKKO 32. Tietokarhu Oy:n taloudellinen tilanne

	2011	2012
Liikevaihto, milj. euroa	40,0	41,7
kotimaassa	40,0	41,7
ulkomailla		
YHTEENSÄ	40,0	41,7
Liikevoitto, milj. euroa	4,9	5,2
Liikevoitto, %	12,3	12,5
Tase, milj. euroa	12,9	13,0
Omavaraisuusaste, %	31,3	34,1
Oman pääoman tuotto, %	96,0	94,8
Sijoitetun pääoman tuotto, %	124,7	122,1
Henkilöstö	305	306
kotimaassa	305	306
ulkomailla		
YHTEENSÄ	305	306
Osinkosumma, milj. euroa	3,67	3,96
Valtion osinkosumma, milj. euroa	0,734	0,792

Aalto-yliopistokiinteistöt Oy

Yhtiön tehtävänä on hallita ja kehittää yliopistokiinteistöjä sekä vuokrata niitä siten, että yliopistolla on käytettävissään tarkoituksenmukaiset ja kohtuuhintaiset toimitilat, ja kiinteistöjen arvo säilyy pitkällä aikavälillä. Yliopiston tilakustannukset perustuvat pääosin aiemman vuokranantajan määrittelemiin vuokratasoihin, jotka ovat hyvin kohtuullisia. Lähivuosina on tarkoitus toteuttaa huomattavia peruskorjaus- ja uudisrakennusinvestointeja.

Yhtiön kannattavuus on ollut hyvä. Yhtiön kannattavuutta rasittaa peruskorjausvaiheessa olevien kiinteistöjen sekä omistussiirron jälkeisten kiinteistö- ja omaisuuspalvelusten runsas määrä. Edellä mainittuja tekijöitä on kyetty kompensoimaan parantamalla rakennusten energiatehokkuutta nopeilla ja edullisilla toimilla. Yhtiön tunnusluvut kuten käyttökateprosentti, omavaraisuusaste, nettovuokratuotto prosentti sekä hallintokulut ovat pysyneet hyvällä tasolla.

Yhtiö noudattaa kirjanpitolain ja hyvän kirjanpitotavan mukaista tilinpäätösmenettelyä. Periaatepäätöksen mukaisen raportoinnin soveltavaa käyttöönottoa on käsitelty yhtiön hallituksessa, mutta päätöksiä asiasta ei ole tehty. Tavoitteeksi on kuitenkin asetettu, että yhtiön toimintaan ja sen laajuuteen sovitettu versio ao. yritysraportin mallista valmistellaan vuoden 2013 aikana. Raportointi sovitetaan Säätiö-konsernin raportointitarpeisiin.

Yhtiön koko henkilöstö on tulospalkkiojärjestelmän piirissä ja tavoitteet ovat yhtiökohtaisia eikä henkilökohtaisia tavoitteita ole. Tavoitteet ovat siis samat kaikille yhtiön työntekijöille. Tulospalkkiotavoitteet on johdettu yhtiön strategisista tavoitteista, joita ovat asiakastytyväisyys, käyttökateprosentti ja kiinteistöjen korjaustöiden määrä. Enimmäispalkkiot on rajattu 1–3 kuukauden palkkaa vastaavaan summaan eri henkilöstöryhmille. Yhtiön hallitus voi lisäksi käyttää harkintaansa tavoitteiden saavuttamista tarkasteltaessa. Yhtiön omistuksessa ei ole tapahtunut muutoksia vuoden 2012 aikana. Suomen valtio omistaa 1/3 yhtiön osakkeista.

TAULUKKO 33. Aalto-yliopistokiinteistöt Oy:n taloudellinen tilanne

	2011	2012
Liikevaihto, milj. euroa		
kotimaassa	42,0	43,5
ulkomailla		
YHTEENSÄ	42,0	43,5
Liikevoitto, milj. euroa	16,8	18,9
Liikevoitto, %	40,0	43,5
Tase, milj. euroa	333,6	336,3
Omaraisuusaste, %	50	52
Oman pääoman tuotto, %	6	6
Sijoitetun pääoman tuotto, %	4	5
Henkilöstö		
kotimaassa	13	13
ulkomailla		
YHTEENSÄ	13	13
Osinkosumma, milj. euroa *	6,3	3,5
Valtion osinkosumma, milj. euroa	2,1	1,2

* Ko. vuonna maksetut osingot

Helsingin Yliopistokiinteistöt Oy

Yhtiön tehtävänä on hallita ja kehittää yliopistokiinteistöjä sekä vuokrata niitä siten, että yliopistoilla on käytettävissään tarkoituksenmukaiset ja kohtuuhintaiset toimitilat ja kiinteistöjen arvo säilyy pitkällä aikavälillä. Yhtiö on täyttänyt yhteiskunnallisen palvelutehtävänsä suunnitellulla tavalla. Yhtiön kannattavuus on ollut hyvä.

Helsingin Yliopistokiinteistöt Oy on toiminnassaan sitoutunut noudattamaan vastuullisen liiketoiminnan periaatteita, mikä muun muassa merkitsee, että rakennusten energiataloutta parannetaan, tilankäyttöä tehostetaan, kotimaisia bioenergian lähteitä otetaan mahdollisuuksien mukaan käyttöön sekä varmistetaan työnantaja- ja verovelvoitteiden täyttymisestä koko urakointiketjun osalta kaikissa korjaus- ja uudishankkeissa. Yhteiskunta- ja ympäristövastuun raportoinnin osalta yhtiön hallitus on päättänyt, että se tullaan suorittamaan yhteistyössä emokonsernin, Helsingin yliopiston kanssa ja perustuen yliopiston ohjeistukseen.

Yhtiössä ei ole v. 2012 ollut käytössä palkitsemisjärjestelmiä. Omistuspohjassa ei ole tapahtunut muutoksia v. 2012. Suomen valtio omistaa 1/3 yhtiön osakkeista.

TAULUKKO 34. Helsingin Yliopistokiinteistöt Oy:n taloudellinen tilanne

	2011	2012
Liikevaihto, milj. euroa	51,3	55,5
kotimaassa	51,3	55,5
ulkomailla		
YHTEENSÄ	51,3	55,5
Liikevoitto, milj. euroa	18,8	25,3
Liikevoitto, %	36,7	45,6
Tase, milj. euroa	585,1	595,5
Omavaraisuusaste, %	52,3	53,1
Oman pääoman tuotto, %	2,3	4,5
Sijoitetun pääoman tuotto, %	3,4	4,4
Henkilöstö	4	4
kotimaassa	4	4
ulkomailla		
YHTEENSÄ	4	4
Osinkosumma, milj. euroa	0	0
Pääoman palautus, milj. euroa *	6,0	4,02
Valtion saama pääoman palautus, milj. euroa	2,0	1,34

* Helsingin Yliopistokiinteistöt yhtiö on taseen sijoitetun vapaan oman pääoman rahastosta palauttanut omistajilleen yht. 6 milj. euroa v. 2011 ja 4,02 milj. euroa v. 2012.

Suomen Yliopistokiinteistöt Oy

Yhtiön tehtävänä on hallita ja kehittää yliopistokiinteistöjä sekä vuokrata niitä siten, että yliopistoilla on käytettävissään tarkoituksenmukaiset ja kohtuuhintaiset toimitilat ja kiinteistöjen arvo säilyy pitkällä aikavälillä. Yhtiö on täyttänyt yhteiskunnallisen palvelutehtävänsä muun muassa toimimalla kannattavasti ja kasvattamalla omistaja-arvoa.

Yhtiö toimii kannattavasti ja kustannustehokkaasti riskejä minimoiden yhtiökokouksen ja hallituksen asettamien tavoitteiden ja laaditun strategian mukaisesti. Yhtiö on tukenut asiakkaita, pääosin yliopistoja, tehokkaampaan, energiataloudellisempaan ja kustannustehokkaampaan tilahallintaan siirtymisessä. Yhtiön raportointi on osakeyhtiölain ja muiden olennaisten määräysten mukaista. Lisäksi yhtiön raportointia kehitetään GRI-raportoinnin ja yritys vastuuraportoinnin vaatimusten mukaisiksi.

Yhtiössä on käytössä kannustinpalkkiojärjestelmä, joka koskee koko henkilöstöä. Kannustinpalkkiojärjestelmän suuruus on 100-prosenttisesti toteutuessaan noin 10 % palkkasummasta. Kannustinpalkkiokriteerit ja niiden raja-arvot päättää hallitus. Kriteerit on määritelty perustuen Suomen Yliopistokiinteistöt Oy:n erityistehtävään, ja niitä ovat kannattavuus, omaisuuden arvon säilyminen, yhtiön innovatiivisuus sekä asiakastyytyväisyys. Vuonna 2012 ei tapahtunut omistuspohjan muutoksia. Suomen valtio omistaa 1/3 yhtiön osakkeista.

TAULUKKO 35. Suomen Yliopistokiinteistöt Oy:n taloudellinen tilanne

	2011	2012
Liikevaihto, milj. euroa	128,2	134
kotimaassa	128,2	134
ulkomailla		
YHTEENSÄ	128,2	134
Liikevoitto, milj. euroa	48,1	45
Liikevoitto, %	37,5	33,6
Tase, milj. euroa	976,8	990,9
Omanvaraisuusaste, %	58,2	58,2
Oman pääoman tuotto, %	4,8	4,4
Sijoitetun pääoman tuotto, %	4,0	3,8
Henkilöstö	26	27
kotimaassa	26	27
ulkomailla		
YHTEENSÄ	26	27
Osinkosumma, milj. euroa	17,01	20,9
Valtion osinkosumma, milj. euroa	5,67	6,97

Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan ohjauksessa olevat erityistehtävayhtiöt**CSC – Tieteen tietotekniikan keskus Oy**

CSC – Tieteen tietotekniikan keskus Oy (CSC) on Suomen valtion kokonaan omistama yhtiö, joka tarjoaa ja kehittää ICT-palveluja tutkimuksen, opetuksen, kulttuurin ja hallinnon tarpeisiin. Asiakkaina ovat opetus- ja kulttuuriministeriö, korkeakoulut, tutkimuslaitokset ja vähäisessä määrin yritykset. Osana kansallista tutkimusjärjestelmää CSC toteuttaa opetus- ja kulttuuriministeriön tietostrategiaa huolehtien niistä tieteen tietotekniikan palveluista, jotka on tarkoituksenmukaisinta hoitaa keskitetysti. CSC tarjoaa palveluitaan yhtiöjärjestyksensä mukaisesti voittoa tavoittelematta.

Kertomusvuonna liikevaihto kasvoi 7,0 %. Liiketoiminnan laajentuessa myös kokonaiskustannukset kasvoivat. Toimintojen uudelleenjärjestelyiden johdosta suhteellinen kustannustaso kuitenkin laski hieman edellisten vuosien tasosta. Yhtiön tutkimus- ja kehityskustannukset olivat noin 16 % (+2 prosenttiyksikköä) liikevaihdosta. Kertomusvuonna CSC solmi sopimuksen valtion omistukseen tulevasta, seuraavan sukupolven supertietokoneesta. Koko järjestelmä asennetaan vuoteen 2014 mennessä ekotehokkaaseen datakeskusratkaisuun Kajaaniin.

CSC:n toiminnassa yritysvastuun osalta korostuu muun muassa ympäristövastuu. Kajaaniin avattu palvelinkeskus on energiatehokkaudeltaan huipputasoa. Espoon toimistotilojen ja palvelinkeskuksen käyttämä sähkö on kokonaisuudessaan ympäristöystävällisesti tuotettua vesivoimaa. Yhtiön hallitus vahvistaa vuosittain tulospalkkiojärjestelmän. CSC ei maksa osinkoa.

TAULUKKO 36. CSC – Tieteen tietotekniikan keskus Oy:n taloudellinen tilanne

	2011	2012
Liikevaihto, milj. euroa		
kotimaassa	27,3	29,2
ulkomailla	0	0
YHTEENSÄ	27,3	29,2
Liikevoitto, milj. euroa	0,06	0,07
Liikevoitto, %	0,21	0,24
Tase, milj. euroa	15,2	18,0
Omavaraisuusaste, %	25,42	28,15
Oman pääoman tuotto, %	4,84	5,28
Sijoitetun pääoman tuotto, %	8,49	6,34
Henkilöstö		
kotimaassa	231	251
ulkomailla		
YHTEENSÄ	231	251
Osinkosumma, milj. euroa	0	0
Valtion osinkosumma, milj. euroa	0	0

Veikkaus Oy

Valtion kokonaan omistaman Veikkaus Oy:n tehtävä on huolehtia sille arpajaislaissa yksinoikeudeksi säädetystä raha-arpajaisten sekä veikkaus- ja vedonlyöntipelien toimeenpanemisesta. Tavoitteena on taata rahapelitoimintaan osallistuvien oikeusturva, estää väärinkäytökset ja rikokset sekä vähentää pelaamisesta aiheutuvia sosiaalisia ja terveydellisiä haittoja. Veikkaus Oy:n toiminnasta tulevat varat käytetään urheilun ja liikuntakasvatuksen, tieteen, taiteen sekä nuorisotyön edistämiseen.

Kertomusvuoden alussa Suomessa siirryttiin toimilupajärjestelmästä niin sanottuun legaaliin monopoliin. Tämän mukaisesti Veikkaus Oy:n yksinoikeudesta toimeenpanna sille kuuluvia rahapelejä säädetään suoraan arpajaislaissa. Samalla peliyhteisöjen välistä työnjakoa muutettiin siten, että Veikkaus Oy:n toimeenpanemat ravipelit siirrettiin Fintoto Oy:lle. Veikkaus Oy:n uutena toimitusjohtajana aloitti 2.10.2012 Juha Koponen.

Kansainvälisen liiketoiminnan mahdollisuuksia selvittäneen Veikkaus Solutions Oy -nimisen tytäryhtiön toiminta lakkautettiin ja tytäryhtiön henkilöstö siirtyi takaisin emoyhtiöön. Veikkaus Oy on jatkossakin mukana alan kansainvälisessä kehityksessä muun muassa eri järjestöissä tapahtuvan yhteistyön puitteissa.

Veikkaus säilytti johtavan markkinaosuutensa Suomen rahapelimarkkinoilla. Vuoden 2012 markkinaosuus oli 49,6 % kun se v. 2011 oli 51,1 %. Lasku johtui ravipelien siirrosta.

Veikkaus-konsernin tilikauden tulos oli 501,2 milj. euroa (-2,5 %). Vuoden 2011 vertailukelpoinen tulos oli 485,8 milj. euroa, johon verrattuna kasvua oli 3,2 %. Vertailukelpoisessa tuloksessa on otettu huomioon arpajaisveron korotus kahdella prosenttiyksiköllä, ravipelien siirto pois Veikkaus Oy:n toiminnan piiristä sekä se, että v. 2012 oli yksi kierros vähemmän Lottoa kuin edellisellä vuonna. Tuloutuksen lisäksi Veikkaus Oy maksoi valtiolle v. 2012 arpajaisveroa 98,7 milj. euroa sekä arvonnalisäveroja 21,5 milj. euroa.

Valtion talousarvion mukainen Veikkaus Oy:n tuottoarvio vuodelle 2012 oli 503,7 milj. euroa. Emoyhtiön tilikauden 2012 tuloksen 500,8 milj. euroa ja tuottoarvion välinen erotus luovutetaan opetus- ja kulttuuriministeriölle Veikkaus Oy:n jakamattomista voittovaroista.

Korkeatasoinen yritysvastuu ja siitä raportointi on erityisen tärkeää rahapelitoimialalla. Yritysvastuussa korostuu erityisesti rahapelien järjestäminen luotettavasti ja vastuullisesti. Veikkaus Oy:n rekisteröityneiden asiakkaiden määrä nousi katsausvuonna 1 463 000 asiakkaaseen (+6,9 %) ja rekisteröityneen pelaamisen osuus kokonaismyynnistä oli 50,1 % (+2,5 %). Rekisteröityminen mahdollistaa omien pelirajoitusten asettamisen ja vahvistaa kuluttajansuojaa. Sosiaaliseen vastuuseen liittyen Veikkaus Oy:llä on neuvoa-antavana asiantuntijaelimenä eettinen neuvosto, jonka tehtävänä on tuoda ulkopuolinen näkemys yhtiön hallituksen ja operatiivisen johdon käyttöön rahapelitoiminnan eettisistä kysymyksistä.

Veikkaus Oy:ssä on käytössä palkitsemisjärjestelmä, jonka piiriin kuuluu koko henkilökunta. Järjestelmään sisältyvät henkilökohtaisen palkanosan korotukset, erityispalkkiot sekä tulospalkkio. Yhtiön hallitus päättää johtoryhmän jäsenten palkkioista ja koko henkilöstön tulospalkkion perusteista.

TAULUKKO 37. Veikkaus Oy:n taloudellinen tilanne

	2011	2012
Liikevaihto, milj. euroa		
kotimaassa	1 792,7	1 775,8
ulkomailla	0	0
YHTEENSÄ	1 792,7	1 775,8
Liikevoitto, milj. euroa	510,3	498,4
Liikevoitto, %	28,5	28,1
Tase, milj. euroa	733,8	742,3
Omavaraisuusaste, %	178,3	177,1
Oman pääoman tuotto, %	82,9	79,4
Sijoitetun pääoman tuotto, %	206,9	191,4
Henkilöstö		
kotimaassa	324	320
ulkomailla	0	0
YHTEENSÄ	324	320
Osinkosumma*	0	0
Valtion osinkosumma*	0	0
Valtiolle maksettu arpajaisvero, milj. euroa	83,0	98,7
Maksetut arvonlisäverot, milj. euroa**	21,4	21,5

* Arpajaislain mukaisesti Veikkaus Oy ei saa jakaa osakkeenomistajilleen osinkoa voitostaan eikä vapaasta omasta pääomastaan. Tilikauden voitto luovutetaan opetus- ja kulttuuriministeriölle valtion talousarviossa määritellyn tuloutusarvion mukaisesti.

** Veikkaus Oy ei ole arvonlisäverovelvollinen, eikä sen takia voi vähentää tavara- ja palveluostoihinsa sisältyviä arvonlisäveroja.

Hevosopisto Oy

Hevosopisto Oy ylläpitää Ypäjän Hevosopisto -nimistä oppilaitosta, joka toimii ammatillisen koulutuksen järjestämisluvan mukaisesti hevosalan valtakunnallisena ammatillisena oppilaitoksena järjestäen perustutkintoon johtavaa opetussuunnitelmaperusteista koulutusta. Lisäksi järjestetään aikuisille erilaista valmistavaa koulutusta, muuta ammatillista lisäkoulutusta sekä maksullisena palvelutoimintana kilpailuja, kursseja ja valmennusta. Valtio omistaa yhtiöstä 25 %.

Hevosopisto Oy ei tavoittele voittoa. Hevosopisto Oy:n liikevaihto v. 2012 oli ennakkotiedon mukaan 9,4 milj. euroa (+4,7 %), tulos 0,2 milj. euroa (-0,6 milj. euroa v. 2011) ja taseen loppusumma 5,5 milj. euroa (+1,5 %). Henkilöstöä oli 116 henkilöä (116 henkilöä v. 2011). Yhtiössä ei ole tulospalkkiojärjestelmää.

Suomen Ilmailuopisto Oy

Suomen Ilmailuopisto Oy ylläpitää Porissa toimivaa Suomen Ilmailuopisto -nimistä ammatillista erikoisoppilaitosta, joka kouluttaa ammattilentäjiä Suomen liikenneilmailun tarpeisiin. Oppilaitos pyrkii vastaamaan Suomessa toimivien lentoyhtiöiden ja helikopterioperaattorien nykyisiin ja tuleviin lentäjätarpeisiin. Valtio omistaa yhtiöstä 49,5 %.

Toukokuussa 2012 tapahtui Cessna 152 -koneella tuhoisa onnettomuus Alastarolla, kun yksinlennolla ollut oppilas menetti koneen hallinnan ja törmäsi maahan. Oppilas menehtyi välittömästi ja kone syttyi palamaan tuhoutuen korjauskelvottomaksi. Onnettomuustutkintakeskus tutkii tapahtumaa.

Suomen Ilmailuopisto ei tavoittele voittoa. Yhtiön taloudellisenä tavoitteena on tuottaa riittävä käyttökate tarvittavien investointien rahoittamiseksi. Tulorahoituksen pääosan muodostaa valtionosuus. Tuottoja saadaan myös oppilasmaksuista ja asiakastuotoista. Ennakkotiedon mukaan liikevaihto v. 2012 oli 8,7 milj. euroa (-5,1 %) ja liikevoitto 0,7 milj. euroa (+98,6 %). Ennakkotiedon mukaan taseen loppusumma v. 2012 oli 17,1 milj. euroa (-16,1 %). Henkilöstöä oli 36 henkilöä (37 henkilöä v. 2011). Yhtiössä ei ole tulospalkkiojärjestelmää.

Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan ohjauksessa olevat erityistehtäväyhtiöt

Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonallalla toimii kaksi valtion erityistehtäviä hoitavaa yhtiötä, Finavia Oyj ja Finnipilot Pilotage Oy. Omistajapoliittisen periaatepäätöksen tavoitteet yhtiöissä ovat toteutuneet seuraavasti:

Finavia Oyj

Finavia Oyj:n toimialana ovat lentoasemaliiketoiminta ja lentoasemiin liittyvät palvelut, lennonvarmistusliiketoiminta sekä muu lentoasemiin ja lentoliikenteeseen liittyvä liiketoiminta. Yhtiön toiminnan tarkoituksena on ilmailun edistämiseksi ylläpitää ja kehittää valtion lentoasemaverkostoa ja Suomen lennonvarmistusjärjestelmää siviili- ja sotilasilmailun tarpeita varten sekä tarjota lennonvarmistuspalveluja Suomen vastuulla olevassa ilmatilassa.

Finavia Oyj on kertomusvuonna ylläpitänyt lentoasemaverkkoonsa kuuluvia lentoasemia ja huolehtinut lennonvarmistuspalveluiden saatavuudesta. Yhtiö on huolehtinut yhteiskunnallisesta palvelutehtävästään tavalla, joka on ollut kokonaisuutena arvioituna liiketaloudellisesti kannattavaa. Finavia Oyj:n kannattavuus on sen yhteiskunnalliseen palvelutehtäväänsä nähden vielä hyväksyttävällä tasolla. Yhtiöllä on haasteita tulevan kassavirran kehityksen ja investointien kautta pääomarakenteensa ja kannattavuutensa kanssa.

Finavia Oyj:n raportointi kattaa valtion omistajapolitiikkaa koskevat valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaiset asiat. Yhtiö on julkaissut vuosikertomuksien ohella vuosittain ympäristöraportteja. Yhteiskuntavastuun osalta yhtiö on julkaissut erikseen GRI-sisältöindeksin (2011), mikä vastaa hyvin toimialan yritys vastuuraportoinnin vaatimuksia.

Yhtiössä on käytössä ylimmän johdon vuosiperusteinen palkitsemisjärjestelmä, joka on valtion omistajapolitiikkaa koskevan valtioneuvoston periaatepäätöksen mukainen. Yhtiössä on lisäksi käytössä konsernin emoyhtiön kattava henkilöstöraho.

Finavia Oyj on valtion kokonaan omistama osakeyhtiö, eikä yhtiön omistuksessa ole tapahtunut muutoksia, eikä valtuuksia omistumuutoksiin ole.

TAULUKKO 38. Finavia Oyj:n taloudellinen tilanne

	2011	2012
Liikevaihto, milj. euroa		
kotimaassa	364,0	359,2
ulkomailla	0	0
YHTEENSÄ	364,0	359,2
Liikevoitto, milj. euroa	32,8	28,5
Liikevoitto, %	9,0	7,9
Tase, milj. euroa	713,6	720,6
Omavaraisuusaste, %	44,4	46,1
Oman pääoman tuotto, %	8,0	4,8
Sijoitetun pääoman tuotto, %	3,7	8,3
Henkilöstö		
kotimaassa	2 475	2 413
ulkomailla	-	-
YHTEENSÄ	2 475	2 413
Osinkosumma, milj. euroa	-	-
Valtion osinkosumma, milj. euroa	-	-

Finnpilot Pilotage Oy

Finnpilot Pilotage Oy on täyttänyt hyvin yhteiskunnallisen palvelutehtävänsä. Yhtiön tehtävänä on huolehtia luotsauslain mukaisten luotsauspalvelujen tarjonnasta sekä muista luotsauslaissa säädetyistä luotsaukseen liittyvistä tehtävistä ja velvollisuuksista luotsauslaissa määritellyillä vesialueilla. Yhtiöllä on velvoite tuottaa luotsauspalvelua kaikilla luotsattavaksi merkityillä väylillä. Vuoden 2012 aikana luotsattiin 27 091 kertaa ja luotsauksista kertyi 509 700 merimailia. Palvelutasotavoitteessa määriteltyjen odotusaikojen puitteissa suoritettiin 99,9 % kaikista luotsauksista. Yhtiölle on asetettu liiketaloudellisesti kannattamaton tehtävä eli luotsauslain 6 §:n mukainen velvoite hoitaa Saimaan alueen luotsaustoimintaa. Tehtävä on hoidettu palvelutavoitteen mukaisesti.

Finnpilot Pilotage Oy:n liikevaihto kasvoi v. 2012 ollen noin 39,4 milj. euroa ja yhtiön tulos oli noin 2,1 milj. euroa. Yhtiön kannattavuus on riippuvainen Suomen ulkomaankaupan kehityksestä. Luotsausmäärät laskivat noin 10 % edellisestä vuodesta. Kannattavuuteen vaikuttaa merkittävästi myös varustamojen oman linjaluotsauksen markkinaosuuden kasvu, joka oli v. 2012 odotettua hillitympää. Vuoden 2012 alussa tehty luotsaustaksan korotus ja normaalia helpompi jäättilanne vaikuttivat positiivisesti liikevaihdon kasvuun ja tulokseen.

Saimaan alueella on käytössä alennettuun yksikköhintaan perustuva maksutaso, josta johtuvat tulomenetykset korvataan yhtiölle valtion talousarviosta tähän tarkoitukseen varatusta määrärahasta. Määrärahaa myönnettiin 4,2 milj. euroa vuodelle 2012 ja yhtiön vuoden 2012 tilinpäätöksen liitetietojen erillisen laskelman mukaan määrärahaa on käytetty 4,0 milj. euroa.

Finnpilot Pilotage Oy:n vuosiraportointi ja muu raportointi yhtiön toiminnasta on toteutettu periaatepäätöksen mukaisella tavalla. Yhtiön tasekirjasta ja toimintakertomuksesta ilmenevät tiedot antavat hyvän kuvan yhtiön toiminnasta ja taloudesta. Yhtiö julkaisee periaatepäätöksen mukaisen erillisen yritysraportin maaliskuussa 2013.

Yhtiön hallinnointiohjeessa on otettu huomioon soveltuvin osin yleinen corporate governance -normisto, joka perustuu arvopaperimarkkinayhdistyksen julkaisemaan Suomen listayhtiöiden hallinnointikoodiin sekä Keskuskauppakamarin julkaisemaan suositukseen listaamattomien yhtiöiden hallinnoinnin kehittämistä. Lisäksi yhtiö noudattaa liikenne- ja viestintäministeriön hallinnointiohjetta ja omistajaohjausstrategiaa.

Finnpilot Pilotage Oy:n henkilöstö kuuluu tulospalkkiojärjestelmän piiriin. Toteutuneiden tavoitteiden mukainen tulospalkkioerä, joka määräytyy henkilöstörahostolain mukaisesti pääosin yhtiön tulosten perusteella, siirretään vuosittain henkilöstörahostoon. Tulospalkkion maksamisen edellytyksenä on, että yhtiö saavuttaa asetetut tulos-, palvelutaso- ja turvallisuustavoitteet. Tulostavoitteen toteutuma-aste määrää tulospalkkion suuruuden.

Yhtiössä otettiin käyttöön v. 2012 johdon tulospalkkiojärjestelmä. Se on voimassa vuoden kerrallaan ja siihen kuuluu yksiköiden johtajat ja toimitusjohtaja. Palkkion maksamisen edellytykset ovat yhteneväiset henkilöstön tulospalkkiojärjestelmän kanssa. Näiden lisäksi johtajille on asetettu henkilökohtaisia tavoitteita.

Yhtiön omistuksessa ei ole tapahtunut muutoksia tilivuonna 2012. Suomen valtio omistaa yhtiön koko osakekannan.

TAULUKKO 39. Finnpiilot Pilotage Oy:n taloudellinen tilanne

	2011	2012
Liikevaihto, milj. euroa		
kotimaassa	36,2	39,4
ulkomailla		
YHTEENSÄ	36,2	39,4
Liikevoitto, milj. euroa	0,9	3,7
Liikevoitto, %	2,6	9,6
Tase, milj. euroa	26,3	29,7
Omavaraisuusaste, %	45,0	46,8
Oman pääoman tuotto, %	7,0	28,7
Sijoitetun pääoman tuotto, %	4,4	17,1
Henkilöstö		
kotimaassa	349	342
ulkomailla		
YHTEENSÄ	349	342
Osinkosumma, milj. euroa	-	AVOIN
Valtion osinkosumma, milj. euroa	-	AVOIN

Työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalan ohjauksessa olevat erityistehtävayhtiöt

Finnvera Oyj

Finnvera parantaa ja monipuolistaa yritysten rahoitusmahdollisuuksia lainoin, takauksin, pääomasijoituksin ja vienninrahoituspalveluin. Valtion omistamana rahoittajana Finnvera täydentää rahoitusmarkkinoita ja edistää toiminnallaan yritystoiminnan, alueiden ja viennin kehitystä. Finnveralla on 30 000 asiakasta ja sen vastuukanta on pk-yritysrahoituksessa 3,0 mrd. euroa sekä viennin rahoituksessa 11,1 mrd. euroa.

Toimialan näkökulmasta tarkasteltuna Finnveran erityistehtävissä ei ole tapahtunut muutosta eikä sellaista ole näköpiirissä, mutta erityisrahoitusyhtiön rooli ja rahoitustoiminnan keinot muuttuvat toimintaympäristön ja valtio-omistajan elinkeinopoliittisten linjausten mukaisesti (esim. finanssikriisin myötä v. 2009 käyttöön otettu suhdannerahoitus, jonka myöntäminen päättyi 31.12.2012, v. 2009 käynnistetty väliaikainen jälleenrahoitusmalli sekä Finnveran omaan varainhankintaan perustuva v. 2012 käyttöön otettu pysyvä vientiluottojen rahoitusjärjestelmä). Viime vuosina erityisrahoitusyhtiön vastuukannat ovat kasvaneet merkittävästi, minkä johdosta yhtiön rooli ja merkitys on yleisesti kasvanut. Tämä heijastuu myös valtioneuvoston rooliin riskien kantajana.

Finnvera Oyj:stä v. 2012 tehdyn kansainvälisen arvioinnin mukaan Finnveran toiminta rahoitusmarkkinoilla on pääsääntöisesti tarkoituksenmukaista ja tehokasta. Yhtiö toimii ammattimaisesti ja sillä on tärkeä rooli erityisesti kotimaisten asiakkaiden palvelemisessa ja rahoittajana. Yhtiö on saavuttanut sille lainsäädännössä asetetut tehtävät sekä valtaosan TEM:n ohjauksessa asetetuista vuoden 2012 elinkeino- ja omistajapoliittisista tavoitteista.

Finnveran toiminnassa on lakisääteisesti pyrittävä itsekannattavuuteen. Yhtiö on saavuttanut itsekannattavuudelle ja kustannustehokkuudelle asetetut tavoitteet. Yhtiön henkilöstömäärä on laskenut, vaikka rahoituskanta ja asiakasmäärä ovat selvästi nousseet. Yleisesti ottaen erityisrahoitusyhtiön toimintaansa tai välitettäväksi saamat valtion budjettivarat ovat vähäiset verrattuna rahoitustoiminnan volyyymiin.

Finnveran koko toiminta perustuu yhteiskunnalliseen vastuuseen ja vaikuttavuuteen. Yritysvastuuraportointi sisältyy yhtiön vuosikertomukseen. Finnveran vuosikertomus 2012 on saatavilla yhtiön www-sivuilta: <http://www.finnvera.fi/Finnvera3/Julkaistut/Vuosikertomukset-ja-osavuosikatsaukset>.

Finnveran palkitsemisessa on huomioon otettu kulloinenkin valtion omistajaohjauksen antama ohjeistus. Yhtiön hallitukseen on muodostettu palkitsemisvaliokunta kesällä 2012. Työ- ja elinkeinoministeriö on antanut otettavaksi huomioon uuden palkitsemiskannanoton ja edellyttänyt palkitsemisen raportoimista kevään varsinaisessa yhtiökokouksessa. Finnveran hallitus on päättänyt johdon tulospalkkiojärjestelmän palkitsemistasoista vuodelle 2013 seuraavasti: strategisten ja omistajapoliittisten sekä muiden asetettujen tavoitteiden toteuminen maks. 10 % ja erityisistä syistä poikkeuksellisen hyvän suorituksen myötä maks. 20 %. Vuosina 2011 ja 2012 johdon tulospalkkiojärjestelmän maksimipalkkio on ollut yhden kuukauden palkkaa vastaava määrä. Hallintoneuvoston palkkiot muutettiin keväällä 2012 valtioneuvoston päätöksen mukaisesti kokous- ja läsnäolooperusteisiksi. Työ- ja elinkeinoministeriö pyysi keväällä 2012 yhtiöltä palkitsemisselvityksen ja sen todettiin olevan kunnossa suhteessa vuoden 2009 palkitsemisohjeeseen.

Finnvera Oyj:n omistus pohjassa ei ole tapahtunut muutoksia, yhtiö on valtion 100-prosenttisesti omistama erityistehtävayhtiö.

TAULUKKO 40. Finnvera Oyj:n taloudellinen tilanne

	2011	2012
Liikevaihto, milj. euroa		
kotimaassa	232,5	270,6
ulkomailla		
YHTEENSÄ	232,5	270,6
Liikevoitto, milj. euroa	62,3	54,1
Liikevoitto, %		
Tase, milj. euroa	2 890,2	3 807,8
Omavaraisuusaste, %	24,7	20,3
Oman pääoman tuotto, %	9,3	7,3
Koko pääoman tuotto, %	2,4	1,6
Henkilöstö		
kotimaassa	413	411
ulkomailla		
YHTEENSÄ	413	411
Osakepääoma, milj. euroa	196,6	196,6
Oma pääoma, milj. euroa	714,8	771,8

Suomen Teollisuussijoitus Oy

Suomen Teollisuussijoitus edistää suomalaisen pääomasijoitustoimialan markkinaehtoista kehitystä siten, että alalle syntyy uusia suomalaisiin kasvuyrityksiin sijoittavia pääomasijoitusrahastoja. Teollisuussijoitus tekee ensisijaisesti rahastosijoituksia. Yhtiön sijoitustoiminta suunnataan korjaamaan pääomasijoitustoimialan rahoituksen tarjonnassa esiintyviä puutteita. Yhtiö voi tehdä sijoituksia myös ulkomaisiin rahastoihin ja kohdeyrityksiin. Vuonna 2012 Teollisuussijoituksen ja kohdeyhtiöiden saama rahoitus olivat lähes entisellä tasollaan huolimatta markkinatilanteen haasteista. Teollisuussijoituksen varainkeruu oli onnistunutta sekä uusissa venture- että yritysjärjestelyrahastoissa.

Valtaosa Teollisuussijoituksen rahoituksesta kohdistuu ministeriön elinkeinopolitiikan linjausten mukaisesti kasvupaluisiin ja kansainvälistyviin pk-yrityksiin. Toimintaa ohjataan elinkeinopoliittisten linjausten mukaisesti esimerkiksi edistämään kaivosklusterin investointeja (30 milj. euroa v. 2012) ja auttamaan ns. vakautuksen rahoitusohjelmalla (100 milj. euroa vuosina 2009–2012) tilapäisiin vaikeuksiin ajautuneita, kannattavia yhtiöitä selviämään suhdanteen, finanssikriisin ja investointilaman yli.

Ministeriö toteuttaa yhtiöstä ulkopuolisen kansainvälisen arvioinnin v. 2013. Arvioinnissa muodostetaan käsitys yhtiöstä tulevaisuuden rahoitusmarkkinoiden ja elinkeinopolitiikan toimijana, arvioidaan yhtiön aikaansaamaa elinkeino- ja innovaatiopoliittista jalanjälkeä, muodostetaan käsitys siitä onko yhtiö kyennyt toiminnallaan poistamaan pääomasijoitusmarkkinoiden tarjonnassa esiintyviä puutteita sekä arvioidaan yhtiön roolia TEM-konsernin osana.

Teollisuussijoitusta koskevan lain myötä yhtiölle on asetettu pitkän tähtäimen kannattavuustavoite. Pääomasijoitustoimialan syklisyydestä ja yhtiön sijoitustoiminnan painopistealueista johtuen finanssikriisin jälkeen yhtiön tulos on ollut tappiollinen, mutta tulos kääntyi voitolliseksi v. 2012. Yhtiön operatiiviset kustannukset ovat noin 1 % hallinnoitavasta pääomasta, kun toimialalla vallitsevan käytännön mukaisesti hallinnointipalkkiot ovat keskimäärin noin 2 % hallinnoitavasta pääomasta suorien sijoitusten yhteydessä ja noin 1,0–1,5 % rahastojen rahastoilla. Pitkänaikavälin (5 vuotta) kannattavuus on -1,9 %/2012, -0,3 %/2011, +2,7 %/2010; +5,0 %/2009 ja (10 vuotta) kannattavuus +2,0 %/2012; +1,8 %/2011; +2,3 %/2010; +3,6 %/2009. Teollisuussijoituksen yritysraportti on saatavilla seuraavasti: <http://www.teollisuussijoitus.fi/yhtio/vastuullisuus>.

Valtioneuvoston palkitsemisohje 13.8.2012 on annettu Teollisuussijoituksen hallitukselle otettavaksi huomioon ja ministeriö on edellyttänyt, että palkitsemisasiat raportoidaan kevään 2013 varsinaisessa yhtiökokouksessa. Uusi palkitsemisohje merkitsee yhtiön kohdalla palkitsemisen mukauttamista uuteen järjestelmään. Yhtiössä on käytössä koko henkilöstön kattava vuosibonusjärjestelmä, joka on otettu käyttöön v. 2004. Yhtiön hallitus on vahvistanut tilivuodelle 2013 yhtiön toimintaa ohjaavan tavoiteasetannan, jonka toteuttamisesta seuraava palkitseminen on palkitsemisohjeen mukainen. Sijoitusneuvoston palkkiot ovat kokous- ja läsnäoloperusteiset.

Teollisuussijoituksen omistuspohjassa ei ole tapahtunut muutoksia, yhtiö on valtion 100-prosenttisesti omistama erityistehtäväyhtiö.

TAULUKKO 41. Suomen Teollisuussijoitus Oy, taloudellinen tilanne

	2011	2012
Liikevaihto, milj. euroa		
kotimaassa		
ulkomailla		
YHTEENSÄ	-	-
Liikevoitto, milj. euroa	-2 987,4	-4 147,7
Liikevoitto, %	-	-
Voitto ennen satunnaisia eriä, milj. euroa*	-12,6	7,3
Tase, milj. euroa	512,0	569,0
Omavaraisuusaste, %	99,6	99,7
Oman pääoman tuotto, %	-2,4	1,4
Sijoitetun pääoman tuotto, %	-2,4	1,4
Henkilöstö		
kotimaassa	26	29
ulkomailla	-	-
YHTEENSÄ	26	29
Osinkosumma, milj. euroa	-	-
Valtion osinkosumma, milj. euroa	-	-

(Keskeinen osa liiketoiminnan tuotoista raportoidaan liikevoittorivin alapuolella rahoituserissä, jonka johdosta lisäty voitto ennen satunnaisia eriä -rivi)

Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan ohjauksessa olevat erityistehtävähtyöt

Alko

Valtion kokonaan omistaman Alko Oy:n perustehtävänä on huolehtia sille alkoholilaissa yksinoikeudeksi säädetyn alkoholijuomien vähittäismyynnin harjoittamisesta. Järjestelyn tavoitteena on alkoholin kulutuksen aiheuttamien haittojen ehkäiseminen.

Vuonna 2012 Alko Oy:n myynti ja alkoholijuomaverollinen liikevaihto laskivat. Alko myi 102,3 milj. litraa alkoholijuomia. Myynti laski vuoteen 2011 verrattuna 2,0 milj. litraa eli 1,9 %. Väkevien alkoholijuomien myynti laski 0,8 milj. litraa ja panimotuotteiden myynti 1,5 milj. litraa. Mietojen viinien myynti kasvoi edelleen noin 0,4 milj. litralla. Myynti sadan prosentin alkoholina oli 17,5 milj. litraa, joka on 0,3 milj. litraa eli 1,6 % vähemmän kuin edellisvuonna. Alko Oy:n liikevaihto ilman alkoholijuomaveroa oli 590,7 milj. euroa.

Vuoden 2012 lopussa Alkolla oli 350 myymälää. Uusia myymälöitä perustettiin kolme, yksi myymälä suljettiin ja uuteen liikepaikkaan siirrettiin 18 myymälää. Myymäläverkostoa täydensi 107 tilauspalvelupistettä.

Alko Oy:n vuosittaiset alkoholipoliittiset tavoitteet vahvistaa yhtiön hallintoneuvosto. Alko Oy on toiminut sosiaali- ja terveysministeriön ohjaamassa Alkoholiohjelmassa jo vuodesta 2004 erityisesti alkoholin lapsille ja perheille aiheuttamien haittojen ehkäisemiseksi. Myymälöissä tehtiin hieman yli 3 milj. ikärajatarkastusta. Lisäksi yhtiö kontrolloi omaa ikärajavalvontaansa niin sanottujen mystery-ostajien avulla. Yhtiö jatkoi v. 2009 aloitta-

maansa ”Lasten seurassa” -hanketta yhdessä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen, A-kliinikkasäätiön, Mannerheimin Lastensuojeluliiton ja Suomen Vanhempainliiton kanssa. v. 2012 tavoitteena oli edelleen vanhempien tietouden lisääminen alkoholinkäytön lapsille aiheuttamista haitoista sekä konkreettisten toimintamallien levittäminen lasten ja perheiden kanssa työskenteleville ammattilaisille.

TAULUKKO 42. Alkon toimintaa kuvaavia tietoja vuosilta 2008—2012

	2008	2009	2010	2011	2012
Liikevaihto ilman alkoholijuomaveroa, milj. euroa	605,5	600,6	591,5	601,0	590,7
Liikevoitto, milj. euroa	71,5	74,6	71,9	67,0	57,3
Voitto ennen satunnaiseriä, milj. euroa	74,5	76,7	73,4	68,9	58,3
Tilikauden voitto, milj. euroa	56,6	57,7	115,2	51,0	44,4
Taseen loppusumma, milj. euroa	252,9	272,4	347,9	268,6	261,9
Alkon osuus tilastoidusta alkoholien myynnistä, %	42,6	42,0	41,0	40,0	41,4
Omavaraisuusaste, %	33,7	32,2	42,1	31,9	30,7
Sijoitetun pääoman tuotto, %	87,4	88,2	62,8	59,4	70,1
Henkilöstö keskimäärin	2 640	2 641	2 606	2 624	2 657
Valtion verotulot alkoholien myynnistä, milj. euroa ¹⁾	1 092	1 207	1 284	1 281	1 381*

¹⁾ Sisältää verotulot kaikesta alkoholien myynnistä (Alko, ravintolat, kaupat, kioskit, huoltamot jne.)

* Tullin kantotilasto, ei vahvistettu luku

Raha-automaattiyhdistys

Raha-automaattiyhdistyksen tehtävänä on harjoittaa yksinoikeudella raha-automaatti- ja kasinopelitoimintaa Suomessa. Raha-automaattiyhdistyksen pelitoiminnan voitto käyteen valtion budjetin kautta terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen.

Raha-automaattiyhdistyksen liikevaihto kasvoi 2,5 %. Tilikauden voitto pieneni prosentin. Vuonna 2012 valtioneuvosto myönsi avustuksia Raha-automaattiyhdistyksen tuotosta 291 milj. euroa 756 yleishyödylliselle yhteisölle ja säätiölle kaikkiaan noin 1 500 eri kohteeseen terveyttä ja sosiaalista hyvinvointia edistävään toimintaan. Avustuksia suunnattiin avustusstrategian mukaisesti hyvinvoinnin edistämisen ja järjestöjen toimintaedellytysten turvaamiseen, terveyttä ja sosiaalista hyvinvointia uhkaavien ongelmien ehkäisemiseen sekä ongelmia kohdanneiden kansalaisten ja perheiden auttamiseen. Käytännössä tämä tarkoitti korostetusti järjestöille luontaisiin auttamisen tapojen, kuten vapaaehtoistyön ja vertaistuen, mahdollistamista. Lisäksi Valtiokonttorille osoitettiin 99,3 milj. euroa sotainvalidien ja veteraanien kuntoutukseen.

TAULUKKO 43. Raha-automaattiyhdistyksen toimintaa kuvaavia tietoja vuosilta 2007—2012

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Liikevaihto, milj. euroa	599	605	597	619	665	682
Tilikauden voitto, milj. euroa	407	403	375	382	413	409
Tilikauden voitto, % liikevaihdosta	68	67	63	62	62	60
Sijoituspaikkamaksut, milj. euroa	92	92	90	94	100	102
Henkilöstökulut, milj. euroa	48	50	54	58	61	65
Henkilöstö	1 645	1 689	1 690	1 589	1 581	1 618

4 Hallituksen strategisten politiikkakokonaisuuksien kehitys

Pääministeri Jyrki Kataisen hallitusohjelman kolme painopistealuetta ovat:

1. Köyhyyden, eriarvoisuuden ja syrjäytymisen ehkäiseminen
2. Julkisen talouden vakauttaminen
3. Kestävän talouskasvun, työllisyyden ja kilpailukyvyn vahvistaminen

Valtioneuvoston periaatepäätöksenä 5.10.2011 hyväksytyssä hallitusohjelman strategisessa toimeenpanosuunnitelmassa (HOT) näille strategisille politiikkakokonaisuuksille on määritelty keskeiset tavoitteet, kärkihankkeet ja vastuut. Ne kokoavat hallitusohjelman keskeisimmät poikkihallinnolliset politiikkakokonaisuudet, jotka vaativat usean ministeriön yhteisiä toimia ja niille on määritelty koordinoiva ministeriö.

Toimeenpanosuunnitelma sisältää noin 140 hallitusohjelman kärkihanketta, jotka kuuluvat hallituksen erityisen panostuksen ja seurannan piiriin. Niiden etenemistä sekä tarkistustarvetta on arvioitu hallituksen strategiaistunnossa helmikuussa 2012 sekä hallituskauden puoliväliriihessä helmikuussa 2013.

PAINOPISTEALUE I

Köyhyyden, eriarvoisuuden ja syrjäytymisen vähentäminen

Hallitus on käynnistänyt köyhyyden, eriarvoisuuden ja syrjäytymisen vähentämiseksi poikkihallinnollisen toimenpideohjelman, joka sisältää myös ylisukupolvisen syrjäytymiseen puuttumisen. Sosiaali- ja terveystieteellinen ministerityöryhmä toimii ohjelman johtoryhmänä ja käsittelee ohjelman etenemistä kokouksissaan säännöllisesti sekä seuraa ohjelman vaikuttavuutta ministeriryhmässä sovittujen seurantaindikaattoreiden avulla.

Tavoite 1: Parannetaan työllisyyttä ja toimeentuloa

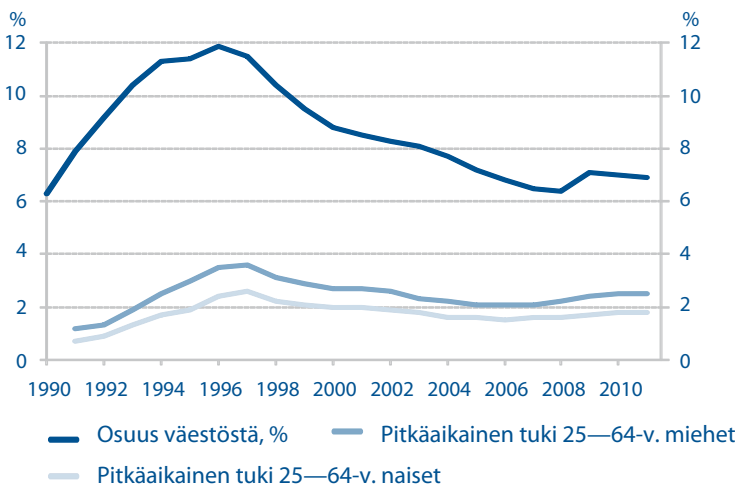
Syrjäytymisuhka kasvaa huonossa talous- ja työllisyystilanteessa

Toimeentulotuen saajien osuus väestöstä kertoo yhteiskunnallisesta syrjäytymisuhkasta ja liittyy läheisesti työllisyyskehitykseen. Toimeentulotuen saajien määrä laski 1990-luvun lopulta lähtien, mutta nousi v. 2009 taloudellisen taantumun ja työttömyyden lisääntymisen myötä. Kasvu on taittunut, mutta näyttää siltä, että joillekin toimeentulotuki muodostuu yhä pitkäaikaisemmaksi.

Ikääntyvien (55—64-v.) osallistuminen työhön on kasvussa, mutta heidän työllisyysasteensa on edelleen pienempi kuin muiden työikäisten. Vaikeasti työllistyvien määrä on viime vuosina pysynyt noin 140 000:n korkealla tasolla.

Työllisyyden parantaminen on hallituksen keskeinen tavoite, jonka eteen on käynnistetty monia merkittäviä toimenpiteitä (ks. painopistealue III). Hallitusohjelmassa sovitut vähimmäisetuuksien korotukset on toteutettu, muun muassa kaikkein heikoimmassa asemassa olevien taloudellisen toimeentulon parantaminen, toimeentulotuen perusosan korotus 6 % ja yksinhuoltajien toimeentulotuen korotus 10 % sekä asumistuen parannukset. Työttömyysturvan peruspäivärahaa ja työmarkkinatukea on korotettu 100 euroa/kk. Hallitus on säilyttänyt perus- ja ansioturvan kytköksen työttömyysturvassa. Puolison tulojen tarveharkinta on poistettu työmarkkinatuessa vuoden 2013 alusta. Hallitus on sitonut opintotuen indeksiin.

KUVIO 10. Toimeentulotuen saajien osuus väestöstä vuosina 1990—2011

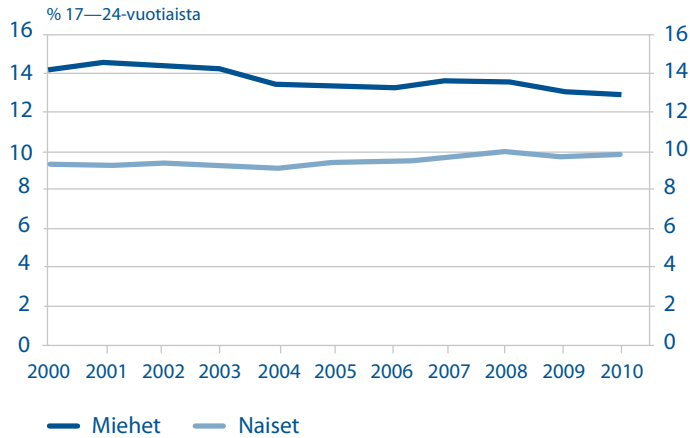

Lähde: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL.

Tavoite 2: Vähennetään syrjäytymistä ja ennaltaehkäistään sosiaalisten ja terveysongelmien syntyä

Noin joka kymmenes 18—24-vuotias on koulutuksen ulkopuolella

KUVIO 11. Koulutuksen ulkopuolelle jääneet nuoret (nuoret, joilla ei ole perusasteen jälkeistä koulutusta eivätkä ole koulutuksessa) vuosina 2000—2010

Lähde: Tilastokeskus.

Syrjäytymisuhan alla olevien osuus 18—24-vuotiaista:

Vuonna 2000: 5,4 % pojista ja 3,1 % tytöistä

Vuonna 2010: 6,0 % pojista ja 3,6 % tytöistä

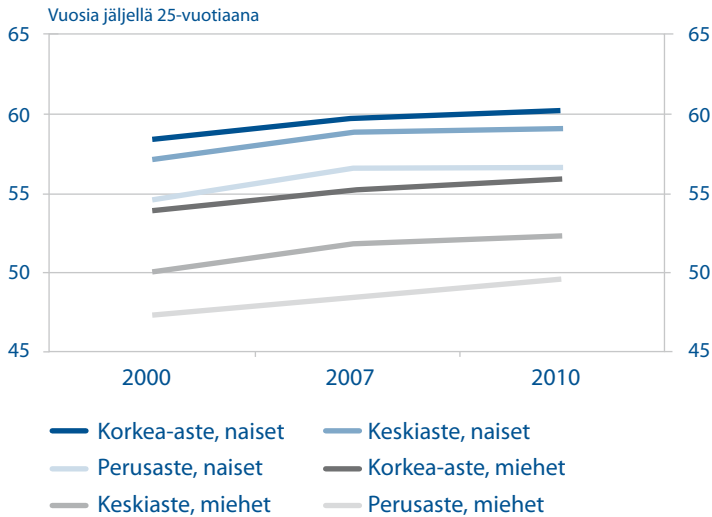
Vuonna 2011*: 5,9 % pojista ja 3,7 % tytöistä

Mukaan on tällöin laskettu ne koulutuksen ulkopuolelle jääneet nuoret (eli nuoret, joilla ei ole perusasteen jälkeistä koulutusta eivätkä ole koulutuksessa), jotka eivät ole työssä, hoitovapaalla, eläkkeellä tai varusmies- tai siviilipalveluksessa.

*Ennakkotieto

Väestön terveyserot ovat edelleen suuria

KUVIO 12. 25-vuotiaan elinajanodote koulutuksen mukaan vuosina 2000, 2007 ja 2010

Lähde: THL ja Eurostat.

Koulutuksen ulkopuolelle jääminen on keskeinen riski nuorten syrjäytymiselle. Suomessa jatkuvasti runsas 14 % miehistä ja vajaa 10 % naisista on koulutuksen ulkopuolella. Osa näistä nuorista on työssä, hoitovapaalla, eläkkeellä tai varusmies- tai siviilipalveluksessa. Vuonna 2011 peruskoulun tai 10. luokan päättäneistä 5 % jäi yhteishaussa ilman paikkaa ja 2 % jätti kokonaan hakematta.

Lastensuojelun tarve on edelleen huomattava. Erityisesti avohuollon asiakasmäärä on kasvanut viime vuosina. Myös kodin ulkopuolelle sijoitettujen määrä on noussut 2000-luvulla. Huostassa olleiden kokonaismäärä on taittunut, mutta kiireellisesti sijoitettujen määrä on noussut selvästi viime vuosina.

Elinajanodote kasvaa Suomessa edelleen, mutta vaihtelee väestön koulutustaustan mukaan. Korkeampi koulutus ennustaa pidempää elämää. Myös koetussa terveydessä on eroja koulutuksen ja sukupuolen mukaan. Miehet kokevat naisia useammin terveytensä huonoksi tai keskinkertaiseksi. Liikunnan ja kulttuurin harrastamisella on myönteisiä vaikutuksia terveyteen ja hyvinvointiin. Suositusten mukaisesti liikkuu suomalaislapsista vain puolet ja aikuisista vain noin 10 %. Selvitysten mukaan vapaa-ajan liikunnan harrastaminen on lisääntynyt. Kokonaisliikunnan määrä on kuitenkin vähentynyt, sillä liikunta arjen toimissa, kuten työ- ja asiointimatkoilla, on vähentynyt.

Hallituksen toimenpideohjelmassa köyhyyden, eriarvoisuuden ja syrjäytymisen vähentämiseksi koordinoidaan eri hallinnonalojen toimia ja hallitusohjelman strategisen toimenpanosuunnitelman kärkihankkeita. Valtioneuvosto teki periaatepäätöksen sisäisen turvallisuuden ohjelmasta kesällä 2012. Varsinaisen ohjelman lisäksi valmisteltiin kansal-

linen toimenpideohjelma väkivaltaisen ekstremismin ennalta ehkäisemiseksi ja kansallinen yritysturvallisuusstrategia. Hallituksen sisäisen turvallisuuden ohjelmassa syrjäytymisen ehkäiseminen on keskeinen tavoite.

Merkittävimpiä hallituskauden toimia syrjäytymisen ehkäisemiseksi on nuorten yhteiskuntatakuu, joka tuli voimaan vuoden 2013 alusta. Etsivää nuorisotyötä ja nuorten työpajatoimintaa tuetaan valtion budjetin raameissa. Vuonna 2012 etsivä nuorisotyö kattoi 87 % Suomen kunnista ja toiminta tavoitti noin 14 000 nuorta. Nuorten työpajatoiminta kattaa 80 % kunnista ja pajojen toimintaan osallistui noin 13 000 alle 29-vuotiasta nuorta v. 2012. Yhtenäisen oppilas- ja opiskelijahuoltolain valmistelu on edennyt hyvin ja tavoitteena on antaa hallituksen esitys keväällä 2013. Lainsäädännön on määrä kattaa esiopetus, perusopetus ja toisen asteen koulutus.

Laajaa sosiaalihuoltolainsäädäntöä uudistetaan, alkoholilain uudistaminen on vireillä ja mielenterveystyössä jatkuu Mieli2009-suunnitelman toimeenpano. Hallitus on jatkanut pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmaa.

Terveystieteidenhuollossa hallituksen linjana on perusterveydenhuollon vahvistaminen, valinnanvapauden toteutuminen sekä kunnissa tehtävän terveyden edistämistoiminnan tukeminen. Terveystieteidenhuoltolain toimeenpanoon liittyvät muun muassa koulu- ja opiskeluterveydenhuollon asetuksen toimeenpano ja neuvoloissa toteutettavat laajat terveystarkastukset. Kaste-ohjelmalla rahoitetaan sosiaali- ja terveydenhuollon hankkeita, joiden tavoitteena on muun muassa vähentää väestön terveyseroja ja vahvistaa ennalta ehkäiseviä sosiaali- ja terveystieteiden palveluja. Osana Kaste-ohjelmaa lisätään lapsiperheiden kotipalveluja ja matalan kynnyksen palveluja.

Tavoite 3: Turvataan kansalaisten yhdenvertaisuus ja osallistumismahdollisuudet

Hallitus edistää yhdenvertaisuutta ja osallistumismahdollisuuksia viidellä kärkihankkeella. Oikeusministeriön päävastuulla valmistellaan yhteistyössä työmarkkinaosapuolten ja kansalaisjärjestöjen kanssa eduskunnalle annettavaksi eurooppalaisen lainsäädäntökehityksen huomioon ottava uusi yhdenvertaisuuslainsäädäntö, joka turvaa tehokkaasti yhdenvertaisuuden syrjintäperusteesta riippumatta, ja vahvistetaan valvontaa sekä tehostetaan hallintoa sen toimeenpanemiseksi. Työ- ja elinkeinoministeriö selvittää ja valmistelee yhdenvertaisuutta ja työelämän sääntelyä koskevat muutokset. Yhdenvertaisuuslaki ja tasa-arvolaki säilyvät jatkossakin erillisinä lakeina. Hallitus on vahvistanut kansalliskielistrategian. Kehityspoliittinen ohjelma on laadittu ja selonteko kehityspoliittikan vaikuttavuudesta ja tuloksellisuudesta annetaan hallituskauden aikana. Valtioneuvoston periaatepäätös kansallisesta perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelmasta 2012–2013 sisältää yhteensä 67 erillistä hanketta, joilla hallitus vuosina 2012 ja 2013 pyrkii edistämään perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. Perus- ja ihmisoikeusindikaattorien kehittäminen on käynnissä ja demokraatiaindikaattoreita kehitetään osana hallituskauden tutkimus-, ennakointi ja arviointisuunnitelmaa.

Tavoite 4: Vahvistetaan ja uudistetaan sosiaali- ja terveystalvveluita

Erikoissairaanhoidossa hoitoon pääsy on parantunut, mutta terveystalvveluksissa on ongelmia

TAULUKKO 44. Hoitoon pääsy

Hoitoon pääsy	2009	2010	2011	2012
Erikoissairaanhoidoa yli 6 kk jonottaneita, lkm	3 748	1 245	751	938
Odotusaika terveystalvveluslääkärin vastaanotolle kestää yli 14 pv, % väestöstä	66	72	77	81
Suun terveystalvveluhoito: yli 6 kuukautta jonottaneita, lkm	7 600	12 100	14 000	7 200
Psykiatrian erikoissairaanhoido yli 3 kk odottaneita alle 23-vuotiaita, lkm	84	136	73	64

Lähde: THL

Suomalaiset ovat kohtuullisen tyytyväisiä sosiaali- ja terveystalvveluihin. Kansalaiset luottavat erityisesti sosiaali- palveluiden henkilöstön ammattitaitoon ja terveystalvveluhoitoon suuriin linjoihin ollaan pääosin tyytyväisiä. Hoitoon pääsyttyä erityisesti terveystalvveluksiin koetaan olevan parantamisen varaa. Ikääntyneiden palveluissa on tavoitteiden mukaisesti siirrytty kotihoidon ja tehostetun palveluasumisen suuntaan, mutta ikäihmisten palveluiden laatusuosituksessa asetetut määrälliset tavoitteet eivät näytä toteutuvan tehostetun palveluasumista lukuun ottamatta. Lapsiperheiden kotipalvelujen määrä on alentunut merkittävästi ja sitä sai v. 2011 enää alle 2 % perheistä, kun 1990-luvun alussa lähes joka kymmenes lapsiperhe sai kotipalvelua.

Hallituskauden alkupuolen keskeinen toimenpide on ollut vanhuspalvelulain valmistelu eduskunnan käsittelyyn. Hallitus on valmistelemaan myös kokonaisuudistusta sosiaali- ja terveystalvveluiden rakenteisiin. Uudistus on sidoksissa kunta- ja palvelurakennuudistuksen etenemiseen. Palvelurakennuudistuksen suuntaviivat on linjattu ja liitetty kuntarakennelakiluonnoksen lausuntokierrokselle.

Kuntien palvelustrategiat selvitetään kuntalain kokonaisuudistuksen yhteydessä. Kuntoutuksen rahoituksen ja organisoimisen uudistamista selvitetään. Sosiaali- ja terveystalvveluhoitoon sähköisiä palveluja, tiedonhallintaa ja tietojärjestelmien yhteensopivuutta edistetään KanTa- ja SADE -ohjelmilla, jotka ovat toimeenpanovaiheessa. Sosiaalihoitoon sähköisten palvelujen uudistaminen edellyttää säädösvalmistelua ja liittyy sosiaalihoitoon kokonaisuudistukseen.

Hallituksen vahvistamalla Kaste-ohjelmalla 2012—2015 rahoitetaan lukuisia sosiaali- ja terveystalvveluiden kehittämishankkeita, jotka ovat toimeenpanovaiheessa. Perhekeskustoimintaa kehitetään yhteistyössä kuntien, järjestöjen, seurakuntien ja perheiden kanssa kokoamalla toimintamalleja, menetelmiä, hyviä käytäntöjä ja osaamista. Neuvola-, koulu- ja opiskeluterveystalvveluhoitoa kehitetään. Kunnissa on otettu käyttöön muun muassa laajat terveystalvvelustarkastukset 8. luokalla.

Tavoite 5: Estetään asuinalueiden eriytymistä

Valtioneuvosto on tehnyt periaatepäätöksen asuntopoliittiseksi toimenpideohjelmaksi. Ohjelma sisältää muun muassa toimenpiteitä mielenterveyskuntoutujien ja päihdeongelmaisten asumisen kehittämiseksi. Ikääntyneiden asumisen poikkihallinnollinen kehittämisohjelma vuosille 2012—2015 on hyväksytty.

Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmaa on jatkettu. Tavoitteena on tuottaa ohjelmakauden aikana 1 250 asuntoa. Metropolialueen sopimus- ja rahoitusneuvotteluilla on pyritty vahvistamaan sosiaalista eheyttä.

Asuinalueiden elinvoiman edistämiseksi sekä segregaaation ehkäisemiseksi laadittavan poikkihallinnollisen ohjelman toteuttamista varten on varattu 3—4 milj. euroa vuosina 2013—2015 asuntopoliittisen toimenpideohjelman mukaisesti.

Tavoite 6: Vahvistetaan nuorten osallistumista ja varhaiskasvatusta

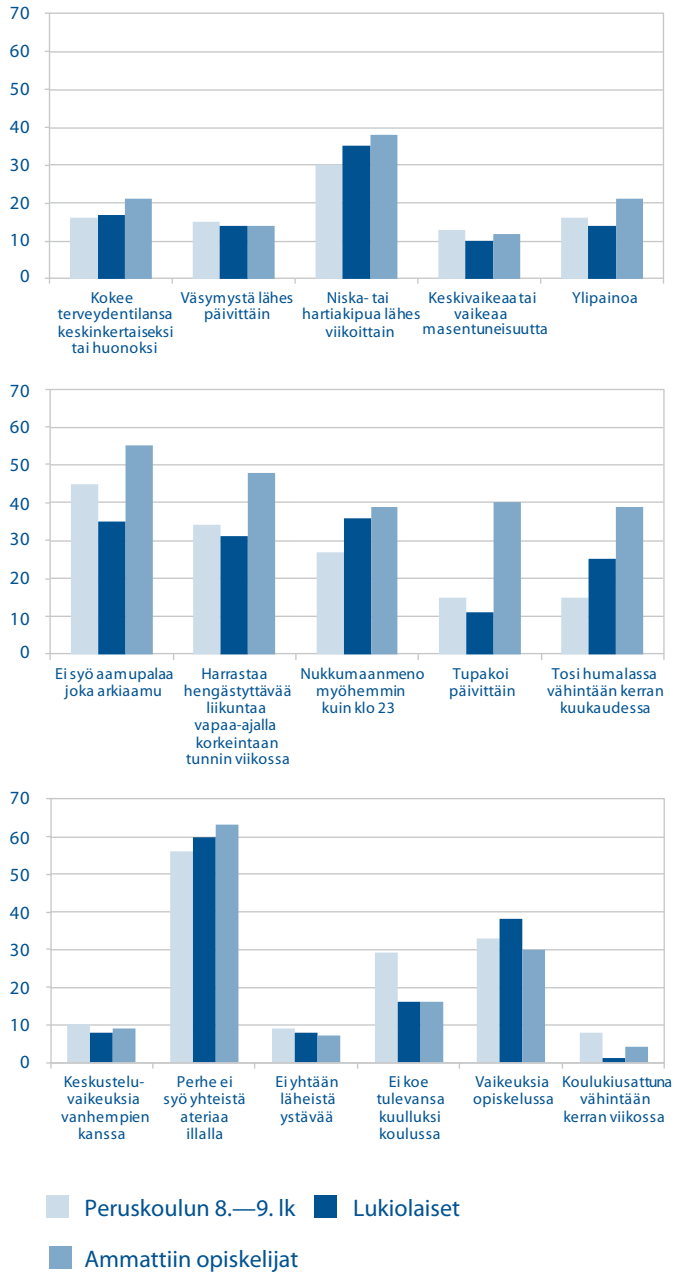
Nuorten osallistumismahdollisuudet paranevat mutta sosioekonominen tausta erottelee ihmisiä jo lapsuudessa ja nuoruudessa

Nuorten elinolot, terveydentila ja osallisuus ovat keskinäiskytkenässä. Hallitus toteuttaa lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmaa 2012—2015, jolle osoitetusta 3,5 milj. euron määrärahasta myönnetään avustuksia muun muassa nuorten osallisuutta tukeviin hankkeisiin ja tuetaan kulttuuri-, liikunta- ja nuorisjärjestöjen sekä nuorisotyötä tekevien järjestöjen toimintaa. Liikuntapolitiikassa on kiinnitetty erityisesti huomiota liian vähän tai ei lainkaan liikkuvien ryhmien tunnistamiseen sekä lasten ja nuorten liikunnan harrastamisen tukemiseen. Lasten ja nuorten liikunnan kehittämisohjelman ja Liikkuva koulu -ohjelman keskeisenä painopisteenä on sukupuolten tasa-arvo, yhdenvertaisuus sekä liikunnasta syrjäytymisen ehkäisy ja terveyserojen kaventaminen, mukaan luettuna sosioekonomiset erot.

Maahanmuuttajien kotouttaminen liikunnan avulla -ohjelma on käynnissä. Oppilaiden ja opiskelijoiden osallisuuden lisäämistä ja vaikutusmahdollisuuksien parantamista tarkennetaan lain tasolla perusopetuksessa, lukiokoulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa. Samanaikaisesti oppilaskuntien vakiinnuttamista kaikkiin peruskouluihin valmistellaan niin, että hallituksen esitys näiden osalta voidaan antaa keväällä 2013.

Päivähoitopalvelujen lainsäädännön valmistelu, hallinto ja ohjaus siirtyivät 1.1.2013 sosiaali- ja terveysministeriöstä opetus- ja kulttuuriministeriöön. Päivähoitoa koskevien säädösten uudistamista valmistellaan niin, että uudistus tulee voimaan vuoden 2015 alusta.

KUVIO 13. Nuorten elinolot, terveydentila ja osallisuus, %

Lähde: THL.

PAINOPISTEALUE II

Julkisen talouden vakauttaminen

Tavoite 1: Parannetaan talouden kasvupotentiaalia

Suomen liikennejärjestelmät toimivat hyvin

TAULUKKO 45. Kansainvälisen logistiikkaindeksin mukaan 10 parasta maata vuonna 2012

	Kansainvälisen logistiikkaindeksin (LPI) pisteet	% parhaasta
1. Singapore	4,13	100,0
2. Hong Kong SAR, Kiina	4,12	99,9
3. Suomi	4,05	97,6
4. Saksa	4,03	97,0
5. Alankomaat	4,02	96,7
6. Tanska	4,02	96,6
7. Belgia	3,98	95,3
8. Japani	3,93	93,8
9. Yhdysvallat	3,93	93,7
10. Iso-Britannia	3,90	92,7

Lähde: Connecting to Compete, Trade Logistics in the Global Economy 2012, The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank.

Talouden kasvupotentiaalia vahvistaa hyvä liikennejärjestelmä ja järkevä logistiikkakustannusten taso. Kansainvälisen arvion mukaan Suomen liikennejärjestelmät toimivat hyvin ja kehitys liikennejärjestelmissä on ollut myönteistä. Vuonna 2012 Suomi oli kansainvälisessä logistiikkaindeksivertailussa kolmannella sijalla, kun v. 2007 sijoitus oli 15. Logistiikkakustannukset ovat Suomessa kansainvälisesti vertailtuna korkeat, keskimäärin 12,1 % yritysten liikevaihdosta eli noin 33,1 mrd. euroa v. 2011. Kotitalouksien kulutus liikenteeseen seurailee talouden kehitystä ja on kasvanut 2000-luvulla voimakkaasti. Liikenne on suurin kotitalouden kulutuserä (16 %) asumisen ja energian jälkeen. Liikennejärjestelmän kehittämiseen ja liikenneinvestointeihin on v. 2012 kohdennettu 576 milj. euroa.

Talouden kasvupotentiaalin parantamista logistiikkanäkökulmasta on edistetty kolmella poikkihallinnollisella kärkihankkeella. Liikennepoliittinen selonteko valmistui keväällä 2012. Liikenneinvestointien erilaisia budjetointi- ja rahoitusmalleja on selvitetty. Syksyn 2012 aikana kerättiin kokemuksia Suomessa toteutetuista PPP-hankkeista eri osapuolilta ja arvioitiin mallin käytettävyyttä jatkossa.

Ministeriöt ovat aloittaneet älystrategioiden laadinnan. Älystrategiatyön tavoitteena on talouden ja tuottavuuden kasvun edistäminen digitaalisten palveluiden avulla sekä sähköisten julkisten palveluiden kehittäminen.

Tavoite 2: Lisätään tuottavuutta

Kuntien tuottavuuden kehittyminen kriittistä

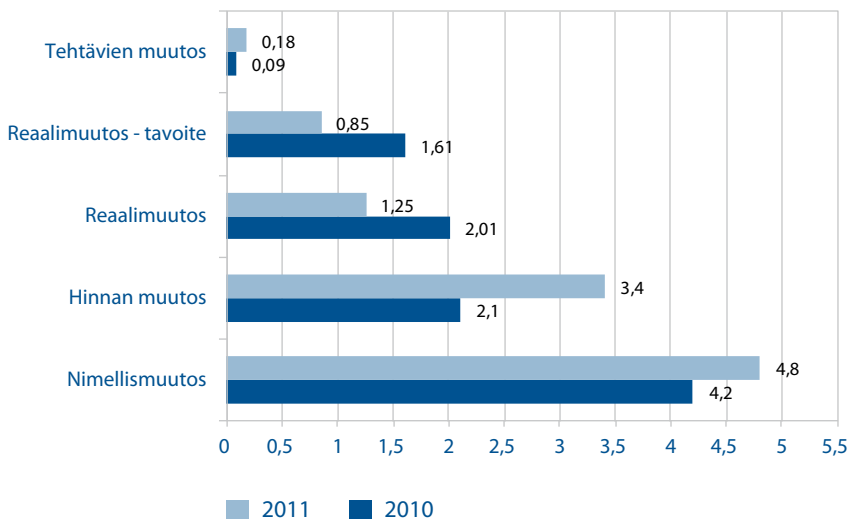
Kuntien menokehitykselle on asetettu valtakunnallinen tuottavuustavoite, jonka mukaan toimintamenojen reaali muutos voi olla keskimäärin 0,4 % vuodessa olettaen, että kuntien tehtävät ovat samat kuin v. 2010. Alla olevassa kuviossa kuvataan reaali muutosta vuodesta 2010 vuoteen 2011. Kuntien tehtävien muutos on arvioitu laskennallisesti. Kuntien menokehitys antaa suuntaa, muttei suoraan kuvaa kuntien tuottavuuden ja tuloksellisuuden kehitystä, muun muassa koska se ei ota huomioon kuntien järjestämien palvelujen laadussa tapahtuneita muutoksia. Kuntien ja kuntayhtymien järjestämien palvelujen laatu ja vaikuttavuus ovat kehittyneet positiivisesti.

Kuntien ja kuntayhtymien koulutuksen ja terveydenhuoltopalveluiden kokonaistuottavuus heikkeni v. 2010. Edellisenä vuonna molempien toimialojen tuottavuus parani hieman. Koulutuksen tuottavuus laski prosentin ja terveydenhuoltopalveluiden tuottavuus vajaat puolitoista prosenttia.

Valtion virastojen ja laitosten tuottavuuskehitys on ollut myönteisellä uralla. Kokonaistuottavuus nousi 2,2 % vuodesta 2009 vuoteen 2010. Tilastokeskuksen mukaan virastojen ja laitosten yhteenlaskettu tuotost määrä laski vajaan prosentin.

Tuottavuuden lisäämiseksi on tehty toimia hallinnon kaikilla tasoilla. Kuntasektorin tuottavuuskehitykseen vaikuttaa ratkaisevasti se, miten kunta- ja sote-uudistuksessa onnistutaan ja miten valtio säätelee kunnille lisää lakisääteisiä uusia tehtäviä ja velvoitteita. Meneillään on kuntien ja kuntayhtymien tuottavuuden ja tuloksellisuuden kehittämistä tukevan tietopohjan ja mittariston kehittäminen. Tavoitteena on, että työ ja tuotettava aineisto tukevat kuntia myös kuntarakenteita uudistettaessa.

KUVIO 14. Kuntien tuottavuus vuosina 2010 ja 2011, %

Lähde: Valtiovarainministeriö (EU-2020 -ohjelman seuranta).

Hallitus on käynnistänyt vaikuttavuus- ja tuloksellisuusohjelman, jossa kirkastetaan valtionhallinnon roolia ja tehtäviä, edistetään rakenteellisia uudistuksia ja otetaan käyttöön uutta roolia tukevia toimintatapoja. Vaikuttavuus- ja tuloksellisuusohjelma painottaa myös inhimillisen pääoman kehittämistä. Osana ohjelmaa on toteutettu kaikkia valtion virastoja ja laitoksia koskeva ydintoimintoanalyysi.

Julkishallinnon sähköisen asioinnin ja palveluiden kehittämistä jatkettiin SADe-ohjelmassa ja KanTa-hankkeessa. Julkisen hallinnon yhteisen kokonaisarkkitehtuurin versio 1.0 on julkaistu ja yhteentoimivuuden toteuttamiseen tähtäävien julkisen hallinnon tavoitetilan arkkitehtuurikuvausten toteutus käynnistetty (sähköinen asiointi, tietoarkkitehtuuri, perustietovarantojen arkkitehtuuri, palveluväylä). Kaikki SADe-ohjelman hankkeet ovat palvelujen toteutusvaiheessa, ja ensimmäiset palvelut valmistuivat vuoden 2012 aikana. Näitä ovat asuntojenvuokrat.fi, otakantaa.fi, kansalaisaloite.fi, Opi.palkka.fi, Etäpalvelupilotit sekä yrittäjän palvelut kuten liiketoimintasuunnitelmatyökalu.

Hallituksen asettamassa keskushallinnon uudistamishankkeessa arvioidaan valtioneuvoston rakenteita ja toimintamalleja. Ministeriöiden välisenä yhteistyönä on valmisteltu tavoitetilat viidelle osa-alueelle, jotka koskevat hallituksen strategian toimeenpanon tehostamista, toimintakulttuurin kehittämistä, valtioneuvoston toiminnallisesti ja taloudellisesti yhtenäisten rakenteiden kehittämistä, toimialojen ohjauksen yhtenäistämistä sekä hallinto- ja palvelutoimintojen yhteenkokoamista.

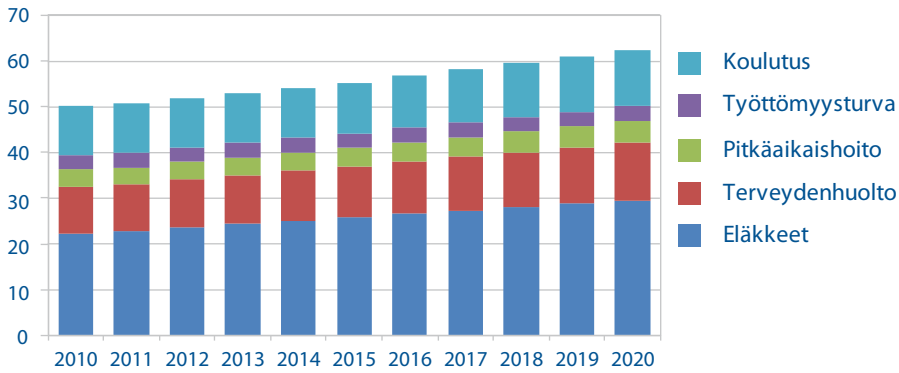
Puolustusvoimauudistus on hallituksen yksi keskeisimmistä rakenneuudistuksista, jonka toimeenpano on käynnissä. Puolustusvoimauudistuksen henkilöstösuunnittelun ensimmäinen vaihe on päättynyt 1. lokakuuta 2012. Suunnittelun tuloksena noin 11 970 henkilöä on voitu kohdentaa uuden organisaation mukaiseen tehtävään. Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittiseen selontekoon sisällytettiin arvio toimintaympäristön kehityksestä sekä puolustushallinnon näkemys 2020-luvulla tarvittavan puolustuskyvyn edellyttämistä taloudellisista voimavaroista. Selonteko julkaistiin 20.12.2012, ja eduskunta laatii siitä mietinnön kevään 2013 aikana.

Tavoite 3: Toteutetaan vahvoihin peruskuntiin perustuva kunta- ja palvelurakenneuudistus
Kuntapolitiikan haasteet ovat palveluiden rahoittamisessa ikäsidonnaisten menojen kasvun jatkuessa

Kunta- ja sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenneuudistukset ovat hallituksen kärkihankkeita. Kullekin alueelle tarkoituksenmukaisesta kunta- ja palvelurakenteesta on tehty selvitykset. Selvitys valmistui helmikuussa 2012, minkä jälkeen selvityksestä kuultiin kuntia ja eri sidosryhmiä laajan alue- ja kuulemiskierroksen aikana. Lisäksi selvityksestä pyydettiin kuntien lausunnot. Keväällä 2012 hallitus linjasi kuntarakenneuudistusta ohjaavan kuntarakennelain kriteerit. Luonnos hallituksen esitykseksi kuntarakennelaiksi on laajalla lausuntokierroksella, jonka lausuntoaika päättyy 7.3.2013. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenneuudistusta koskevat ratkaisut käsitellään ja päätetään osana kuntauudistusta. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislaki tulee voimaan vuoden 2015 alusta. Myös peruspalvelujen valtiosuus uudistuksen valmistelu on aloitettu keväällä 2012 osana kuntauudistusta. Selvityshenkilön uudistusta koskevat periaatteet julkaistiin 12.2.2013, ja uudistus on suunniteltu tulemaan voimaan vuoden 2015 alusta.

KUVIO 15. Ikäisidonnaisten menojen kehitys vuosina 2010—2020

Mrd. euroa, vuoden 2010 rahassa

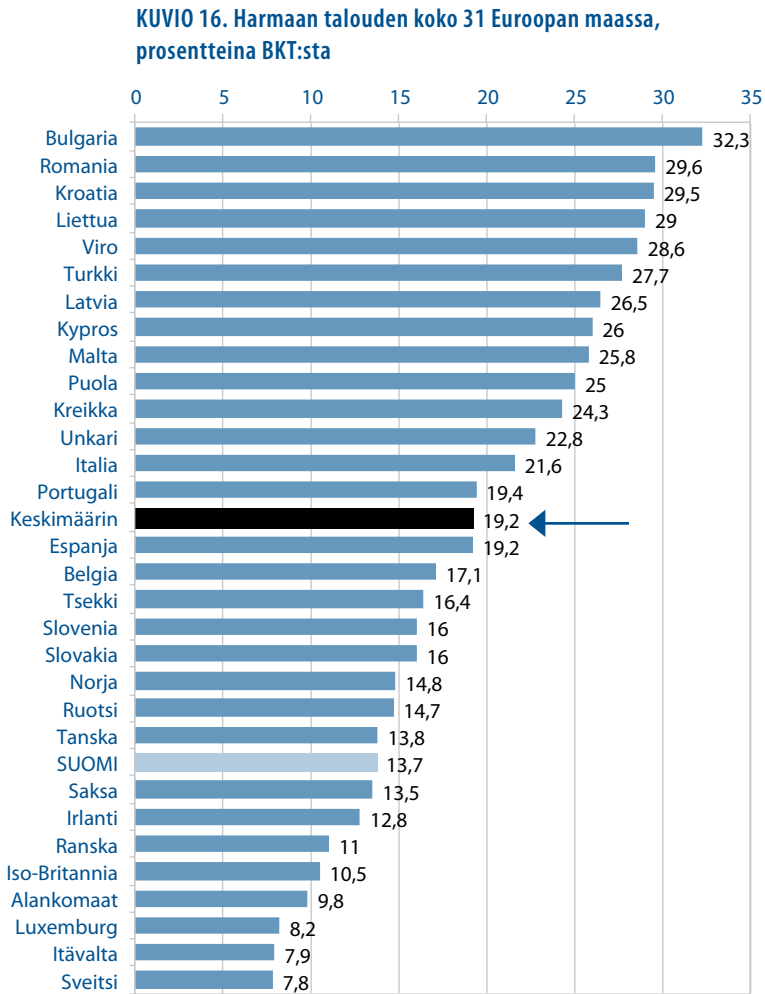
Lähde: VM ja STM

Metropolialueen, joka koskettaa 14 kuntaa, metropoliesiselvitys on käynnistynyt. Kuiden selvityshenkilön tehtävänä on valmistella ehdotukset kuntajakoselvitysalueista sekä vaihtoehtoisista malleista metropolihallinnoksi.

Metropolipolitiikkaa toteutetaan useiden kärkihankkeiden ja muun muassa aiesopimusmenettelyn keinoin. Hallituskaudelle 2011—2015 on linjattu metropolipolitiikan keskeiset painopistealueet: maankäyttö, asuminen ja liikenne; kansainvälinen kilpailukyky, maahanmuutto, sosiaalinen eheys ja hallinnon rakenteiden kehittäminen.

Tavoite 4: Toimitaan harmaata taloutta vastaan

Harmaan talouden osuus BKT:sta Suomessa eurooppalaisen keskitason alapuolella

Lähde: Schneider, R. (2011), "Size and development of the Shadow Economy from 2003 to 2012: some new facts".

Verotarkastusten synnyttämät maksuunpanot ovat kasvaneet

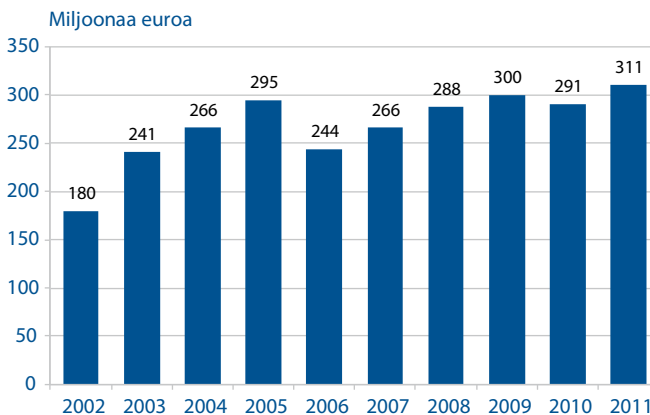
Harmaan talouden osuus bruttokansantuotteesta on Suomessa noin 14 %. Harmaan talouden torjunnalla on tavoiteltu merkittäviä verojen ja sosiaalivakuutusmaksujen lisäyksiä sekä takaisinsaatuja rikoshyötyjä. Verotarkastusten perusteella maksuunpantujen verojen määrä on kasvanut viime vuosina. Talousrikosjuttujen vahingot olivat ilmoitetuissa jutuissa 128 milj. euroa ja päätetyissä jutuissa 112 milj. euroa v. 2010. Vahinkojen määrä on kehittynyt melko tasaisesti 2000-luvulla. Päätettyä juttua kohden syntyi rikosvahinkoa noin 64 000 euroa. Päätettyjen juttujen rikosvahingot vastaavat noin 0,6 promillea bruttokansantuotteesta. Poliisin haltuun saama omaisuus talousrikoksissa on kasvanut noin 4 milj. eurolla vuodesta 2011 ollen nyt noin 36 milj. euroa.

Hallituksen toimintaohjelma harmaan talouden ja talousrikollisuuden vähentämiseksi vuosille 2012—2015 valmistui vuoden 2012 alussa. Toimintaohjelman tavoitteeksi on kirjattu varovaisen arvion mukaan 300—400 milj. euron vuosittaiset verojen ja sosiaalivakuutusmaksujen sekä takaisinsaadun rikoshyödyn lisäykset. Summaan on ajateltu sisältyvän myös toimintaohjelman keinoilla ennalta estetyt verojen ja muiden maksujen menetykset sekä rikoshyöty.

Hallitusohjelman mukaisesti on talousrikollisuuteen liittyvää esitutkinta-aikaa ja oikeusprosessia pyritty lyhentämään. Syyttäjälaitoksessa on kehitetty esitutkintayhteistyötä poliisin kanssa. Vaativien talousrikosasioiden syyteharkinta-aika lyheni 190 päivästä 174 päivään. Kaikkien talousrikosasioiden syyteharkinta-aika lyheni reilusta viidestä kuukaudesta alle viiteen kuukauteen.

Osana harmaan talouden torjuntaa on laadittu järjestäytyneen rikollisuuden torjuntastrategiaa, jossa selvitetään järjestäytyneen rikollisuuden nykytila, lähiajan kehitysnäkymät ja tavoitetila. Lisäksi on selvitetty järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa koskevan uuden erityislain ja hallinnollisten toimenpiteiden tarvetta. Rakennusalaan koskevan tilaajavastuulain osittaisuudistus on toteutettu ja tilaajavastuulain kokonaisarviointissa tarvittavat selvitykset ovat valmistuneet. Rakennusalan työsuhde- ja verovalvontaa tehostettiin ottamalla työmailla käyttöön veronumero pakollisessa kuvallisessa tunnustekortissa.

KUVIO 17. Verotarkastuksen maksuunpanot vuosina 2002—2011

Lähde: Verohallinto.

PAINOPISTEALUE III

Kestävän talouskasvun, työllisyyden ja kilpailukyvyn vahvistaminen

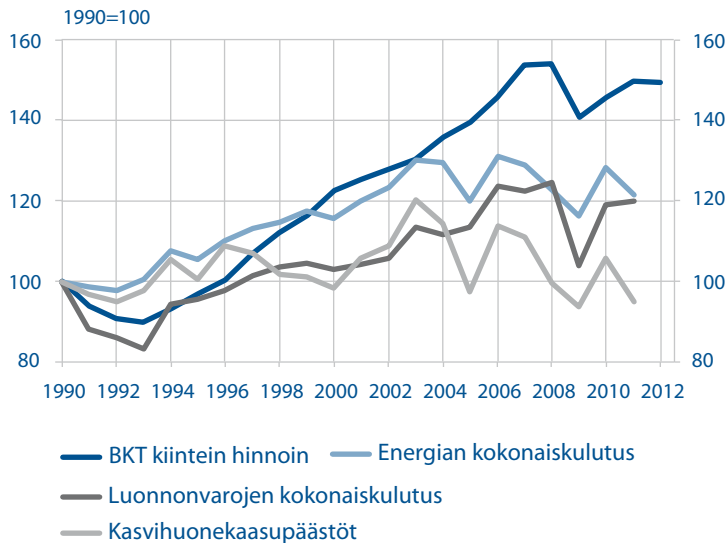
Tavoite 1: Tavoitellaan Suomea, joka on maailman eturintamassa ympäristöystävällisessä, resurssi- ja materiaalitehokkaassa taloudessa sekä kestävien kulutus- ja tuotantotapojen kehittäjänä

Talouskasvun ympäristövaikutukset ovat vähentyneet

Talouskasvun irtikytkentä ympäristövaikutuksista ja luonnonvarojen kulutuksesta kuvaa materiaalitehokasta yhteiskuntaa. Suomessa energian kulutus ja kasvihuonekaasupäästöt ovat vähentyneet vuodesta 2011. Luonnonvarojen kokonaiskulutus kasvoi hieman v. 2011. Hyvä kehitys selittyy osin talouskasvun hidastumisella. Globaalilla tasolla luonnonvarojen ja materiaalien kysyntä on kuitenkin kasvamassa.

Hallitus edistää luonnonvarojen kestävää käyttöä ja materiaalitehokkuutta kuuden poikkihallinnollisen kärkihankkeen avulla. Hallitus on asettanut työryhmän laatimaan ehdotuksen kansalliseksi materiaalitehokkuusohjelmaksi ja arvioimaan mittaamisen ja arvioinnin kehittämistä syksyyn 2013 mennessä. Luonnonvarojen kestävää hyödyntämistä edistetään luonnonvarastrategian pohjalta. Tähän liittyen hallitus käynnisti kansallisen biotalousstrategian valmistelun syksyllä 2012. Strategia valmistuu keväällä 2013. Lisäksi soiden ja turvemaiden kestävästä ja vastuullisesta käytöstä ja suojelusta tehtiin valtioneuvoston päätös viime syksynä.

KUVIO 18. BKT:n irtikytkentä energian ja luonnonvarojen kokonaiskulutuksesta sekä kasvihuonepäästöt vuosina 1990—2012 (BKT)

Lähde: Tilastokeskus/Energia- ja ympäristötilastot.

Kestävän kulutuksen ja tuotannon ohjelma valmisteltiin poikkihallinnollisesti. Luonnos periaatepäätökseksi ”Vähemmästä viisaammin” on ollut lausuntokierroksella tämän vuoden alussa.

Kaivosalan merkitys on kasvamassa. Tekesin Green Mining -ohjelmassa 2011–2016 panostetaan erityisesti ympäristöystävällisen teknologian kehittämiseen ja käyttöönottoon. Green Mining -ohjelman painopisteitä ovat teknologian kehittämisen lisäksi työmenetelmien ja toimintatapojen kehittäminen sekä kestävän yritystoiminnan ja työllisyyden parantaminen. Valtio pääomitti vuoden 2012 lisäbudjetistaan pääomasijoittaja Suomen Teollisuussijoitus Oy:tä 30 milj. eurolla. Tällä edistetään kaivosklusterin investointeja ja kansainvälistymistä. Talvivaaran marraskuussa 2012 tapahtuneen ympäristövahingon jatkotoimina asetettiin viranomaistyöryhmä tarkastelemaan toimia kaivosten ympäristöturvallisuuden kehittämiseksi ja käynnistettiin kaivosten ns. stressitestien suunnittelu.

Valtioneuvosto vahvisti 20.12.2012 periaatepäätöksen luonnon monimuotoisuutta turvaavaksi strategiaksi ja maaliskuussa on tarkoitus sopia toimintaohjelmasta. Hallituskauden alussa käynnistettiin uusi metsäalan strateginen ohjelma, jossa tärkeimpänä saavutuksena on ollut puurakentamisen merkittävä kasvu kerrostalorakentamisessa. Erilaisia toimenpiteitä on lisäksi käynnistetty metsäteollisuuden ja erityisesti puutuoteteollisuuden kilpailukyvyyn, kasvun ja viennin edistämiseksi, uusien tuotteiden kaupallistamiseksi ja pk-yritysten kasvun edistämiseksi sekä kansainvälisen vaikuttamisen lisäämiseksi.

Kestävän kehityksen toimikunnan toiminta arvioitiin viime vuoden lopulla ja uusi toimintamalli otetaan käyttöön kuluvan vuoden alkupuolella. Kansallisen kestävän kehityksen strategian uudistaminen aloitettiin viime vuonna ja sen on tarkoitus valmistua tämän vuoden aikana.

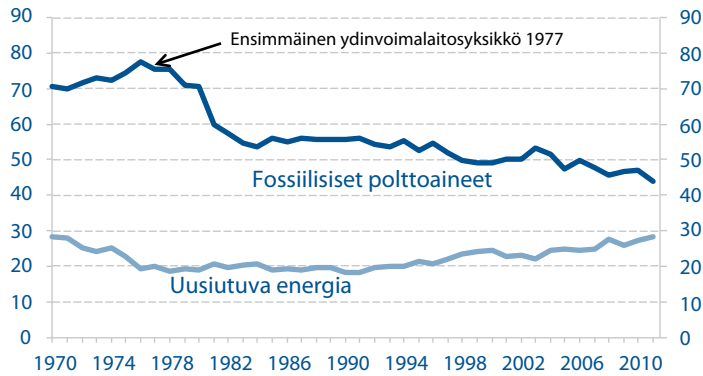
Tavoite 2: Toimitaan ympäristötavoitteiden saavuttamiseksi kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla

Uusiutuvien energialähteiden käytön osuuden kasvu kertoo ympäristötavoitteiden saavuttamisesta

Hallitus keskittyy ympäristön tilan parantamisessa erityisesti Itämeren ja vesien suojelemaan sekä energia- ja ilmastopolitiikkaan. Keskeisellä sijalla ovat energian kulutuksen ja öljyriippuvuuden vähentäminen ja EU:n päästövähennystavoitteiden saavuttaminen vuoteen 2020 jatkuvalla uralla. Fossiilisten polttoaineiden osuus energian kokonaiskulutuksessa on laskeutunut tasaisesti 80-luvun alusta. 2000-luvun alussa käyttö on vähentynyt myös selvästi samaan aikaan kun uusiutuvan energian osuus energian kokonaiskulutuksesta on kasvanut ollen jo lähellä 30 %. Kuvio osoittaa energian kokonaiskulutuksen kasvun taittuneen 2000-luvulla.

Hallituksen toimenpiteitä Itämeren suojelun osalta on viime kesänä asetettu Itämeripolitiikan koordinaatioryhmä sekä joulukuussa annettu valtioneuvoston päätös merenhoitosuunnitelman ensimmäisestä osasta. Öljy- ja kemikaalientorjuntakapasiteetin selvityksen toteutumisesta laadittiin tilannekatsaus ja vuoden 2013 talousarvioon sisällytettiin hankittavan jäänmurtaajan varustaminen öljyntorjuntakäyttöön.

KUVIO 19. Uusiutuvien ja fossiilisten energialähteiden osuus energian kokonaiskulutuksesta vuosina 1970—2011, %

Lähde: Tilastokeskus/Ympäristö- ja energiatilastot

Vahvistettujen alueellisten vesienhoitosuunnitelmien toimeenpanosta valmistui vuoden lopussa väliraportti. Valtioneuvoston periaatepäätöksenä hyväksytyn kalatiestrategian toteutus on käynnistetty. Hallitusohjelman mukainen valtakunnallinen viemäröintiohjelma valmistui maa- ja metsätalousministeriön ja ympäristöministeriön yhteistyönä viime vuoden lopulla.

Ilmastotavoitteiden osalta hyväksyttiin ilmasto- ja energiapolitiikan EU-vaikuttamisstrategia sekä päivitettiin kansallinen energia- ja ilmastostrategia. Lisäksi tehtiin useita selvityksiä ilmastotavoitteen kiristämisen vaikutuksista. Hallituskauden alussa asetettu ilmastopaneeli jatkoi työtään ja sai valmiiksi selvitykset ilmastolain tarpeellisuudesta sekä energiajärjestelmistä. Energia- ja ilmastopolitiikan ministerityöryhmä hyväksyi 8.2.2013 linjauksen ilmastolain valmistelun aloittamisesta.

Ympäristönsuojelulain ja -asetuksen kokonaisuudistus oli vuoden vaihteessa lausunnoilla ja se on tarkoitus antaa eduskunnalle kesäkuussa 2013. Metsälain uudistamishdotus lähetettiin tämän vuoden alussa lausunnolle ja hallituksen esitys on tarkoitus antaa tämän vuoden aikana.

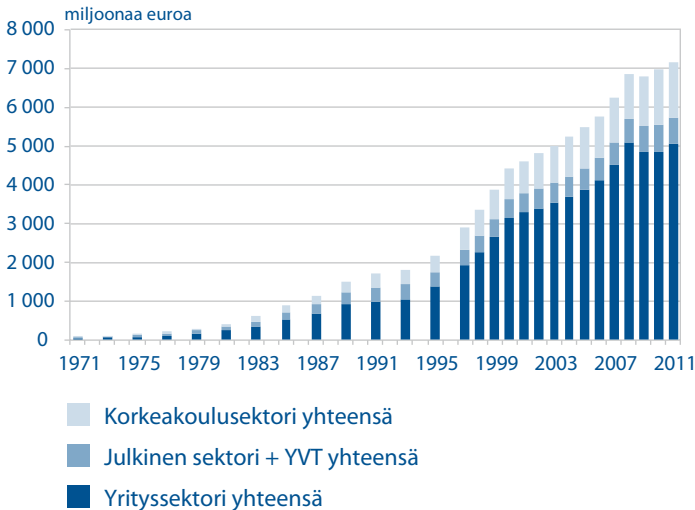
Hallitusohjelman mukaisesti ympäristölle haitallisia tukia selvitettiin valtiovarainministeriön johdolla. Maa- ja metsätalousministeriö julkisti oman työnsä syksyllä 2012, muiden ministeriöiden vastaavat selvitykset julkaistaan tämän vuoden alkupuolella.

Tavoite 3: Uudistetaan koulutuksen ja tutkimuksen rakenteita ja rahoitusta

Yrityssektorin T&K-menot merkittävästi suuremmat kuin julkisen sektorin

Koulutus- ja tiedepolitiikassa hallitus pyrkii uudistuksiin, joilla tuetaan suomalaisten koulutustason pysymistä korkeana, opiskelijoiden valmistumista nopeammin ja sijoittumista välittömästi työelämään. Tutkimus- ja kehittämistoiminnan menot ylittivät 7 mrd. euron rajan vuonna 2011. Yritysten TKI-menot olivat 5,0 mrd. euroa, korkeakoulusektorin 1,4 mrd. euroa ja muun julkisen sektorin vajaat 700 milj. euroa. Kasvua edellis-

KUVIO 20. Tutkimus- ja kehittämistoimintamenot vuosina 1971—2011

Lähde: Tilastokeskus/Tutkimus- ja kehittämistoiminta.

vuoteen oli 190 milj. euroa. Kasvu tapahtui lähes yksinomaan yrityssectorilla. TKI-menojen kasvusta huolimatta niiden BKT-osuus laski ja oli 3,78 % v. 2011. Viime vuonna menot laskivat arviolta 70 milj. euroa ja niiden BKT-osuus jää 3,6 prosenttiin, hallitusohjelman tavoitteen ollessa 4 %.

Viime vuonna hallitus hyväksyi tarvittavat asetusmuutokset yliopistojen rahoitusmalliin. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi ammattikorkeakoululain sekä opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain muuttamisesta annettiin helmikuussa 2013 eduskunnalle. Esityksen pohjalta valtioneuvosto päättää ammattikorkeakoulujen toimiluvista vuoden 2013 loppuun mennessä. Lisäksi ammattikorkeakoulujen ylläpitäjille myönnettävän perusrahoituksen määräytymisperusteet uudistetaan. Opintotukijärjestelmän uudistamisella pyritään tukemaan päätoimista opiskelua ja nopeampaa valmistumista. Hallitus antoi esityksen opintotukilain muuttamisesta viime vuonna, muiden muutosten edellytyksiä selvitetään vielä.

Asiantuntijaryhmä luovutti ehdotuksensa valtion tutkimuslaitosten ja tutkimusrahoituksen kokonaisuudistukseksi pääministerin johtamalle tutkimus- ja innovaationeuvostolle syyskuussa 2012. Hallitus päättää uudistuksesta ja sen keskeisistä toimista valtioneuvoston periaatepäätöksellä lausuntokierroksen jälkeen. Periaatepäätöstä valmistellaan parhaillaan ja sen on määrä valmistua maaliskuussa 2013.

Tutkimustoimintaa vahvistettiin käynnistämällä tutkimuksen infrastruktuuripolitiikka ja sen kansallinen tiekartta laaditaan tänä vuonna. Opetus- ja kulttuuriministeriö ja työ- ja elinkeinoministeriö valmistelivat yhdessä tutkimus- ja innovaatiopoliittisen toimintaohjelman. Tutkimuksen infrastruktuuria on vahvistettu lisärahoituksella viime vuodesta alkaen. Avoimen datan ratkaisuja kehitetään Kansallinen digitaalinen kirjasto (KDK) - ja Tutkimuksen tietoaaineistot -hankkeissa (TTA) tutkimusnäkökulman vahvistamiseksi pää-

töksentekoa varten sekä innovaatioiden tietopohjan vahvistamiseksi. Viime vuonna valmisteltiin myös tuotekehityksen tukemista varten uusi T&K-verokannustin, joka otettiin käyttöön tämän vuoden alussa.

Tavoite 4: Toimitaan tehokkaasti työttömyyttä vastaan ja kehitetään työelämää

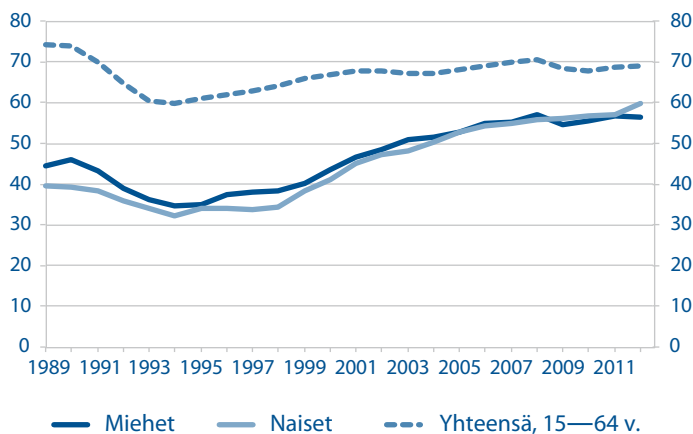
Ikääntyvien parantunut työllisyys kuvastaa työelämän kehittymistä

Yksi hallituskauden keskeisimpiä tavoitteita on pidentää työuria, joihin voidaan vaikuttaa merkittävästi työelämän laadun parantamisella. Ikääntyvien työllisyysaste kertoo työelämän laadun parantumisesta, sekä fyysisesti että henkisesti. Kehitys on ollut viimeisten kahden vuosikymmenen aikana erittäin myönteistä, vaikka ikääntyvien työllisyysaste on edelleen noin 10 % muuta väestöstä alhaisempi. Kansainvälisesti vertailtuna Suomi pärjää hyvin, joskin esimerkiksi Ruotsin, Norjan ja Sveitsin vastaavat työllisyysasteet ovat korkeampia.

Hallitus on pyrkinyt vähentämään työttömyyttä ja kehittämään työelämää useiden toimenpiteiden ja hankkeiden kautta. Hallitusohjelman mukaisesti työttömien aktivointiaste on toteutunut vuosittain noin 30 prosentin tasolla. Tämä on merkinnyt keskimäärin noin 100 000 henkilön osallistumista aktiivitoimiin. Rakennemuutos- ja työmarkkinoiden toimivuus -strategisen ohjelman käynnistyminen ja sen kautta viime vuonna hyväksytyt työpolitiikan periaatepäätös sisältää monia tärkeitä keinoja työllisyyden nostamiseksi.

Työelämän kehittämisstrategia valmistui viime vuoden alkupuolella ja sen visiona on Euroopan paras työelämä vuonna 2020. Strategian toimeenpanemiseksi aloitettiin kansallisen yhteistyöhankkeen valmistelu yhteistyössä eri työelämätoimijoiden kanssa.

KUVIO 21. Ikääntyvien (55—64-vuotiaiden) työllisyysaste ja kokonaistyöllisyysaste 1989—2012, %

Lähde: Tilastokeskus.

Nuorten työllisyyden parantamiseksi näkyvin toimenpide on tämän vuoden alussa voimaan tullut nuorisotakuu, johon hallitus on osoittanut kehyspäätöksessä 60 milj. euron määrärahalisäyksen vuosille 2013—2016. Määräraha kohdennettiin pääosin työvoimapalvelujen vahvistamiseen, koulutuspaikkojen lisäykseen, työpajatoimintaan ja etsivään nuorisotyöhön. Lisäksi nuorten aikuisten osaamishjelmaan kohdennettiin 27 milj. euroa vuodelle 2013 ja 51 milj. euroa vuosittain ajanjaksolle 2014—2016. Osana koulutustakuun toteuttamista ammatilliseen koulutukseen lisättiin 1 700 uutta opiskelijapaikkaa (1.8.2012 lukien 1 200 ja 1.1.2013 lukien 500). Lisäys kohdennettiin pääosin metropolialueelle ja eräisiin muihin kasvukeskuksiin, joilla nuorisoiäluokkaan nähden on muita alueita vähemmän ammatillisen koulutuksen opiskelijapaikkoja. Ammatillisen koulutuksen vuosina 2014—2016 tarjonnan vähentämistä ja uudelleen suuntaamista koskevat päätökset valmistellaan kevään 2013 aikana. Vähennykset kohdennetaan pääsääntöisesti alueille, joille lisäyksiä ei tehty.

Viime vuonna aloitettiin 3,5-vuotinen valtion resursoima kuntakokeilu, jonka tarkoituksena on löytää uusia paikalliseen kumppanuuteen perustuvia työmarkkinoille integroinnin malleja rakennetyöttömyyden alentamiseksi. Kokeilu tarjoaa kunnille nykyistä paremmat mahdollisuudet vaikuttaa siihen, millä tavoin pitkään työttömänä olleiden palvelut järjestetään. Lisäksi työpankkikokeilu on laajentunut ja mukana on jo 14 työpankkia.

Maahanmuuton merkitys työvoiman saatavuudelle kasvaa tulevaisuudessa. Suomen maahanmuuttostrategiaa valmisteltiin sisäasiainministeriön johdolla Maahanmuuton tulevaisuus 2020 -hankkeessa. Kyseessä on yksi hallitusohjelman kärkihankkeista, jonka tavoitteissa painotetaan Suomen talouskasvuun, työllisyyteen ja kilpailukykyyn liittyviä kysymyksiä.

Hallitus teki periaatepäätöksen valtion kotouttamisohjelmaksi vuosille 2012—2015. Ohjelmaan on koottu hallinnonalojen tavoitteet ja toimenpiteet maahanmuuttajien työelämään osallistumisen tehostamiseksi. Työryhmämietintö Maahanmuuton tulevaisuus 2020 -strategiaksi käsitellään valtioneuvostossa kevään 2013 aikana.

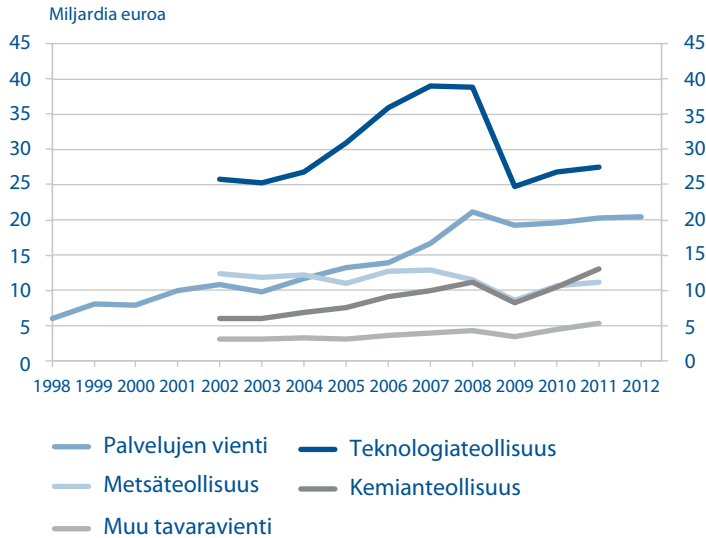
Tavoite 5: Vahvistetaan ja monipuolistetaan elinkeinorakennetta

Viennin hidas elpyminen ei ole riittänyt paikkaamaan teknologiateollisuuden viennin pudotusta

Suomen kokonaisvienti romahti vuosina 2008—2009 ja on elpynyt vain vähän sen jälkeen. Useat yritykset ja toimialaliitot näkevät tilanteen edelleen synkkänä ja uskovat viennin supistuvan edelleen. Tämä kuvastaa Suomen tuotantorakenteen muutosta. Aikaisemmin metsä-, teknologia- ja koneenrakennusteollisuuden suuryritykset vastasivat valtaosasta Suomen viennistä ja yhdistivät alihankkijaverkoston tuotannon omiin tuotteisiin ja palveluihinsa. Suuryritysten vähentäessä voimakkaasti tuotantoa Suomessa alihankintaverkoston pienet ja keski-suuret yritykset ovat suurten haasteiden edessä. Niillä ei ole itsenäisesti myytäviä tuotteita ja palveluita eikä kanavia ja osaamista kansainvälisten markkinoiden avaamiseksi.

Toinen tuotantorakenteen muutosta kuvaava piirre on tavaratuotannon vähentyminen ja palvelutuotannon lisääntyminen. Merkittävä osa palveluista keskittyy yritysten ja julkisen sektorin toiminnan uudistamiseen tieto- ja viestintäteknologian avulla. Lisäksi palveluita yhdistetään yhä enemmän fyysisiin tuotteisiin ja laitteisiin. Tästä esimerkkinä hissien, laivamoottoreiden ja sataman nostolaitteiden huoltopalvelut ovat nousseet keskeiseksi vientitulojen lähteeksi.

KUVIO 22. Tavaroiden ja palveluiden neljännesvuosittainen vienti vuosina 1998—2012

Lähde: Tilastokeskus ja Tulli.

Hallitus on vastannut tuotantorakenteen nopeaan muutokseen useilla toimenpiteillä. Hallitus on osallistunut aloitteellisesti, ennakoivasti ja aktiivisesti isojen ja äkillisten rakennemuutosten hoitamiseen muutosturvapalveluiden ja korvaavien työpaikkojen aikaansaamiseksi. Äkillisen rakennemuutoksen toimia on toteutettu erikseen nimetyillä paikkakunnilla sekä ICT- ja meriteollisuusaloilla, joilla on edistetty korvaavan liiketoiminnan syntymistä ja työpaikkansa menettäneiden koulutusta sekä työllistymistä muille aloille. ICT-sektorin rakennemuutoksen hallintaa tuetaan myös Euroopan globalisaatiorahaston rahoituksella.

Elinkeino- ja innovaatiopolitiikalla on synnytetty uutta osaamista ja yritystoimintaa nousevilla aloilla sekä vahvistettu edellytyksiä yritystoiminnan pitämiseksi Suomessa. Näistä esimerkkinä ovat Cleantech-ohjelma ja pääomasijoitusten kasvukannustin. Hallitus on hyväksynyt ja toteuttaa terveen kilpailun edistämishjelmaa, jonka tavoitteena on lisätä kilpailua Suomen markkinoilla.

Viennin ja kansainvälistymisen edistäminen on keskittynyt kasvavien ja kansainvälistyvien pk-yritysten tukemiseen vientimarkkinoilla ja voimavarojen tehokkaampaan käyttöön. Taloudellisten ulkosuhteiden ohjelma hyväksyttiin toukokuussa 2012 ja Team Finland toiminta käynnistyi helmikuun alusta 2013. Invest in Finland -säätö lakkautettiin ja sen toiminnot siirrettiin osaksi Finpro ry:n toimintaa. Team Finland -verkosto edistää Suomen taloudellisia ulkosuhteita, maakuva, yritysten kansainvälistymistä sekä Suomeen suuntautuvia investointeja.

Muita elinkeinorakenteen monipuolistamiseen tähtäviä toimenpiteitä olivat luomualan ja lähiruoan kehittämisohjelman toteuttaminen. Hallitus on vahvistanut iltakoulussa periaatteet kahden erillisen ohjelman (luomu ja lähiruoka) laatimisesta sekä molempien ohjelmien tavoitteet. Ohjelmat käsitellään valtioneuvostossa huhtikuussa 2013.

Kansallisen ruokastrategian ja ruokapoliittisen selonteon suuntaviivoja on toteutettu ruokaketjun toimenpideohjelmalla, kansallisen varmistetun vastuullisuus- ja jäljitettävyyssjärjestelmien kehitystyöllä ja lisäämällä ruoka-alan toimijoiden yhteistyötä, jota varten on perustettu laaja-alainen ruokapoliittinen neuvottelukunta.

Uutta kasvua on haettu myös tietovarantojen avaamisella. Lisäksi HYVÄ II -kehittämisshankkeessa edistettiin hoito- ja hoiva-alan yrittäjyyden ja yritysten toimintaedellytyksiä lukuisten koulutustilaisuuksien, oppaiden ja selvitysten kautta.

5 Hallituksen EU-politiikka kertomusvuonna

Vuonna 2012 talous- ja finanssikriisin hoito sekä neuvottelut euroalueen kehittämistä ja unionin monivuotisista rahoituskehyksistä leimasivat vahvasti hallituksen EU-politiikkaa. Euroalueen jäsenvaltioiden ja erityisesti euroalueen jäsenvaltioiden päämiesten rooli unionin kehityksen ja talouspolitiikan linjaamisessa korostui entisestään. Suomi sai läpi useita aloitteitaan Eurooppa-neuvostossa, mikä edellytti aktiivista vaikuttamista muihin jäsenmaihiin ja EU-instituutioihin.

Eurooppa-neuvosto

Eurooppa-neuvosto valitsi maaliskuussa 2012 Eurooppa-neuvoston pysyvänä puheenjohtajana joulukuun 2009 alusta toimineen Herman Van Rompuyn uudelle 2,5-vuotiskaudelle. Euroalueen päämiehet valitsivat hänet myös euroalueen huippukokouksen puheenjohtajaksi samaksi kaudeksi. Seuraavaan puheenjohtajan valintaan saakka Eurooppa-neuvoston nykyinen puheenjohtaja toimii euroalueen huippukokouksen puheenjohtajana. Euroalueen huippukokous kokoontui ja antoi yhteisiä julkilausumia v. 2012 neljä kertaa.

EU:ssa tehtiin v. 2012 useita toimia talouden ohjauksjärjestelmän parantamiseksi ja uusien toimenpiteiden toteuttamiseksi vastauksena valtionvelkakriisiin sekä talous- ja rahaunionin kehittämiseksi. Tästä syystä Eurooppa-neuvosto kokoontui useammin kuin neljään säännönmukaiseen kokoukseensa puheenjohtajakaudessa. Puheenjohtaja Van Rompuy jakoi kesäkuussa Eurooppa-neuvoston alustavan työohjelman, joka ulottuu vuoteen 2014 asti. Sen mukaan Eurooppa-neuvosto kokoontuu kuusi kertaa vuodessa ainakin vuoden 2014 loppuun asti, jotta kaikki tarvittavat asiat saadaan käsiteltyä ja kunkin aiheen käsittelyyn on tarpeeksi aikaa.

Suomi osallistui aktiivisesti Eurooppa-neuvoston ja euroalueen huippukokousten valmisteluihin eri tasoilla saadakseen kantojaan läpi päätöksenteossa. Erityisesti huomio oli taluskriisin hoitamisessa, talouskurin edistämässä, talous- ja rahaliiton kehittämisessä, Eurooppa 2020 -ohjelman tavoitteissa, talouden eurooppalaisessa ohjauksjaksossa sekä digitaalisten sisämarkkinoiden kehittämisessä.

EU-vaikuttamisen kehittäminen ja avaintavoitteet

Suomen keskeiset tavoitteet EU-vaikuttamisessa v. 2012 koskivat akuutin velkakriisin hoitamista ja rahoitusmarkkinoiden vakauttamista, euroalueen kehittämistä, kilpailukyvyyn ja työllisyyden parantamista, EU:n tulevia rahoituskehyksiä ja maa- ja metsätalouden sekä aluepolitiikan edellytysten turvaamista. Loppuvuodesta laadittiin vuodelle 2013 EU-vaikuttamisselvityksen mukaiset avaintavoitteet, jotka hyväksyttiin EU-ministerivaliokunnassa alkuvuodesta 2013. Lisäksi ministeriöt kartoittivat omat tulevat EU-prioriteetti-hankkeensa.

Hallitusohjelma antaa yleiset puitteet Suomen EU-vaikuttamiselle. Sen mukaisesti EU-ministerivaliokunta hyväksyi mm. ilmasto- ja energiapolitiikan EU-vaikuttamisstrategian.

Valmisteltiin EU-vaikuttamisselvitykseen pohjautuva ohje Euroopan parlamentin työn seurannasta ja siihen vaikuttamisesta EU-asioita hoitaville virkamiehille. Kanslian johdolla käynnistettiin myös EU-vaikuttamisen parantamiseen tähtäävä työ menettelytapojen ja asiakirjojen kehittämiseksi paremmin vastaamaan jäsenyyden aikana muuttunutta EU-toimintakenttää.

Lisäksi käynnistettiin EU-direktiivien täytäntöönpanoviivästyksiä koskeva selvitys, koska viivästyksiä on ollut viime vuosina verrattain paljon. Selvitys valmistuu alkuvuodesta 2013, ja sen pohjalta on tarkoitus päättää jatkotoimista täytäntöönpanon tehostamiseksi mm. seurantaa ja koordinaatiota vahvistamalla. Toinen tarkasteluvuonna käynnistetty selvitystyö koskee komitologiamenettelyä ja delegoituja säädöksiä. Sen tarkoituksena on mm. kartoittaa tulkinta- ja soveltamisongelmia, joissa yhtenäisempi linjaus olisi tarpeen. Selvitys valmistuu v. 2013.

Taluskriisi ja talous- ja rahaliiton (EMU) kehittäminen

Suomi vaikutti aktiivisesti ja aloitteellisesti nykyisen kriisin taltuttamiseen ja siihen käytettävien välineiden tehokkaaseen soveltamiseen. Eurovaltioiden kriisinhallinnan keskeisenä tavoitteena oli turvata valtioiden markkinaehtoisen rahoituksen saatavuus.

Vuonna 2012 seurannassa olivat erityisesti Kreikan, Irlannin ja Portugalin ohjelmien eteneminen, Espanjan pankkisektori sekä kriisin mahdollisen eskaloitumisen kannalta myös Kypros, Italia ja Slovenia. Suomi korosti, että vaikeuksissa olevien maiden on jatkettava uudistuksiaan ja käytettävä kaikkia keinoja pysyä itsenäisesti lainamarkkinoilla. Vasta jos maiden omat ponnistelut eivät riitä, voidaan ryhtyä harkitsemaan eurooppalaisia tukitoimia.

Euroopan vakausmekanismi (EVM) astui voimaan lokakuussa. EVM:n etuoikeutettu asema on yksi keskeinen peruste sille, miksi Suomi ei ole katsonut tarpeelliseksi esittää vakuuksia EVM:n kautta annettaville lainoille.

Pankkien suoran pääomittamisen mahdollisuudesta sovittiin kesäkuun huippukokouksessa. Väline on tärkeä pankkien ja valtionvelan välisen yhteyden katkaisemiseksi. Suomen aktiivisen toiminnan ansiosta suora pääomittaminen edellyttää, että euroalueen yhteinen pankkivalvonta on toiminnassa, päätökset tehdään normaalimenettelyllä (yksimielisesti) ja ehdollisuus toteutuu.

Vuonna 2012 käynnistyi prosessi talous- ja rahaliiton kehittämiseksi. Eurooppa-neuvoston puheenjohtaja Van Rompuy esitteli kesäkuussa päämiehille raportin EMU:n kehittämisestä ”Kohti todellista talous- ja rahaliittoa”. Siinä EMU:n kehittäminen jaettiin neljään pääkohtaan: I yhdennetty rahoituskehys (”pankkiunioni”, ”rahoitusmarkkinaunioni”), II yhdennetty finanssipoliittinen kehys (”finanssiunioni”), III yhdennetty talouspoliittinen kehys (talouspolitiikan koordinointi) ja IV entistä vahvempi demokraattinen hyväksyttävyyden ja vastuuvollisuus. Kesäkuun Eurooppa-neuvosto pyysi puheenjohtajaansa laatimaan yhteistyössä komission puheenjohtajan, euroryhmän puheenjohtajan ja EKP:n pääjohtajan kanssa aikataulutetun etenemissuunnitelman vuoden 2012 loppuun mennessä vahvemman talous- ja rahaliiton aikaansaamiseksi. Työn edistymisestä saatiin väliraportti lokakuussa, ja joulukuun Eurooppa-neuvostossa päämiehet päättivät EMU:n kehittämisen suuntaviivoista.

Suomi korosti yhdessä sovittujen sääntöjen noudattamisen tärkeyttä ja pyrkimystä kehittää EMU:a ensisijaisesti nykyisten EU:n perussopimusten puitteissa. Suomi tuki budjettikuria, mutta suhtautui kielteisesti yhteisvastuullisiin velkoihin sekä ehdotuksiin yhteisvastuun lisäämisestä.

Nopeimmin EMU:n kehittämisessä edettiin pankkiunionin osalta. Yhteisestä pankkivalvontamekanismista saavutettiin neuvoston yleisnäkemyksen joulukuussa 2012. Suomi oli aktiivinen valmistelutyössä ja ajoi mekanismin perustamista mahdollisimman pian laadusta tinkimättä. Suomen tavoitteena on siirtää vastuuta pankkivalvonnasta yhteiselle valvontaviranomaiselle. Keskitetty ja nykyistä yhtenäisempi ja tehokkaampi pankkivalvonta luo edellytykset vakaammalle finanssisektorille ja talous- ja rahaliiton edelleen kehittämiseksi.

Rahoituskehukset, maatalous- sekä alue- ja rakennepoliittikka

EU:n monivuotisia rahoituskehyksiä koskevat neuvottelut jatkuivat v. 2012 komission ehdotusten pohjalta. Rahoituskehyksiä valmisteltiin yleisten asioiden neuvostossa ja lopulta päämiestasolla Eurooppa-neuvoston kokouksessa marraskuussa saavuttamatta kuitenkaan ratkaisua. Suomi katsoi, että EU:n rahoituskehysten on heijastettava julkisen talouden edelleen jatkuvaa vaikeaa tilannetta, mutta samalla vahvistettava talouskasvun ja työllisyyden edellytyksiä esimerkiksi tutkimukseen, innovaatioihin ja tuotekehitykseen osoitettavan rahoituksen avulla. EU:n nettomaksajamaana Suomen tavoitteena oli kurinalainen rahoituskehysten taso ja se, että nettomaksuasemamme ei kohtuuttomasti kasva ja on verrannollinen vauraudeltaan vastaaviin jäsenmaihiin. Rahoituskehysneuvottelut saatiin päätökseen helmikuun 2013 Eurooppa-neuvostossa.

Koheesiopoliittisen rahoituksen painopisteen tulee olla köyhimmillä sekä vakavista ja pysyvistä luonnonhaitoista kärsivillä alueilla. Neuvotteluissa Suomi pyrki säilyttämään harvaan asuttujen alueiden erityisrahoituksen nykytasolla ja suhteellisen rahoitusosuuksensa tulevallakin rahoituskaudella sellaisella tasolla, joka mahdollistaa tavoitteidemme toteuttamisen mahdollisimman hyvin.

Yhteisen maatalouspolitiikan uudistamista koskevat neuvottelut jatkuivat v. 2012, ja ratkaisuihin pyritään rahoituskehyksistä tehtävien ratkaisujen jälkeen. Suomen lähtökohdaksi oli maataloustuotannon säilyttäminen kaikilla EU:n alueilla ja maaseudun kehittämisen rahoituksessa nykyisen suhteellisen osuuden tai mahdollisimman lähelle nykytasoa olevan rahoituksen turvaaminen myös tulevalle kaudella.

Eurooppa 2020 -strategia ja eurooppalainen ohjausjakso

Ohjausjaksolla tarkoitetaan Eurooppa 2020 -strategian sekä vakaus- ja lähentymisohjelman toimeenpanon seuranta ja ohjeistamista. Maakohtaisilla suosituksilla pyritään ohjaamaan jäsenmaiden kansallista talous- ja työllisyyspolitiikkaa rakenteellisten uudistusten aikaansaamiseksi.

Vuosi 2012 oli ensimmäinen niin sanotun six pack -lainsäädännön hyväksymisen jälkeinen eurooppalainen talouspolitiikan ohjausjakso, jossa maakohtaisten suositusten rinnalla oli käytössä myös uusi makrotaloudellisten epävakaisuuksien mekanismi. Yhtään maata ei kuitenkaan päätetty siirtää varsinaiseen epävakaisuusmenettelyyn. Keskusteltaessa maakohtaisista suosituksista moni jäsenmaa vastusti komission oikeutta määritellä kansallisten uudistusten sisältöä sekä niiden toteuttamiseksi tarvittavia yksityiskohtaisia keinoja. Suomi korosti keskittymistä euron vakauden ja jäsenmaiden kilpailukyvyn kannalta keskeisiin uudistuksiin sekä sitä, että six pack -lainsäädännön sanktiomahdollisuuksia tulee hyödyntää tarpeen mukaan.

Sisämarkkinat mukaan lukien digitaaliset sisämarkkinat

Suomi jatkoi aktiivista vaikuttamistaan sisämarkkinoiden vahvistamiseksi ja laajentamiseksi. Suomi korosti erityisesti digitaalisten sisämarkkinoiden merkitystä sektorin suuren kasvupotentiaalin vuoksi sekä jäsenmaiden poliittista sitoutumista sisämarkkinasääntöjen tehokkaaseen toimeenpanoon.

Alkuvuonna Eurooppa-neuvoston painopiste oli vahvasti kasvupolitiikassa, ja työ huipentui kesäkuun Eurooppa-neuvostossa hyväksytyyn kasvu- ja työllisyys sopimukseen, jossa linjattiin keskeisimpiä EU-tason toimia talouskasvun aikaansaamiseksi sekä kohdennettiin rahaa keskeisten infrastruktuuri-investointien vauhdittamiseksi.

Komissio antoi myös useita uusia ehdotuksia sisämarkkinoiden syventämiseksi. Suomi onnistui vaikuttamaan komission ajattelun kehittymiseen siihen suuntaan, että todellisten digitaalisten sisämarkkinoiden synnyttäminen vaatii suuria toimia EU-tasolla.

Suomi toimi aktiivisesti myös Eurooppa-neuvostossa ja kahdenvälisissä kontakteissaan digitaalisten sisämarkkinoiden edistämiseksi. Eurooppa-neuvosto painotti lähes jokaisessa kokouksessaan digitaalisten sisämarkkinoiden merkitystä, ja digitaaliset sisämarkkinat olivat keskeisessä asemassa kasvu- ja työllisyys sopimuksessa. Komissio antoi myös mm. sähköistä allekirjoitusta sekä sähköistä tunnistautumista koskevan ehdotuksen sekä musiikin rajat ylittävää lisensiointia ja tekijänoikeusjärjestöjen hallintoa käsittelevän direktiiviehdotuksen, johon Suomi suhtautui myönteisesti.

Komissio laati palvelusektorin osalta tiekartan, jonka pohjalta käydään vertaisarvioita palveludirektiivin toimeenpanosta ja tarkastellaan sen jälkeen, onko mahdollisille lainsäädäntömuutoksille tarvetta. Suomi piti komission lähestymistapaa hyvänä.

Sisämarkkinoiden toimeenpanoon liittyvät kysymykset integroitiin Suomen toivomalla tavalla osaksi eurooppalaista ohjausjaksoa, mikä mahdollistaa sisämarkkinalainsäädännön toimeenpanopuutteiden nousemisen aiempaa vahvemmin poliittisen huomion kohteeksi.

EU kansainvälisenä toimijana

Suomi jatkoi tukeaan Euroopan ulkosuhdehallinnon vahvistamiseksi. Suomi osallistui aktiivisesti EU:n sotilaalliseen ja siviilikriisinhallintaan ja sen laaja-alaiseen kehittämiseen. Suomen tavoitteena on EU:n kokonaisvaltaisen toiminnan varmistaminen kriisialueilla unionin eri politiikkainstrumentteja hyödyntäen.

Eurooppa-neuvosto antoi joulukuussa toimeksiannon EU:n yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kehittämiseksi. Suomi oli aloitteellinen toimeksiannon valmisteluissa.

Suomi painotti pohjoisen ulottuvuuden parempaa hyödyntämistä EU:n Itämeri-strategian toimeenpanossa, kun kyse on yhteistyöstä naapurimaiden ja erityisesti Venäjän kanssa. Suomen aloitteesta tämä kirjattiin joulukuun Eurooppa-neuvoston päätelmiin.

Maailman kauppajärjestön (WTO) Dohan neuvottelukierros ei edennyt, ja unionin taloudellisissa ulkosuhteissa panostettiin erityisesti kahdenvälisiin vapaakauppasopimusneuvotteluihin. Merkittävin yksittäinen kysymys Suomen näkökulmasta oli Venäjän liittyminen WTO:hon elokuussa.

Suomi toimi aktiivisesti neuvotteluissa EU:n kehityspolitiikan ja budjettitukilinjausten uudistamiseksi Suomen kehityspoliittisen ohjelman painopisteiden mukaisesti.

Euroopan unionin laajentumispolitiikkaa edistettiin sovittujen menettelyiden mukaisesti. Kroatian liittymissopimuksen hyväksymisestä annettiin hallituksen esitys eduskunnalle, joka hyväksyi sopimuksen joulukuussa 2012. Eurooppa-neuvosto teki kesäkuussa 2012 päätöksen Montenegron jäsenyysneuvotteluiden avaamisesta.

Oikeus- ja sisäasiat

Oikeus- ja sisäasioissa Suomi toimi aktiivisesti yhteisen vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen luomiseksi, jotta unionin kansalaisten oikeudet toteutuvat rajat ylittävästi. Tarkasteluvuonna alkoivat neuvottelut komission laajasta ehdotuksesta uudistaa EU:n tietosuojalainsäädäntö. Hankkeella toteutetaan sekä oikeus- ja sisäasioiden monivuotista ohjelmaa, Tukholman ohjelmaa, että digitaalista agendaa. Suomi korosti, että EU:n tällä hetkellä hajanaista ja osin monimutkaista tietosuojasäätelyä tulee pyrkiä jatkossa yhtenäistämään ja yksinkertaistamaan siten, että samalla turvataan korkea tietosuojan taso.

Taluskriisin hoitoon ja talouskasvuun liittyen v. 2012 neuvoteltiin useista siviili- tai rikosoikeudellisen yhteistyön instrumenteista, kuten tilivarojen jäädyttämisestä, arvopaperimarkkinoiden väärinkäytöstä, rikosshyödyn jäädyttämisestä ja menetetyksi tuomitsemisesta sekä EU:n taloudellisten etujen suojaamisesta rikolliselta toiminnalta.

Suomen tärkeänä pitämän yhteisen eurooppalaisen turvapaikkajärjestelmän luomista koskevissa neuvotteluissa edistettiin hyvin, ja ne saataneen päätökseen Euroopan parlamentin kanssa alkuvuodesta 2013.

Neuvotteluissa Schengen-alueen arviointijärjestelmään ja rajasäännösten muuttamiseen liittyen Suomi painotti pikaista etenemistä ja tarvetta uusiin keinoihin Schengen-alueen hallinnoinnin vahvistamiseksi.

Neuvotteluissa EU:n liittymiseksi Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimukseen Suomi ajoi mahdollisimman nopeaa aikataulua. EU:n liittyminen Euroopan ihmisoikeussopimukseen parantaisi unionin oikeudenkäyttöpiiriin kuuluvien henkilöiden oikeusasemaa.

6 Ulko- ja turvallisuuspoliittinen katsaus

Suomen turvallisuus, hyvinvointi ja menestyksen edellytykset perustuvat laaja-alaiseen yhteistyöhön muiden valtioiden ja kansainvälisten toimijoiden kanssa. Suomen ulkopoliitiikan tavoitteena on kansainvälisen vakauden, turvallisuuden, rauhan, oikeudenmukaisuuden ja kestävä kehityksen vahvistaminen sekä oikeusvaltion, demokratian ja ihmisoikeuksien edistäminen.

Hallitus on v. 2012 jatkanut toimintaansa ja vaikuttamistyötään ohjelmassaan esittämiensä tavoitteiden edistämiseksi kahdenvälisesti suhteissaan muihin valtioihin, EU:n kautta sekä monenkeskiseen yhteistyöhön osallistumalla. Suomi myötävaikuttanut lukuisissa prosesseissa kansainvälisen yhteistyön etenemiseen ja siten myös Suomen oman kansainvälisen aseman vahvistumiseen.

Turvallisuuspolitiikka ja kriisinhallinta

Turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko

Vuoden 2012 joulukuussa valtioneuvosto antoi eduskunnalle hallitusohjelman mukaisen turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon, joka valmisteltiin valtioneuvoston kanslian johdolla. Eduskunnan parlamentaarinen kontaktiryhmä (PAKO) osallistui valmisteluprosessiin tiiviisti. Selonteko perustuu laajaan turvallisuuskäsitykseen ja muodostaa perustan Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikalle. Selonteossa omaksuttu toimintalinja on turvallisuuden aktiivista rakentamista sekä turvallisuusuhkien ennakointia ja torjumista. Selontekoa käsitellään eduskunnassa keväällä 2013.

Valtioneuvoston päätös kokonaisturvallisuudesta

Valtioneuvosto hyväksyi 5.12.2012 periaatepäätöksen kokonaisturvallisuudesta. Periaatepäätöksessä määritellään kokonaisturvallisuuden käsite ja täsmennetään hallinnonalojen vastuita kokonaisturvallisuuden osa-alueista.

Euroopan unionin yhteinen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka (YTPP)

Suomi osallistui aktiivisesti Euroopan unionin yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan (YTPP) kehittämiseen, keskeisten teemojen ollessa EU:n sotilaallinen ja siviilikriisinhallinta sekä suorituskykyjen kehittäminen. Lissabonin sopimuksen rakenteellisten ja sisällöllisten uudistusten toimeenpanoa EU:n yhteisessä turvallisuus- ja puolustuspolitiikassa jatkettiin. Työtä ohjasivat ulkoasiainneuvoston päätelmät heinä- ja marraskuussa. Myös korkea edustaja Ashton antoi heinäkuussa raporttinsa YTPP-kysymyksistä. Työ siviili-sotilaskoordinaation edelleen kehittämiseksi, kokonaisvaltaisen lähestymistavan vahvistamiseksi ja yhteistyön tiivistämiseksi muiden kansainvälisten toimijoiden kanssa jatkui. Suomi tuki vahvasti EU:n operatiokeskuksen toiminnan kehittämistä, joka aloitti toimintansa alkuvuonna.

Suomi oli aktiivinen myös puolustuskysymyksiä laajasti käsittelevän joulukuun 2013 Eurooppa-neuvoston valmisteluja koskevissa keskusteluissa ja tavoitteiden asettamisessa.

Suomi osallistui aktiivisesti sotilaallisten suorituskykyjen yhteiskäyttöä ja jakamista koskevan työn kehittämiseen (ns. pooling and sharing -työ) ja jatkoi tukeaan Euroopan puolustusviraston työlle sotilaallisten suorituskykyjen kehittämiseksi, puolustusmateriaalimarkkinoiden edelleen avaamiseksi, Euroopan puolustusteollisen pohjan vahvistamiseksi sekä puolustustutkimuksen tukemiseksi. Työtä synergioiden lisäämiseksi EU:n siviili- ja sotilaallisen voimavaratyön välillä jatkettiin. Yhteistyötä pyrittiin tiivistämään myös YTPP:n sekä oikeus- ja sisäasioita koskevan politiikan välillä paremman koherenssin aikaansaamiseksi. Myös riittävien resurssien turvaaminen unionin siviilikriisinhallintamissioissa oli keskeisesti agendalla.

EU:lla oli vuoden lopussa käynnissä kolme sotilaallista kriisinhallintaoperaatiota ja yksitoista siviilikriisinhallintaoperaatiota. EU:n sotilaallisen kriisinhallinnan painopistealueena kertomusvuonna oli Afrikan sarvi ja siviilikriisinhallinnan painopistealueina Kosovo, Afganistan, Georgia ja Palestiinalaisalueet. Suomi jatkoi aktiivista osallistumista sekä EU:n sotilaallisiin että siviilikriisinhallintaoperaatioihin.

Pohjoismainen turvallisuus- ja puolustuspoliittinen yhteistyö

Pohjoismaista yhteistyötä pyrittiin kehittämään ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikan alalla. Kriisinhallintaoperaatioita koskevan yhteistoiminnan painopisteenä oli yhteistyö Afganistanin ISAF-operaatioissa. Pohjoismaat jatkoivat tukeaan kriisinhallintavalmiuksien kehittämiseksi Itä-Afrikassa.

Pohjoismaista puolustusyhteistyötä syvennettiin kaikilla yhteistyön osa-alueilla. Tanskan puheenjohtajuuskauden painopisteinä olivat Itä-Afrikan kriisinhallintakykyjen kehittäminen, yhteistyö arktisilla alueilla sekä suorituskykyjen yhteinen kehittäminen ja käyttö. Energiatietoa ja ympäristötietoisuutta puolustuksessa (green defence) käsiteltiin kansainvälisessä puolustusteollisuusseminaarissa. Suomen puheenjohtajuuskauden 2013 tavoitteet vahvistettiin marraskuussa. Suomen tavoitteena on syventää pohjoismaista suorituskyky-yhteistyötä sekä yhteistyötä harjoitus- ja koulutustoiminnassa. Suomen puheenjohtajuuskaudella käydään myös puolustusministerikokoonpanossa periaatekeskustelu puolustusyhteistyön kehittämismahdollisuuksista.

Suomen osallistuminen kansainväliseen kriisinhallintaan

Suomen sotilaallisen kriisinhallintatoiminnan painopiste v. 2012 oli Libanonissa ja Afganistanissa. Vuoden lopussa kriisinhallintatehtävissä palveli noin 380 suomalaissotilasta. Erityisesti osallistuminen YK:n UNIFIL-operaatioon Libanonissa toukokuusta lähtien noin 170 sotilaalla nosti Suomen kriisinhallinnan kokonaispanosta selvästi ja samalla vahvisti Suomen osallistumista YK-rauhanturvatoimintaan.

Tasavallan presidentti päätti 16.12.2011 Suomen osallistumisesta UNIFIL-operaatioon Libanonissa yhdessä Irlannin kanssa, ja suomalainen joukko ryhmittyi toiminta-alueelle Etelä-Libanoniin toukokuussa 2012. Suomen joukko (170 sotilasta) muodostuu jääkäri-komppaniasta, esikuntaupseereista ja tukiosista. Loppuvuonna päätettiin operaation johdostuun siirtymisestä Irlannilta Suomelle 2013.

Kertomusvuonna Suomi osallistui myös YK:n Syyrian tarkkailuoperaatioon (UNSMIS) 10 sotilastarkkailijan voimin huhtikuusta 2012 alkaen. Operaation mandaattia ei voitu uusia Syyrian turvallisuustilanteesta johtuen ja viimeiset tarkkailijat poistuivat Syyriasta elokuussa 2012. Suomen osallistuminen YK-operaatioihin käsitti kertomusvuonna myös muita sotilastarkkailijoita, esikuntaupseereita ja asiantuntijoita. Lisäksi Suomi antoi YK:n rauhanturvatoiminnan koulutustukea.

YK:n valtuutuksella toimivassa Naton ISAF-operaatiossa Afganistanissa suomalaisten sotilaiden määrää vähennettiin 50:llä aiempien päätösten mukaisesti. Vähennysten jälkeen operaatiossa jatkaa noin 145 sotilasta. Yhteistyötä jatketaan linjausten mukaisesti pohjoismaisessa kehyksessä. Eduskunnan maaliskuussa 2012 hyväksymässä selonteossa todetaan, että Suomi suhtautuu myönteisesti mahdolliseen ISAF:n seuraajamission ja tarkastelee myöhemmässä vaiheessa mahdollista osallistumista operaatioon. Seuraajamission suunnittelu alkoi Natossa syksyllä 2012, ja Suomi eräiden muiden kumppanimaiden tavoin hyväksyttiin mukaan suunnitteluprosessiin. Seuraajamission on suunniteltu keskittyvän koulutustoimintaan, neuvonantoon ja tukeen.

Afrikan sarven alueella Suomi jatkoi osallistumista Somalian turvallisuusjoukkojen kouluttamista tukevaan EUTM Somalia -koulutusoperaatioon sekä sotilaalliseen kriisinhallintaoperaatio EUNAVFOR Atalantaan, joka on vaikuttanut osaltaan merirosvouksen vähentymiseen alueella. Suomi osallistui operaatioon esikuntahenkilöstöllä ja valmistautui lähettämään operaatioon itsenäisen alussuojausosaston.

Suomen painopisteet siviilikriisinhallinnassa olivat edellisvuoden tapaan Afganistanin lisäksi Kosovossa ja Georgiassa. Suomen osallistumistaso jäi määrältään poikkeuksellisesti alle sadan asiantuntijan. Tästä huolimatta Suomi on EU:ssa edelleen väkilukuunsa suhteutettuna eniten asiantuntijoita lähettävä maa. Naisten määrä Suomen lähettämistä siviilikriisinhallinnan asiantuntijoista onnistuttiin nostamaan noin 40 prosenttiin. Etyj:n Kosovon ja Bosnia-Hertsegovinan kenttämissioiden varapäälliköiden tehtäviin valittiin naispuoliset suomalaisasiantuntijat. Lisäksi Suomi lähetti asiantuntijoita kansainvälisten järjestöjen sihteeristöihin.

Suomen kokonaisvaltaisen kriisinhallintastrategian pohjalta jatkettiin kokonaisvaltaisen lähestymistavan vahvistamista niin kansallisesti kuin kansainvälisellä tasolla, erityisesti YK:ssa ja EU:ssa.

Yhteistyö Pohjois-Atlantin puolustusliiton kanssa (Nato)

Suomi jatkoi aktiivista osallistumistaan Naton kumppanimaille avoinna olevaan yhteistyöhön sekä kumppanuus- ja yhteistyöohjelmien kehittämiseen. Keskeiset yhteistyömuodot olivat suorituskyky-yhteistyö sekä osallistuminen harjoituksiin ja operaatioihin. Suomi antoi yhdessä Ruotsin kanssa aktiivisen panoksen kumppanuuskysymysten käsittelyyn Naton Chicagon huippukokouksessa. Suomi osallistui Naton Chicagon huippukokouksen yhteydessä järjestettyyn erilliseen kumppanuuskokoukseen, huippukokouksen sekä ulkoministeri- ja puolustusministerikokousten yhteydessä järjestettyihin ISAF-kokouksiin, pohjoisen komentoalueen (RC N) kokouksiin sekä KFOR-kokouksiin. Natosta tehtiin Suomeen useita korkean tason vierailuja, kuten pääsihteerin vierailu marraskuussa.

Suomi osallistui ensimmäisen kerran Naton nopean toiminnan joukkoja (NATO Response Force, NRF) täydentävään toimintaan. Suomi jatkoi yhteistyötään useiden Naton osaamiskeskusten ja virastojen kanssa sekä osallistumistaan strategisen ilmakuljetuskyvyn vahvistamista koskevaan hankkeeseen (SAC). Uusina osa-alueina selvitettiin Suomen ja Naton yhteistyömahdollisuuksia monikansallisissa hankkeissa (Smart Defence) ja kyber-turvallisuudessa. Puolustusyhteistyötä jatkettiin myös kahdenvälisen yhteistyön pohjalta.

Naton tärkeimmät kriisinhallintaoperaatiot kertomusvuonna olivat Afganistanin ISAF-operaatio ja Kosovon KFOR-operaatio, joissa Suomi jatkoi osallistumistaan. Suomi on kertomusvuonna jatkanut aktiivista osallistumistaan myös Naton siviilivalmiustoimintaan sekä osallistunut Naton puitteissa toimiviin vapaaehtoisrahistoihin, kuten Afganistanin armeijan ylläpitoa ja kouluttamista tukevaan rahastoon.

Muu turvallisuus- ja puolustuspoliittinen yhteistyö

Monikansallista puolustusyhteistyötä tiivistettiin kertomusvuoden aikana, tavoitteena vahvistaa puolustuskykyä ja turvata sotilaallisten suorituskykyjen kehittämistä.

Suomi jatkoi osallistumistaan Etyj:n poliittis-sotilaallisen ulottuvuuden kehittämiseen ja toimeenpanoon. Suomi profiloitui korkean tason erikoisosajana suojelupuolustuksen (CBRN) osalta kansainvälisessä yhteisössä. Suojelupuolustuksen suorituskykyjä kehitettiin myös monikansallisessa puolustusyhteistyössä, erityisesti kun maavoimien Suojelun Erikoisosasto oli nimetty NRF:n RFP-joukkopooliin (Response Forces Pool).

Kansainvälisen meri- ja ilmatilannekuvayhteistyön kehittämistä jatkettiin. Suomelle tärkeimmät meritilannekuvahankkeet (MARSUR ja SUCBAS) etenivät kohti operatiivista käyttöä. Samoin jatkettiin järjestelyjä Suomen osallistumiseksi ilmatilannekuvan vaihtamista koskevaan yhteistyöhön (ASDE) Ruotsin, Norjan, Baltian maiden ja Naton kanssa.

Kansainvälinen rauhanvälitystoiminta

Suomi vahvisti kertomusvuonna edelleen rooliaan rauhanvälityksessä ja hallitusohjelman mukaista rauhanvälityksen toimintaohjelmaa alettiin järjestelmällisesti toteuttaa. Tavoitteena on lisätä edelleen suomalaista osaamista rauhanvälityksessä ja etsiä uudenlaisia voimavaroja sekä lisätä naisten osallistumista rauhanprosesseihin ja välitystehtäviin. Suo-

nessa toimiva rauhanvälityksen verkosto jatkoi toimintaansa. Ulkoministerin rauhanvälityksen erityisedustajat tukivat sekä Myanmarin rauhanprosessia että rauhanvälitystehäviä Afrikan sarven alueella.

Suomen ja Turkin aloitteesta hyväksyttiin syksyllä 2012 YK:n yleiskokouksessa järjestyksessä toinen YK:n yleiskokouksen rauhanvälitystä koskeva päätöslauselma, jolla edistetään poliittisen ja taloudellisen tuen lisäämistä YK:n rauhanvälitystoiminnalle. Samalla rauhanvälitys saatiin pysyvästi YK:n yleiskokouksen agendalle.

YK:n yleiskokousviikolla syyskuussa Suomi järjesti yhdessä Turkin kanssa ministeritason kokouksen, jossa sovittiin rauhanvälityksen rahoituksen kehittamisestä. Samalla YK:n pääsihteeri julkaisi raportin rauhanvälityksestä. Suomen yhdessä Turkin kanssa perustamaan rauhanvälityksen ystäväryhmään kuului joulukuun lopussa 42 jäsentä kaikista maanosista (maat ja organisaatiot). Ystäväryhmä tekee kansainvälistä rauhanvälitystä tunnetuksi ja edistää eri toimijoiden välistä yhteistyötä. Se on onnistunut erinomaisesti työssään ja sen jäsenmäärä on lisääntynyt huomattavasti. Suomi tuki kertomusvuonna myös alueellisten järjestöjen rauhanvälityskapasiteetin kehittämistä.

Kyberturvallisuus

Kyberturvallisuus ja -toimintaympäristö ovat nousevia kansallisia ja kansainvälisiä kysymyksiä. Kansainvälisen yhteistyön tavoitteena on vaihtaa tietoja ja kokemuksia sekä oppia parhaista käytännöistä, jotta myös kansallisen kyberturvallisuuden tasoa voidaan nostaa. Suomi osallistui kertomusvuonna aktiivisesti kyberturvallisuuden kannalta keskeisten kansainvälisten organisaatioiden (kuten ETYJ, YK, NATO, EU, Euroopan neuvosto) ja yhteistyöfoorumien toimintaan. Suomi myös edisti sananvapauden ja muiden ihmisoikeuksien toteutumista internetissä yhä aktiivisemmin, muun muassa liittymällä Freedom Online Coalition -yhteenliittymään. Pohjoismaiden kesken yhteistyö kyberturvallisuuden edistämiseksi jatkui tiiviinä. Suomen ensimmäistä kansallista kyberturvallisuusstrategiaa valmisteltiin.

Asevalvonta ja aseidenriisunta

Kertomusvuonna Suomi toimi aktiivisesti ydinaseriisuntaa ja joukkotuhoaseiden leviämisen estämistä koskevien kansainvälisten prosessien edistämiseksi ja niiden toimeenpanon tukemiseksi. Ydinsulkusopimuksen vuoden 2010 tarkastelukonferenssin päätöksen mukaisesti tavoitteena oli saada kutsutuksi koolle Lähi-idän joukkotuhoaseetonta vyöhykettä koskeva konferenssi, jonka isäntämaaksi Suomi oli valittu v. 2011. Konferenssin valmistelua johtavaksi fasilitaattoriksi valittu alivaltiosihteeri Laajava jatkoi aktiivisesti tehtävässään Lähi-idän joukkotuhoaseetonta vyöhykettä koskevan konferenssin kutumiseksi koolle. Konferenssin pitämisestä v. 2012 ei kuitenkaan saavutettu yhteistä näkemystä alueen maiden ja konferenssin koollekutsujien (YK:n pääsihteeri, Iso-Britannia, Venäjä, Yhdysvallat) keskuudessa. Valmisteluja jatketaan keskeytyksettä, ja Suomi on edelleen valmis isännöimään konferenssin, kun se kutsutaan koolle.

Suomi jatkoi aktiivista toimintaansa myös ydinturvahuippukokousprosessissa ja osallistui Soulissa maaliskuussa pidettyyn toiseen huippukokoukseen tasavallan presidentin johdolla. Suomi vahvisti huippukokouksessa sitoutumisensa prosessin tavoitteisiin. Suomi osallistui myös YK:n pääsihteerin koolle kutsumaan korkean tason kokoukseen ydinterro-
rismin torjunnasta, johon Suomi osallistui ulkoministeritasolla.

Kertomusvuonna Suomi toimi Geneven aseidenriisuntakonferenssin puheenjohtajana touko—kesäkuussa. Suomen puheenjohtajuuden aikana käytiin keskustelua aseidenriisuntakonferenssin asialistan avainkysymyksistä sekä konferenssin toiminnan kehittämistä. Suomen ja muiden puheenjohtajamaiden toimista huolimatta jäsenmaiden väliset erimielisyydet konferenssin painotuksista estivät jälleen työohjelman toimeenpanon sekä varsin-
naisten neuvottelujen aloittamisen.

Huoli ydinaseiden mahdollisesta leviämisestä nykyisten ydinasevaltojen ulkopuolelle oli esillä useilla kansainvälisillä foorumeilla. Kansainvälisessä atomienergiäjärjestössä (IAEA) käsiteltyjä keskeisiä ulkopoliittisia aiheita olivat kuluneenakin vuonna Iranin ydinohjelma sekä Pohjois-Korean, Syyrian ja Lähi-idän tilanteet. Suomi jatkoi tukeaan järjestön toiminnalle.

Aktiivista työtä kansainvälisen asekauppasopimuksen (ATT) aikaansaamiseksi jatkettiin. Suomi osallistui ulkoministeritasolla kesäkuussa Geneven aseidenriisuntakonferenssin (CD) istuntoon ja heinäkuussa sopimuksesta käytyihin neuvotteluihin YK-konferenssissa New Yorkissa. Ulkoministerin yhteisartikkeli Nigerian ulkoministerin kanssa ATT:n tärkeydestä julkaistiin heinäkuussa 2012. Sopimushanke eteni, mutta sopimusta ei vielä onnistuttu saamaan aikaan. Suomi jatkoi toimintaansa konferenssin jälkeen yhteistyössä sopimuksen muiden alkuperäisten aloitteentekijämaiden sekä kansalaisjärjestöjen kanssa. Tavoitteena on, että sopimusneuvottelut saatetaan loppuun maaliskuussa 2013 järjestettävässä konferenssissa.

Hallituksen ulko- ja turvallisuuspoliittinen ministerivaliokunta arvioi Suomen kantaa Oslon rypäleasesopimukseen lokakuussa. Suomen kannalta olosuhteissa ei ole tapahtunut sellaisia muutoksia, jotka mahdollistaisivat sopimukseen liittymisen. Puolustusvoimat seuraa tiiviisti vaihtoehtoisten ja rypäleammukset korvaavien suorituskykyjen kehityshankkeita.

Jalkaväkimiinat kieltävä Ottawan sopimus tuli voimaan Suomen osalta heinäkuussa.

Suomen toiminta Yhdistyneissä Kansakunnissa

Suomen YK-politiikka keskittyi vuoden 2012 aikana erityisesti kriisien ennaltaehkäisyyn ja rauhanrakennukseen sekä ihmisoikeuksien ja oikeusvaltion edistämiseen. Suomen YK-politiikan näkyvin yksittäinen hanke kertomusvuonna oli ehdokkuus YK:n turvallisuusneuvoston vaihtuvaksi jäseneksi vuosiksi 2013—2014. Kampanjaa jatkettiin korkealla tasolla 18.10.2012 pidettyihin vaaleihin saakka. Vaikka jäsenyys turvallisuusneuvostossa ei toteutunut, sai Suomi kampanjan kautta paljon myönteistä kansainvälistä näkyvyyttä ja kontaktit useisiin alueellisiin järjestöihin ja valtioihin lisääntyivät.

Hallitusohjelman mukainen Suomen ulkoasiainhallinnon YK-strategian uudistaminen käynnistyi. Strategian tavoitteena on Suomen YK-politiikan vaikuttavuuden lisääminen.

YK-järjestelmän uudistamisessa ja vahvistamisessa Suomi keskittyi riittävien resursien turvaamiseen Suomen tärkeiksi pitämille toiminnoille painottaen mm. oikeusvaltiokehitystä, ihmisoikeuksia ja sukupuolten välistä tasa-arvoa. YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselman 1325, ”Naiset, rauha ja turvallisuus”, toimeenpanoa edistettiin aktiivisesti. Järjestyksessä toinen kansallinen toimintaohjelma vuosille 2012—2016 hyväksyttiin kesäkuussa. Suomi toimi aktiivisesti päätöslauselma 1325:n huomioimiseksi myös Etyj:n ja Naton toiminnassa.

Toimia suomalaisten rekrytoinnin edistämiseksi YK-tehtäviin vahvistettiin selkeästi. Ulkoasiainministeriö järjesti yhdessä YK:n sihteeristön kanssa toukokuussa Helsingissä, Tampereella ja Turussa tiedotustilaisuudet YK:n rekrytointi- ja urajärjestelmästä. YK:n palveluksessa olevien suomalaisten määrä kasvoi jonkin verran kertomusvuoden aikana.

Euroopan unioni pysyy Suomelle keskeisenä vaikutuskanavana YK:ssa. Suomi teki kertomusvuoden aikana työtä sen eteen, että Suomelle tärkeät tavoitteet tulisivat osaksi EU-tavoitteita ja, että EU:n yhteinen YK-politiikka olisi vahvaa ja aloitteellista. Kertomusvuonna osallistuttiin aktiivisesti EU:n YK-tavoitteiden valmisteluun. Myös perinteisesti läheistä yhteistyötä pohjoismaisella tasolla on jatkettu, mikä on vahvistanut Suomen kansallisten prioriteettien näkyvyyttä YK:ssa.

Joulukuussa päätettiin Suomen ehdokkuudesta YK:n tiede- ja koulutusjärjestö UNESCO:n maailmanperintökomiteaan jaksolle 2013—2017.

Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö (Etyj)

Keskustelua Euroopan turvallisuudesta ja Etyj:n roolista jatkettiin Astanassa v. 2010 pidetyn huippukokouksen ja Vilnassa 2011 pidetyn ministerikokouksen pohjalta. Joulukuussa 2012 pidetyssä Etyj:n ministerikokouksessa Dublinissa päätettiin ns. Helsinki +40 -proessin aloittamisesta. Tavoitteena on saada Etyj:n roolista ja suunnasta konkreettisia tuloksia vuoteen 2015 mennessä, jolloin tulee kuluneeksi 40 vuotta Helsingin päätösasiakirjan allekirjoittamisesta.

Kertomusvuonna Suomi toimi Etyj:ssä aktiivisesti korostaen erityisesti laajan turvallisuuden näkökulmaa, Etyj:n vahvistamista kaikilla kolmella ulottuvuudella, ihmisoikeuksien edistämistä sekä sotilaallisten luottamusta ja turvallisuutta lisäävien toimien tehostamista. Suomen aloitteesta Etyj:lle neuvoteltiin 1325-toimintaohjelmaa. Suomi osallistui aktiivisesti myös Etyj:n vaalitarkkailuun ja tuki hankevaroin muun muassa raja- ja pienasehankkeita sekä Laajemman Euroopan aloitteen (LEA) puitteissa useita ihmisoikeushankkeita painopisteinä oikeusvaltiotoiminta, naisten oikeudet ja vähemmistöt.

Euroopan unioni

Euroopan unionin kehitys

Kertomusvuonna talouskriisi hallitsi eurooppalaista keskustelua ja poliittista agendaä sekä vaikutti heikentävästi EU:n globaaliin vaikutusvaltaan. Suomi pyrki osallistumaan eurooppalaiseen keskusteluun ratkaisukeskeisesti, tukien unionin yhtenäisyyttä, instituutioiden välistä tasapainoa ja toimivaa yhteistyötä sekä jäsenmaiden omaa vastuuta hyvästä taloudenpidosta.

EU:n monivuotisista rahoituskehyksistä käydyissä neuvotteluissa Suomi ajoi riittävää ulkosuhderahoitusta korostavaa linjaa, jolla varmistetaan EU:n rooli uskottavana kansainvälisenä toimijana.

Euroopan unionin ulkosuhdetoiminta

Suomi on kuluvana vuonna aktiivisesti osallistunut EU:n ulkoisen toiminnan vahvistamiseen. Suomen etujen mukaista on, että unioni on vahva toimija niin ulko- ja turvallisuuspolitiikassa kuin kauppaa- ja kehityspolitiikassakin. Suomelle on tärkeää, että EU:n ulkoinen toiminta on johdonmukaista ja kokonaisvaltaista.

Suomen tärkeänä pitämässä Euroopan ulkosuhdehallinnon kehittämässä v. 2012 saatutettu edistys jäi odotuksiin verrattuna vaatimattomaksi. Työtä on jatkettava, jotta ulkosuhdehallinto kykenisi jatkossa tuottamaan jäsenmaille suurempaa lisäarvoa. Ulkosuhdehallinnon puolivälin tarkastelu aloitettiin 2012 syksyllä tiivistämällä yhteistyötä samanmielisten jäsenmaiden kanssa unionin korkean edustajan ja muiden keskeisten toimijoiden suuntaan. Suomi on myös aktiivisesti edistänyt ministeritasolla suomalaisten sijoittautumista ulkosuhdehallinnon tehtäviin sekä Brysseliin että kentälle ja työtä tulee jatkaa kaikilla tehtävätasoilla, mukaan luettuna päällikkötaso. Ministeritasolla on kertomusvuonna erityisesti panostettu kansainvälisten rekrytointien tehostamiseen.

Euroopan unionin laajentuminen ja naapuruuspolitiikka

EU:n laajentuminen jatkui Suomen tukeman myönteisen ja aktiivisen laajentumislinjan mukaisesti. Kroatiasta on määrä tulla EU:n 28. jäsenmaa 1.7.2013. Suomen eduskunta ratifioi sopimuksen 18.12. Islannin neuvottelut jatkuivat ja 35 neuvotteluluvusta on tähän mennessä avattu 27. Suomi tukee Islannin neuvotteluja. Serbia sai ehdokasmaa-aseman maaliskuun Eurooppa-neuvostossa ja kesäkuussa päätettiin Montenegron jäsenyysneuvottelujen aloittamisesta. Komissio suositteli neljännen kerran jäsenyysneuvottelujen avaamista Makedonian kanssa, mutta päätöstä asiasta ei vielä joulukuussa nimikiistan vuoksi saatu Suomen voimakkaasta tuesta huolimatta. Suomi myötävaikutti siihen, että joulukuun laajentumispäätelmät olivat Turkin osalta aiempaa myönteisemmät.

Suomi ajoi EU:n laajentumisvalmistelutuen tehokasta kohdentamista myös Suomen etujen kannalta keskeisille aloille. Ministeriöt ja virastot osallistuivat menestyksellisesti ulkoministeriön koordinoimiin ja EU:n rahoittamiin Twinning- ja TAIEX-toimintoihin. Suomi voitti EU:n laajentumis- ja naapuruuspolitiikan maihin tekemistään tarjouksista noin puolet. Hankkeiden arvo oli noin 8 milj. euroa. TAIEX laajeni merkittävästi v. 2012.

Uutena tehtävänä ulkoministeriö koordinoi Suomen asiantuntija-apua Kreikan julkisen hallinnon uudistuksiin. Suomen tuki Länsi-Balkanille jatkui 6,25 milj. eurolla. Avun painopiste oli Kosovo ja hankkeet noudattivat Suomen kehityspoliittisen linjan painopisteitä.

Euroopan unionin yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka (YUTP)

Suomi ajoi aloitteita EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan rakenteiden vahvistamiseksi ja esitti hallitusohjelman mukaisesti tarpeen uudistaa EU:n vuoden 2003 turvallisuusstrategiaa laajemmaksi EU:n ulko- ja turvallisuuspoliittiseksi strategiaksi. Strategian uudistaminen ei ole lähtenyt käyntiin, mutta aloite käynnisti keskustelun tarpeesta strategisempaan toimintaan EU:n ulkosuhteissa.

EU:n ulkopolitiikan keskiössä ovat olleet suhteet eteläisiin ja itäisiin kumppaneihin. Itäisen kumppanuuden maissa EU pyrki tukemaan demokratian ja oikeusvaltion edistymistä, mitä mitattiin vaaleissa syksyllä Valko-Venäjällä, Georgiassa ja Ukrainassa.

Eteläisen naapuruston osalta Suomi tuki aktiivisesti EU:n laajan keinovalikoiman toimeenpanoa sekä erityisesti kansalaisyhteiskunnan ja naisten osallistumista. Suomi tuki myös kaikkia käytössä olevia instrumentteja sanktioista humanitaariseen apuun, joilla pyrittiin vaikuttamaan Syyrian kriisiin. Libyassa suomalaisia asiantuntijoita hyödynnettiin EU:n siviilikriisinhallintatoiminnan suunnittelussa. Suomi osallistui myös tiiviisti keskusteluihin EU:n Lähi-itä-politiikan aktivoimiseksi. Iranin kysymyksessä Suomi tuki EU:n kahden raiteen politiikkaa korostaen tarvetta löytää neuvotteluratkaisu sekä EU:n korkea edustaja Ashtonin työssä EU3+3 -neuvottelujen vetäjänä.

Kertomusvuonna EU:n sanktioita kiristettiin merkittävästi Iranin ja Syyrian suuntaan. Burman kehitys puolestaan johti sanktioiden lähes täydelliseen purkamiseen. Suomi osallistui aktiivisesti keskusteluun EU:n eri instrumenttien käytön vaikuttavuudesta, mukaan luettuna sanktiopolitiikasta.

Ihmisoikeudet

Suomi jatkoi kertomusvuonna aktiivista ja aloitteellista kahden- ja monenvälistä yhteistyötä ihmisoikeuksien edistämiseksi valtioneuvoston ihmisoikeusselonteon linjausten mukaisesti ja hallitusohjelman toimeenpanon toteuttamiseksi. Suomi tuki vahvasti YK:n ihmisoikeusvaltuutetun toimistoa ja painotti temaattisten ihmisoikeuskysymysten (erityisesti naiset ja lapset) edistämistä YK:n rauhan ja turvallisuuden toiminnassa, oikeusvaltiokysymysten kokonaisvaltaista edistämistä, sekä ihmisoikeusperustaisen kehityspoliittikan edistämistä ja ihmisoikeuksien valtavirtaistamista kaikessa YK:n toiminnassa. Suomi toimi aktiivisesti edistääkseen EU:n liittymistä Euroopan ihmisoikeussopimukseen koskevia neuvotteluja.

Etyj:ssä Suomen ihmisoikeustyössä ovat painottuneet erityisesti naisten ja vähemmistöjen aseman, mukaan luettuna romanien sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksien parantaminen, sekä demokratia-, oikeusvaltio- ja kansalaisyhteiskuntakehityksen tukeminen. Euroopan neuvostossa Suomi on tukenut erityisesti lasten oikeuksien, romanien aseman, tasa-arvon, vammaisten henkilöiden oikeuksien sekä vähemmistöjen oikeuksien

edistämistä ja suvaitsemattomuuden ehkäisemistä. Lisäksi Suomi on ollut mukana ihmisoikeustuomioistuimen uudistamisprosessissa ja järjestön uudistamistyön jatkamisessa.

Suomi osallistui aktiivisesti kesällä 2012 hyväksytyn EU:n ihmisoikeusstrategian ja sitä täydentävän toimintaohjelman laatimiseen. Suomi tuki EU:n ensimmäisen teemaattisen erityisedustajan tehtävän perustamista osana ihmisoikeuksien valtavirtaistamista unionin ulkosuhteissa. Erityisedustaja aloitti tehtävässään heinäkuussa. Ulkoministeri on ottanut laajasti kantaa ihmisoikeuksien puolesta muun muassa huhtikuussa 2012 Euroopan neuvoston istunnossa Strasbourgissa ja kesäkuussa 2012 ihmisoikeusneuvoston istunnossa Genevessä.

Suomen ihmisoikeustilannetta tarkasteltiin YK:n ihmisoikeusneuvoston yleismaailmallisessa määräaikaistarkastelussa (Universal Periodic Review, UPR) toukokuussa 2012. Syyskuussa neuvosto hyväksyi UPR-työryhmän Suomea koskevan raportin. Suomen saamat suositukset keskittyivät muun muassa rasismiin, muukalaisvihan ja syrjinnän vastaisen toimenpiteiden vahvistamiseen.

Syksyllä Suomessa aloitettiin ihmisoikeusstrategian valmistelu. Strategiassa linjataan Suomen kansainvälisen ihmisoikeuspolitiikan periaatteet, toimintatavat ja tavoitteet osana ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa ja se toimii osana hallituksen ihmisoikeuspoliittista selontekoa. Aktiivista vuoropuhelua ja yhteistyötä kansalaisyhteiskunnan kanssa jatkettiin. Ulkoasiainministeriön yhteydessä vuodesta 1988 lukien toiminut kansainvälisten ihmisoikeusasiain neuvottelukunta (IONK) jatkoi toimintaansa.

Kertomusvuonna ihmisoikeuksien vahvistamista edistettiin myös mm. rap-artisti Signmarkin nimittämällä ulkoasiainministeriön erityisedustajaksi ihmisoikeuskysymyksissä. Suomi rahoitti myös tutkimushankkeita, kuten vammaispoliittinen selvitystyö sekä selvitystyö ulkoasiainministeriön toiminnasta lesbojen, homojen, biseksuaalien, transihmisten sekä intersukupuolisten (ns. LHBTI) ihmisoikeuksien edistämiseksi, ja järjestämällä seminaareja yhdessä muiden ihmisoikeustoimijoiden kanssa. Yhteistyö kansalaisjärjestöjen kanssa jatkui tiiviinä.

Kehitysyhteistyö ja -politiikka sekä globaalihallinta

Hallituksen uusi kehityspoliittinen toimenpideohjelma hyväksyttiin 16.2.2012. Ulkoasiainministeriö käynnisti uuden ohjelman toimeenpanon toteuttamalla uudistuksia, laatimalla ohjeita ja kouluttamalla. Toimintaa suunnattiin uudelleen ohjelman painopisteiden mukaisesti. OECD/DAC arvioi Suomen kehitysyhteistyötä ja -politiikkaa kertomusvuonna. Arvion palaute oli pääosin hyvää. Suomi sai hyvää palautetta esimerkiksi joustavuudestaan ja tehokkuudestaan sekä tulosperustaisuuden korostamisesta. Vertaisarvion suositusten toimeenpano aloitettiin jo vuoden 2012 aikana.

Suomen kahdenvälisen toiminnan painopiste on Afrikan ja Aasian vähiten kehittyneissä maissa. Pitkäaikaisille kumppanimaille laadittiin tavoitteelliset maaohjelmat, jotka ohjaavat Suomen toimintaa entistä paremmin kumppanimaiden omien kehityssuunnitelmien ja uuden toimenpideohjelman linjausten mukaisesti. Samalla ohjelmien ja hankkeiden määrää rajoitettiin paremman tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden aikaansaamiseksi. Monenkes-

kisten järjestöjen ja kansalaisjärjestöjen osuutta avun kanavina lisättiin. Monenkeskisen kehitysyhteistyön tehostamiseksi aloitettiin koko multiyhteistyön strateginen analyysi ja vaikuttamisstrategioita valmisteltiin.

Ulkoasiainministeriö rahoitti noin 250 kansalaisjärjestön kehitysyhteistyötä 90 maassa. Kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyön tuloksellisuutta vahvistettiin mm. ohjeistuksia uudistamalla, tietojärjestelmiä kehittämällä ja kannustamalla järjestöjä keskinäiseen yhteistyöhön, kumppanuuksiin sekä täydentämään omalla toiminnallaan maaohjelmien tavoitteita. Uusien kumppanuusjärjestöjen haku avattiin.

Yksityissektorin instrumentteja kehitettiin entistä parempien kehitysvaikutusten saavuttamiseksi. Korkotukiluotoista luopumiselle määriteltiin siirtymäkauden järjestelyt. Ulkoministeriö uudisti Finnfundin omistajaohjauspolitiikkaa, korotti pääomaa 15 milj. eurolla ja otti käyttöön erityisriskirahoituksen. Liikekumppanuuksien ohjelma Finnpartnershipia uudistettiin.

Kehitysyhteistyön hallintoa, avoimuutta ja tiedon saatavuutta parannettiin. Kehitysyhteistyön asianhallintajärjestelmä (AHA-KYT) otettiin käyttöön vuoden alussa ja järjestelmän kehittäminen jatkuu. Ulkoasiainministeriön tietovaraston luomiseksi käynnistettiin hanke, joka aloittaa työnsä kehitysyhteistyön tietovarantojen yhdistämisellä.

Kertomusvuonna julkisen kehitysyhteistyön määrärahoista tehdyt maksatukset olivat yhteensä noin miljardi euroa, mikä vastaa noin 0,53 prosentin osuutta BKT:stä. Suomen kansainvälisten velvoitteiden saavuttamiseksi käytiin keskustelua sekä laajasta kehitysrahoituksesta, mukaan luettuna innovatiiviset rahoituslähteet, että päästöhuutokauppatuloista. Hallitus vahvisti kehyspäätöksessään ja vuoden 2012 budjettikirjassa, että päästöoikeuksien huutokaupasta saatuja tuloja ohjataan hallituskauden puolivälissä ilmastorahoitukseen ja kehitysyhteistyöhön. Suomi toimi syyskuusta alkaen puolivuotiskauden innovatiivisten rahoituslähteiden kansainvälisen ryhmän puheenjohtajana.

Suomi vaikutti neuvotteluissa EU:n kehityspolitiikan ja budjettitukilinjausten uudistamiseksi. Lisäksi ministeriö oli aktiivinen vielä käynnissä olevissa neuvotteluissa EU:n 2014–2020 rahoituskehysistä. EU:n kehitysyhteistyön ohjelmointi tulevalle kaudelle jatkui vuoden 2012 aikana siitä huolimatta, ettei rahoituksesta vielä ollut päätöstä. Ulkoasiainministeriö vaikutti ohjelmointiin sekä edustustojen kautta kehitysmaissa että Brysselissä. Kehitystä tukevaa politiikkajohdonmukaisuutta ajettiin etenkin EU-tasolla. Vuoden aikana ministeriöiden välinen yhteistyö johdonmukaisuus-teemojen koordinoinnin osalta tiivistyi ja johdonmukaisuus-työkalun soveltaminen ruokaturva-teemassa käynnistyi.

Suomi osallistui ulkoministerin johdolla Rio+20 -kokoukseen, jossa Suomi toimi näkyvästi kestävä kehityksen puolesta ja edisti kansallisia kärkihankkeita, vesi ja saniteetti -teemaa sekä vaihtoehtoisia hyvinvointimittareita. Ulkoministeri ja kehitysministeri ovat johdonmukaisesti korostaneet Rio+20 -kokouksen sitoumusten toimeenpanon merkitystä eri yhteyksissä. Suomi oli mukana vuoden 2015 jälkeistä aikaa koskevien kehitystavoitteiden suunnitteluun tähtäävässä kansainvälisessä yhteistyössä. Suomi on osallistunut YK:n kehitysryhmän Post-2015 temaattisten konsultaatioiden ”konfliktit ja hauraus” -osion järjestämiseen.

Globaalihallinnan osalta ulkoministeri ja kehitysministeri yhdessä Tansanian ulkoministerin kanssa järjestivät ns. Helsinki-prosessin +10-seurantakokouksen Helsingissä helmikuussa 2012. Kokouksessa käsiteltyjä teemoja olivat globaalitalouden pelisäännöt, finanssimarkkinoiden sääntely, talouskriisien ennaltaehkäisy ja kestävä kehitys. Samalla arvioitiin Helsinki-prosessin aikaansaannoksia ja laajapohjaisen yhteistyömallin hyödyllisyyttä tämän päivän näkökulmasta. Helsinki-prosessin jatkotyöhön keskittyvä kansainvälinen seminaari järjestetään Suomessa keväällä 2013. Ulkoministeri ja kehitysministeri ovat vaikuttaneet aktiivisesti oikeudenmukaisempien verojärjestelmien puolesta osallistumalla aiheesta käytävään kansainväliseen keskusteluun sekä tuomalla aihetta esiin eri viitekehyksissä. Helsingissä järjestettiin kesäkuussa siirtohinnoittelun kehitysmaille aiheuttamia ongelmia käsitellyt kansainvälinen seminaari.

Suomen lyhyen aikavälin (2010—2012) ilmastorahoitus sitoumuksen toteuttamista jatkettiin. Vuoden aikana osallistuttiin aktiivisesti uusien markkinamekanismien kehittälytyöhön. Dohan neuvottelukierroksella saatiin päätökseen kaksi väliaikaista neuvottelu-raidetta sekä sovittiin Kioton pöytäkirjan toisesta velvoitekaudesta ja työohjelmasta vuoteen 2015 saakka, jolloin uuden, kaikkia maita oikeudellisesti sitovan ja v. 2020 voimaan astuvan ilmastositoumuksen on valmistuttava.

Humanitaarisen avun antamista konflikteista ja luonnonkatastrofeista kärsiville kehitysmaille jatkettiin, lähtökohtana humanitaariset periaatteet ja luotettavat tarvearvioinnit. Lokakuussa 2012 julkaistiin uusi humanitaarisen avun linjaus, jonka avulla Suomi entisestään tehostaa ja nopeuttaa humanitaarista avunantoaan, vahvistaa YK-johtoista kansainvälistä apujärjestelmää ja sen koordinaatiota, tukee kansalaisjärjestöjen humanitaarista toimintaa ja puhuu aktiivisesti siviilien suojelun, humanitaarisen tilan ja periaatteiden puolesta. Vuoden aikana onnistuttiin vaikuttamaan humanitaarisen uudistusprosessin toteutumiseen YK-järjestöissä, luonnonkatastrofien ennaltaehkäisyyn liittyvässä politiikka- ja ohjelmatyössä sekä siihen liittyvien työkalujen kehittämisessä.

Taloudelliset ulkosuhteet

Valtioneuvoston hyväksymän taloudellisten ulkosuhteiden toimintaohjelman ja kansliapäälliköiden Suomi-talo -selvityksen tulosten toimeenpano eteni Team Finland -toimintamallin vakiinnuttamiseksi sekä ulkomailla että kotimaassa. Syksy 2012 oli toiminnan organisoitumisen ja käynnistämisen aikaa, mutta myös konkreettisia tuloksia saatiin aikaiseksi, kuten Suomen ulkomailla olevien toimijoiden järjestäytyminen 73 asemamaakohtaiseksi Team Finland -verkostoksi. Verkosto kokoaa yhteen alueella toimivat Suomen viranomaiset, julkisrahoitteiset organisaatiot sekä muut keskeiset Suomi-toimijat. Ensimmäiset Team Finland -vienninedistämismatkat suuntautuivat Lontooseen, Kazakstaniin, Etelä-Afrikkaan ja Namibiaan, Kazaniin/Tatarstaniin sekä Pohjois-Afrikkaan. Ennakointiyhteistyön kehittämistä edustustoverkon ja TEKESin kanssa jatkettiin.

Syksyllä 2012 toteutettiin laaja kansainvälistymistä ja kaupanesteitä koskeva selvitys, jonka kautta saatiin hyvä käsitys erityisesti suomalaisten PK-yritysten kansainvälistymistavoitteista ja -haasteista. Kaupanesteiden poistamisessa ja sääntely-yhteistyössä saavutettiin konkreettisia tuloksia, erityisesti Venäjällä.

Suomi toimi kansainvälisen kauppaja- ja talousjärjestelmän kehittämiseksi avoimeen ja sääntöpohjaiseen suuntaan. Suomen intressit heijastuivat hyvin EU:n neuvottelukannoissa sekä WTO:n Dohan kierroksen monenkeskisissä että EU:n kahdenvälisissä vapaakauppaneuvotteluissa kolmansien maiden kanssa. Dohan kierroksen sopimusneuvotteluiden osalta pyrkimyksissä osaratkaisuihin ei juurikaan edetty. EU:n ja Kanadan kahdenvälisissä vapaakauppasopimusneuvotteluissa tavoitteena on niiden päättäminen vuoden 2013 alkupuolella. Vapaakauppasopimusneuvottelut Japanin kanssa käynnistyvät v. 2013. Vastaavia neuvotteluja USA:n kanssa sekä investointisopimusneuvotteluja Kiinan kanssa pohjustettiin siten, että neuvottelut voitaisiin käynnistää vuoden 2013 ensimmäisellä vuosipuoliskolla.

Venäjän WTO-jäsenyys toteutui asetettujen tavoitteiden mukaisesti. Sääntö- ja markkinoillepääsykysymyksissä tulokset olivat suurelta osin asetettujen tavoitteiden mukaisia. Venäjän jäsenyysselvointien toimeenpanon valvonta osoittautui runsaasti työllistäväksi tehtäväksi.

Työtä julkisten hankintojen markkinoiden avoimuuden puolesta jatkettiin johdonmukaisesti. EU:n raaka-aineita koskeva kauppapolitiikka eteni Suomen ajamaan suuntaan. Ulkoministeriö on yhteensovittamistehtävänsä mukaisesti jäsennellyt hallitusohjelman puolivälitarkastelun kannalta olennaisen OECD:n sisältötyön.

Suomi jatkoi toimintaansa YK:n tietoyhteiskuntahuippukokousten (World Summit on Information Society, WSIS) toimeenpanossa ja seurantamekanismeissa. Tietoyhteiskuntasektori on yksi kehitysyhteistyön tärkeistä osaamis- ja kohdealueista, jonka vuosittainen arvo on noin 25–30 milj. euroa. Osana tätä kokonaistukea Suomi osallistui WSIS-prosessin seurannan kannalta keskeisten toimijoiden tukemiseen. Kannatamme talouskasvua tukevaa avointa internetiä ja sen hallinnan kehittämistä monitoimijamalliin perustuen.

Vientivalvonnassa parannettiin suomalaisten yritysten tietoisuutta vientivalvontakysymyksistä, mikä edistää yritysten kansainvälistä kilpailukykyä ja asemaa vastuullisina toimijoina. Osallistuttiin myös EU:n ja kansainvälisen vientivalvonnan kehittämiseen suomalaisen teollisuuden tarpeet huomioiden. Kaksikäyttötuotteiden ventിലупия myönnettiin ennätyskellisesti lähes 500. Vientivalvonnan resurssit ovat hyvin tiukat sekä henkilöstön että taloudellisten resurssien osalta, mutta tiukalla priorisoinnilla tehtävä on kyetty hoitamaan vastuullista vientiä tukien. On keskeistä jatkossakin tukea suomalaista teollisuutta ja yrityksiä toimimaan vientivalvonnan kannalta vastuullisesti, mikä osaltaan tukee menestymistä globaaleilla markkinoilla

Kansainvälinen oikeus ja muut oikeudelliset kysymykset

Ulkoasiainministeriön oikeuspalvelu antoi kansainvälisoikeudellista asiantuntemusta ajankohtaisten poliittisten prosessien tueksi muun muassa Palestiinan aseman, kansainvälisen asekauppasopimuksen neuvottelemisen sekä suojeluvastuuperiaatteen edistämisen yhteydessä. Vuonna 2012 saatettiin Suomessa voimaan kaikkiaan 23 monenvälistä, 25 kahdenvälistä, kolme pohjoismaista ja kaksi kansainvälisen järjestön kanssa tehtyä valtiosopimusta tai -sopimuksen muutosta. Kertomusvuonna päätettiin sitoutumisesta 49 valtiosopimukseen tai -sopimusmuutokseen.

Kansainvälisen rikostuomioistuimen 10-vuotisjuhluvuotena Suomi jatkoi aktiivista panostustaan rankaisemattomuuden vähentämiseksi ja uhrien aseman parantamiseksi. Suomi osallistui aktiivisesti YK:n korkean tason oikeusvaltiokokoukseen, korostaen erityisesti naisten osallistumismahdollisuuksien vahvistamista. Suomi oli mukana hyväksymässä suuntaviivat kriisinhallintaoperaatioissa vangittujen kohtelusta.

Suomi vaikutti aktiivisesti kansainvälisten pakotejärjestelmien kehittämiseksi oikeusturvaa vahvistavaan suuntaan. Hallitus antoi eduskunnalle esityksen laeiksi varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi ja pakotteisiin liittyviä viranomaisvastuita käsittelevän työryhmän työ saatettiin loppuvaiheeseen. YK:n terrorisminvastaisen komitean sihteeristön maa-arviointivierailu toteutettiin onnistuneesti.

Kansainvälisissä lainkäyttö- ja tutkintaelimissä, erityisesti Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa, osallistuttiin yli sadan asian käsittelyyn sekä tuomioiden, päätösten ja loppupäätelmien täytäntöönpanoon. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen reformia ja EU:n liittymistä Euroopan ihmisoikeussopimukseen edistettiin aktiivisesti. Määräaikaisraportit annettiin naisten syrjinnän poistamista käsittelevälle komitealle ja Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitealle, ja Suomi oli rotusyrjinnän poistamista käsittelevän komitean kuultavana. Suomi ratifioi kaksi ihmiskaupan vastaista toimintaa koskevaa sopimusta. Hallituksen esitykset annettiin koskien TSS-sopimuksen sekä kidutuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaista pöytäkirjaa.

EU-tuomioistuinasioissa Suomi osallistui v. 2012 noin 50 asian käsittelyyn Euroopan unionin tuomioistuimessa. Asiat koskivat muun muassa arvonlisä- ja välitöntä verotusta, apteekkilainsäädäntöä, oleskeluoikeutta sekä Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden välistä toimivallanjakoa ulkosuhteissa. Vuonna 2012 Suomi vastasi noin 40:een Euroopan komission rikkomusmenettelyssä Suomelle antamaan viralliseen huomautukseen ja perusteltuun lausuntoon. Komissio teki päätöksen kahdessa valtioneuvoston tukea koskevassa muodollisessa tutkintamenettelyssä.

Kansalaispalvelut

Suomalaiset matkustivat v. 2012 ulkomaille noin 10 miljoonaa kertaa. Tilastokeskuksen mukaan yöpymisen sisältämät ulkomaanmatkat lisääntyivät noin 21 % edellisvuoteen verrattuna. Kolmessa vuodessa vapaa-ajan ulkomaanmatkailu on lisääntynyt 57 %. Lisääntynyt matkailu ja ulkomaille muutto sekä kansalaisten odotukset heijastuvat kaikki ulkoasiainministeriön konsulipalvelutehtäviin eli suomalaisten (Suomen kansalaisten ja Suomessa pysyvästi asuvien ulkomaalaisten) avustamiseen ulkomailla.

Vuonna 2012 Suomen suurlähetystöt hoitivat noin 40 000 suomalaisten avustustapausta ulkomailla. Avustustapaukset vaihtelivat vakavista sairas- ja kuolemantapauksista erilaisiin rikostapauksiin, kidnappauksiin, lapsikaappauksiin, isyys-, elatus ja muihin perheoikeudellisiin tapauksiin sekä erilaisiin notaaripalveluihin.

Ulkoministeriössä on viime vuosina tehty systemaattista kriisivalmiuksien kehitystyötä. Vuonna 2012 vältyttiin suurilta konsulikriiseiltä, jollaisia edellisenä vuonna kohdattiin esimerkiksi Japanin tsunamin ja arabikevään myötä. Kahden suomalaisen kidnappaus Jemenissä 21.12.2012 aiheutti kuitenkin vaikean ja työlään konsulitapauksen, jonka selvittäminen jatkui ulkoministeriön johdolla vuodenvaihteen yli.

Kasvava matkailu heijastui myös ulkoministeriön matkustusturvallisuuteen liittyviin palveluihin. Eri maiden turvallisuustilanteesta kertovat matkustustiedotteet olivat jälleen ministeriön internet-sivujen ylivoimaisesti luetuin osio. Tiedotteita päivitettiin vuoden aikana yli 1 000 kertaa.

Vuoden lopussa otettiin käyttöön uusi kansalaisille tarkoitettu Matkustusilmoitus.fi-palvelu, jonka avulla kansalaiset voivat helposti, nopeasti ja luotettavasti ilmoittaa yhteystietonsa ulkomailla mahdollisen kriisitilanteen varalta. Ulkoministeriö suosittelee matkustusilmoituksen tekemistä erityisesti omatoimimatkailijoille ja Euroopan ulkopuolelle matkustaville.

Palvelujen kehittämisen ohella ulkoministeriö pyrki myös hallitsemaan kansalaisten konsulipalveluihin kohdistamia odotuksia. Julkisessa viestinnässä korostettiin johdonmukaisesti matkailijoiden omaa vastuuta ja matkavakuutuksen merkitystä. Viestinnälle on suuri tarve, sillä Finanssialan keskusliiton selvityksen mukaan jopa kolmasosa suomalaisista matkailee ulkomailla ilman matkavakuutusta.

Kansainvälisen liikkuvuuden myötä myös rajat ylittävät perheoikeudelliset tapaukset ovat jatkuvasti lisääntyneet. Vuonna 2012 selvitettiin 17:ää kansainvälistä lapsikaappausta. Kansainväliset huoltajuuskiistat aiheuttivat myös korostuneen tarpeen viestiä Suomen oikeus- ja sosiaalijärjestelmän kantavista periaatteista ulkomaiselle yleisölle.

Suomen ulkomaanedustustoissa toimitettiin v. 2012 myös tasavallan presidentin vaali. Aikaisempi ulkomailla äänestämisen ennätys rikottiin sekä ensimmäisellä että toisella kierroksella. Toisella kierroksella ulkomailla annettiin yli 50 000 ääntä 90 eri maassa. Edelliseen presidentinvaaliin verrattuna äänestämisen lisääntyi noin 30 %.

EU-jäsenvaltioiden sekä pohjoismaiden välinen konsuliyhteistyö oli tiivistä erityisesti kriisitilanteissa. EU-yhteistyön laillinen perusta on Lissabonin sopimuksessa, jonka mukaan EU-kansalainen voi hätätilanteessa kääntyä minkä tahansa jäsenvaltion edustuston puoleen, jos hänen oma jäsenvaltionsa ei ole edustettuna kyseisessä maassa. Yhteistyö kriisitilanteissa on toiminut hyvin ja joustavasti. Konsulipalvelut säilyvät kuitenkin lähitulevaisuudessa jäsenvaltioiden kansallisessa toimivallassa.

EU-yhteistyössä jatkettiin komission konsulipalveludirektiiviä koskevan esityksen (14.12.2011) käsittelyä.

Suomen ulkomaanedustustot käsittelivät viime vuonna yhteensä reilut 1,37 miljoonaa viisumihakemusta, mikä on enemmän kuin koskaan aikaisemmin. Viisumeita myönnettiin 10 % enemmän kuin v. 2011. Ulkomaanedustustojen viisumihakemuksista noin 95 % käsiteltiin Venäjällä sijaitsevilla Suomen neljässä edustustossa. Suurin viisumiedustusto oli aiempien vuosien tapaan pääkonsulaatti Pietarissa, jossa käsiteltiin ensimmäistä kertaa yli miljoona viisumihakemusta.

Viisumikäsittelyä tehostamaan on käynnistetty katsausvuoden aikana sähköisen viisumikäsittelyn pilottihanke. Sen puitteissa Kouvolaan perustettu viisumipalvelukeskus käsitteli osan Pietarin viisumihakemuksista.

Ministeriö osallistui liikkuvuutta koskevaan EU:n lainsäädäntötyöhön sekä kansallisen passi- ja maahantulolainsäädäntömuutosten valmisteluun ja ohjeistukseen. Suomen edustustot osallistuivat yhdessä sisäasiainministeriön, rajavartiolaitoksen, poliisin ja maahanmuuttoviraston kanssa maahantulo-yhdyshenkilöiden tukemana laittoman maahanmuuton torjuntaan yhteistyössä muiden Schengen-maiden edustustojen kanssa. Toiminta painottui erityisesti suurimman laittoman maahanmuuton lähtö- ja kauttakulkumaihin.

Julkisuusdiplomatia ja viestintä

Maakuvatyön pohjan vahvistaminen jatkui katsausvuonna julkisuusdiplomatiassa samalla, kun se kytkettiin Team Finland -toiminnan rakenteeseen. Näin luotiin pohja pitkäjänteiselle vaikuttamiselle, jossa vienninedistäminen ja maakuvatyö muodostavat aiempaa tehokkaamman kokonaisuuden. Samaan tavoitteeseen kytkeytyi Finland Promotion Boardin uudistaminen. Keskeisten ulkomaanviestintään kytkeytyvien tahojen yhteistyöelimen toiminnan käynnistäminen lykkääntyi kuitenkin vuodelle 2013. Puheenjohtajuus siirtyi valtioneuvoston kanslialle, mutta valmistelutyö säilyi ulkoministeriöllä. Maakuvatyön jatkokehittämisen suurin haaste on rahoitus. Yhteistyötä eri toimijoiden välillä voidaan kehittää loputtomasti, mutta onnistuneet operaatiot vaativat riittäviä resursseja.

Uusia maakuvatyökaluja valmistui. Suomea esittelevään ThisisFinland.fi-sivustoon liitettiin venäjänkielinen versio, Eto Finlandia. Suomen maakuvaan kohdistui Venäjällä pari laajaa mediahyökkäystä perheoikeudellisten kysymysten osalta. Niihin vastattiin muun muassa ministeriöiden välisiä viestintätoimintamalleja kehittämällä sekä verkkotiedotusta ja sosiaalisen median kanavia hyödyntäen. Toimittajavierailuissa Venäjä säilyi tärkeimpänä kutsumaana.

Julkisuusdiplomatiiohjelmilla kohdistettiin 12 ohjelmamaassa maakuvatyötä valittuihin painopisteisiin. Niissä otettiin huomioon maabrändiraportin painotukset, kuten Suomen toiminnan ratkaisukeskeisyyden korostaminen. Julkisuusdiplomatiiohjelmien muuntuminen Team Finland -ohjelmiksi käynnistyi perusrakenteensa säilyttäen.

Kärkihanke maakuvatyössä oli World Design Capital 2012, jonka promootioon Suomen edustustoverkosto ulkomailla osallistui aktiivisesti. Ennen varsinaista designpääkaupunkivuotta ja sen kuluessa tuettiin ja hyödynnettiin hankkeen kansainvälistä vaikuttavuutta lukuisin maailmalla toteutetuin satelliittitapahtumin. Designpääkaupunkivuoden aikana toteutettiin yhteistyössä WDC-toimiston ja strategisten kumppaneiden kanssa yhteensä vajaat 70 WDC-ohjelmasisältöistä media- ja vaikuttajavierailua. WDC-hankkeen kansainvälinen medianäkyvyys ja vaikuttavuus arvioitiin ulkopuolisen arvioijan selvityksessä erityisen onnistuneeksi.

Pohjoismaat, Itämeri, Baltia ja arktiset alueet

Pohjoismaisessa yhteistyössä Suomen Pohjoismaiden Neuvoston puheenjohtajuusvuoden (2011) myönteinen näkyvyys jatkui. Vuoden tärkein tapahtuma oli Pohjoismaiden Neuvoston lokakuinen 60-vuotisjuhlaistunto Helsingissä, jonka yhteydessä järjestettiin pohjoismaisen pääministerikokouksen ohella myös Pohjoismaiden ja Baltian maiden välinen pääministerikokous. Keväällä järjestettiin korkean tason seminaari yhteistyön tulevaisuuden näkymistä Helsingin sopimuksen 50-vuotisvoimassaolon johdosta. Pohjoismainen yhteistyöministeri perusti erityisen nuorten ryhmän, joka lokakuussa jätti ministerille näkemyksensä pohjoismaisen yhteistyön kehittämistä. Eduskunnalle valmisteltiin toukokuussa pohjoismaisia rajaesteitä käsittelevä selonteko, jota koskevan kannanoton eduskunta hyväksyi syyskuussa.

Pohjoismainen ulko- ja turvallisuuspoliittinen yhteistyö sai uutta kantavuutta pohjoismaisen solidaarisuusjulistuksen antamisen jälkeen. Valmistelut Suomen ja Ruotsin osallistumiseksi Islannin ilmatilan valvontaan etenivät ja Pohjoismaiden tietoturvaviranomainen (CERT) perustettiin. Myös pohjoismainen edustustoyhteistyö ja Pohjoismaiden ja Baltian maiden välinen yhteistyö kehittyi hyvin.

Suomi osallistui aktiivisesti vuodenvaihteessa valmistuneen EU:n Itämeri-strategian päivittämiseen. Strategian toimintasuunnitelman uudistaminen on määrä saada päätökseen helmikuussa 2013. Parhailaan luodaan toimintasuunnitelmaan liittyviä konkreettisia hankkeita. Suomi on ajanut EU:n rahoitusinstrumenttien yhteensovittamista, jotta Itämeri-strategian rahoitus varmistettaisiin.

Suomen arktisen politiikan profilia nostettiin voimakkaasti. Suomen arktisen strategian (2010) uudistustyö käynnistettiin pääministerin kirjeellä marraskuun alussa. Hallituksen lokakuussa hyväksytyt arktiset linjaukset ohjaavat työtä. Arktisissa asioissa Suomi vaikutti EU:n arktisen tiedonannon sisältöön ja toimi Arktisessa Neuvostossa EU:n tarkkailijahakemuksen hyväksi. Suomi on edistänyt hanketta EU:n arktisen tiedotuskeskuksen perustamiseksi Rovaniemelle. Lapin yliopisto on saanut komission hanketta valmistelevalle selvityksen tehdäkseen.

Venäjä ja Suomen lähialueet

Venäjä-suhteita on edistetty v. 2012 laaja-alaisesti niin kahdenvälisesti kuin EU:n puitteissa. Hallitusohjelman mukaisesti vuoden 2008 Venäjä-toimintaohjelman päivitys aloitettiin vuoden aikana. Venäjä-politiikan koordinaation vahvistamiseksi perustettu Venäjä-asioiden ministeriyöryhmä kokoontui sekä kevät- että syyskauden aikana. Ulkoministeriön Itäosasto toimi sihteeristönä koordinoitujen valmisteluja eri ministeriöiden kesken.

Suomen kannalta keskeisiin aiheisiin, kuten liikkuvuus sekä kauppa- ja yrityskysymykset, vaikutettiin lukuisissa tapaamisissa kaikilla tasoilla. Korkean tason vierailuvaihto jatkui aiempien vuosien tapaan vilkkaana. Venäjän keväällä 2012 pidettyjen presidentinvaalien takia Suomen ja Venäjän välisen talouskomission kokous lykkääntyi vuodelle 2013. Talouskomission puheenjohtajien tapaaminen järjestettiin syksyllä 2012. Tasavallan presidentti Tarja Halonen teki jäähyväisvierailun Moskovaan tammikuussa ja uusi tasavallan presidentti Sauli Niinistö tapasi virkaveljensä Vladimir Putinin kesäkuussa. Pääministeri Dmitri Medvedev teki virkakautensa ensivierailun Suomeen marraskuussa. Suomen ja Venäjän ulkoministerit tapasivat vuoden aikana kahdesti. Venäjälle tehtiin myös useita muita ministeri- ja virkamiestason vierailuita.

EU:ssa Suomen profiili jatkui rakentavana EU–Venäjä-suhteiden edistäjänä. Suomi on EU:n sisällä aktiivinen liikkuvuuskysymyksissä ja unionin piirissä strategisista kumppaneista käytävässä keskustelussa. Venäjän WTO-jäsenyyden toteutuminen elokuussa oli tärkeä merkkipaalu niin EU:n kuin Suomenkin kannalta. Ulkoministeriön tavoitteet Venäjä-suhteissa saavutettiin hyvin.

Alueellisen yhteistyön osalta pohjoisen ulottuvuuden (PU) ja sen kumppanuuksien eteenemiseen on vaikutettu määrätietoisesti eri tasoilla. Liikenne- ja logistiikkakumppanuuden toiminnan tueksi perustettiin joulukuussa 2012 rahasto, johon Suomi osoitti 1 milj. euroa. Suomi on v. 2012 hoitanut sekä sosiaali- ja terveystalouden että kulttuurikumppanuuden puheenjohtajan tehtäviä.

Suomi aloitti valmistautumisen kesällä 2013 alkavaan Itämeren valtioiden neuvoston (CBSS) puheenjohtajuuteen sekä syksyllä 2013 alkavaan Barentsin euroarktisen neuvoston (BEAC) puheenjohtajuuteen.

Yhteistyömuotoja Venäjän raja-alueiden kanssa uudistettiin. Venäjän kanssa sovittiin perinteisen kahdenvälisen lähialueyhteistyön päättymisestä vuoden 2012 loppuun mennessä ja allekirjoitettiin uusi, tasavertaiseen kumppanuuteen perustuva sopimus rajat ylittävän yhteistyön edistämiseksi. Sopimus korvaa vuoden 1992 lähialueyhteistyösopimuksen. Uuden yhteistyön pääasiallisena rahoituslähteenä ovat EU:n ulkorajaohjelmat (ENI CBC). Uuden sopimuksen ja ENI CBC -ohjelmien toimeenpanon vastuuviranomainen on työ- ja elinkeinoministeriö.

Lähialueyhteistyön päätyttyä ulkoasiainministeriö suuntaa rahoitusta ensisijaisesti monenväliseen Itämeren, Barentsin ja arktisen alueen yhteistyöhön (IBA-rahoitus). Lisäksi voidaan tukea hallituksen Venäjä-toimintaohjelman toimeenpanoa. Ulkoasiainministeriö julkaisi uuden linjauksen IBA-rahoituksen periaatteista hankeyhteistyössä vuosina 2013–2015.

Suomi jatkoi EU:n rahoituskehysneuvotteluissa aktiivista ja tuloksellista vaikuttamistaan EU:n ulkosuhdehallinnon, komission ja jäsenmaiden suuntaan. Suomi on vaikuttanut määrätietoisesti EU:n PU- ja ulkorajayhteistyön (ENI CBC) rahoituksen varmistamiseksi sekä joustavien toimeenpanosääntöjen turvaamiseksi.

Itä-Eurooppa, Etelä-Kaukasia ja Keski-Aasia

Suomi jatkoi suhteiden kehittämistä Itä-Euroopan, Etelä-Kaukasian ja Keski-Aasian maihin kahdenvälisesti ja EU:n puitteissa. Suomen EU:n itäisiä kumppaneita sekä Keski-Aasiaa koskeva politiikkalinjaus päivitettiin.

Suomen profiili alueella on noussut erityisesti Keski-Aasiassa Astanan suurlähetystön toiminnan vakiinnuttua. Tämä on näkynyt kahdenvälisen yhteistyön lisääntymisenä. Suomen vaikuttavuus ja näkyvyys alueella vahvistui merkittävästi myös kehitysyhteistyön keinoin. Etelä-Kaukasiassa, Georgiassa Suomen edustautumista vahvistettiin väliaikaisesti Viron suurlähetystöön Tbilisiin sijoitetulla vaihtovirkamiehellä. Kahdenvälisiä suhteita tiivistettiin vierailuvaihdolla, josta suurin osa suuntautui alueen maista Suomeen. Valtiopäämiestasolla Tadžikistanin presidentti teki työvierailun Suomeen lokakuussa, Suomen ulkoministeri vieraili kaikissa kolmessa Etelä-Kaukasian maassa huhtikuussa 2012. Suomalaisyriyten Keski-Aasiaan kohdistuvaan kasvavaan mielenkiintoon vastattiin Kazakstaniin lokakuussa 2012 suunnatulla laajalla, ministerivetoisella vienninedistämismatkalla, johon osallistui 70 hengen yritysvaltuuskunta.

Suomen vahva panostus alueen konfliktien ratkaisupyrkimyksiin jatkui myös kehitysyhteistyön keinoin ja lisäämällä suomalaisten asiantuntijoiden määrää alueella. Vuonna 2009 käynnistyneen alueellisen kehitysyhteistyöohjelman, Laajemman Euroopan aloitteen, tuloksellisuutta arvioitiin väliarviossa, jossa todettiin toiminnan olleen pääasiassa menestyksellistä. Alueellisen yhteistyöohjelman seuraavan vaiheen suunnittelu käynnistettiin.

Euroopan naapuruuspolitiikan (ENP) itäisen kumppanuuden puitteissa tiivistettiin EU:n suhteita Armenian, Azerbaidžhanin, Georgian, Moldovan, Ukrainan ja Valko-Venäjän kanssa. Itäisen kumppanuuden ulkoministerikokouksessa hyväksyttiin tiekartta, joka asettaa tavoitteet vuoden 2013 loppuun saakka. Suomi painotti erityisesti demokratian, ihmisoikeuksien ja kansalaisyhteiskunnan vahvistamista ja osallistui aktiivisesti raja- ja julkishallinnon uudistamista tukevaan työhön mm. järjestämällä kumppanimaille virkamiesetiikkaa käsittelevän seminaarin.

EU:n ja Ukrainan välinen assosiaatiosopimus saatiin parafoitua, mutta sopimuksen allekirjoitusta on toistaiseksi lykätty, kunnes Ukrainan voidaan katsoa täyttäneen sovitut ehdot. EU:n ja Moldovan assosiaatiosopimusneuvottelut etenivät, jonka lisäksi EU:n ja Moldovan välinen viisumitoimintaohjelma eteni toiseen vaiheeseen. EU:n ja Valko-Venäjän suhteissa ei tapahtunut myönteistä kehitystä. EU päätti lokakuussa 2012 jatkaa maahan kohdistuvia rajoittavia toimia vuodella. Armenian, Azerbaidžhanin ja Georgian EU-lähentyminen eteni vuoden aikana. Erityisesti Armenian ja Georgian kanssa käytävissä assosiaatiosopimusneuvotteluissa edettiin. Armenian kanssa allekirjoitettiin joulukuussa viisumihelpotussopimus ja EU-Armenia-takaisinottosopimus parafoitiin. EU:n neuvottelut Kazakstanin kanssa uudesta kumppanuus- ja yhteistyösopimuksesta jatkuivat.

Lähi-itä ja Pohjois-Afrikka

Lähi-idän ja Pohjois-Afrikan maissa poliittinen ja taloudellinen murros on jatkunut. Syyriassa on ajautettu pitkittyneeseen ja vaikeasti ratkaistavaan sisällissotaan. YK:n tarkkailuoperaatio UNSMIS, johon Suomikin osallistui kymmenellä sotilastarkkailijalla, jouduttiin turvallisuussyistä keskeyttämään elokuussa.

Alueen kehityksessä myönteistä on ollut vaalien järjestäminen useassa maassa. Kansalaisyhteiskunnat ovat aktivoituneet ja kansallinen vuoropuhelu laajentunut. Toisaalta kansalaisten turhautuminen uudistusten hitauteen avaa tilaa ääriliikkeille samalla kun naisten ja vähemmistöjen asemaan kohdistuu uudenlaisia uhkia. Demokraattisen poliittisen kulttuurin juurtuminen ja poliittisen kentän järjestäytyminen vaativat kuitenkin aikaa.

Lähi-idän rauhanprosessi ei edennyt kuluneena vuonna. Palestiinalaiset saivat YK:n yleiskokouksen selkeällä ääntenenemmistöllä itselleen tarkkailijavaltioaseman YK:ssa. EU jakaantui asiassa pääosin puolesta-äänestäisiin (ml. Suomi ja muut Pohjoismaat) ja pidättyyjiin. EU:n toukokuun ulkoasiainneuvostossa hyväksyttiin Lähi-idän osalta kattavat ja konkreettiset päätelmät, joiden toimeenpanoon myös Suomi on aktiivisesti vaikuttanut. Ulkoministeri otti rauhanprosessin edistämisen tärkeyden esille mm. vieraillessaan kertomusvuonna Libanonissa, tavaten myös suomalaisia YK:n UNIFIL-operaation rauhanturvaajia. Ulkoministeri vieraili lisäksi Egyptissä, Tunisiassa ja Libyassa sekä tapasi Pohjois-Afrikan ja Lähi-idän kollegoitaan eri yhteyksissä. Tapaamisissaan alueen maiden ministereiden kanssa ulkoasiainministeri ja kehitysministeri ovat nostaneet esille aiheita liittyen alueen transitoon, demokratiakehitykseen, vakauttamiseen sekä naisten asemaan ja oikeuksiin.

Iranin ydinohjelmaa koskevassa kiistassa Suomi tuki IAEA:ta ja EU3+3 -ryhmää sekä uusia EU-pakotteita kahden raiteen politiikan mukaisesti. Iranin heikentynyt ihmisoikeus-tilanne oli edelleen huomion kohteena niin kahdenvälisesti kuin EU:n kautta. Ulkoministeri on osaltaan tukenut ja korostanut neuvotteluratkaisun syntymistä ja sotilaallisen option torjumista Iranin ydinohjelmakiistassa mm. osallistumalla aiheesta käytävään kansainväliseen julkiseen keskusteluun ja kirjoittamalla yhteisartikkelin Ruotsin ulkoministeri Bildtin kanssa.

Lähi-idän ja Persianlahden alueen maiden kaupallistaloudellinen merkitys Suomelle säilyi suurena. Suomi tiivistä pyrkimyksiä kaupallisten suhteiden kehittämiseksi Irakin kanssa, jonka jälleenrakennus tarjoaa merkittäviä mahdollisuuksia suomalaisyrityksille.

Suomi on tukenut Lähi-idän ja Pohjois-Afrikan maiden uudistuksia sekä Euroopan naapurisuuspolitiikan kautta että kahdenvälisesti. Kansallinen tuki uudistuksille on yhteensä noin 30 milj. euroa vuosina 2012—2015. Painopisteitä ovat demokratian edistäminen ja kansalaisyhteiskunnan vahvistaminen sekä sukupuolten välinen tasa-arvo, hyvä hallinto ja ihmisoikeudet. Vuonna 2012 Suomi voitti ensimmäiset kaksi koulutusalan Twinning-hankettaan, molemmat Egyptistä. Jyväskylän kaupungin ja ammattikorkeakoulun voittama hanke kehittää Egyptin koulutuksen laadunvalvontaa. Espoon seudun kuntayhtymä Omnian hanke kehittää ammatillista koulutusta Egyptissä. Voitettujen hankkeiden arvo on yhteensä 2,6 milj. euroa. Pohjoisen Afrikan ja Lähi-idän alueella Suomella on näiden lisäksi käynnissä korruptionvastainen hanke Jordaniassa ja ympäristöalan hanke Tunisiassa. Kahdenvälisiä poliittisia ja taloudellisia suhteita on tiivistetty. Libyan infrastruktuuriministeriön varaministeri vieraili Suomessa kesäkuussa ja Eurooppa- ja ulkomaankauppaministeri vei 20 suomalaista yritystä Team Finland -vienninedistämismatkalle Algeriaan joulukuussa 2012.

Saharan eteläpuoleinen Afrikka

Saharan eteläpuoleisessa Afrikassa Suomi jatkoi kokonaisvaltaista ja pitkäjänteistä toimintaansa vahvistaen kahdenvälisiä suhteita ja yhteistyötä sekä vaikuttaen EU:n ulkosuhteisiin liittyvään kannanmuodostukseen. Vaikuttamisessa painopisteinä olivat pitkäaikaiset yhteistyömaat Etiopia, Kenia, Mosambik, Sambia ja Tansania sekä Afrikan Sarven alue, erityisesti Somalia, Sudan ja Etelä-Sudan ja Sahelin alue, erityisesti Mali sekä Suuret Järvet ja Kongon demokraattinen tasavalta.

Korkean tason vierailuvaihto oli Suomen ja alueen maiden välillä suhteellisen vilkasta. Merkittävimmät vierailut v. 2012 olivat ulkoministerin vierailut Etelä-Afrikkaan ja Nigeriaan. Ulkoministeri osallistui myös AU:n huippukokoukseen Addis Abebassa. Ulkoministeri tapasi lisäksi useita Länsi-Afrikan talousyhteisön (ECOWAS) kollegoitaan yhdessä Pohjoismaiden kanssa YK:n yleiskokouksen aikana New Yorkissa. Kehitysministeri vieraili Tansaniassa, Sambiassa ja Mosambikissa, sekä osallistui Pohjoismaat—Afrikka-ulkoministerikokoukseen Beninissä. AU:n huippukokoukseen osallistuivat presidentti Ahtisaari ja ulkoasiainministeriön valtiosihteeri. Eduskunnan puhemies vieraili Liberiassa ja Sierra Leonessa. Vierailujen yhteydessä keskusteltiin ajankohtaisista alueellisista ja kansainvälisistä kysymyksistä, kriisinhallinnasta, maiden taloudellisesta ja poliittisesta kehityksestä sekä kehitysyhteistyön toimintaedellytyksistä ja yhteistyön painopisteistä sekä kaupallisten suhteiden edistämisestä. Keskusteluissa erityistä huomiota kiinnitettiin alueellisen vakauden edistämiseen ja maiden ihmisoikeus- ja demokratiakehitykseen. Alueella toimivat Suomen edustustot laativat Team Finland -toimintasuunnitelmat vastatakseen Afrikan tarjoamiin uusiin kaupallisiin mahdollisuuksiin. Vienninedistämismatka tehtiin Ghanaan. Eurooppa- ja ulkomaankauppaministeri teki vienninedistämismatkan myös Etelä-Afrikkaan ja Namibiaan.

Kehitysyhteistyön vaikuttavuuden ja Suomen kehityspoliittisen roolin vahvistamiseksi laadittiin hallituksen kehityspoliittisen toimenpideohjelman pohjalta tavoitteelliset maaohjelmat pitkäaikaisille yhteistyömaille. Kehitysyhteistyön toimeenpanossa vahvistettiin ihmisoikeusperustaista lähestymistapaa, jota tuotiin esille myös pitkäaikaisten kumppanimaiden kehitystä koskevissa keskusteluissa osana kussakin maassa toimivia kansainvälisten yhteistyökumppaneiden ryhmiä.

Suomen keskeiset toimet rauhanprosessien edistämiseksi ja konfliktien estämiseksi Afrikan Sarven, Sudanin, Etelä-Sudanin ja Sahelin ja Malin sekä Suurten Järvien alueella ovat osa EU:n yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa sekä sotilaallista ja siviilikriisinhallintaa. Suomi kiinnitti erityistä huomiota naisten, lasten ja muiden haavoittuvien ryhmien asemaan. Suomi toimi näillä alueilla tiiviissä yhteistyössä AU:n ja YK:n sekä alueellisten järjestöjen kanssa. Ulkoministerin Afrikan Sarven erityisedustaja Pekka Haavisto jatkoi tehtävässään ja edusti Suomea Afrikan Sarvea koskevissa kansainvälisissä kokouksissa sekä piti yhteyttä alueen eri toimijoihin. Kahdenvälisesti Suomi tuki YK:ta Somalian rauhanprosessissa sekä Afrikan unionin korkean tason Sudan-paneelin työtä Sudanin ja Etelä-Sudanin välisissä neuvotteluissa. Lisäksi Suomi tuki AU:n komissiota rauhanvälityskapasiteetin kehittämässä. Afrikan Sarvi naapurimaineen, Sahel, Keski-Afrikka ja Suuret Järvet ovat myös Suomen humanitaarisen avun pääkohdealueita. Koko mantereelle kohdennettiin humanitaarista apua noin 44 milj. euroa.

Aasia ja Oseania

Hallitus vahvisti tavoitteiden mukaisesti Suomen Aasia-suhteita pyrkien osaltaan Kiinan, Intian ja muiden nousevien talouksien sitouttamiseen kansainvälisen yhteisön toimintaan kansainvälisten ongelmien ratkaisemiseksi.

Aasian kasvavien talouksien painoarvo vahvistui edelleen. Itä-Aasian merialueita koskevat kiistat jatkuivat. Pohjois-Korean vallanvaihdosta seurasi epävakaampi vaihe Korean niemimaan ympäristössä maan jatkettua ydinohjelmansa edistämistä.

Suomalaisten yritysten pyrkimyksiä Aasiassa tuettiin mm. pääministerin VKE-matkalla Japaniin ja Eurooppa- ja ulkomaankauppaministerin tekemällä VKE-matkalla Indonesiaan. Korkean virkamiestason vienninedistämismatkoja kasvualueille tehtiin useita. Alueen edustustot osallistuivat Team Finland -työn kehittämiseen ja perustivat sidosryhmien kanssa Team Finland -verkostoja kussakin asemamaassa ja laativat niihin suunnitelmat.

Intiaa koskeva valtiohallinnon toimintaohjelman laadinta käynnistettiin.

Suomen Kiina-toimintaohjelman toimeenpanoa jatkettiin tavoitteena tehostaa Suomen valtionhallinnon suhteita Kiinaan. Pääministerin johdolla järjestetyssä julkishallinnon Kiina-verkoston kokouksessa tarkasteltiin keinoja kytkeä elinkeinoelämä ja yritykset kiinteämmin verkoston yhteyteen eri toimijoiden välisen tiedonkulun ja koordinaation parantamiseksi.

Eduskunnassa hyväksyttiin valtioneuvoston selonteko Suomen kokonaistuesta Afganistanille. Suomen tuen painopiste muuttuu sotilaallisesta kriisinhallinnasta kehitysyhteistyön ja siviilikriisinhallinnan suuntaan. Afganistan on nousemassa yhdeksi Suomen tärkeimmistä kehitysyhteistyökumppaneista. Suomi isännöi kesäkuussa kansainvälisen Afganistan ja Pakistan -kontaktiryhmän kokouksen Helsingissä. Suomi osallistui ministeritasolla Naton huippukokouksen yhteydessä pidettyyn Afganistan-kokoukseen Chicagossa sekä Afganistanin kehitysrahoitukseen painottuneeseen Tokion ministerikonferenssiin heinäkuussa, jossa kehitysministeri uudisti Suomen kasvavat kehitysyhteistyösitoumukset.

Hallitus lisäsi poliittista vuoropuhelua Myanmarin kaikkien osapuolten kanssa ja käynnisti kehitysyhteistyön suunnittelun maan demokratiakehityksen tukemiseksi. Samalla valmisteltiin Suomen diplomaattista läsnäoloa yhteispohjoismaisesti. Nepalin ja Vietnamin kehitysyhteistyön maastrategiat laadittiin, yhteistyössä korostuu ihmisoikeuslähtöisyys.

Helmikuussa presidentti Halonen ja kehitysministeri osallistuivat kestävän kehityksen huippukokoukseen Delhissä. Marraskuussa pääministeri osallistui ASEM-huippukokoukseen Vientianessa tavaten lukuisia alueen päämiehiä myös kahdenvälisesti. EU:n strategisten kumppanuuksien kehittämistä ja EU:n sopimusverkon uudistamista jatkettiin Aasiassa. Eduskunnalle kerrottiin EU:n ja Indonesian välisen kumppanuus- ja yhteistyösopimuksen voimaantulosta sekä EU-Afganistan-yhteistyösopimuksen valmistelutilanteesta.

Pohjois-Amerikka

Hallitus vahvisti tavoitteiden mukaisesti suhteiden kehittämistä Yhdysvaltojen ja Kanadan kanssa sekä kahdenvälisesti että EU:n kautta.

Suomen ja Yhdysvaltojen suhteita syvennettiin erityisesti hyödyntämällä korkean poliittisen tason vierailuja ja tapahtumia. Presidentti Niinistö tapasi maaliskuussa Soulin ydinturvahuippukokouksen yhteydessä presidentti Obaman. Pääministeri tapasi toukokuussa Washingtonissa varapresidentti Bidenin. Ulkoministeri tapasi helmikuussa ulkoministeri Clintonin Washingtonissa ja osallistui yhdessä Yhdysvaltojen kanssa Suomen lähetystössä järjestämään paneelikeskusteluun, jonka aiheena olivat naiset, rauha ja turvallisuus Afganistanissa sekä YK:n turvaneuvoston päätöslauselman 1325 toimeenpano.

Merkittävä vierailu oli myös ulkoministeri Clintonin käynti Helsingissä kesäkuussa ulkoministerin kutsusta. Kyseessä oli ensimmäinen Yhdysvaltain ulkoministerin vierailu Suomeen yli kymmeneen vuoteen. Ulkoministeri Clinton tapasi presidentin, pääministerin sekä ulkoministerin. Ulkopoliittisten aiheiden ohella naisten asema ja tasa-arvokysymykset nousivat keskusteluissa näkyvästi esille. Clinton antoi tunnustusta Suomen tärkeälle työlle naisten aseman edistämiseksi ja päätöslauselman 1325 toimeenpanemiseksi. Suomi ilmaisi valmiutensa liittyä Yhdysvaltain lanseeraamaan Equal Futures Partnership -hankkeeseen, jonka tavoitteena on naisten voimaannuttaminen. Virallinen liittyminen tapahtui syyskuussa New Yorkissa Yhdysvaltain toimesta järjestetyssä lanseeraustilaisuudessa. Suomi on hankkeen yksi perustajajäsen.

Clintonin vierailulla allekirjoitettiin Suomen ja Yhdysvaltojen välinen tietoturvasopimus (General Security of Information Agreement), joka voimaan tullessaan korvaa v. 1991 tehdyn Suomen ja Yhdysvaltain välisen puolustusalan tietojenvaihtoa koskevan sopimuksen.

Suomi liittyi kesäkuussa Yhdysvaltain toimesta aikaansaatuun Climate and Clean Air Coalition -hankkeeseen, jonka tehtävänä on estää ilmastonmuutosta aiheuttavien lyhytvaikutteisten saasteiden pääsemistä ilmakehään.

Suomen Yhdysvallat-toimintaohjelman tavoitteiden toimeenpanossa saavutettiin näkyviä tuloksia. Team Finland -konseptia kehitettiin niin Suomessa kuin myös Yhdysvalloissa toimivien yhteistyötahojen kanssa. Eurooppa- ja ulkomaankauppaministeri teki maaliskuussa start up -yritysten vienninedistämismatkan Yhdysvaltoihin ja tapasi hallinnon korkean virkamiesjohdon lisäksi kauppaedustaja Ron Kirkin.

Myös Suomen Kanada-toimintaohjelman puitteissa on saavutettu toivottuja tuloksia. Suomen ja Kanadan yhteistyössä tärkeä teema on ollut Kanadan tuleva puheenjohtajuus Arktisessa neuvostossa. Suomi on pyrkinyt vaikuttamaan Kanadaan, jotta se tukisi EU:n hakemusta tarkkailijaksi Arktiseen neuvostoon. Lisäksi Suomi on aktiivisesti tuonut esiin arktista teknologista osaamistaan, jolle on Kanadassa kysyntää. Suomi suhtautuu myönteisesti Kanadan ajatukseen rakentaa yhteistyötä Kanadan (2013—2015) ja Suomen (2017—2019) puheenjohtajuuskausien välillä.

Latinalainen Amerika ja Karibia

Hallitus lisäsi tavoitteiden mukaisesti yhteistyötä alueen nousevien talouksien kanssa. Latinalaisen Amerikan toimintaohjelman valmistelu käynnistettiin. Jatkossa korostetaan kaupan, investointien sekä innovaatioiden kasvavaa roolia Suomen yhteistyössä alueella. Samanaikaisesti kehitysyhteistyön rooli vähenee alueen vaurastuessa.

Pääministeri ja Eurooppa- ja ulkomaankauppaministeri vierailivat Brasiliassa helmikuussa 2012. He tapasivat Brasilian presidentti Dilma Rousseffin sekä ulkoministeri Antonio Patriotan. Keskusteluissa sovittiin vuosittain toteutettavista virkamieskonsultaatioista sekä keskusteltiin myös mahdollisuudesta kehittää puolustusalan yhteistyötä Suomen ja Brasilian välillä. Brasilia on maailman kuudenneksi suurin talous ja vierailun keskeisenä aiheena olivat taloussuhteet. Vierailulla oli mukana myös yksi suurimmista yritysvaltuuskunnista, joka koskaan on koottu. Myös suurin osa pääministerin ja presidentti Rousseffin keskusteluista koski talouskysymyksiä.

EU:n sekä Perun ja Kolumbian välinen vapaakauppasopimus sekä EU:n ja Keski-Amerikan välinen assosiaatiosopimus allekirjoitettiin kevään lopulla ja kesän alussa. EU:n ja Latinalaisen Amerikan ja Karibian välisiä suhteita leimasi vuoden 2012 loppupuolella valmistautuminen alueiden väliseen tammikuussa 2013 pidettyyn (EU-CELAC) huippukokoukseen, johon pääministeri osallistui. Huippukokouksen yhteydessä toteutettiin pääministerin kahdenvälinen vierailu Chileen.

Kehityspoliittisen toimintaohjelman mukaisesti Suomen kahdenvälistä yhteistyötä Nicaraguassa ajettiin alas. Hankkeet hoidetaan loppuun sopimusten mukaisesti. Alueellinen yhteistyö Keski-Amerikassa ja Andien alueella jatkuu, mutta pienempien määrärahojen puitteissa. Keski-Amerikassa yhteistyösektoriksi tulee inhimillinen turvallisuus nykyisten hankkeiden päättyessä.

Nicaraguan ulkoministeri Santosin vieraili Suomessa huhtikuussa ja Keski-Amerikan integraatiojärjestö SICA:n pääsihteeri Alemán toukokuussa. Ulkoasiainministeri tapasi useita keski-amerikkalaisia sekä Karibian alueen ministereitä alueen maiden ja Pohjois-maiden yhteisessä tapaamisessa YK:n yleiskokouksen aikana New Yorkissa. Ulkoministerin aloitteesta käynnistettiin perinne Pohjoismaiden, Keski-Amerikan (SICA) maiden sekä Karibian alueen maiden (CARICOM) ministeritapaamisten osalta.

Ulkoasiainhallinnon kehittäminen

Edustustoverkon arviointia ja kehittämistä on jatkettu. Samalla kun edustustoja on suljettu, voimavaroja on keskitetty erityisesti maihin ja alueisiin, joiden poliittinen ja taloudellinen merkitys on Suomen kannalta kasvamassa. Alueellisia painopisteitä tarkastellaan jatkuvasti ja rajallisia resursseja kohdennetaan joustavasti uudelleen. Rakenteellisia säästöjä on jouduttu hakemaan edustustoverkkoa karsimalla. Edustustojen lakkautusten yhteydessä vapautuvia henkilöresursseja on siirretty vahvistukseksi asemamaihin, joiden merkitys Suomen näkökulmasta on kasvussa, ja/tai lakisäästeisten konsuli- ja maahantulotehtävien hoitoon. Edustustoverkon keskeisiä haasteita ovat kuluneen kauden aikana olleet kasvavat odotukset varsinkin kansalaispalveluiden ja maahanmuuttokysymysten osalta ja resurssihaasteet sekä eräiden edustustojen vaikeutunut turvallisuustilanne.

Suomen edustustoverkko koostuu 93 toimipisteestä. Kertomusvuonna lakkautettiin Suomen suurlähetystöt Islamabadissa ja Manilassa sekä pääkonsulaatti Kantonissa ja konsulaatit Las Palmasissa ja Sydneyssä. Lisäksi käynnistyi työ Wienissä sijaitsevan Etyj-edustuston yhdistämiseksi Suomen Wienin-suurlähetystöön, osana samalla paikkakunnalla sijaitsevien edustustojen tarkastelua. Suomen pääkonsulaatti Los Angelesissa jatkaa toimintaansa supistetulla budjetilla. Syyrian sodan vuoksi jouduttiin avaamaan tilapäinen toimipiste Beirutissa, Libanonissa.

Edustustoverkon kehittämisen yhteydessä on pyritty hakemaan edelleen tiiviimpää yhteistyötä Pohjoismaiden kesken. Kertomusvuonna käynnistyi mm. hanke yhteispohjoismaisesta edustustoratkaisusta Yangonissa, Myanmarissa. Myös EU:n ulkosuhdehallinnon ja jäsenmaiden välillä laadittu sopimusmalli mahdollistaa esimerkiksi yksittäisen diplomaatin sijoittamisen EU-delegaation tiloihin. Tarkastelu tämän mahdollisuuden hyödyntämiseksi edustustoverkon muutoksissa käynnistyi osana edustustoverkon laajempaa kehittämistä. Kokonaisuudessaan EU:n ulkosuhdehallinnon toiminta on kuitenkin käynnistynyt hitaasti, eikä siitä ole vielä tehtävissä johtopäätöksiä Suomen oman edustustoverkon kehittämisen näkökulmasta.

Esimerkiksi Euroopassa Suomen edustustoverkon toimintaa kehitettiin keskittymällä kohdennettuun vaikuttamistyöhön hallituksen EU-tavoitteiden edistämiseksi. Vaikuttamisen keinoina käytettiin poliittista ja taloudellista raportointia, asiakohtaista vaikuttamista asemamaan viranomaisiin sekä vierailuvaihtoa. Talouskriisi, sen seuraukset ja ratkaisuyritykset vaikuttivat agendaan laajemminkin ja talousintegraation eteneminen lisäsi haasteita päätöksenteolle. Pääkaupunkivaikuttamisen merkitys korostui. Erityisesti kriisimaissa yhteiskunnallinen ja poliittinen epävakaus olivat seurannan kohteena. Vaikutustyötä tehtiin ja tukea Suomen EU-tavoitteille hankittiin panostamalla luottamuksellisiin ja rakentaviin kahdenvälisiin suhteisiin. Vierailuvaihto oli entistä tiiviimpää ja tavoitteellisempaa. Yhteistyössä edustustoverkon kanssa huolehdittiin kokonaisvaltaisesta seurantatyöstä. Seurantakauden aikana järjestettiin noin 150 poliittisen tason tapaamista.

7 Hallinnonalojen rajat ylittävät poikkihallinnolliset hankkeet

7.1 Vaikuttavuus- ja tuloksellisuusohjelma

Vuoden 2011 lopussa käynnistyneellä valtionhallinnon vaikuttavuus- ja tuloksellisuusohjelmalla (VATU) vastataan osaltaan julkisen talouden kestävyysvajeen supistamistarpeeseen sekä työmarkkinoiden muutokseen kirkastamalla valtionhallinnon roolia ja tehtäviä, tuottamalla esille rakenteellisia uudistuksia sekä ottamalla käyttöön valtionhallinnon uutta roolia tukevia toimintatapoja. Ohjelman toimeenpanolla kehitetään valtionhallinnon toiminnan tuloksellisuutta tasapainoisesti asettamalla tavoitteita ja arvioimalla hallinnonala-kohtaisia VATU-ohjelmia ja uudistuksia. Ohjelmassa painotetaan erityisesti henkilöstön osaamisen kehittämistä, vaikutusmahdollisuuksia omaan työhönsä, työkykyä tukevaa toimintaa sekä johtamisen ja esimiestyön merkitystä tuloksellisen toiminnan edellytyksinä.

Vaikuttavuus- ja tuloksellisuusohjelma on v. 2012 organisoinut hallinnonalojen VATU-ohjelmien suunnittelun ja valmistelun. Hallinnonalojen vaikuttavuus- ja tuloksellisuusohjelmat muodostuvat hallinnonalan VATU-hankkeista, inhimillisen pääoman kehittämisestä (IPO) sekä ydintoimintoanalyysistä (YTA) ja siinä ehdotettujen toimenpiteiden toteuttamisesta. Kaikki hallinnonalat ovat toimittaneet ohjelman yhteisseurantaan nostettavien VATU-hankkeiden suunnitelmat. Kaikissa suunnitelmissa oli tasapainoinen tavoiteasettelu, muutamasta puuttuu vielä erikseen ohjeistettu ja pyydetty inhimillisen pääoman suunnitelma. Kaikki ministeriöt ovat toteuttaneet ohjelman johtaman yhdenmukaisen ydintoimintoanalyysin hallinnonalallaan v. 2012.

TAULUKKO 46. VATU-ohjelman seurantakohteiden kehitys vuosina 2011—2012

Vaikuttavuus- ja tuloksellisuusohjelman seurantakohte	2011	2012	kehitys
Osaamisen kehittyminen ja uudistuminen (valtion henkilöstökysely VMBaro)	3,36	3,41	+0,05
Motivaatio ja työn imu (valtion henkilöstökysely VMBaro)	3,60	3,64	+0,04
Johtaminen ja työyhteisön vuorovaikutus (valtion henkilöstökysely VMBaro)	3,41	3,46	+0,05
Henkilötyövuodet	82 355	80 548	-1 808 htv
Sairauspoissaolot, htp/htv	9,7	9,3	-0,4 htp/htv

7.2 Keskushallintohanke

Valtiovarainministeriö käynnisti 1.1.2012 Keskushallinnon uudistushankkeen (KEHU), jonka keskeisenä tavoitteena on, että ministeriöiden muodostama valtioneuvostokokonaisuus tukisi nykyistä paremmin hallituksen strategisen näkemyksen toimeenpanoa ja vaikuttavuutta julkisessa hallinnossa ja yhteiskunnassa. Tätä tavoitetta tuetaan myös edistämällä resurssien liikkuvuutta ja yhtenäisen toimintakulttuurin syntymistä valtionhallinnossa sekä valtioneuvostossa tehtävää politiikka-, lainsäädäntö- ja resurssiohjausta yhtenäistämällä. Uudistukselle valmisteltiin keväällä 2012 valtioneuvostoa 2015 kuvaavat tahtotilat. Hallitus linjasi kesäkuussa iltakoulussaan tahtotilojen pohjalta keskushallintouudistuksen etenemisen tavoitteeksi muodostaa valtioneuvostosta toiminnallisesti ja taloudellisesti nykyistä yhtenäisempi rakenteellinen kokonaisuus seuraavasta hallituskaudesta alkaen. Samalla hallitus asetti uudistusta ohjamaan pääministeri Kataisen johtaman hallituspuolueiden puheenjohtajista muodostetun ministeriryhmän. Hankkeessa on jatkettu valmistelutyötä jatkolinjausten pohjaksi viidellä osa-alueella: strategia, rakenne, toimintakulttuuri, ohjaus sekä sisäiset palvelut ja hallinto. Kaikissa ministeriössä on lisäksi järjestetty keväällä 2012 KEHU-infot ja syksyllä toimintakulttuurin kehittämistä jatkettiin ministeriöiden yhteisissä KEHU-verstaissa. Valtiovarainministeriön ja valtioneuvoston kanslian yhteisellä Governments for the Future -hankkeella on pyritty tukemaan käynnissä olevaa uudistustyötä käymällä läpi viiden muun maan hallinnon kanssa vaikeimpia haasteita ja niihin eri maissa pohdittuja ratkaisuvaihtoehtoja.

7.3 Valtion strateginen henkilöstöpolitiikka

Kertomusvuoden aikana keskeisinä tavoitteina olivat hyvän johtamisen, kilpailukykyisen sopimus- ja palkkapolitiikan ja organisaatioiden muutostilanteisiin liittyvien tukitoimenpiteiden toteuttaminen. Valtionhallinnon toimintayksiköiden toimintakykyisyyttä ja tuloksellisuutta on tuettu sekä ohjaamalla muutostilanteiden henkilöstöpolitiikkaa, yhteisillä tukipalveluilla ja kehittämällä ammattimaista henkilöstöjohtamista. Valtionhallinnon työelämän laatua, työn tuottavuutta sekä henkilöstön työhyvinvointia ja osaamista kehitettiin yhteistyössä muiden työmarkkinatoimijoiden kanssa. Henkilöstön saatavuutta edistettiin sisäisiä työmarkkinoita kehittämällä ja sitä edisti myös valtion hyvä työnantajakuva. Valtio tuki myös työnantajana kansantalouden kehitysedellytyksiä pidentämällä työuria valtionhallinnossa.

Kertomusvuonna oli voimassa valtion virka- ja työehtosopimus sopimuskaudelle 2012—2014, jonka pohjana oli v. 2011 tehty keskusjärjestöjen raamisopimus. Sopimuskorotusten yhteismäärä 1.3.2012 alkaen oli 2,4 %. Sopimus sisälsi 150 euron mukaisen kertaerän, joka maksettiin keväällä 2012. Sopimuskorotuksiin liittyen annettiin virastoille neuvottelumääräykset, jotka edellyttivät, että virastojen tulee tarkentavia virkaehtosopimuksia tehdessään edistää valtionhallinnon ja toimintayksikön omaa tuloksellisuutta, parantaa kilpailukykyä osaavan henkilöstön saatavuuden varmistamisessa sekä palveluksessa pysyttämässä. Ratkaisujen tuli lisäksi parantaa naisten ja miesten välistä palkkatasa-arvoa.

Valtion palkkapolitiikan painopisteenä oli edelleen palkkapolitiikan suuntaaminen ja palkkausjärjestelmien kehittäminen edistämään toiminnan tuloksellisuutta sekä kilpailukykyä osaavasta henkilöstöstä, erityisesti esimies- ja asiantuntijatehtävissä, joissa valtion ansiotaso on merkittävästi alempi kuin yksityisen sektorin vastaavissa tehtävissä. Virka- ja työehtosopimuksin sopeutettiin matkakustannusten kilometrikorvaukset niitä koskevan veroratkaisun tasolle. Valtion sopimuksen mukainen työrauhavelvoite on vullinnut ja työrauhatilanne on ollut hyvä.

Ennakkotietojen mukaan budjettivaltion kokoaikaisen henkilöstön säännöllisen työajan ansiot nousivat keskimäärin 3,6 %, joka johtuu sopimuskorotuksista (2,7 %) ja palkkaliukumasta (0,9 %). Samapalkkaisuuden lähtökohta on, että naisille ja miehille maksetaan sama palkka samasta tai samanarvoisesta työstä samalla työnantajalla. Kun työtehtävän vaativuus ja hallinnonalojen erilainen palkkataso otetaan huomioon, naisten ansiot olivat 97 % miesten ansioista valtion sopimusaloilla keskimäärin. Valtion virka- ja työehtosopimuksiin sisältyvien palkankorotusten sukupuolivaikutukset arvioidaan neuvotteluvaiheessa keskus- ja paikallistasolla ja myös paikallistason sopimusten sukupuolivaikutuksia seurataan keskustasolla. Valtiotyönantaja osallistuu hallituksen ja työmarkkinakeskusjärjestöjen samapalkkaisuusohjelman toteuttamiseen.

Johtajapolitiikka

Hallituksen v. 2008 tekemän valtion johtajapolitiikkaa koskevan periaatepäätöksen, sen toteutumisen arvion 2011 ja iltakoulukannanoton 2012 pohjalta valtiovarainministeriö on edelleen kehittänyt johdon järjestelmää eli johdon asemaa, rekrytointia, kehittämistä, ura-ajattelua ja suorituksen johtamista ja niiden muodostamaa kokonaisuutta. Keskeisinä tavoitteina ovat olleet pyrkimys ammattimaiseen johtamiseen ja näkemys virkamiesjohdosta valtionhallinnon yhteisenä resurssina. Molemmat tavoitteet edellyttävät johtajilta monipuolista kokemusta ja liikkumista johtamistehtävästä toiseen sekä myös mahdollisuutta siirtyä arvostetusti asiantuntijatehtäviin. Tehtävien määräaikaisuuden vastapainona valtionhallinnossa painotetaan vahvemmin urakehitystä.

Valtiovarainministeriö on kehittänyt edelleen johtajien henkilökohtaisia johtamissopimuksia ja edistänyt niiden käyttöönottoa. Vuoden 2012 lopussa johtamissopimuksia oli noin 90, ja valmisteilla oli useiden johtamissopimusten käyttöönotto v. 2013.

Valtiovarainministeriö on jatkanut Tulevaisuuden johtajat -ohjelmaa toteuttamalla kurssin 4 ja käynnistämällä kurssin 5 teemalla Verkottuva johtajuus – kehittyvä konserni. Näiden jälkeen ohjelmaan on osallistunut 125 vaativissa johtamistehtävissä olevaa, ministeriöiden valitsemaa johtajaa. Ministeriö on jatkanut johdolle ja esimiehille suunnattujen Valtio-ohjelmien kehittämistä yhdessä HAUS kehittämiskeskuksen kanssa. Uusina kehittämiskohteina ovat olleet muun muassa johdon perehdyttämiseen ja työhyvinvointiin liittyvien ohjelmien kehittäminen. Johdon perehdyttämistä on tukenut myös käytäntö, jonka mukaan ministeriöiden palvelukseen tulevat uudet johtajat ja esimiehet voivat osallistua valtiovarainministeriön v. 2012 käynnistämään valtioneuvoston yhteiseen perehdyttämishjelmaan Valtioneuvostopassiin. Ministeriö on käynnistänyt valtionhallinnon johdon tukitoimintaa.

Valtion henkilöstön tila

Valtion budjettitalouden virastoissa ja laitoksissa työskenteli vuoden 2012 lopussa 82 774 henkilöä, joka on 3,4 % Suomen työllisestä työvoimasta. Edellisestä vuodesta henkilöstö vähentyi 2 298 henkilöllä. Henkilöstön määrä kasvoi ulkoasiainministeriön, liikenne- ja viestintäministeriön, ympäristöministeriön ja valtioneuvoston kanslian hallinnonaloilla ja vähentyi tai pysyi samana muilla hallinnonaloilla. Vuonna 2012 valtion palveluksessa oli runsaat 38 000 henkilöä vähemmän kuin v. 2008. Henkilöstön vähentyminen johtuu pääosin yliopistojen siirtymisestä budjettivaltion ulkopuolelle vuoden 2010 alussa.

Henkilöstöstä 48 % oli naisia ja 52 % miehiä. Ikäluokittain suurimpia ryhmiä olivat 45—54-vuotiaat (31 %) ja 35—44-vuotiaat (24 %). Vähintään 45-vuotiaiden osuus oli 56 %. Henkilöstön keski-ikä oli 45,9 vuotta. Edellisestä vuodesta keski-ikä nousi 0,2 vuodella. Henkilöstöstä 43 % oli suorittanut korkeakoulututkinnon ja 30 % ylemmän korkeakouluasteen tutkinnon. Näiden kouluttautuneiden ryhmien henkilöstöosuudet nousivat edellisestä vuodesta. Valtion henkilöstö työskenteli pääosin kokoaikaisissa (94 %) ja vakinaisissa (86 %) palvelussuhteissa ja osa-aikaisten ja määräaikaisten osuudet laskivat hieman edellisestä vuodesta.

Vuonna 2012 henkilöstön kokonaistyötyytyväisyys ja tyytyväisyys johtamiseen olivat samalla melko hyvällä tasolla kuin edellisenä vuonna. Valtiolla oli käynnissä useita suuria kehittämishankkeita, jotka usein lisäävät henkilöstön kokemaa epävarmuutta ja väliaikaisesti heikentävät henkilöstön työtyytyväisyyttä. Kehittämishankkeista huolimatta henkilöstön kokonaistyötyytyväisyys keskimäärin ei heikentynyt. Myös sairauspoissaolojen vähentyminen neljällä prosentilla edellisestä vuodesta kertoo työhyvinvoinnin myönteisestä kehityksestä. Vuonna 2012 sairauspoissaoloja kertyi keskimäärin 9,3 työpäivää henkilötyövuotta kohti.

Vuonna 2012 budjettitalouden henkilöstön palkkasumma oli 3,7 mrd. euroa ja kaikki työvoimakustannukset 4,6 mrd. euroa. Edellisestä vuodesta palkkasumma kasvoi 1,7 % ja työvoimakustannukset 1,6 %. Yhden henkilötyövuoden hinta oli keskimäärin runsaat 56 000 euroa ja sen hinta nousi 3,9 % edellisestä vuodesta. Tietoja henkilöstön eläkkeelle siirtymisiäst ja työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden määräst v. 2012 ei ollut vielä saatavissa tätä kirjoitettaessa.

TAULUKKO 47. Valtion henkilöstön tila vuosina 2008—2012

	2008		2009		2010		2011		2012 ³	
		%-m		%-m		%-m		%-m		%-m
Henkilöstömäärä ja -kustannukset										
Henkilöstön lukumäärä	120 931	-1,0	121 923	0,8	86 383	-29,1	85 072	-1,5	82 774	-2,7
Henkilötyövuodet, lukumäärä	117 199	-2,5	117 624	0,4	84 721	-28,0	83 312	-1,7	81 484	-2,2
Henkilöstön keski-ikä, vuotta	44,5	1,8	44,5	0,0	45,6	2,5	45,7	0,2	45,9	0,4
Palkkasumma, milj. euroa	4 557,4	6,5	4 769,5	4,7	3 592,0	-24,7	3 643,3	1,4	3 706,4	1,7
Työvoimakustannukset yhteensä, milj. euroa	5 718,9	8,1	5 971,1	4,4	4 488,3	-24,8	4 532,1	1,0	4 606,8	1,6
Henkilötyövuoden hinta, euroa	48 796	10,9	50 764	4,0	52 977	4,4	54 400	2,7	56 537	3,9
Tehdyn työajan osuus vuosityöajasta, % ¹	81,7	1,2	81,9	0,2	81,2	-0,9	78,7	-3,1	78,9	0,3
Tehdyn työajan palkkojen osuus palkkasummasta, %	79,4	1,4	79,4	0,1	79,0	-0,5	77,0	-2,5	77,0	0,0
Välillisten työvoimakustannusten osuus tehdyn työajan palkoista, %	58,1	0,3	57,7	-0,8	58,2	1,0	61,5	5,7	61,4	0,0
Työhyvinvointi										
Kokonaistyötyytyväisyys ²	3,4	3,0	3,4	0,0	3,4	0,0	3,4	0,0	3,4	0,0
tyytyväisyys johtamiseen ²	3,4	3,0	3,4	0,0	3,4	0,0	3,4	0,0	3,4	0,0
Sairauspoissaolot, työpäivää/htv	8,9	-10,1	8,6	-3,4	9,7	12,8	9,7	0,0	9,3	-4,1

¹ tehdyn säännöllisen vuosityöajan osuus säännöllisestä vuosityöajasta

² asteikolla 1—5: 1= erittäin tyytymätön,.....5=erittäin tyytyväinen

³ ennakkotieto

Valtion henkilöstö- ja työnantajapolitiikka

Valtion henkilöstön asema erilaisissa organisaation muutostilanteissa oli yksi henkilöstöpolitiikan painopistealueista. Hallitus linjasi iltakoulussaan 18.1.2012 valtion henkilöstöpolitiikkaa ja johtajapolitiikkaa. Vuoden 2012 alussa tulivat voimaan valtion virkamieslain säännökset virkamiehen asemasta organisaatiomuutoksissa ja liikkeenluovutuksessa. Näiden säännösten myötä valtion virkamiesten asema on ensimmäistä kertaa pysyvässä lainsäädännössä määritelty yhdenmukaisesti. Pääsääntönä on, että virkamiehet siirtyvät siihen organisaatioon, johon tehtävät siirtyvät muutoksessa. Kertomusvuonna annettiin uudistettu valtioneuvoston periaatepäätös valtion henkilöstön aseman järjestämisestä organisaatiomuutostilanteissa, ja valtiovarainministeriö valmisteli päätökseen liittyvän soveltamisohjeen. Tavoitteena on henkilöstön uudelleensijoittumisen tukeminen entistä paremmin muutostilanteissa, joissa työtä ei ole enää tarjolla tai se siirtyy toiselle työskäyntialueelle. Lisäksi valtiovarainministeriö teki päätöksen muutosten johtamisesta ja muutosturvasta valtionhallinnossa. Päätöksessä väljennettiin irtisanoutumiskorvauksen edellytyksiä aikaisemmasta ja nostettiin sen enimmäismäärää aikaisemmasta 10 kuukaudesta 12 kuukauteen. Valtiokonttorissa sijaitseva Valtion henkilöstöpalvelut -yksikkö tukee henkilöstömuutosten hallittua toteuttamista sekä henkilöstön uudelleensijoittamista organisaatiomuutosten yhteydessä. Valtion yhteistoimintalainsäädännön uudistamista koskevan hallituksen esityksen valmistelua on jatkettu.

Valtion työnantajakuva on säilynyt hyvänä ja edistänyt osaavan henkilöstön rekrytointia. Valtionhallinnon sähköisen Heli-rekrytointijärjestelmän uudistamiseksi on käynnistetty hanke. Liikkuvuuden edistämiseksi laadittiin valtionhallinnon henkilökierto-opas yhteistyössä Sitran kanssa. Valtioneuvoston piirissä pilotoitiin uusi perehdytysohjelma, Valtioneuvostopassi.

7.4 Peruspalveluohjelma ja -budjetti

Kuntien tehtävien ja veloitteiden rahoituksen tasapainoa ja ennakoitavuutta parannetaan hallituskauden kattavalla valtion ja kuntien välisellä poikkihallinnollisella peruspalveluohjelmalla ja siihen liittyvällä vuosittaisella peruspalvelubudjetilla.

Peruspalveluohjelman tarkoituksena on edistää peruspalveluiden saatavuutta, selvittää keinoja peruspalveluiden rahoituksen kestäväksi ja tasapainoiseksi turvaamiseksi, kehittää peruspalveluita koskevan lainsäädännön ja rahoitusjärjestelmien valmistelusta vastaavien ministeriöiden yhteistyötä sekä kehittää valtion ja kuntasektorin välistä yhteistyötä. Peruspalveluohjelma on osa valtiontalouden kehysmenettelyä. Peruspalveluohjelman valmistelua ohjaa ja sen sisällöstä sopii ministeriryhmä, jonka kokouksiin osallistuvat pysyvinä asian tuntijoina Suomen Kuntaliiton edustajat.

Peruspalveluohjelmasta on asteittain kehitetty työväline, jonka avulla on aikaisempaa helpompaa hallita kunnallisten palveluiden ja niiden rahoituksen kokonaisuutta poliittisessa päätöksenteossa. Peruspalveluohjelman valmistelusta vastaavan ministeriryhmän työskentely on lisännyt eri ministeriöiden valmiutta palveluiden ja niiden rahoituksen kokonaisuuden tarkasteluun.

Yhdeksäs kehyspäätökseen liittyvä peruspalveluohjelma hyväksyttiin v. 2012. Uusi tarkistettu ohjelma vuosille 2014—2017 on laadittu tilanteessa, jossa kuntien ja kuntayhtymien rahoitustasapaino on vuoden 2012 arvioitujen tilinpäätöstietojen perusteella heikentynyt selvästi edellisvuoteen verrattuna. Koko maan tasolla kuntien vuosikate aleni 0,76 mrd. euroa, eikä se riittänyt kattamaan käyttöomaisuuden poistoja. Kuntien heikentyneen talouskehityksen taustalla on käyttötalouden nettomenojen arvioitua suurempi kasvu. Menojen keskimääräinen kasvu on peruspalveluohjelmassa ollut noin 4 %, mutta tilinpäätösarvioiden perusteella kasvu oli 6,2 %. Vastaavasti verotulot ja valtionosuudet lisääntyivät yhteensä vain 2,6 %. Kuntien talouskehityksen arvioidaan heikentyvän selvästi kehyskaudella.

Valtion kehysriihessä maaliskuussa 2012 päätettiin aiempien menosäästöjen lisäksi uusista kuntien valtionosuuksia koskevista vähennyksistä, jotka huomioiden kuntien valtionosuuksia vähennetään runsaalla 1,1 mrd. eurolla vuoteen 2015 mennessä. Uusimmassa kehyspäätöksessä valtionosuuksia päätettiin edelleen vähentää yhteensä lähes 900 miljoonalla eurolla vuosina 2014—2017. Vuodesta 2014 lähtien kuntien ja kuntayhtymien vuosikate ei riitä kattamaan poistoja eli kuntatalouden arvioidaan olevan epätasapainossa koko kehyskauden lopun.

TAULUKKO 48. Peruspalvelubudjettitarkastelun piirissä olevat kuntien ja kuntayhtymien valtionavut, milj. euroa (kehysvuodet 2014—2017 vuoden 2014 hintatasossa)

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Valtiosuusjärjestelmän piirissä olevat laskennalliset valtionosuudet tasauseriineen							
Valtiovarainministeriö	8 134	8 472	8 677	8 665	8 705	8 688	8 663
Opetus- ja kulttuuriministeriö*	1 010	1 017	979	978	951	952	934
— siitä kuntayhtymien yksikköhintarahoitus**	1 435	1 505	1 384	1 346	1 347	1 356	1 322
YHTEENSÄ	9 144	9 489	9 656	9 642	9 656	9 640	9 596
Muut peruspalvelubudjettiin sisältyvät valtionavut							
Valtiovarainministeriö	115	44	67	34	105	101	174
Opetus- ja kulttuuriministeriö	226	250	245	232	240	241	237
Työ- ja elinkeinoministeriö	143	178	178	175	171	150	152
Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö	536	573	547	525	497	489	489
YHTEENSÄ	1 020	1 045	1 037	966	1 013	981	1 052
STM, valtion korvaus lääkärihelikopteritoimintaan (33.60.40)**	0	22	24	27	27	27	0
Peruspalvelubudjettitarkastelun piirissä olevat valtionavut yhteensä	10 164	10 556	10 717	10 635	10 696	10 647	10 647

Taulukossa on esitetty kuntien valtionavut valtion kirjanpidon mukaan. Kuntien kirjanpidon mukaan mm. EVO-rahat + työllistämistuki sekä kuntayhtymien saama yksikköhintarahoitus ovat toimintatuloja.

Huom! Vanhat vuodet on esitetty budjetoidun mukaisena, ei tilinpäätöslukuina.

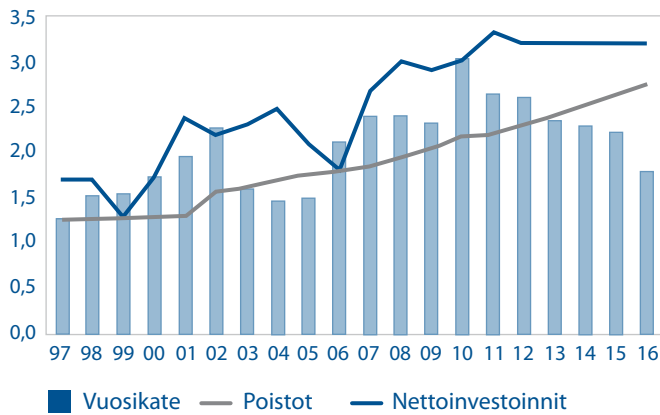
* Opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuuksista kuntien ylläpitämän koulutuksen laskennalliseksi osuudeksi on arvioitu v. 2012 41,2 %, vuodesta 2013 alkaen 40,2 %.

** Valtion korvauksiin ei liity kuntarahoitusosuutta v. 2016 sakka. Toiminnan rahoitusuudistukseen liittyvä vähennys vuodesta 2017 lukien on otettu huomioon valtiovarainministeriön pääluokan valtionosuuksissa.

Kuntien velkaantuminen jatkui v. 2012. Kuntien lainakanta lisääntyi noin 1,37 mrd. eurolla. Yhteensä kuntien lainakanta oli v. 2012 runsaat 12 mrd. euroa.

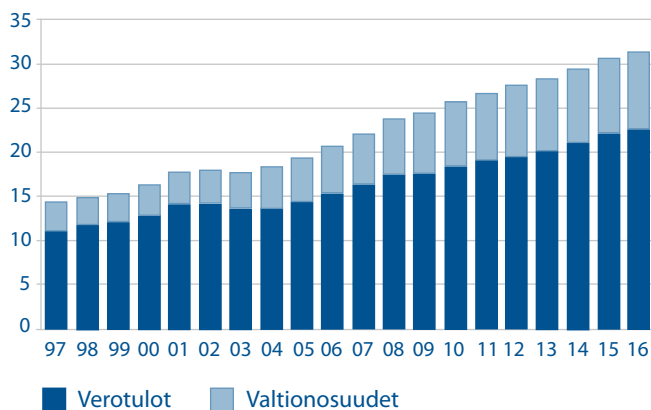
Kuntien taloudellinen tilanne on heikentynyt koko maassa. Vuosikatteen erot kuntien välillä ovat pienentyneet, kun myös yli 100 000 asukkaan kuntien vuosikatteen erot ovat selvästi edellisvuotta huonommat. Valtionosuuksien vähennykset ovat kiristäneet valtionosuuksista riippuvaisten kuntien taloutta, suuremmilla kunnilla verotulojen kehitys on aikaisempaa huonompi.

KUVIO 23. Kuntien ja kuntayhtymien vuosikate, poistot ja nettoinvestoinnit, mrd. euroa

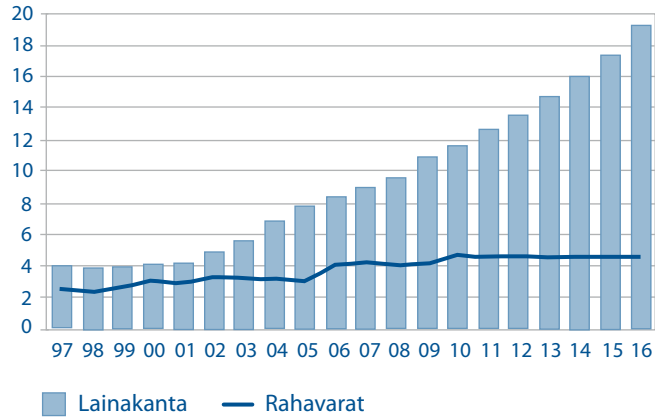

Peruspalvelubudjettitarkastelun yhteydessä talousarvioesityksen yleisperusteluissa arvioidaan myös valtion toimenpiteiden vaikutuksia kuntatalouteen. Vuonna 2012 valtion toimenpiteiden vaikutuksesta kuntatalous heikentyi noin 400 milj. eurolla.

KUVIO 24. Kuntien verotulot ja valtionosuudet, mrd. euroa

KUVIO 25. Kuntien ja kuntayhtymien lainakanta ja rahavarat, mrd. euroa

Peruspalveluohjelmaan sisällytetään tuottavuuden, taloudellisuuden ja tehokkuuden lisäämisen keskeiset tavoitteet ja toimenpiteet sekä arvioidaan niiden toteutumista ja vaikutusta menokehitykseen. Peruspalveluohjelmaan perustuva peruspalvelubudjettitarkastelu on sisällytetty valtion talousarvion yleisperusteluihin vuoden 2004 talousarvioesityksestä alkaen. Hallitusohjelman mukaisesti kuluvalle hallituskaudella vahvistetaan peruspalveluohjelmamenettelyn pitkäjänteisyyttä, sitovuutta ja ohjausvaikutusta.

8 Valtioneuvoston controllerin lausuma Hallituksen vuosikertomuksen tietojen oikeellisuudesta ja riittävydestä

Lausuman tarkoitus ja oikeudellinen perusta

Valtioneuvosto antaa eduskunnalle Hallituksen vuosikertomuksen vuodelta 2012 perustuslain 46 §:ssä säädettyä kertomuksena hallituksen toiminnasta, valtiontalouden hoidosta ja talousarvion noudattamisesta sekä niistä toimista, joihin hallitus on eduskunnan päätösten johdosta ryhtynyt. Aikaisemmilta kertomusvuosilta annetut erilliset valtion tilinpäätöskertomus ja hallituksen toimenpidekertomus ovat nyt yhtenä neliosaisena julkaisuna. Hallituksen vuosikertomuksen osat 1, 2 ja 3 sisältävät talousarviolain (423/1988) 17 §:n mukaisesti valtion tilinpäätöskertomuksessa esitettävät tiedot.

Valtiovarain controller -toiminto on valtioneuvoston tulos- ja valtiovarainvalvojana varmistanut valtioneuvostolle valtion talousarviosta annetun lain 24 f §:n 1 momentin 1 kohdan mukaisesti, että Hallituksen vuosikertomukseen sisältyvä valtion tilinpäätöskertomus antaa talousarviolain 18 §:ssä säädetyllä tavalla oikeat ja riittävät tiedot (oikean ja riittävän kuvan) talousarvion noudattamisesta, valtion tuotoista ja kuluista, valtion taloudellisesta asemasta sekä tuloksellisuudesta. Valtioneuvoston controller antaa tietojen arvioinnin ja varmistuksen johdosta sisäisen valvonnan menettelyihin kuuluvan lausuman vuodelta 2012 annettavasta Hallituksen vuosikertomuksesta.

Lausuman antamisen perustana olevat menetelmät

Valtiovarain controller -toiminnossa on arvioitu Hallituksen vuosikertomuksen sisältämien tietojen oikeellisuutta ja riittävyttä valtioneuvoston controllerin 21.12.2006 antaman menetelmäkuvausten (VM 45/01/2006) mukaisesti. Menetelmäkuvaus on saatavilla valtiovarainministeriön internet-sivuilla¹.

¹ http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/10_ohjaus_ja_tilivelvollisuus/20070115Valtio/vvc4_kirja.pdf

Valtiovarain controller -toiminnon käytettävissä ovat olleet valtiontalouden tarkastusviraston suorittaman valtion keskuskirjanpidon ja tilinpäätöksen tarkastuksen alustavat havainnot. Valtiovarain controller -toiminnossa on myös tarkistettu, että tilinpäätös on laadittu sitä koskevien säännösten mukaisesti.

Valtiovarain controller -toiminnossa on varmistettu, että Hallituksen vuosikertomukseen otetut valtion liikelaitosten ja rahastojen tilinpäätöslaskelmat perustuvat vahvistettuihin ja ulkopuolisten tilintarkastajien tarkastamiin tilinpäätöksiin. Tilintarkastuskertomuksissa ei ole esitetty huomautuksia liikelaitosten tai talousarvion ulkopuolella olevien valtion rahastojen tilinpäätöstietojen oikeellisuudesta ja riittävydestä.

Valtion tilinpäätöstä, valtiontaloutta ja valtion taloudenhoitoa koskevat tiedot

Hallituksen vuodelta 2012 annettava vuosikertomus antaa oikeat ja riittävät tiedot talousarvion noudattamisesta, valtion tuotoista ja kuluista ja taloudellisesta asemasta sekä valtion taloudenhoidosta ja antaa kokonaisuutena kohtuullisessa määrin oikeat ja riittävät tiedot tuloksellisuuden pääasiallisesta kehityksestä.

Valtion tilinpäätös ei sisällä olennaisia virheitä tai puutteita. Tilinpäätös on laadittu säännösten ja määräysten mukaisesti. Valtion tilinpäätöksen liitteessä 12 esitetyt tiedot valtion taloudellisesti merkittävistä monivuotisista sopimusvastuista perustuvat kirjanpitoyksiköiden vastaavan liitteen tietoihin. Valtiota sitovien vastuiden kirjo on laaja ja vastuut ovat luonteeltaan monimuotoisia. Raportointikäytännöt kirjanpitoyksiköiden välillä vaihtelevat, eivätkä kirjanpitoyksiköt ole kaikissa tapauksissa löytäneet sopivaa tapaa raportoida erilaisista vastuista tilinpäätöskäavan edellyttämällä tavalla. Epäyhtenäinen esittämis-tapa hankaloittaa myös valtion tilinpäätöksen kokoamista puhtaasti kirjanpitoyksiköiden tilinpäätöstiedot yhdistämällä. Koska kirjanpitoyksiköiden esitys monivuotisista sopimusvastuista on epäyhtenäistä, ei kyseisten tietojen oikeellisuudesta ja riittävydestä ole voitu varmistua. Valtion tilinpäätöksen liitteessä 13 on esitetty asianmukaisesti ne täydentävät tiedot, joita oikeiden ja riittävien tietojen antamiseksi edellytetään. Hallitus voi hyväksyä valtion tilinpäätöksen ja tilinpäätös voidaan allekirjoittaa.

Hallituksen vuosikertomuksen kertomusosassa esitetyt tiedot ja arviot valtiontalouden ja julkisen talouden tilasta täydentävät valtion tilinpäätöksen antamaa kuvaa valtion taloudellisesta asemasta.

Valtion liikelaitosten ja talousarvion ulkopuolella olevien valtion rahastojen tilinpäätöslaskelmat

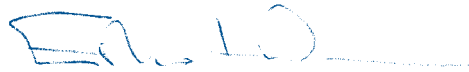
Hallituksen vuosikertomukseen otetut valtion liikelaitosten ja talousarvion ulkopuolella olevien valtion rahastojen tilinpäätöslaskelmat perustuvat liikelaitosten ja rahastojen vahvistettuihin ja ulkoisten tilintarkastajien tarkastamiin tilinpäätöksiin. Tilinpäätöstietojen oikeellisuuteen ja riittävyteen ei ole tilintarkastuksissa esitetty huomautuksia.

Valtion toiminnan yhteiskunnallisen vaikuttavuuden kehitystä koskevat tiedot

Hallituksen vuosikertomuksen osissa 1 ja 2 olevat tiedot antavat kokonaisuutena riittävän kattavat tiedot vuoden 2012 talousarviossa esitettyjen yhteiskunnallisten vaikuttavuustavoitteiden saavuttamisesta. Tiedot perustuvat useissa tapauksissa tilasto- tai tilinpäätösaineistoihin, joiden luotettavuutta voidaan pitää hyvänä.

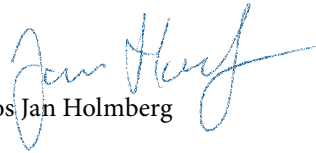
Helsingissä 16 päivänä huhtikuuta 2013

Valtioneuvoston apulaiscontroller

ESKO MUSTONEN

Finanssineuvos Jan Holmberg

VALTIONEUVOSTON KANSLIA

SNELLMANINKATU 1, HELSINKI
PL 23, 00023 VALTIONEUVOSTO
p. 0295 16001
f. 09 1602 2165
julkaisut@vnk.fi
www.vnk.fi/julkaisut

ISBN Nid. 978-952-287-011-7
ISBN PDF 978-952-287-012-4
ISSN 2323-962X